

The Project Gutenberg eBook of Lähetyssaarnaajan tytär: Kertomus Tsulujen maasta ja Cetewayo'sta, by Charles H. Eden

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Lähetyssaarnaajan tytär: Kertomus Tsulujen maasta ja Cetewayo'sta

Author: Charles H. Eden

Release Date: June 20, 2009 [EBook #29182]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LÄHETYSSAARNAAJAN TYTÄR: KERTOMUS
TSULUJEN MAASTA JA CETEWAYO'STA ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

LÄHETYSSAARNAAJAN TYTÄR

Kertomus Tsulujen maasta ja Cetewayo'sta

Kirj.

CHARLES H. EDEN

Suomennos.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1880.

SISÄLLYS:

1. Kasvinveljeni
2. Kuninkaan lähettiläs
3. Itsevaltias neuvostossaan
4. Varoitettuina ja varusteilla
5. Leirissä
6. Onneton liikunto
7. Murhenäytelmän jälkeen
8. Ilmaus heiniköillä
9. Nomteba, noita-akka
10. Keski-öinen vieras
11. Kulku rajan ylitse
12. Voi sua, veljeni

1:nen Luku.

Kasvinveljeni.

"Kuta,[1] herätkää; itäinen taivas punoittaa ja päivä kohta koittaa".

Minä olin nukkunut rauhassa ja raittiisti tuota syvää, häiritsemätöntä unta, joka aina on ankaran työn ja yksinkertaisen ravinnon seurauksena, kun yllä-olevat sanat kuuluivat korviini, Vahvistettuina vienolla kosketuksella oikeaan olkapäähäni. Silmänräpäyksessä olin jalkeilla ja melkein ehdottomasti kuroitin käteni sinne päin, missä ladattu pyssyni riippui vuoteen äärellä; sillä oleskelin puolisivistyneessä metsäläismaassa, jossa ihmisen elämä on itsekkään oikean käden varalla, ja äkkinäistä äännähdystä saattaa usein selittää pikemmin kutsuksi taisteluun kuin kutsuksi pitoihin. Matala, heleä nauru kumminkin toinnutti höpertyneet aistimeni, ja ojentaen käsivarteni ottamaan erästä välttämätöntä vaatekappaletta, joka oli tuolilla vuoteeni ohella, aloin pukea päälleni, ennenkun seurasin sitä henkilöä, joka niin säälimättömästi oli keskeyttänyt suloisen uneni, vesilammikolle, missä aikomuksemme oli ottaa raitis aamukylpy.

"Lupaako päivä hyvää?" kysyin, sill'aikaa kun umpimähkään puolipimeässä etsin kadonnutta pyyhlinliinaa.

"Puolessa tunnissa on kaste ruohosta haihtunut ja karja ulkona heinikoilla. Joutukaa Kuta, joutukaa!" Ja kumartuen maahan kumppalini ojensi minulle hukassa olleen vaatteen, jonka hänen terävä silmänsä vaivatta oli keksinyt.

Ensimmäiset terveydenhoidon alkeet ihan selvästi säätävät, että aamukylpy on voimallisempi terveyden ylläpitäjä, kuin kaikki muut tohtoroimiset; mutta muistellesani kaipauksella lämmintä, mukavaa vuodettani, kaduin hetkeksi varomattomuuttani, johon olin tehnyt itseni syypääksi menneenä yönä, kun pyysin ystävääni herättämään itseäni vähän aikaisemmin, kuin välttämättömän tarpeellista olisi. Kuinka olikin asia, niin eipä mikään epäys enää auttanut, ja niin tallustin ulos taivas-alle, minne Ula[2] jo ennen minua oli mennyt, ja seurasin häntä alas lammikolle, jonka ihana välkkynä yllin kyllin palkitsi uneni keskeyttämisen.

Aurinko kohosi, kun olimme päättämäsillämme pukemisemme, ja toinen päivä virkosi — päivä, joka ei luvannut tulla sen rikkaammaksi erinomaisista tapauksista, kuin edeltäjänsäkään. Minä seisoin odotellen seuralaistani, joka ravistettuaan pitkäveteisellä ja taitavalla pudistuksella, aivan kuin pörheä villakoira, vesipisarot notkeasta ruumiistaan, nyt ryhtyi hivuttelemaan itseänsä kiireestä kantapäähän jollain öljymäisellä aineella, jota hän kaatoi pienestä pullostä, mikä paremman säilypaikan puutteessa riippui sulavasti häilyen hänen oikeasta korvalehdestään. Lammikon sileä pinta oli kuvastimena, johon hän silmäili sanomattomalla tyytyväisyydellä, asetellen ruumistaan mukaviin asentoihin, ja silminnähtävästi suuresti mielissään loistavasta peilikuvasta, jonka vesi heijasti; sillä ystävänä oli leikkari, oikea naisten-hempukka kansansa keskuudessa.

Sana *ystävä*, hyvä lukija, ei ole lausuttu ajattelemattomasti, vaan täysimmässä merkityksessä, jonka siihen nimitykseen sovittaa voipi. Ula, maanpakolainen Tsululais-päällikkö, oli ystävänä, vieläpä sellainen, josta joka mies Jumalan luoman maan pinnalla olisi saattanut olla ylpeä. Ja päälliseksi olimme enemmän kuin ystäviä, olimme veljiä, sillä molemmat olimme riippuneet samoilla rinnoilla, molemmat olimme saaneet ravintoamme samasta lähteestä: hänen äitinsä oli ollut minun imettäjäni; Ula ja minä olimme kasvinveljeksiä.

Muutama sana selvittää, kuinka asiat näin olivat sattuneet. Vanhempani kuolivat kohta maailmaan tultuani, jättäen jälkeensä minun, kurjan pienokaisen, ainoastaan muutaman kuukauden ikäisenä. En millään muotoa ollut vesijätötä tavallisessa merkityksessä, ja hyvänluontoinen uudistalokas, jonka holhojat olivat määränneet pitämään huolta viljelysmaista ala-ikäisyyteni aikana, suostui, jalomielisesti kyllä, ottamaan minutkin hoiveensa; ja sittenkuin oli hankittu Tsululainen imettäjä, minut vietiin pois Natal'in rajamaahan Puhveli-virran rannoille, jossa osassa siirtokuntaa minun uudistaloni oli. Siellä kasvoin enemmän pienen metsäläisen kuin kristityn ihmisen tavoin, ja kaikessa muussa, paitsi valkeassa ihonvärissäni, oli mahdoton eroittaa minua neekeri-nulikoista, jotka seurakumppaleinani olivat. Kymmenvuotiaana minut lähetettiin Englantiin, koska holhojissani vihdoinkin oli herännyt joku tunto vastuun-alaisuudesta; ja muistanpa vieläkin surun, jolla heitin metsäläis-elämäni, antautuakseni sopivaisuuden ikävän kurin alaiseksi. Mitä sydäntä-särkevää, niin henkistä kuin ruumiillistakin tuskaa tuotti mulle opin ensi alkeiden harjoitus; kuinka vaatteet, jotka minua pauloittivat, kihnasivat pohkeitani ja ehkäisivät liikuntojeni vapautta; kuinka armottomasti koulutoverini minua kiusasivat, kun eräs pilkkakirves heidän seassa, joka oli lukenut Gordon Cumming'ia, kohta risti minut "Bechuanilais-metsäläiseksi", jonka nimen sain pitää niin kauvan kuin oleskelin tohtori —s'in luona. Kuinka yksinäiseltä ja kurjalta tuntui olla viskattuna uuden kansan keskelle, outojen kumppanieni seuraan, jotka nauroivat minua, tekivät minusta pilaa, saattoivat elämäni onnettomaksi; ja kuinka hartaasti

halusin entisen leikkitoverini ja veljeni, Ulan, seuraan ynnä sen hellän huolenpidon alaiseksi, jolla hänen äitinsä olisi kumpaakin lastaan hoitanut. Silloin pidin holhojiani julmina ja jumalattomina, riistäessään minut kaikesta, jota rakastin; nyt ymmärrän, että he ainoastaan tekivät velvollisuutensa. Vielä muutama vuosi sellaisessa kesyttömässä rappiotilassa, niin olisipa metsäläis-luontoni juurtunut niin syvään, ettei sitä ikipäivinä olisi saanut lähtemään.

Oleskellessani Englannissa, saapui minulle Natal'ista kummia uutisia kasvatusäidistäni, Landela'sta. Että hän oli erään mahtavan Tsululais-päällikön leski, jota Panda tiranni oli väärin syyttänyt noituudesta ja julmasti surmannut, sen olin kuullut lapsuudessani, mutta sillä ijällä olin sitä asiaa aivan vähän tullut ajatelleeksi. ^olijojani nyt saattoi tietooni kirjeessään, että nykyinen hallitsija, Cetewayo, oli peruuttanut pannajulistuksen, jonka alaiseksi imettäjänä oli joutunut, kutsunut takaisin sekä hänen että kasvinveljeni Ula'n kraaliinsa[3] ja luvannut asettaa viimeksimainitun oikeuksiinsa heimokunnan ylimysten seassa, niin pian kuin tämä olisi päässyt täyteen miehen ikään. "Tää seikka", lausui holhojani edespäin, "on oleva suureksi eduksi sinulle palatessasi siirtokuntaan. Huhu tietää, että entinen kumppalisi on kuninkaan suuressa suosiossa, ja luultavasti hänen avullaan ynnä perinpohjaisen taitosi kautta Tsulujen kielessä, saat tilaisuuden, myytyäsi nykyisen tilasi, asettua johonkin paikkaan siinä ihanassa niittymaassa, joka rajoittuu Transvaal'iin ja jota Boer'itkin, katsoen sen läheisyyteen sotaisten Tsulujen kanssa, pikemmin kammovat. Ula'n vaikutusvoima takaa sinulle suosiollisen vastaanoton kuninkaallisessa kraal'issa".

Kolme vuotta ennen sitä päivää, jona tämä kertomus alkaa, kun jo olin saanut täys'ikäiseksi ja astuin laillisesti omistamaan usean tuhannen acren suuruista perintötilaani — paperilla kyllä valtava maa-ala, mutta vuotisten tulojensa suhteen sangen pieni — niin purjehdin taas Natal'iin, ja tavattuani maanmiehen, joka suostui ostamaan tilukseni, suistuvin iloiten hänen ehtoihinsa, ja sittenkuin oli kauppa tehty, nousin lähteäkseni tervehtimään kasvinveljeäni, joka silloin oleskeli Cetewayo'n pääkaupungissa, niin kutsutussa Suuressa Kraal'issa. Matkan yksityisseikkoja en lähde kertomaan, sillä myöhemmin tulemme usein kohtaamaan Tsululais-valtiaan, eikä tarpeeton kierteleminen minua suinkaan huvita. Kylliksi olkoon, kun mainitsen, että niin Landela kuin hänen poikansa ottivat minut vastaan hartaimmalla innolla. Jälkimäinen oli kasvanut jalonnäköiseksi soturiksi, vaikka hän ei vielä ollut saavuttanut sitä arvonmerkkiä, joka Tsulujen maassa eroittaa "miehet" pojista, hän ei vielä saanut pitää päätään ajettuna kehänmuotoon laen ympärillä. Cetewayo niinikään suvaitsi kohdella minua armollisesti, vakuuttaen, ett'ei minun tulisi peljätä mitään häiritsemistä, vaikkapa asettuisinkin tuolle riidan-alaiselle alueelle Pongola-virran pohjoispuolelle. Myös antoi hän Ula'lle luvan seurata minua etsiessäni mukavia karja- ja viljelysmaita.

Matkamme ei suinkaan ollut seikkaluja paitse, vaikka en tässä niistä huoli kertoa; asiaankuuluva tarkoitus on saavutettu, kun mainitsen, että läheisessä Eloya-vuoristossa löysimme maakaistaleen, joka ihmeellisesti soveltui sekä viljelykselle että karjanhoidolle, ja jonka nyt olin haltuuni. Sittenkun päätoimemme oli suoritettu, Ula palasi Umpangeni'hin, Kuninkaan kraal'iin, minä taas läksin muutamiin Transvaalilaisiin uudistaloihin hankkimaan itselleni karjaa ynnä muita välttämättömän tarpeellista asioita. Mielinpä tässä huomauttaa, että, vaikka oleskelemiseni Englannissa oli tykkänään muistostani pyyhkinyt Tsulujen kielen, niin palasi taitoni siinä jälleen ikään kuin taikavoimalla, kun jouduin takaisin tämän kansan keskuuteen, ja siihen aikaan kun Ula jätti minut palatakseen Suureen Kraaliin, voin taas puhua yhtä sujuvasti Tsulujen kuin Englanninkin kieltä.

Mutta oleskellessani vierasvaraisten Boer'ien uudisasunnoissa, tulin havaitsemaan, että tietoni maanviljelyksessä olivat liian ahtaat vakuuttamaan minulle menestystä, jos uskaltaisin omin neuvoin tilanviljelykseen ryhtyä. Suuri kokemus oli tarpeen, jos mieli saada karjanhoitoa voittoa tuottavalle kannalle, ja tämä kokemus oli minun vielä hankittavanani; ja niin menin oppiin erään hyvänsävyisen, vanhan Hollantilaisen, lähimmän naapurini luokse, oleskellakseni hänen kattoensa alla siihen asti, kun olisin oppinut sen toimen salaisuudet, johon oli aikomukseni antautua.

Hyvän, vanhan Pieter Dirksen'in ja hänen rehellisen perheensä keskuudessa pysyin koturina lähes kaksi vuotta, hankkien itselleni käytännöllisiä tietoja kaikissa tilanhallituksen haaroissa, ja ostellen karjaa, kun vaan siihen tilaisuutta oli. Oma tilani pysyi viljelemättömänä, mutta olin juuri aikeessa lähteä tarkastamaan kömpelöiden rakennuksieni salvamista, jommoisia Transvaalilainen karjanviljelijä tarvitsee, kun, palatessani eräänä päivänä puhvelin-ajosta, kohtasin Karel Dirksen'in, isäntäni vanhimman pojan, joka ilmoitti minulle, että muuan Tsululaismies ja vaimo olivat poissa ollessani saapuneet uudistilalle, ja että nämät tuskallisesti olivat tiedustelleet, koska mahtaisin palata takaisin. Tämä ei ollut mikään tavaton tapaus, sillä minä olin maineelta hyvin tuttu useimmille heimon jäsenille, jotka useasti tulivat kiusaamaan minua rupeamaan välittäjäksi heidän pienissä riitajutuissaan Eurooppalaisten naapuriensa kanssa, ja minä ratsastin siis kotiin sen enemmän asiaa ajattelematta: mutta suunnaton oli hämmästykseni kun vanha toverini Ula, murheellisen, nääntyneen ja surkeasti laihtuneen näköisenä astui luokseni erään pienen ulkokuoneen ovelta, ja sanaa sanomatta talutti minut kädestä ainoaan suojaan, joka tässä löytyi. Siellä, karkealla lautavuoteella, ylt'ylytsensä jauhöpölystä ryvettyneenä, makasi elatus-äitini, Landela surkeassa nääntymyksen tilassa, kärsien päälliseksi

peloittavasta haavasta, joka silminnähävästi assegai'lla tai muulla senlaatusella teräkalulla oli isketty hänen sääreensä. Hän oli liian heikko voidakseen puhua, mutta selvitettyäni *Vrou'lle* (perheenemännälle) suhteeni onnettomiin metsäläisiin, tämä riensi tuomaan heille ravitsevaa ruokaa, jolloin hetken päästä vanha imettäjäni tointui sen verran, että saattoi selvittää minulle syyn heidän ilmaantumiseensa tässä armoitettavassa tilassa, tieto, jonka aikaa sitten olisin voinut saada Ula'lta, ell'ei hänen äitinsä viittauksilla olisi kieltänyt häntä puhumasta. Kärsimystensä kertominen selvään tuotti vaimoraukalle tällä hetkellä enemmän kuin mikään muu lohdutusta.

Nyt kävi selville, että Ula oli päässyt korkeampaan kunniaan Tsululais-valtiaan kasvoin edessä, kuin yksikään hänen kumppaleistaan: ja erityisen suosion merkiksi oli Cetewayo viitannut siihen, että aikoi kohottaa nuoren soturin seuraavassa suuressa juhlassa miesten arvoon sekä antaa samalla hänelle takaisin karjan ja muun omaisuuden, joka hänen isänsä väärän tuomion johdosta oli pantu takavarikkoon. Mutta tämä aivottu takaisinlahjoitus ankarasti harmitti eräitä kuninkaan mahtavimmista neuvon-antajista, jotka, syystä että olivat saaneet osansa surmatun isän omaisuudesta, eivät tunteneet vähintäkään taipumusta heittää väärin saatuja tavaroitaan hänen elossa olevalle edusmiehelleen.

Kafferilaiselle on karjansa ylen suuriarvoinen; hän laumoistansa pitää kuin silmäteristään, ja pikemmin hän toisinaan luopuisi lempivaimostaan, kuin jostain mielihärjästä. Kun näin on asian taita, ja kun oikeuden mitta Suuressa Kraalissa oli ylenmäärin matalassa, niin eipä ollut kumma että nuo vaaran alaiset ylimykset liittyivät yhteen ja kokivat estää kuninkaan valtiollisesti mieletöntä, vaikka oikeata, aikomusta. Eikä ollut suinkaan vaikeata kylvää epäluuloa oikullisen metsäläisruhtinaan sydämeen; samat välikappaleet, jotka pontevasti olivat vaikuttaneet tuon surmatun päällikön perikatoa, olivat vieläkin saatavissa, kun tahdottiin syyttää hänen poikaansa, ja Cetewayo'n ylimmäisen tietäjän eli noitapapin neuvoista vihjaistiin valtiaalle, että Ula ynnä äitinsä juonittelivat yhdessä valkeiden miesten kanssa hänen kukistamistaan; ja päälliseksi, että molemmat harjoittivat noituutta. Todistukseksi tälle viimeksi mainitulle syytökselle väitettiin, että Ula ja hänen äitinsä oli muka nähty tähtäilemässä kuninkaan asuntoa jollain oudolla ja voimallisella kapineella.

Hallitsija käski pitää heistä vaaria, ja havaittuaan, että tämä osa syytöksestä oli pääasiassa tosi, hän vangitsi ja tuotti eteensä onnettomat ystäväni ynnä sen häijyn kapineen kanssa, jolla he harjoittelivat ilkeitä taikatemppujaan. Tämä ei mitään sen vaarallisempaa ollut, kuin kaleidoskooppi[4]-romu, jonka ensikerran palattuani siirtokuntaan olin lahjoittanut kasvinveljelleni. Hyvin tuntien Cetewayo'n ahaan luonteen, hän oli kumppaleiltaan tykkänään salannut omistavansa aartein; mutta illoin, kun päivän työt olivat suoritettut, niin äiti kuin poikakin asettuivat maahan lähelle asumustönsä ovensuuta ja huvittelivat itseänsä pimeään asti kääntelemällä putkea ja ihailemalla monivärisiä kuvia, jota jokainen uusi liikunto synnytti. Onnettomuudeksi heidän pienen kotonsa sisäänkäytävä ammoitti juuri kohti kuninkaan asumusta, ja niinmuodoin kapine näytti alituisesti uhkaavan kuninkaallista hallitus-kartanoa.

Turhaan Ula-parka koitti selvittää toimituksensa viatonta laatua; Cetewayo näki, että hän oli salannut leikkikalua, ja yksin tämä seikka kiukutti häntä suuresti, sekä teki hänen liiankin alttiiksi niille häijyille parjauksille, joita Nkungulu ja muut asianomaiset ajoivat hänen korviinsa. Epäilemättä hän myöskin oli mielistynyt kaleidoskooppiin; ja kammoi sitä ajatusta, että se jälleen joutuisi oikean omistajansa huostaan; mutta, oli asia miten oli, ainakin hän julisti, että syytös oli toteen näytetty, ja tuomitsi sekä Landelan että hänen poikansa kuolemaan, jälkimäisen seivästettäväksi, edellisen paistettavaksi tulikuumilla paasilla, niinkuin tapana on tämän kansan keskuudessa.

Mestaus oli määrätty seuraavaksi aamuksi, mutta varmaankin omatunto hieman vaivasi hallitsijan kivikovaa sydäntä, koska yön aikana sana kuninkaan asunnosta kutsui vartijat hetkeksi pois ja vangit eivät silmänräpäyksikään jättäneet käyttämättä edullista asemaa, joka heille näin annettiin. Kun juuri olivat pääsemäisillään viimeisen asunnon sivutse, tämän omistaja, luullen karkulaiset karjanvarkaiksi, nakkasi heitä assegailla, joka sattui imettäjäni sääreen. Mutta Ula, notkeana ja nopeana kuin antilopi, jolta hän oli nimensä lainannut, kaappasi äidin syliinsä ja kantoi hänet suojaan lähimmästä vaarasta. Helppo on kuvitella niitä peloittavia vaivoja, joita saivat kestää, aseettomina ja ilman ruokaa kuin olivat Afrikan erämaissa, kaikellaatuisten metsänpetojen ja käärmeiden seurassa; sillä vaikka tosin usein kulkivat maamiestensä kraalien näkyvitse, täytyi heidän karttaa yhtymistä kaikkein lähimmäistensä kanssa, jotka siinä tapauksessa olisivat ottaneet heidät karkulaisina kiini, ja lähettäneet takaisin kuolemaan, mistä niin töin ja tuskin olivat päässeet. Vihdoinkin kurjat pakolaisraukat pääsivät Pieter Dirksen'in uutisasunnolle, jossa, niinkuin olemme nähneet, saivat ruokaa ja suojaa, sittenkun olivat Hollantilaiselle ilmoittanut suhteeni heihin. Tämä tapaus oli sattunut noin kuukautta ennen sitä päivää, jona kertomus aloitteleikse, jolla aikaa Landelan haava oli parannut, ja Ula oli täydellisesti tointunut matkan ankarista ponnistuksista; ja kun hän nyt tänä Afrikan suloisena aamuhetkenä seisoi edessäni lammikon äyräällä, en saattanut olla ajattelematta, mikä jalo ilmaus kansastaan ystäväni oli, enkä miettimättä, kuinka ennakkoluulojen sokaisemia ne ihmiset ovat, jotka eivät myönnä mitään avuja heidän mustien veljiensä rinnoissa löytyvän.

Olimme päättäneet uimismme, ja Ula katseli iki-ihastuksissaan kiiltävän ruumiinsa vesikuvaa

sill'aikaa kuin minä mukavasti pu'eskelin ylleni vaatteustani, joka, vaikka kyllä käsitti harvoja vaatekappaletta, kumminkin oli täydellisempi kuin Tsululaisen kumppalini. Äkkiä huudahdus veti huomioni viimeksi mainitun puoleen, ja näin hänet kumarruksissa lammikon äyränsen päin sekä tyystin tarkastelemassa jotain esinettä tuossa nopeasti valkenevassa koitteessa.

"Yksi, kaksi, kolme", hän luki ääneensä, osoittaen selviä kypälänjälkiä pehmeässä mudassa. "Kolme pantteria on, Kuta, käynyt yöllä täällä juomassa".

"No sitten täytyy panna ajo toimeen", vastasin kovin huolissani karjan tähden. "Toivompa, ett'eivät vielä ole kerinneet vahinkoa tekemään".

"Selvään nälkä niitä on pinnistänyt, muuten eivät ikinä olisi uskaltaneet niin lähelle ihmis-asuntoa", sanoi taas kumppalini, joka yhä oli tutkinut jälkiä. "Aivan oikein, kolme niitä on ja yksi onkin aika mötkäle; katsokaas tätä kypälänsijaa, se on enemmän leijonan kuin pantterikissan".

Samassa ehti korviimme laukaus kotoa päin, ja rientäissämme sitä suuntaa kohtasimme Henrikki Dirksen'in, Boerin nuorimman pojan, joka meidät nähdessään huudahti:

"Kolme raavasta on teiltä, William, tapettu ja kaksi meiltä, paitse useita pahoin revittyjä. Tuo lurjus Papalatsa, jonka tuli vartioida, on varmaankin viime yöksi paiskaunut nukkumaan ja sitten lähtenyt karkuun, välttääkseen ruoskaa", ja nuori Hollantilais-jättiläinen heristi uhkaavasti jambokiansa (härkäruoskaa) sinne päin, missä karjapiha oli.

Nämä olivat huonoja uutisia; sillä ell'emme saisi tapetuiksi rosvoja, uudistaisivat ne arvattavasti tänä päivänä pimeän tultua käyntinsä. Läksimme siis kolmisin asunnolle, antamaan vanhalle Pieter'ille tietoa onnettomuudesta. Boeri oli juuri äsken tullut näkyviin makuuhuoneestansa, kun me astuimme sisään, ja hänen poikansa, lausuttuaan kunnioituksella hyvää huomenta, kertoi mitä oli tapahtunut, jota kuunnellessa vanhuksen otsa vähitellen yhä enemmän synkistyi. Pieter Dirksen oli hienointa lajia, mitä voi löytää siinä jämeässä Hollantilaisessa uudistalokas-rodussa, joka Transvaalissa kasvoi. Hänen jättiläis-vartaloansa — saappaat jalassa hän oli kolme kyynärää 4 tuumaa pitkä — ei kuudenkymmenen kesän työ ja ponnistukset olleet koukistumaan saaneet; ja väkevin hänen rotevista pojistaan olisi kauhistunut mitellä voimiansa jäntevän isä-ukon keralla. Hänen kasvonsa olivat rypyissä ja harvat suortuvat lumivalkeita, mutta se vaan antoi hyväntahtoisen vivahduksen hänen muodolleen, joka nuoruudessa kentiesi ansaitsi kollomaisuuden nimitystä; sillä Dirksen'in elämä oli kulunut Etelä-Afrikan erämaissa, hänen oppinsa oli rajoitettu pieneen luvunlaskun taitoon, jota hänen virkansa kysyi, sekä lukukykyyn niin paljon, että taisi sunnuntaisin tavailla läpi yhden luvun Raamatusta, ja niinmuodoin oli sekin henkinen äly, joka hänessä alkuansa oli, heitetty nukkumaan. Tyyni päättäväisyys ja taipumaton tahto olivat johtavat piirteet hänen kasvoissaan, vaikka ajan suopea käsi oli kylvänyt niihin lempeätä hyväntahtoisuutta, joka teki hänen muotonsa sangen miellyttäväksi. Ja kuitenkin, Pieter-ukolla oli monta vikaa, yhteistä koko sille ihmis-luokalle, johon hän kuului. Ei mikään härkä voinut olla häntä yksipintaisempi; ja kun äijä kerran oli jotain saanut päähänsä, silloin ei puheet eikä uhkaukset voineet vaaksankaan vertaa häntä luovuttaa aikomuksesta, jonka hän kerran mielessään oli päättänyt. Hän oli viekas kauppa-asioissa, mutta samalla vieraanvarainen; mutta harvoinpa hän näyttäytyi kohteliaimmassa muodossaan, jos hänen vieraansa sattui olemaan Englantilainen, sillä hän katseli meikäläisiä sukukuntansa koko ennakkoluuloisuudella. Eikä hän minullekaan toisinaan voinut olla purkamatta katkeruuttansa, vaikka, hyvin tietäen että hänen valituksissaan usein oli liiaksikin perää, minä en noista puheista ollut millänikään, ja olenpa varma, että vanhus katseli minua enemmän isän, kuin isännän silmillä. Hänen mielipiteensä vaan valkean ja mustan väestön keskinäisestä suhteesta oli niinikään täydellisesti ristiriitaisia meidän Englantilaisten käsityksien kanssa. Hän, näet, katsoi, että alku-asukasten tulisi tykkönään olla Eurooppalaisten alamaisia, ja hylkäsi yhtä mielettöminä kuin haitallisinakin kaikki meidän kauniilta kaikuvat aatteemme tasa-arvosta. Siitä huolimatta hän kuitenkin kohteli neekeri-palkollisiaan hyvydellä ja kohtuudella, vaikka toiselta puolen armottomasti parkitsi heidän virtahevois-nahkaansa jokaisen laiminlyönnin tähden. Ja tunnustanpa, ett'ei olisi mieleni tehnyt olla Papalatsan selkänahan omistajana, kun Henrikki oli kertomuksensa lopettajaisiksi ilmoittanut seuraukset tuon pojan huolimattomuudesta.

Englantilainen, kuullessaan että joku hänen eläimistään oli surmansa saanut, olisi luultavasti käskenyt väkensä hevosen selkään ja oitis ratsastanut pahantekijöitä etsimään; niin ei tehnyt vanha Pieter Dirksen. Hänpä ei ennenkään eläissään ollut mihinkään ryhtynyt asiaa perinpohjin miettimättä, eikä ollut luultavasti tässäkin seikassa tarkoituksensa kiirehtiä mihinkään rivakkaan toimeen. Hän kuunteli, kulmakarvat rypyissä, kunnes poikansa oli sanottavansa sanonut, ja sitten, harkittuaan asiaa jonkun minuutin, asteli makuukammionsa ovelle sekä puhutteli tyynesti vaimoansa: "Maaria, tuo meille siekailematta suurusta".

Havaitessani selväksi että ajo oli tulossa, läksin huoneeseni muutamaa pyssyn-patruunaa hakemaan. Mutta eipä vielä oudot tapaukset olleet tältä aamulta menneet, sillä äkkiä vanha imettäjäni syöksi sisään, huutaen: "Sanansaattaja on saapunut kuninkaalta. Ettehän, Kuta, anna jättää meitä heidän

kynsiinsä?"

"Se on Kotsi", huomautti Ula, vilkaistuaan äsken tullutta; "meidän katkerin vihamiehemme".

"Sittenpä paha on tulossa. Mutta ole huoletta, Landela, Hollantilainen ei teitä anna ylöns. Pysykää vaan täällä kumpikin, kunnes palajan". Ja raskaalla mielellä menin kohtaamaan soturia, joka täysissä aseissa kulki Boerin huoneelle.

2:nen Luku.

Kuninkaan lähettiläs.

Viimeinen havainto, jonka Ula oli lausunut, enensi muretta, jonka ystäväni turvallisuuden tähden tunsin. Kotsi oli, niin mies kuin maineensakin, minulle hyvin tuttu, ja olinpa vakuutettu, ett'ei mikään vähäpätöinen asia ollut syynä hänen ilmestymiseensä kuninkaan lähettiläänä Pieter Dirksen'in tilalle. Tämä soturi oli yksi Cetewayon uskotuimpia seuralaisia, hän kun oli *Induna-e-nkholu* eli erään mieli-rykmentin, niin kutsuttujen *Onoba ponkueiden* (pantterin-saajain) päällikkö; nimitys, joka tuli siitä, että nämät tirannillisen herransa käskystä olivat ottaneet pantterin elävältä kiinni ja tuoneet sen niin hallitsijan eteen. Kotsi oli vasta nuori poika, kun tämä tempaus tehtiin, mutta hän oli siinä tilassa tehnyt itsensä huomatuksi sen pelottomuuden kautta, jolla hän julmaa petoa ahdisti ja myöhemmät todistukset jäykästä rohkeudesta nostivat hänet nykyiseen korkeaan asemaansa. Niinkuin enimpiä viljejä itsevaltiaita, vaivasi Tsululais-kuningastakin ajatus, että muka salajuonia oli tekeillä hänen valtansa kukistamiseksi, ja varoen että hänen sorron-alaiset alamaisensa kerran hänet surmaisivat, oli hän ympäröinyt itsensä valituista miehistä ko'otulla vartija-joukolla, jotka, syystä että hänen kuolemansa kautta kadottaisivat kaikki, mitäkään voittamatta, oman parhaansa tähden suojelisivat häntä vaarasta, Kotsi oli tämän joukon päällismies, ja tiesinpä että ainoastaan joku tärkeä toimi voi saattaa kuningasta päästämään suosikkiansa pois läheisyydestään.

Tällä välin soturi oli ehtinyt asunnon avonaiselle ovelle, ja koputettuansa useita kertoja *knobkirri'llänsä*,[5] seisahtui levollisena vartoomaan vastausta kolkutukseensa. Varmaankin hän oli äkännyt minun lähestymiseni, vaikk'ei ollut tietävinään läsnä-olostani, seikka, joka itsessään tiesi paha ystäväilleni. Mainiten häntä nimeltä, lausuin hänet tervetulleeksi tänne uutis-asunnolle; mutta hän ei vähääkään huolinut tervehdyksestäni, vaan kiinnittäen synkän katseensa huoneen perälle, asettui täydellisesti minusta huolimattomaksi, tyynellä ylhäisellä kopeudella, joka pani kuuman veren kovaan koetukseen. Onneksi vanha Pieter astui sisään ennenkuin ennätin tyhjentää sappeani lähettilääseen, ja hänen puoleensa kääntyi viimemainittu, tehtyään ylpeän pään-nyykäyksen. Vaikka Boeri auttavasti taisi Tsulujen kieltä, oli puhe kumminkin sekä hänelle että pojillensa, jotka myöskin olivat tulleet huoneeseen, suuressa määrin käsittämätön, sillä soturi laski lauseensa äärettömällä nopeudella, ponnistaen itsensä puheen kestäissä vähitellen oikeaan innostuksen hurjuuteen. Hän ei yhtään huolinut kenestäkään muusta kuin vanhasta Dirksen'istä, vaikka hyvin tiesi että minä kuuntelin hänen loruansa; mutta lopetettuansa hän puolittain nyökkäsi minulle, silminnähtävästi lausuaksensa: "Sellainen on sanottavani; tehkää se nyt ystävilleenne tietäväksi".

Minä olin kauheasti levoton siitä rajattomasta röyhkeydestä, jota kuninkaan suosikki jok'ainoassa liikenteessään osoitti — käytös, joka niin suuresti erosi siitä, jolla maan-asukkaat tavallisesti Eurooppalaisia kohtelivat. Selvästi hän toimi saamiensa käskyjen mukaan, sillä ilman herransa lupaa ja tietoa ei yksikään Tsululainen olisi uskaltanut astua valkoisen miehen huoneeseen ja lausua sellaisia uhkauksia hänen läsnä-ollessaan. Jos karsin lähettilään lauseista pois kaikki kukkais-kuvat, joilla hän puhettaan somisteli, kuuluisi se melkein seuraavasti, vaikka mahdoton on kynällä ja läkillä tuoda julki sitä harjoitettua hävyttömyyttä, jolla jokaista uhkausta höystettiin.

"Vanha valkoinen mies. Minä olen Kotsi, pantterinsaajain päällikkö, jonka velvollisuus ja huvitus on vartioida suuren Cetewayo'n pyhää majesteettia, päämiesten päämiestä, Mustain Mustaa, lukemattomain karjalaumain herraa, kansain Valtiasta, sukukuntain Surmaajaa. Hänen luotaan tulen minä sinun, valkean vanhuksen luo sanomaan hänen nimessään: Valkea vanhus, lumi hiuksinen, ilman lupaa olet asettunut minun maalleni, ottaen haltuusi lavean kaistaleen minun alueestani ja syöttäen siinä karjaasi ja laumojasi. Tämän voin antaa anteeksi, sillä minä rakastan valkoisia miehiä ja tahdon asua rauhassa heidän ja heidän sukunsa kanssa. Mutta sinä olet enemmän tehnyt. Tyytymättä vieraan alueen anastukseen, olet ottanut suojaasi rikollisia, joita heidän maansa la'it ovat kuolemaan tuominneet; olet suonut alttiin turvapaikan pahantekijöille, jotka ovat laskeneet juonia minua, heidän kuninkaansa henkeä vastaan. En saata uskoa, että olet tämän tehnyt tietämättömyydestä, sillä kattosi alla on ihminen, jolle noiden rikoksen-alaisten käytös on liiankin hyvin tuttu, joka päälliseksi antoi heille aseiden, millä henkeäni väijyivät. Mutta kaikesta huolimatta on sydämmeni lempeä valkeille miehille, ja minä tahdon ennemmin uskoa, että sinua on petetty, kuin että outo käytöksesi on mieliltämielin

mietittyä. Sentähden, kaikessa hyväntahtoisuudessa ja ystävyudessa, lähetän luoksesi Kotsi'n, vartijajoukkoni päällikön, tekemään sinulle tiettäväksi, ett'ei sinulla eikä sinun perheelläsi, ei karjallasi eikä palvelijoillasi ole mitään peljättävää minun ala-maisteni puolelta, Päälliseksi annan sinulle luvan ottaa haltuusi Eloya-vuoren juurella olevan alueen, jonka Englantilainen William Thornton aikoo anastaa; sillä hänen juonensa minun henkeäni vastaan peräyttää kaikki meidän väliset sopimukset. Tämän kaiken tahdon tehdä, mutta vaan yhdellä ehdolla. Sinun täytyy jättää molemmat pahantekijät, jotka nykyään oleskelevat kattosi alla, Kotsi'n käsiin ja lähettää luokseni Thornton'iin tuon Englantilaisen, kaiken karjan. Kumpikin rikollinen on kohtaava kuolemansa, johon heidät tuomittiin, ja päätös on osoittava tuolle kolmannelle, että minä en ole se mies, jota voi rankaisematta uhata. Mieti tätä ehdoitusta ja ilmoita päätöksesi uskolliselle palvelijalleni Kotsille. Jos teet mieleni mukaan, on asuntosi turvassa ja sinulla itselläsi ystävä; mutta jos hylkää tarjoukseni, niin minä lähetän soturini ottamaan rikoksentehtäjät kiinni ja hävittämään asuntosi; ja silloin, jos vastarintaa yritetään, teidän verenne on lankeeva omien päittenne päälle".

Tällainen oli sen puheen sisältö, jonka Kotsi piti meidän läsnä-ollessamme, ja epäilemättä olisi hänen, kun oli tähän pisteeseen päässyt, kaikkein lähetyskunnallisten sääntöjen mukaan, pitänyt odottaa Boerin vastausta; mutta oman kaunopuheliasuutensa pyörteen viemänä ja täynnänsä katkerinta vihaa Landelaa ja hänen poikaansa vastaan, hän vielä omasta puolestansa lisäsi sanottavaansa pienen neuvon Pieter-ukolle.

"Niin, valkea mies, ja sen kuninkaani on tekevä. Minä, Kotsi, pantterinsaaja, sanon teille, että hän on sen tekevä. Cetewayo on elehvantti; hän musertaa teidät jalkansa alle, ell'ette tottele. Hän on leijona, ja jäsen jäseneltä hän teidät repii, jos vastustatte hänen lakiansa; hän nielaisee teidät, niinkuin hyena musertaa teurastetun vasikan luut. Tottele häntä, sinä valkopäinen vanhus, taikka vapise itsesi ja lapsiesi puolesta".

Tämän puheen kestäissä olivat uudisasukkaan vaimo ja tyttäret levollisesti hiipineet sisään, ja epäilemättä heidän läsnä-olonsa sai lähettilään ottamaan uhkaavaisemman äänen, toivossa, että vaimoväen arkuus Pieter-vanhuksen päätökseen vaikuttaisi. Eikä suinkaan ollut pantterinsaajain päällikkö mikään miellyttävä esine, kun hän, puheensa päätettyä, seisoi tuijotellen ympärilleen, ja kotkansulkaset, jotka koristivat paljaaksi ajeltua kehää hänen kiireellensä, vapisivat mielenkiihosta, ja leopardinnahka, joka muodostui jonkinlaiseksi költeriksi hänen vyötäistensä ympärille, joutui liehuvaan liikkeeseen. Hän oli huimaavan näköinen metsäläinen, mutta samalla peloittava, ja pikku Liisu, kolmentoista vuotias kiharapäinen tyttönen, syöksi peljästyneenä ovesta ulos, kun Kotsi, lopettajaisiksi, kumahutti ankaralla voimalla pöytää knob-kirri'llänsä.

Mutta tuo jämeämielinen vanha Boeri ynnä poikansa eivät niinkään äkkiä olisi säikähtyneet, vaikka kokonainen leegio sellaisia julmia satureita olisi ollut tulossa heitä vastaan; ainakin, kun päällikkö iski pöytää, osoitti Karel Dirksen niin silminnähtävää taipumusta viskata vieraan avonaisesta ovesta pihalle, että minun täytyi laskea käteni hänen olalleen, pidättääkseni nuorta äkkipikaista jättiläistä rivakasta teosta, jota maan asukkaat eivät ikinä olisi unhoittaneet. Saadakseni väkivaltaisuudet estetyiksi, käänsin kohta lähettilään lauseet vanhalle uudistalokkalle, joka kuunteli niitä alusta loppuun, ilman että pieninkään piirre hänen kasvoissaan osoitti, mitä hänen mielessään liikkui.

Muutaman minuutin mietittyänsä, isäntäni vastasi: "Sano Tsululle, ett'ei koskaan ole tapani hätäillä ajatellessa. Käske hänen tulla takaisin illalla, kun palaamme päivän töistä, silloin tahdon antaa hänelle vastaukseni. Ja koska lähdemme noita metsäkiissoja tappamaan, niin sano hänelle, että hän ynnä miehensä saavat tulla mukaan, jos mielivät. Nyt, Maaria, anna suurusta; ja sitten, pojat, lähtöön".

Kotsi oli, Pieter-ukon puhuessa, rävähtämättä kiinnittänyt terävän silmänsä tämän kasvoin ja pettynyt toivo pimensi hänen tummia piirteitään, kun hän näki sen hämmentymättömän levon, jolla uudistalokas Cetewayo'n viestiä kuunteli. "Oletteko hänelle totuuden oikein lausunut?" hän kysyi äkkiä minuun kääntyen. "Oletteko sanonut hänelle, että hänen kraalinsa hävitetään ja niin hän kuin perheensä surmataan?"

"Puheesi olen juurta jaksain tulkinnut", vastasin, "ja vastauksen olet saanut. Suostutko tulemaan osamieheksi metsästyksen?"

"Aikooko Ula olla saapuvilla?" kysyi lähettiläs, palaen sisällisestä malttamattomuudesta saada valkoisille miehille osoittaa uljuuttaan, mutta kumminkin epätietoisena sallii sopivaisuus hänen yhdistyä huvitukseen, missä olisi osallisena se mies, jonka kuolemaa hän yritteli.

"Ula *aikoo* olla saapuvilla", sanoi kasvinveljeni, joka tässä hetkessä astui huoneeseen täysissä aseissa, kilpi ja assegai käsissään. "Ula *aikoo* olla saapuvilla, ja silloin näyttäköön Pantterinsaajain päällikkö, joka käy sotaa heikkoja akkoja vastaan, hänenkö *issikokonsa*[6] vai Ulan, tuon 'poikanulikan' ajamaton kiire on oleva edellä petoa ahdistamassa".

Molemmat miehet seisoivat, villien vihollisten koko raivolla kyräillen toisiaan, ja hyvinkin pian olisi iskut seuranneet tätä nopeata taistelu-kutsua, ell'ei Karel Dirksen olisi työntäynyt heidän väliinsä ja siten tehokkaasti estänyt heitä iskemästä toisiinsa muuten, kuin hänen läpitsensä.

"Ei mitään väkivaltaa tämän katon alla", minä huusin Tsululaiselle. "Ettekö voi ehtoosen pysyä irrallanne toistenne kurkuista. Heittäkää sikseen vihanne siihen asti, ja kulkekaa rinnakkain maamiesten eikä vihamiesten tavoin. Sinä, Ula, lupaat olla päällikölle vahinkoa tekemättä, ja hän, toiselta puolen, ei käytä hyväkseen tilaisuutta teitä vastaan. Olkaa muutamaksi tunniksi kumppanukset, murisematta vihaisten rakkien lailla toisillenne".

Tsululais-luonne ei ole tykkänään paitsi, mitä nimittäisimme raa'aksi ritarillisuudeksi, ja kun minä vielä huomautin sitä suurta etua, joka meillä olisi niin oivan metsästäjän avusta, kuin Kotsi oli, niin tämä musta soturi hieman lauhtui, ja niinpä vihdoin saatiin molempain miesten kesken aselepo toimeen, jonka tuli kestää siihen asti, kuin aivotusta metsästyksessä olisi palattu. Ja olipa metsäläisluonteen suhteen hyvin valaisevaista tarkastella, kuinka vapaasti vihamiehet keskustelivat, sittenkun jää heidän väliltään kerran oli murtunut, kaikki karvaat tunteet näyttivät jääneen sikseen ja sijaan oli tullut hieno kiista, kumpi siinä vaarallisessa toimessa, johon olimme ryhtymäisillämme, enintä rohkeutta osoittaisi. Kotsi ja Ula läksivät yksissä siihen hökkeliin, jossa viimemainittu asui, ja siellä Landela nyt valmistui runsaan aterian vieraalle, jonka tulo alkuansa oli ollut yhtä vastenmielinen kuin odottamatonkin.

Sittenkuin *Vrou* oli asettanut pöydälle suuren vadillisen metsän-otusta, sekä kahvia kurkun kastimeksi, koko perhe kävi ruo'an kimppuun yhtä huolettomasti, kuin jos Cetewayo laumoineen olisi ollut päiväntasaajan pohjoispuolella! Tuhannet myötä- ja vastamäet siirtolaisen elämässä, yhdessä hidasmielisyyden kanssa, joka ominaisuus on eriamättömästi Boerin luonteeseen yhdistynyt, tekivät, että tämä arvoisa perhe enemmän suri nelijalkaisten rosvojen tuhotöitä, jotka uhkasivat heidän karjaansa, kuin oli huolissaan tuosta uutisesta, että Tsululais-valtias aikoi kostollaan heitä etsiskellä, ell'ei eräisin mahdottomiin ehtoihin suostuttaisi. Eikä kukaan, joka näki Pieter-ukon rauhassa istuvan nauttimassa riistapaistiansa, olisi millään hänen ulkomuodostaan voinut arvata, että vast'ikään hänen sormiinsa oli tullut viimesana mahtavalta ja kostonhimoiselta metsäläiseltä. Ja kuitenkin ei viesti rahtuakaan hänen mieltänsä rauhaa häirinnyt, sillä kaikki ajatukset olivat nyt kiintyneet hänen karjaansa, ja nuo kaksi leopardin tappamaa nautaa harmittivat häntä paljoo enemmän, kuin Kotsi kaikkine uhkauksinensa.

Kun suurus oli syöty, nousimme oven edustalle tuotujen ratsujemme selkään. Neekeri-palvelijoiden naamat selvään osoittivat suurta uteliaisuutta sen asian suhteen, joka oli Kotsin äkinäiseen ilmaantumisen uudisasunnolle aikaan saanut; mutta tämä henkilö oli liian korkeassa asemassa heidän kansakunnassaan, että olisivat voineet suorastaan kysellä mitään, ja valtioviisaus tai muut syyt estivät häntä julkaisemasta lähetyksensä salaisuutta. Puoli tusinaa aseistettuja satureita, jotka häntä olivat seuranneet, mutta jotka tähän asti huolellisesti olivat pysyneet näkyvistä, astui nyt esiin, ja muutaman minuutin päästä matkue läksi liikkeelle. Boeri ja hänen poikansa olivat varustetut raskailla yksipiippuisilla roer'eilla (tuliluikuilla), jotka Hollantilaisten siirtolaisten kesken ovat yleisessä suosiossa. Tsululaiset kantoivat kukin kilpeänsä ynnä assegai-ryhelmänsä; ja minulla oli aseena ainoastaan kaksipiippuinen takaaladattava pyssy. Useat uudistalokkaan palvelusväestä taluttelivat vitjoista ankaria metsäkoiria, ja parvi kaikensuuruisia ja -värisiä kotirakkia haukkui ja räyski ratsujemme ympärillä, tottelematta niistä huimista läimäyksistä, joita mustaihoiset assegaattensa peristä niiden raatomaisiin kylkiluihin jakelivat.

Mielimpä tässä kohden hyväksi, joille asia on tuntematon, mainita, että Tsululais-soturi, oli hän metsästysretkillä taikka noilla vielä vaarallisemmilla sotateillään, kuljettaa muassaan kahta lajia asetta päällekkäystä varten, ja kolmannen kapineen, jota käyttää ainoastaan puolustaidessaan. Nämät ovat: assegai, knob-kirri ja kilpi.

Ensin mainittu on leveä-lappeinen rautasäilä, tavallisesti vaan asukasten omaa työtä, johon liittyy noin viiden jalan pituinen varsi, niin että kahvan paksumpi pää on lähinnä kantaa. Jokainen soturi kantaa useita tällaisia aseita ja tavallisesti linkoo niitä viholliseen noin neljänkymmenen kyynärän matkalta. Chaka, kuuluisa Tsululais-tiranni, kielsi assegain käytännön heittoaseena, pakoittaakseen siten väkensä lähikäkkaan vihollisten kanssa ja käyttämään asetta pistimenä tai väkipuukkona. Mutta hänen seuraajansa palasivat entiseen käytäntöön ja nyt assegai'ta käytetään kummallakin tavalla — s.o. soturi taittaa varren joutuessaan käsikäkkaan; ja käyttää näin lyhennettyä asetta säilänä.

Knob-kirri on vaan nuija kovasta ja raskaasta puusta, ja useimmiten soturi, taisteluun mennessään, jättää sen kotiin, jota vastoin tavallisesti ottaa sen matkaansa metsästys-retkille.

Kilpi lausuu itse tarkoituksensa eikä kaipaa selvitystä. Se on härjänvuodasta tehty, noin puolen viidettä jalan pituinen, kahdeksantoista tuuman levyinen, yleisesti soikea muodoltaan ja kannetaan kädensijasta, joka on kiinnitetty alipuolelle keskustaa. Tämän aseiden väristä tunnetaan omistajan rykmenttiyynnä arvo. Hyödyttömyys olisi näillä lehdillä ryhtyä tekemään selkoa kaikista Cetewayo'n

kummallisista arvo-eroituksista; olen päässyt tarkoitukseni perille, kun huomautan, että kaikki *miehet* — s.o. naineet, issikoko'lla ja ajellulla pääläella varustetut soturit — kantavat valkoisia siipiä, kun sitä vastaan mustat kilvet ovat *pojille* eli nuorille miehille kuuluvia, joista toiset jo kuitenkin saattavat olla neljänkymmenen ikäisiä.

Useilla etevimmistä päälliköistä ja satureista on ruutipyssyjä, mutta assegai on heidän kansallinen aseensa.

Tiemme kävi kraal'in eli laajan ympyriäisen aitauksen ohitse, johon karja yön ajaksi on suljettuna. Kaikki eläimet olivat nyt hajaantuneet ylt'ympäri heiniköille, kymmenen tai kaksikymmentä parvessa. Nuo vakaat lehmät ja härjät söivät rauhassa, ja hilpeämmät vasikat huvittelivat huimasti loikkimalla ja laukkailivat iloisissa piireissä, hännät oikoisina. Se oli näky, omiansa siirtolaisen sydäntä riemastuttamaan, eikä yhtään ikävän riippuvaisuuden tunnetta voitu eroittaa Pieter Dirksen'in kasvoissa, kun hän ammovaa karjaa katseli, joka häntä isännäkseen nimitti. Mutta ilmaantuipa yht'äkkiä outo liike palvelijoihimme, jotka peljäten, että joku metsän-otus pääsisi meiltä huomaamatta, tirkistelivät joka pensaasen ja pehkoon sadan kyynärän matkalla ylt'ympäri tiemme. Joukko huudahduksia Tsulujen kielellä ynnä sirahdus muutaman musta-ihoisen naisen suusta, joka, lapsi vyötettyä kupeillensa, oli näin kauvas meitä seurannut, saattoi meidät iskemään kannukset ratsujemme kylkiin ja nelistämään paikalle, jolloin sekä hämmästyksellemme että kauhuksellemme löysimme Papalatsan, tuon kadoksissa olleen paimenen, runnellun ruumiin, sen miehen, jonka poissa oloon olimme selkäsauvan pelvon syyksi arvelleet. Ei voinut erhettyä sen tavan suhteen, jolla poika raukka oli surmansa saanut. Hänen vaimonsa, hänen nykyinen leskensä, jonka kiljahduksen olimme kuulleet, oli polvillaan pitäen sylissään hervotonta päätä, jonka takaraivo oli munankuoren lailla musertunut pantterin voimakkaan kypälän raappauksesta. Kasvot olivat rauhalliset ja vääntymättömät, ja lukuun ottamatta punaista juovaa, joka vuoti kummastakin sieramesta, ei muodossa vähintäkään tuskan tai kärsimisen merkkiä ollut havaittavana. Mutta ruumiin alipuoli oli kauhistuttavasti raadeltu ja täynnänsä niin hampaiden kuin kynsien jälkiä; silminnähtävästi olivat pedot herkutelleet kurjan paimenen ruumiista.

"Kuinka tää on saattanut tapahtua?" kysyi Pieter-vanhus; "poika ei koskaan itsestään olisi kuljeskellut puolen peninkulman[7] päässä kraal'ista".

Ula ja Kotsi, jotka olivat tutkineet maata, osoittivat nyt meille, että leopardi tahi leijona oli kiskonut ruumiin sen nykyiselle asemalle. Oli nähtävissä jälki, jonka toinen uhrin laahaava käsi oli viistänyt, ja hänen keveän vyötäisvaatteensa repaleita näkyi okaisissa orjantappuroissa, jotka olivat sattuneet peräytyväin petojen tielle.

"Onpa seikka kyllin selvä", Kotsi lausui minuun kääntyen; "leopardi kahden penikan keralla on tappanut pojan. Se on loikannut kraal'in aitauksen ylitse ja surmannut karjaa, mutta havainnut voimansa liian pieniksi kuljettamaan eläimenraatoa poikasilleen, joilla ei vielä ollut kykyä aidan ylitse kiivetä. Varmaankin on Papalatsa koettanut ajaa sitä pois, silloin kuin sai surmansa, ja nähdessään hänet härkää köykäisemmäksi, kiskoi peto hänet tälle paikalle, jossa penikat saivat häiritsemättä herkuilla, eikä ole asia semmoinen, Ula?"

Kasvinveljeni nyökkäsi vastineeksi, ja pitempi tutkiminen toi ilmi usean pantterin jäljet sekä osoitti soturin arvelun oikeaksi.

"Meidän on aika rientää", huusi Pieter-vanhus. "Pedot ovat paenneet Slangopies-vuoren rotkoon, jossa tapaamme heidät ruoansulattajaisia nukkumassa. Poikarukan vaimoa auttakoot muut naiset sopivalla tavalla ruumista hautaan laskemaan".

Me läksimme edellemme, mutta katsellen satulasta taaksepäin, näin lesken istuvan liikkumattomana entisessä asennossaan, pidellen polvillaan murskattua päätä ja surullisesti tirkistellen kasvönjuonteita, jotka ikuisiksi ajoiksi olivat jäykistyneet. Ei huutoa päässyt tuon yksinäisen surijan huulilta, hänestä näytti vielä mahdollomalta käsittää sen onnettomuuden täyttä laajuutta, mikä häntä oli kohdannut. Näytti sydämmettömältä jättää yksikseen surun-iskemää vaimoa, yrittämättä häntä lohduttaa; mutta karjan turvallisuus riippui siitä, onnistuisiko meidän hävittää villit rosvot, jotka olivat tiensä karjan-kraal'iin osanneet; ja ennenkuin olimme ehtineet sataakaan kyynärää ruumiista, musta-ihoiset naureskelivat ja pilailivat, hyppiessään sellaista vauhtia heinikön ylitse, että hevostemme oli vaikea seurata. Kuoleman läheisyys ei paljon näitä ihmisiä liikuta; ja ruumista katselevat pikemmin kauhistuksen kuin säälin silmillä.

Jylhää, metsäistä solaa pitkin syöksi pieni joki vuorenharjanteelta ja katosi alapuolella olevaan laaksoon. Tänne musta-ihoiset arvelivat petojen valinneen tyysijansa, ja päästyämme alangon suulle, Pieter-ukko pysähtyi neuvotellakseen, kuinka ne parhain saataisiin ajetuksi suojapaikastaan aukealle. Lyhyen keskustelun perästä päätettiin, että parvi Tsululaisia Ulan johdolla kiertäisi takaa päin solaa ja, asettuen linjaan, etenisi meitä kohden, tutkien joka vaaksan alan tiestään ja ajaen otukset, joka sorkan,

meihin päin. Meidän Eurooppalaisten tuli asettua puoli-ympyrään ja varustautua lämpimin kourin pantteria vastaanottamaan.

Kahden tunnin ikävän odotuksen jälkeen alkoi ajajain ääniä kuulua, ja astuttuamme maahan hevosilta, valmistausimme ampumaan. Yht'äkkiä etenevien musta-ihoisten huikea kiljunta sanoi, että otus oli nähty, ja Kotsi, joka kiihosta vapisevana seiso rinnallani, kaappasi kiinni käsivarteeni, viitaten kellertävään esineeseen, joka liukkaasti hiiviskeli pensaasta toiseen.

"Siin' on pantteri", hän kuiskasi. "Houkkoja kuin ovat, päästivät koirat kahleista".

Sepä oli liiankin totta. Koirain taluttajat, pedon huomattessaan, olivat irroittaneet talutettavansa, ja koko liuta syöksi hurjasti otusta kohti, joka, nähdessään niiden lähenevän, peräytyi taajaan ruohostoon, mikä oivallisesti peitti sen liikunnot. Siihenpä koirat hyökkäsivät arvelematta, ulvoen himosta iskeä kiinni saaliisen. Mutta kuuluipa pian kimeitä kiljauksia, sekoitettuna äkkinäisillä murahduksilla; ja kohta senjälkeen ensin yksi, sitten toinen koira ryömi surkeasti ontuen pois tuosta epäsuhtaisesta taistelusta, sill'aikaa kun ehjien kumppalien uljas haukunta muuttui hurjaksi ärinäksi, jonka ylitse kuului niiden riitaveljen luja vonkuminen. Kaikki ponnistuksemme huutaa hurjapäisiä koiria pois olivat nyt turhat, ja mahdoton oli meidän laskettaa ruovostoon, koska silloin luotimme olisivat voineet vahingoittaa eläimiä, joita tahdoimme suojella.

"Pahus olkoon, tästä ei mitään lähde", huusi Pieter-ukko, kun kimakka parahdus ilmoitti että taaskin yksi koira oli kuolin-iskunsa saanut. "Täytyyhän lopettaa mokoma teurastus"; ja luikkunsa täysi-vireessä lähene Boeri nyt taistelu-paikkaa.

Mutta ennenkuin hän oli ehtinyt kymmentä askelta kulkemaan kohti kahilasaarta, syöksi eräs haamu hänen ohitsensa ja katosi häilyvään ruovostoon; se oli Kotsi, pantterinsaaja, joka nyt näki tilaisuuden sopivaksi osoittaa uljuuttaan ja taitoansa. Samassa hetkessä Ula ilmestyi täyttä vauhtia juosten ja luikkasi, murtaen sekaisin Hollannin ja Tsulujen kieltä: "Älkää menkö, baas (herra); takaisin, Kotsi, takaisin; se ei olekaan pantteri; se on leijona. Te olette hukassa".

Mutta kuninkaan henkivartijoiden päämies joko ei kuullut tai ei huolinut, ja ainoastaan kaislojen aaltoileminen osoitti, että hän yhä liikkui eteenpäin. Äkkiäpä kuului karjunta, luja ja peloittava, joka ajoi arjimmat musta-ihoisista lammasten lailla lähimpään suojapaikkaan, ja samassa komea leijona hypähti esiin, assegai kyljessään. Hetkeksi se pysähtyi tähystämään vainoojiansa, jolla aikaa se oli pilkkana kokonaisuudelle tusinalle keihäitä ja luotia; mutta nämät pikemmin näyttivät sen raivoa vaan kiihdyttävän, sillä karjahtaen toiseen kertaan se hyökkäsi Pieter-vanhusta kohti, joka pyssy poskella seiso levollisesti odotellen. Minä hätäisesti laukaisin toisen piippuni hurjistunutta petoa vastaan, mutta en saanut sen vauhtia ehkäistyksi, ja samassa silmänräpäyksessä näin, että Boerin ase oli pettänyt. Seuraavassa sekunnissa oli kunnan vanha isäntäni makaava runneltuna ruumiina: inhimillinen apu näytti voimattomalta torjumaan hänen tuhoansa.

Päästäkseni näkemästä hirmu-tapausta, jota en voinut estää, käännyin puoleksi pois päin, pistäen joutuun uusia patruunia pyssyyn; mutta äkkinäinen huudahdus sai minut uudelleen katsahtamaan surkealle näkymälle, jolloin suureksi hämmästykseni näin vanhan Boerin vielä pystyssä ja ravistamassa uutta sankkiruutia vanhaan luikkunsa yhtä kylmäverisenä, kuin jos leijonan asemesta tavallinen kotikissa olisi ollut muutaman kyynärän päässä hänestä. Peto seiso, etukäpäälä erään tumman esineen päällä, karjuen hurjasti ja ruoskien maata hännällänsä; mutta nytpä jymähti Pieter-ukon tuliputki, jymähti kuin kanuuna, ja maahan vaipui leijona, kallo lävistettynä.

Mielessä epämääräinen pelko siitä, kuka uhrina olisi, riensin auttamaan hämmästyntöntä Boeria, joka veti kasvinveljeni kaatuneen pedon alta.

"Hän pelasti henkeni", sanoi uutistalokas; "hyökkäsi päälle vastustaakseen leijonaa ja syöksi assegain sen rintaan. Poika parka! Pelkäämpä, että hän on mennyt mies".

Minä olin kumartunut Ulan tunnottoman ruumiin ylitse ja koroitin käteni hänen sydämensä kohdalle.

"Se vielä sykkii; hän elää", huusin. "Antakaa minulle pullo, Henrik; ehkä saamme hänet pelastetuksi".

Eikä hän ollutkaan kuollut; olipa kummallista kyllä sanoa, aivan vahingoittamaton, lukuun ottamatta ankaraa iskua oikeaan olkapäähän ynnä kauheata täräystä. Oliko sitten hänen odottamaton rynnäkkönsä eläintä vastaan tätä niin tyhmistytännyt ja hämmentännyt, sitä en tiedä, mutta kuolettavan kypälän läimäys oli kohdannut koko voimallaan ystävänä leveätä kilpeä, kaataen hänet maahan sellaisella vauhdilla, että hän joutui tuiki tunnottomaksi; mutta tämä hänet pelasti kynsistä ja osittain myöskin ehkäisi iskun ankaruutta.

Tällä välin nuori Hollantilainen musta-ihoisten keralla oli tunkeutunut kahilasaareen tappamaan

molempia pentuja, jotka he sieltä löysivät ja tuomaan pois pantterinpyytäjän tunnottoman ruumiin, jonka tapasivat hengettömäksi iskettynä. Hän vielä hengitti ja tilkkanen paloviinaa virvoitti häntä niin paljon, että saattoi tuntea meidät; mutta ei hän koskaan enää sanaa sanonut, sillä alapuoli hänen naamastaan oli reväisty pois, ja muutaman minuutin päästä miestä ei enää ollut.

"Sanokaa hänen vä'ellensä", lausui Pieter-vanhus minulle, viitaten Tsululais-sotureihin, jotka seisoivat ryhmässä päällikkövainajansa ympärillä — "sanokaa kuninkaan henkivartiaston jäsenille, että aikomukseni oli yöksi antaa heidän johtajalleen vastaus sen jommankumppaisen ehdon suhteen, minkä Cetewayo oli eteeni asettanut. Nyt päätän, tämän kuolleen soturin läsnäollessa, ett'en milloinkaan heitä alttiiksi Ula'a enempi kuin äitiänsäkään. He tulivat minulta suojaa hakemaan, ja sen he saavatkin. Missäkään tapauksessa en heitä ylönantaisi, mutta nyt poika", ja hän lasi jyrkän kätensä kasvinveljenni olkapäälle, "on henkeni pelastanut, ja mielimpä näyttää hänelle, että Hollantilainen ei hyvää työtä unhoita. Mennään kotia, pojat, ruo'alle; minun on nälkä".

3:mas Luku.

Itsevaltias neuvostossaan.

Cetewayo, Tsulujen kuningas, oli haarem'issaan (vaimolassa), Umpongenissa olevassa suur-kraal'issa. Hänen ympärillään oli kaikki, mitä olisi luullut yksinvaltiaan sydämmen saattavan halata. Siin' oli vaimoja ja jalkavaimoja viljalta, valmiina silittämään kuninkaallista otsaa, jos liian lukuisat olvihaarikan kallistukset saisivat tynnyriseppiä ohimoihin; siinä kolme rykmenttiä sotureita, joiden tarkoitus oli hyppiä hänen majesteettinsa edessä tahi jos verenvuodatus oli enemmän heidän herransa mieleen, nuo hyväset olivat valmiit piirittämään ja teurastamaan naapuri-kraal'in asukkaita taikka tekemään mitä muuta julmuutta hyvänsä, jota tirannin oikullinen mieliala saattaisi hänen käskemään. Olisipa luullut, että Cetewayo tällaisissa suhteissa olisi ollut onnen poika. Mutta niin ei ollut asia. Syvä tyytymättömyys pilveili kuninkaallisissa kasvoissa, ja sellaisten kurjain eläinten asema, joita velvollisuus kutsui hallitsijan läheisyyteen, oli kaikkea muuta kuin kadehdittava.

Viime aikoina olivat asiat käyneet vastoin suuren kuninkaan toiveita. Helppo oli hänen *Imbongo'nsa*[8] tervehtiä häntä "elehvantin vasikaksi", "lehmän pojaksi" ja "miesten ylentäjäksi"; mutta, vaikkapa myönnettäisikin tällaiset nimitykset asianmukaisiksi, ne eivät kuitenkaan tehneet minkäänlaista vaikutusta Delagoa lahdella oleskelemaan Portugalilaiseen kauppiasaan, joka, tuotettuaan häntä varten halvasta hinnasta runsaan lähetyksen takaaladattavia pyssyjä, nyt epäsi hankkia ampumavaroja muuten kuin mitä ylettömimmillä ehdoilla; ja ilman patruunia olivat aseet tietysti hyödyttömiä. "Elehvantin vasikkana"-olo ei kuninkaalle tuonut karjaa kauppiaan vaatimusten tyydykkeeksi, ja näkyipä enemmän kuin luultavalta, että hänen lopulta oli pakko eritää muutamista mieli-raavaistaan. Sitäpaitsi olivat ne miehet, jotka olivat Kotsia seuranneet, edellisenä yönä palanneet kuninkaan kraal'iin ja tehneet tiettäväksi hänen suosikkinsa kuoleman ynnä vanhan Pieter Dirksen'in kiellon jättää Landelaa enempi kuin tämän poikaakaan hänen käsiinsä. Kaikki nämät seikat yksinvaltiasta tuikeasti kiukuttivat, ja hänen kilvenkantajansa, jonka tehtävänä oli pitää suurta kilpeä herransa ja auringon välillä — toimitus, joka antoi hänelle oivallisen tilaisuuden tutkistella kuninkaan kasvopiirteitä — näki kyllin selvään, että myrsky oli puhkeamassa, ja toivotti vaan hartaasti, että se lankeisi jonkun toisen pään päälle, kuin hänen omansa.

Tämän ohessa oli vielä kolmaskin seikka ilmaantunut itsevaltiaan mielenrauhaa häiritsemään, pieni, jokapäiväinen tapaus, jota tuskin kannattaisi mainita, ell'ei se olisi kääntänyt kuninkaan ajatuksia eräesen suuntaan ja vienyt päätöksiin, jotka minulle ja ystäväilleni olivat ylen tärkeitä.

Lukija ehkä muistaa, että olin lahjoittanut kasvinveljelleni kaleidoskoopin. Tämä kalu joutui tietysti Ulan tuomion jälkeen Cetewayon käsiin ja käytettiin joksikin aikaa valtiaan joutohetkiä sulostuttamaan, mutta heitettiin vihdoinkin hänen lempivaimonsa, hänen nuorimman puolisonsa vartioittavaksi. Tumma kaunotar, käänneltyään syvimmällä ihmetyksellä putkea ylt'ympäri, joutui polttavan uteliaisuuden valtaan saada yht'aikaa nähdä useita noista kirjavista esineistä, ja arvelen että sisusta oli ajettu lukemattomia kuvia täyteen, hän koetti vetää niitä ulos, sillä seurauksella, että leikki kalu särkyi. Suurella viekkaudella oli nuori rouva pannut syyn erään aivan viattoman palvelusneitsyeensä niskoille, joka kuninkaan käskystä joutui julmasti ruoskittavaksi; mutta paitsi että kapineelle tapahtunut haitta äkäytti kuningasta, saattoi se hänet lähettämään kalun Saksalaiseen Lähetyspaikkaan sillä pyynnöllä, että pastori oitis panisi sen täyteen kuntoon. Tämän Arnold Beidermann ilman suurempaa vaikeutta tekikin; mutta tuodessaan onnettoman lelun takaisin, hän katsoi tilaisuuden sopivaksi sekaantuaksensa asiaan tytön puolesta, jota kuningattaren rikoksesta oli rangaistu, ja soimaeli siis itsevaltiaan vääryyttä ankarimmilla sanoilla, sillä uhri näet oli yksi lähetyskoulun entisiä opetuslapsia. Tämä seikka oli edellisenä päivänä tapahtunut ja karvastelipa vielä kuninkaan muistossa moite, jonka oli kaikkein

neuvon antajainsa kuullen saanut pitää hyvänä. Niinpä, kuten ennen olen sanonut, Cetewayo'lla oli paljo kiukuteltavaa, ja vaikka hän nuuskasi kokonaisia kourallisia, ajaen lusikalla sitä tavaraa sieramiinsa ja vetäen sisäänsä niin suurissa määrissä, että kyyneleitä viljalta tippuili pitkin pöhöttyneitä poskipäitä, niin eipä tupakka-aine eikä ne ankarat siemaukset olvihaarikasta, joita hän nielaisi, voineet tyynnyttää myrskyistä mieltä, ja hänen kilvenkantajansa näki sisällisellä vapistuksella, että ennen tai myöhemmin rajuilman täytyi räjähtää.

Nytpä saapui *Imbongo* tuomaan sanan, että joukot olivat taistelu-asennossa, sota-katselmusta odotellen, ja oitispa läksi kuningas pois, seurassaan poika, joka kantoi hänen nuuska-rasiaansa, sekä aivan kantapäillä kilvenkantaja, joka suurimmalla huolella piteli suojustintaan niin, ett'ei yksikään päivänsäde voisi tuohon jaloon herraansa sattua.

Cetewayon edellä kulki "Ylistäjä", virkamies, jonka velvollisuudet Eurooppalaisten silmissä ehkä näyttäisivät hieman hassumaisilta. Ensimmältä tämä juoksenteli pitkin tasankoa, heilutellen käsiänsä myllynsiipein lailla, ja kuroittaen kaulaansa kamelikurjen tavoin; sitten hän viskautui maahan nelinryömin ja mylvi äänellä, joka olisi sonninkin saanut kateudesta halkeamaan, väännellen ruumistaan monenlaatuisiin muotoihin, joiden hän arveli kuvaavan leijonan liikuntoja; viimeinpä tuo verraton toimitusmies nosti yhden käsivartensa korkealle ilmaan, köyristi koukkuun selkensä ja rämpätti kimakasti, jolla kuvauksella hän koetti esittää elehvanttia; ja kun tämä hullunkurinen ilveilys tapahtui auringon kuumasti paahtaissa, niin tippui hiki raskaina karpaloina tuosta puolihullusta raukasta, jonka toimitus todentotta ei ollut mitään laiskan virkaa, se kun kysyi sekä suurta notkeutta että vaskenlujia keuhkoja; sillä joka kuvauksen jälkeen luikkaili *Imbongo* kuninkaan arvonimiä, ylentäen hänet kaikkia maailman valtiaita korkeammalle, ja niin tykkänään kaikesta sielustaan siihen toimeen kiintyneenä, että kun Cetewayo vihdoon oli istahtanut jonkinmoiselle kannettavalle valta-istuimelle, vastapäätä sotureitansa, "Ylistäjä" lojui pitkänään maan tomussa, todellisen tahi teeskennellyn tunnottomuuden tilassa.

Rykmentit marssivat nyt hänen editsensä, jolloin joka soturi, herransa ohitse kulkeissaan, alensi kilpeänsä ja kumarsi otsaansa maahan. Silloin tällöin eräs päälliköistä osoitti jotain etevää soturia, jonka jälkeen pysäys tapahtui ja suosionalainen henkilö hyökkäsi ulos rivistä, näytelläkseen notkeuttaan usealla hypyllä ja loikkauksella, ihmeellisellä nähdä. Muuan vanhus-parka, jonka jänteitä ajan kourat olivat vähän kangistuttaneet, ei osannutkaan toimittaa tätä narripeliä hallitsijan mieliksi, ja joutui hetimitäällä viimeainitun käskystä säälimättä knob-kirreillä möyhittäväksi.

Sittenkun joukot olivat kulkeneet ohitse, määräsi kuningas, että yksi härkä oli teurastettava kutakin rykmenttiä varten, jonka jälkeen soturit, osoitettuaan kiitollisuuttaan pitkäveteisillä huudoilla, pistivät nuo tuomitut raavaat assegai'illaan kuoliaaksi, ja nytpä sotaväen katselmus oli päättynyt.

Virvoitetuansa itseään syvillä olvisiemauksilla, Cetewayo kutsui ko'olle neuvon-antajansa ja lausui julki ilman esipuheita ne eri syyt, jotka hänen mielensä rauhaa häiritsivät. Tätä Tsululais-senaatti kuunteli suurimmalla huomiolla, mutta tuomatta kuitenkaan esiin mitään keinoa, jolla vaikeudet saataisiin poistetuiksi. Vihdoonpa, kun kuninkaan muodosta alkoi näkyä selvään että äänettömyys oli katkaistava, lausui Nkungulu, ylimmäinen tietäjä, näin:

"Kuninkaalla on vihamies", hän alkoi, karjahtaen ympäri piirin, jonka jokainen jäsen tunsu maahan vaipuvansa petturin katseesta, sillä syytös tähän malliin tiesi omaisuuden ryöstöä, ell'ei kuolemaa. "Kuninkaalla on vihamies: katsokaamme ken pahantekijä on. Delagoan kauppias ei tahdo antaa Tsuluille ampumavaroja, ja ilman niitä meidän kansamme ei voi nielaista Brittiläisiä, jotka ovat tunkeutuneet kuninkaan maalle ja suojelevat kuninkaan vihollisia. Nyt on asia, että tuo Portugalilainen ei koskaan olisi uskaltanut moiseen ryhtyä, ellei hänen mieltänsä olisi myrkytetty kuningasta vastaan. Ja kuka sen on saattanut tehdä? Nkungulu tietää sen; hän on pappi ja voi vainuta pahantekijän".

Neuvon-antajat katsahivat toisiinsa kauhistuksella, sillä nythän oli tietty, että yksi heidän luvustaan mainittaisiin; mutta tietäjän tarkoitus ei ollutkaan syyttää ketään omasta kansakunnastaan. Hän katseli lähetyssaarnaajia, joille entinen kuningas-vainaja, Panda, oli antanut luvan asettua maahan asumaan, katkeralla vihalla, sillä nehän olivat useammassa kuin yhdessä tilaisuudessa koitelleet paljastaa niitä typerä narinkonsteja, joihin hän turvasi petoksiansa harjoittellessaan, eikä Arnold Beidermann ollut omalletunnolleen laskenut julistaa häntä kerrassaan roistomaiseksi petturiksi, joka lähimmäistensä kustannuksella etsi omaa parastaan. Usein hän oli käyttänyt koko vaikutusvoimaansa kiihdyttäkseen Cetewayoa, ennustellen nälkää ja kuivuutta, ellei vieraita maasta karkoitettaisi, mutta kuningas tunsu itsensä kykenemättömäksi ilman kruuti-aseita mitteleämään voimiansa Eurooppalaisten keralla ja oli liian viisas ryhtyäkseen toimeen, joka ihan varmaan veisi hänet käsikähmään Brittiläisten kanssa. Äsken oli kumminkin runsas lähetys pyssyjä saapunut Tsuluille, ja noita välttämättömiä ampumavaroja vaan kaivattiin, että kuningas saattaisi olla aivan huoleton mahtavain naapureinsa vihojen suhteen. Ja että Cetewayon aikomus oli rikkoa rauha naapuriensa kanssa niin pian kuin hänen armeijansa olisi tarpeeksi varusteilla, sen tiesi noita-pappi; edellisenä päivänä hän oli ollut saapuvilla, kun Saksalainen

lähetyssaarnaaja oli soimannut kuninkaan vääryyttä tämän rangaistessa viatonta henkilöä kuningattaren rikoksesta. Nkungulu näki, että herransa, tottumaton kun oli vähimpäänkin vastustukseen, oli juuri sellaisessa mielentilassa, jolloin pikkuinen viekas yllytys avaisi hänen korvansa jokaiselle syytökselle, jota valkoisia miehiä vastaan tehdä voitaisiin; ja tunnettoman metsäläisen koko kavaluudella hän nyt kerrassaan astui tarkoituksiansa täyttämään.

"Nkungulu voi haistaa pahantekijän", hän jatkoi, "mutta pahantekijä ei ole täällä"; — huojennuksen huokaus pääsi kokoontuneiden senaattorien rinnoista, joka viekkaalta puhujalta ei jäänyt huomaamatta, hän kun tiesi, että pelko saisi muut vetämään yhtä köyttä joka jutussa, jonka hän katsoisi parhaaksi kutoa kokoon — "ei, hän ei ole täällä, mutta eilen hänen läsnä-olonsa saastutti ilman ja karvasteli sieramissani".

"Puhu!" puhkesi Cetewayo kesken; "nimitä pelvotta, ken on pahantekijä"; sillä tuo keho juoninieikka verutteli, niinkuin ei olisi tahtonut julkaista epäluuloisen henkilön nimeä.

"Se on valkoinen pappi", sanoi tietäjä, näin vaadittuna, "valkoinen pappi, joka asuu Kagasissa ja joka eilispäivät ratsasti pois kuninkaallisesta Kraal'ista".

"Niin, niin, hän se on — hän on", kaikui kokoontuneesta neuvostosta, joka täydestä sydämestään riemuitsi siitä, ett'ei ketäkään heistä eikä heikäläisistä nimitetty surman suuhun joutumaan. "Kuulkaa Nkungulua; hän puhuu totuuden".

Noita-pappi oli tarkastanut herraansa syytöksen tehdessään, ja huomatesaan kohta kuninkaan muodosta, ett'ei puheensa ollut vastenmielinen, hän uhkeasti jatkoi:

"Valkoinen pappi se oli, joka esti Portugalilaista kauppiasta tuomasta ampumavaroja, uhaten ilmiantaa hänet Brittiläisille. Valkoinen pappi se on, joka aina on osoittanut kuninkaan vihamieheksi. Eikö hän evännyt antaa karjaa sotureille, jotka olivat lähetetyt noita rikoksellisia, Landelaa ja Ulaa, etsimään, vielä naureskellenkin kuninkaallisen arvon pahanpäiväiseksi ja suoraan ilmoittaen toivonsa, että pahantekijät pääsisivät karkuun? Eikö tuo Englantilainen Kuta eli Thornton vierailut kuukautta hänen kattoensa alla ja siellä häneltä oppinut niskoittelemaan kuninkaallista arvoa vastaan? Eikö hän matkustanut tänne kohtaamaan Portugalilaista kauppiasta, vaikka me häntä koettelimme estää? Ennen sitä käyntiä oli jo luvattu, että ampumavaroja piti hankittaman; valkoinen pappi sanoi kauppiaille, että maksua siitä ei koskaan tulisi, ja niin tämä epäsi sitä lähettää. Edespäin, eikö hän neuvoston kuullen kuningasta solvaisut? Ja, vihdoinkin, eikö hän ole näyttänyt olevansa noita asettaissaan tuon monikirjavan perkeleen takaisin taikaputkeensa, Vaikka me omilla silmillämme näimme, ett'ei tämä mitään muuta sisältänyt kuin joitakuita pieniä lasinsäröjä? Kallistakoon kuningas ja hänen kansansa korviaan Nkungulu'n sanalle ja ajakoon maasta ulos väärintekijät, jotka hänelle niin paljo kiusaa saattavat, jotka suojelevat pahantekijöitä, ja jotka kaikkialla nuuskivat hänen toimiansa piirrellen niitä paperilapuille, niin että ihmiset tuhansien penikulmien päähän saavat tiedon siitä, mitä Kuninkaallisen Kraal'in pyhässä piirissä tapahtuu. Älköön kuningas laupeutensa vuoksi tuomitko tuota noitaa kuolemaan, niinkuin ansaitsisi, vaan lähettäköön hänet viipymättä maasta pois, ja karjalaumat, jotka hän Tsuluilta oli ryöstänyt, silloin lisäävät kuninkaan varoja ampumavarain maksamista varten. Kun salanuuskijat on maasta pyyhkäisty, silloin kruuti ja luodit ennenpitkää tulevat näkyviin".

"Hyvin puhuttu", huusivat neuvon-antajat yhtä kurkkua. "Valkoinen pappi ajettakoon ulos ja kuningas lähettäköön sotajoukkonsa nielemään tuon hävyttömän Hollantilaisen, joka ei tahdo jättää rikoksenteijöitä hänen käsiinsä".

Tsululaiset ovat kentiesi maailman suurimpia puhujia, jos kukaan vaan viitsii heitä kuunnella, ja nytpä jokainen kokouksen jäsen alkoi ladella esiin jotain lähetyssaarnaajille haitallista juttua, keittäen semmoisella taidolla yhteen totta ja valhetta, että ennakkoluulosta vapaan kuuntelijan olisi auttamattomasti täytynyt pitää Cetewayoa rakastettavana, hyvän laatusena hallitsijana, jonka oikeille laeille valkeat papit olivat osoittaneet röyhkeintä tottelemattomuutta, yllytellen kansaa kapinaan heidän herraansa ja kuningastansa vastaan ja tuoden maahan eripuraisuutta rauhan asemesta, jonka sanansaattajia julistivat olevansa.

Ja täytyy mun tässä mainita, että Nkungulun syytös suureksi osaksi perustui tosiasioihin. Arnold Beidermann oli ottanut minut kattoensa alle, kun tämän maan kurja kuumetauti oli saattanut minut vuoteen omaksi, oli tyttärensä keralla hellästi mua hoidellut sekä vihdoin seurannut Ulaa ja minua maan etsintään, joka sitten päättyi niin että valitsin itselleni kaistaleen Eloya-vuoren läheisyydessä. Olipa todellakin pääasiallisesti tuon Saksalaisen paikkakunnallisten tietojen ansioksi luettava, että minun onnistui saada haltuuni niin ihana niittupiiri ja mahdollisesti toivo, että tulisimme naapureiksi — Etelä-Afrikassa, näet, jokainen sadan penikulman päässä asuva on tähän nimitykseen oikeutettu — sai hänet minun hyväkseni uhraamaan enemmän kuin tavallisen hyväntahtoisuutensa; sillä tämä tilaisuus ei suinkaan ollut ensimmäinen, jossa lähetyssaarnaaja ja minä jouduimme tekemisiin toistemme kanssa.

Silmäillessäni taaksepäin aikaisimpaan lapsuuteeni, on Arnold Beidermann'in pitkä ja laiha haamu sekä lempeät sinisilmät mielestäni olleet vanhoja tuttavuuksia, alkain niin kaukaa entisyydestä, kuin muistoni saattaa selittää. Muistampa millä kunnioituksella, ollessani vielä poikanulikkana Tugela-virran äyräillä, Ula ja muut Tsululais-vesat seuranani, katselin rouva Beidermann'ia ja mitä uteliaisuutta herätti hänen pieni, kiharatukkainen tyttärensä niin minussa kuin tovereissanikin. Hyväsydäminen rouva olisi mielellään ottanut minut, pikku hurjapää kuin olin, helmoihinsa ja ollut minulle äidin sijaisena, jonka olin kadottanut; mutta tähän ei suostunut uutistalokas, jonka huostaan minut oli uskottu; sillä hän oli yksipintainen ja ymmärtämätön, vaikka hyvää tarkoittava mies, joka muiden mielijohteidensa muassa suuresti ylenkatsoi lähetyssaarnaajia ja niiden toimia. Kumminkin taivutti rouva Beidermann hänet sen verran, että minulla tuontuostakin oli lupa viettää päiväni lähetyspaikassa; ja eräässä tilaisuudessa, kun muuan odottamaton seikka kutsui äidin pois, sain huolekseni hoitaa pikku Minnaa. Silloinpa sattui tapaus, joka ei milloinkaan muistostani hälväne.

Tähän aikaan olin yhdeksän vuotias ja Minna Beidermann oli kaksi vuotta minua nuorempi. Meitä oli ankarasti varoitettu jättämästä lähetyspaikan nurkkia, mutta kun pikku seuralaiseni lausui halunsa saada poimia joitakuita niistä monenkarvaisista arokelloista, jotka purppuraisissa väriävaihdoksissa koreillen, kaunistivat ketoa, niin en paljon varoitusta muistanut, vaan seurasin häntä kielletylle alalle. Olinhan Ulan kanssa tuntikausia samoillut heiniköillä paljoa laveammalta kuin se kenttä olikaan, jolla pastorin asunto seiso, eikä ollut kummallekaan meistä koskaan mitään haittaa tapahtunut; mitä vaaraa voisi sitten siinä olla, että nyt muutaman kukkasan poimimme?

Pikku Minna oli ilon innossa kukkasaarteista, jotka häntä kaikkialla ympäröivät ja heittäytyi hilpeästi jokaisen loistavan parven keskelle, säälimättä nykäisten maasta kukkia, jotka muutaman askeleen kuljettuamme taas viskattiin pois jättääksensä sijaa toisenlaatuisille. Minulle monenkirjavat kukkaset eivät mitään uutta olleet; olin tottunut huomiotta niiden sivuitse kulkemaan, ja suurta mielihyvää herätti minussa, että pikku seuralaiseni saattoi sellaisesta rihkamasta huvia löytää; olisivat kellukat edes olleet syötäviä marjoja, silloinpa olisin minäkin yhtynyt hänen kanssaan samoihin nautinnon tunteisiin.

Niin aikaa muistamatta retkeilimme unhoittaen kaikki paitsi onnellista nykyhetkeä. Minä olin heittänyt pitkäksi erään pensaan juurelle ja koettelin par'aikaa köykäisellä assegailla, jota, nuori metsäläinen kuin olin, aina kuljetin muassani, kaivaa suurta sisiliskoa esiin piilostaan maankolosta, kun vähäinen äännähdys sattui korvaani, ja ylös hypätessäni näin rouva Beidermann'in muutaman askeleen päässä minusta, kasvot tuhan karvaisina ja ojentaen kättänsä sitä paikkaa kohden, jossa hänen pieni tyttärensä juuri oli leikitellyt. Silmäni seurasivat osoitettuun suuntaan ja siellä näin näyn, joka täytti sieluni kauhistuksella.

Istuen maassa, pikku Minna piteli vielä pienessä kätösessään vihkosta punakukkaisia kurenpolvia, ja hänen soma päänsä, josta leveäreunainen hattu oli pudonnut maahan, heilui hiljalleen toiselta puolen toiselle, ikäänkuin lapsi olisi lyönyt tahtia jollekin kuulumattomalle soitannolle. Selkä oli meihin päin, niin ett'emme voineet hänen kasvojansa nähdä, mutta koko huomiomme kiintyi esineeseen, jonka häilyvä läheisyys uhkasi tyttö-pienoiselle pikaisinta kuolemaa. Kiemuroissa kurkisti pensaan takaa, jonka yhtä virpeä lapsi vielä piteli, viheriä *inamba*, enimmäin peljätty kaikista Etelä-Afrikan käärmeistä. Matelija oli kohottanut päänsä ylös tytön kasvojen tasalle, ja huojui silmät kiiluvina sekä harja kohollaan hiljakseen ja sulavasti sinne tänne, kahden jalan päässä uhrista, joka osoitteli tahtia madon luikerruksille, silminnähtävästi kiehdottuna sen kamalasta läheisyydestä ja voimatta hätähuutoa päästää tahi tehdä vähintäkään ponnistusta päästä kauheata hirviötä pakoon; sillä se oli lajiansa suurin käärme, mitä milloinkaan olen nähnyt.

Rouva Beidermann-raukka näytti yhtä lumotulta kuin pikkuinen tyttärensäkin, ja seiso patsaaksi jäykistyneenä. Se kauheata hirmutapaus, joka näytti auttamattomasti olevan tulossa, oli vienyt häneltä kaiken ajatus-ky'yn. Kerran hän katsahti rukoilevasti minun puoleeni, mutta kohta kääntyivät hänen silmänsä takaisin matelijaan, eikä hän tehnyt pienintäkään yritystä mennä lapsen avuksi. Käärmeen ilkeä näkö oli hänetkin kiehtonut.

Kuljeskellessani Tsululais-poikien kanssa olin usein kohdannut *inamboja*, joita maan-asukkaat katselevat suurimmalla kunnioituksella, eivätkä milloinkaan rohkene tappaa myrkyllisimpiäkään lajeja; sillä heissä on se usko vallitsevainen, että heidän esivanhempainsa henget asuvat näiden matelijoiden ruumiissa. Tuttavuus eläimen kanssa oli sen vuoksi päästänyt minut siitä pelvosta, joka juurrutti rouvan ynnä hänen lapsensa kiinni maahan; ja laskeutuen polvilleni ryömin suuntaan, josta saattaisin lähestyä matoa takaapäin. Pensaat ja pehkot peittivät minut ryömiessäni näkymästä ja matelija oli selvästi liian toimissaan onnetoman lapsen kanssa, huomatakseen sitä pientä rahinaa, jonka minun lähenemiseni synnytti. Varovasti nostaen päätäni näin, että olin päässyt aivottuun asemaani, enkä yhtään silmänräpäystä liikaa aikaisin, sillä pikku Minnan pää kallistui todella yhä lähemmäksi tuota huojuvaa hirviötä, joka toisessa sekunnissa olisi kääriänyt hänet kuolettaviin kiemuroihinsa.

Jännittäen kaiken päätöskykyni, nousin taas pystyyn, ja vakaasti tähdättyäni syöksin assegai'ni käärmeen ruumiiseen, juuri alapuolelle sitä paikkaa, missä kaula kohosi ylös yhteen kääreytyneistä kiemuroista. Hetkessä oli haavoitettu mato kietounut tärisevän assegain varren ympäri, jonka kohta päästin kädestäni; mutta pistoni oli naulinnut *inambon* maahan; ja hetikohta kun sen katse oli kääntynyt toisaalle, palasi rouva Beidermann'in ymmärrys. Paikalle rientäen hän tempasi pikku tytön syliinsä ja pakeni kotia, minä ihan kantapäillään; sillä olinpa aivan liiaksi pelvon vaiheella iskun vaikutuksesta, että olisin mitään muuta ajatellut kuin päästä seuralaisten turviin. Niin päättyi seikkailu, joka yhteen aikaan uhkasi tuhoa Minnalle, ja usein sittemmin olen ajatellut, että, jos olisin ollut vähäistä vanhempi ja paremmin ymmärtänyt yritykseni vaaran, niin luultavasti olisin valinnut varovaisemman pelastustavan, jota kentiesi sama menestys ei olisikaan seurannut. Lapsi itse ei vähääkään aavistanut sitä peloittavaa vaaraa, josta oli pelastunut. Ja luonnollisesti sillä ijällä ei hän kyennyt selvittämään tunteitansa; mutta siitä päättäin, mitä hän sanoi, ne eivät suinkaan olleet ikävää laatua. Ihmiset, jotka eivät ole joutuneet tekemisiin käärmeiden kanssa, väittävät, että näillä ei ole voimaa kietoa ja lumota inhimillistä olentoa; mutta vankat, vahvaruumiiset miehet ovat aavoilla heinikoilla toisinaan olleet niiden lumouksen alaisina ja tietävät toista virttä vetää.

Sen pienen opinmäärän, joka minussa oli ennenkuin olin Natalin jättänyt lähteäkseen Englantiin, oli Arnold Beidermann minuun istuttanut; ja palattuani yksitoista vuotta myöhemmin siirtokuntaan, kiiruhdin tervehtimään vanhaa opettajaani, joka oli saanut Tsululais-kuninkaalta luvan perustaa lähetyks-aseman tämän maahan, Kagasiksi kutsutulle paikalle, Pongola ja Mustan Unwelosi-virtojen välille. Minä näin pienen ystäväni Minnan kasvaneen suureksi, kauniiksi kuudentoista vuotiaaksi immeksi, isänsä tu'eksi ja turvaksi; sillä kuolema oli käynyt vierailemassa lähetyssaarnaajan vähäisessä perheessä, ja tuo hyvä Laura Beidermann nukkui nyt muutaman pajupensaalla alla Tugela-virran äyräillä. Vasta tämän tapauksen jälkeen Arnold oli siirtynyt sisämaahan päin, toivoen ehkä paikkaa muuttamalla voivansa hälventää kaipaustaan sen uskollisen puolison jälkeen, joka niin myrskyissä kuin päiväpaisteessakin oli hänen kohtaloitaan seurannut; sillä kerran olisi Beidermann luonnonlahjoinensa korkeammallekin saattanut lentää, kuin vähäpätöiseksi lähetyssaarnaajaksi. Myöhemmin olen kuullut, että Saksalla ei ollut monta syvämielisempää oppinutta, kuin vanha ystäväni, mutta onnettomuudeksi hänen vapauden intonsa sai hänet korkeain asianomaisten epäsuosioon — Saksan yhdistyminen oli näet siihen aikaan pelkkä unelma — ja hän ajettiin pois synnyinmaastansa, ennenkuin hänen puolisonsa oli nuorikko-aikaansa jättänyt. Omasta maastaan karkoitettuna ja täynnänsä hengen neroa, joka ajoi hänet toimintaan, käänsi pakolainen kykynsä tuohon kentiesi vaivaloisimpaan ja kiittämättömimpään kaikista maailman toimista, ja tuli lähetyssaarnaajaksi Etelä-Afrikan kesyttömäin heimojen keskelle. Väsymättä hän teki työtä uudessa kutsumuksessaan, mutta pelkäänpä ett'ei hän montakaan saanut käännytyksi. Kuitenkin vaikutti hänen olonsa Tsulujen maassa hyvää. Alinomaiset soimauksensa julmuutta ja vääryyttä vastaan sai kuninkaan varovaisemmaksi alamaisiansa teurastaissa, koska näet luuli, että teko joutuisi ulkomaailman kuuluville lähetyssaarnaajan kautta; ja niinpä tämä, tosin epäsuoraan, pelasti muutaman ihmishengen. Mutta vaikka vanhan ystäväni ainoastaan huononpuolisesti onnistui tehdä kristittyjä, saavutti hän sen sijaan itselleen suuren maineen lääketaidostaan. Tämä oli se elämänrata, jolle hän nuoruudessaan oli antaunut; ja olipa kuningaskin useamman kuin yhden kerran joutunut valkoiselle papille kiitollisuuden velkaan, kun tämä oli hänen ruumiillisia kipujansa kirvoittanut.

Mutta huolimatta siitä, että oli jonkinmoisessa kiitollisuuden suhteessa lähetyssaarnaajan lääkintä-ky'ylle, Cetewayo kuitenkin sydämessään — jos hänellä sitä kalua lienee ollut — salaisesti inhosi Beidermann'ia ja koko hänen säätyään. Monet lähetyssaarnaajista olivat perinpohjin vailla aistia ja koettivat pakoittamalla saada toimeen parannuksia, jotka perille saatettuina suuressa määrin olisivat kuninkaan valtaa heikontaneet. Vanha ystäväni ei näitä miehiä ollut; mutta se julkinen tapa, jolla hän soimaeli hirmuhallitusta, maistui itsevaltiaasta sangen karvaalle; ja ylenkatse, jolla hän kohteli Tsululais-pappeja eli taikuria, veti hänelle tämänkin säädyn vihan.

Vuosia oli kuningas huokaillut lähetyssaarnaajan ikeen alla, ja oli mielessään päättänyt, että ensi sopivassa tilaisuudessa vieraat olisivat hänen maastaan karkoitettavat; ja samalla aikaa hän aikoi peräyttää ne lupaukset, jotka hän, astuessaan Tsulujen valta-istuimelle, oli Britannian hallitukselle tehnyt; jonka jälkeen hän saattoi taas pelvotta ja esteettömästi astua samaa verenvuodatuksen tietä, minkä hänen arvoisat enonsa Chaka ja Dingaon olivat aloittaneet. Se ei ollut mikään äkillinen päähänpälkähdys, joka vei hänen aikeensa sinnepäin, ei mikään metsäläisoikku tai lapsekas kiukuttelemisen, vaan luja vakaa päätös vapauttaa itsensä sivistyksen pauloista, päätös, joka oli kypsytynyt tarkassa mietinnössä ja joka oli ollut monivuotisten kärsivällisten valmistusten silmämääränä. Käyttäen hyväkseen velttoutta, jolla lakia ruutiaseista valvottiin tuon ensimmäisen rynnäkön aikana, mikä tehtiin Transvaalin timanttikentille, oli kuningas saanut haltuunsa oivallisen varaston pyssyjä; ja niin pian kuin toinen runsas lähetyks saapui hänelle Delagoa-lahdelta, katsoi hän hetken tulleeeksi rikkoa rauhan Brittiläisten kanssa, sen ohessa hyvin ymmärtäen, että joku viivytyks oli välttämätön, ennenkuin meidän hallituksemme olisi päättänyt toimeen ryhtyä, ei Cetewayo ensinkään vastenmielisesti kuunnellut noita-pappinsa vihanpuuskahduksia Arnold Beidermann'ia vastaan; päinvastoin niin, että niiden suosiollinen vastaanotto sai ne kuulumaan uskottavilta hänen neuvon-antajainsakin korvissa.

Lähetyssaarnaaja oli käynyt Portugalilaisen kauppiaan luona ja niinpä saakoon hän syykseen tämän viimemainitun antaman kiellon hankkia ampuma-varoja. Totta kyllä, hän läksi auttamaan kauppiasta kuumetaudin kohtauksesta, mutta se ei asiaan vaikuttanut. Tässä oli kuninkaalla tilaisuus päästä miehestä, jota vihasi, sekä saada samalla karjaa. Ja niin, nousten valta-istuimeltaan, yksinvaltiias lausui juhlallisesti:

"Kaksikymmentä härkää tapettakoon ja soturini juhlaelkoot. Huomenna heidän tulee marssia Hollantilaista vastaan, ja valkoinen pappi ajetaan maasta pois".

Tämän päätöksen neuvon-antajat ottivat vastaan määrättömillä suosion-osoituksilla, joiden kaikuessa kuningas vetäytyi haarem'iinsa, pysyäkseen siellä huomispäivään saakka näkymättömissä.

4:jäs Luku.

Varoitettuina ja varusteilla.

Sill'aikaa kun edellisessä luvussa kerrotut seikat tapahtuivat, toimittivat Transvaalilaisen uudistalon asukkaat huolettomina tavallisia tehtäviensä. He ruokkoilivat karjaansa, kuokkivat maatilkkuja viljeltäviksi ja maissiin tai Indiaani-ohraan pantaviksi, loivat penkereitä, muodostellen niistä vesisäiliöitä, sillä tätä kallis-arvoista ainetta täytyy Etelä-Afrikassa huolellisesti säilyttää; panivat toimeen uusia kostutus-tapoja viljan kasvun ylentämiseksi ja yrittelivät kaikenkaltaisia muitakin keinoja, joita kokemus oli Boer'eille näyttänyt mukaisiksi saattamaan heidän viljelystään hedelmää kantavaksi.

On tarpeetonta selvittää lukijalle, että minä en ollut saapuvilla Cetewayon pitämässä kokouksessa, jossa päätettiin ajaa Arnold Beidermann ulos maasta ja käydä Pieter Dirksen'in asunnon kimppuun. Vaihtelevat asianhaarat, jotka siinä tapahtuivat, kerrottiin minulle jälkeinpäin perinpohjin, sillä Tsululaiselle on annettu ihmeellinen muisto yhdessä liukkaan kielen kanssa, ja hän saattaa vielä vuosien viertyäkin kertoa jok'ainoan sanan tärkeästä keskustelusta, joka tapahtui hänen läsnäollessaan. Niinpä, jos kohta täsmälleen puhuen olenkin hiukan poikennut siitä järjestyksestä, jossa seikat tulivat minun tietooni, olen kuitenkin säilyttänyt aikaperäisen seuraannon, jossa tapaukset toisistaan sukeuivat.

Pari viikkoa oli kulunut metsästyksestä, jossa kuninkaan lähettiläs oli loppunsa löynnyt, ja kasvinveljeni oli täydellisesti tointunut tuosta peloittavasta täräyksestä, minkä hän tässä tilassa sai. Keskenämme olimme usein puhelleet kohtalosta, joka hänen osakseen tulisi, jos Cetewayo todella panisi uhkauksensa täytäntöön ja onnistuisi saamaan karkulaiset käsiinsä; ja minä huomautin niin Ula'lle kuin Landela'llekin, että paljoa viisaampi olisi heidän joksikin ajaksi siirtyä pois rajan välittömästä läheisyydestä ja etsiä vieraanvaraa Schwazilais-kansan luona, jonka kanssa Tsulujen kuningas oli sodassa. Oma maa-alani Eloya-vuoren luona on todenteolla, niinkuin Pieter Dirksen'inkin uudis-paikka, Transvaalin alueella, mutta Cetewayo yhä vaati sitä itselleen; ja tieto siitä, että pakolaiset majailivat maassa, jonka hän — oikeudella tahi vääryydellä katsoi omakseen, herättäisi itsevaltiaan koston ja luultavasti toisi murhetta Hollantilaisen ja hänen perheensä kiireille.

Vanha imettäjäni ja hänen poikansa tajusivat kumpikin näiden ajatusten oikeuden, ja tehtyänsä tyyneesti kaikki matka-valmistukset, odottelivat Pieter Dirksen'ia, lausuakseen kiitokset tämän vieraanvaraisuudesta ja hyvästi jättääkseen, ennenkuin läksivät uppoomaan tuohon suunnattomaan heinikkö-mereen. Kaiken kollomaisuutensa ohessa aavisti Boeri kumminkin oitis tämän äkillisen lähdön tarkoituksen, ja sainpa nyt kerrassaan nähdä hänen kankean luonteensa perinpohjin liikutettuna.

"Te ette saa lähteä", hän mörisi, lyöden jyrkävän nyrkkinsä pöytään voimalla, joka pani tinalautaset ilmaan hyppimään.

"Te olette vieraani, enkä päästä teitä, en, kaikkien tämän paikan ja Cap Town'in välillä maleksivien noitien uhalla, sitä en tee. Vai mitä sanotte te, Henrik, Karel, laskisitteko pojan, joka seisoj isänne ja leijonan välissä, erämaahan Cetewayon kaltaisen metsäläis-roiston uhkauksien vuoksi? Ei, kautta —! emme ole ämmiä, joka miehen komennettaviksi tai turhista säikkyäksemme pois järjiltämme. Viekää pois aseenne, älkääkää antako mun enää sanaakaan kuulla lähdöstänne".

En ollut milloinkaan ennen nähnyt isäntääni sellaisessa kiihossa. Kiitollisuus kasvinveljeäni kohtaan, yhdessä piintyneen itsepintaisuuden kanssa, oli pohjimmaisena syynä tälle odottamattomalle hangoittelemiselle tuumaa vastaan, mikä täytäntöön ajettuna hyvinkin luultavasti olisi estänyt seuraukset, joita velvollisuuteni on edempänä kertoa. Kerran saatuaan jotain päähänsä, Pieter oli yhtä jäykästi yksipäinen, kuin hänen syntymä-ketojensa valkea sarvikuono; ja kun tässä asiassa hänen

mielipiteensä saavutti perheen yksimielisen hyväksymisen, ei pitemmät puheet mitään auttaneet, ja Ula — suuresti mielissään tällaisesta kiitollisuuden osoituksesta — jäi kuin jäikin uudis-asuntoon.

Tarkoitukseni oli ollut lähteä matkaan Eloya-vuorta kohti, aloittaakseni siellä rakennella asumuksiani, jotka kentiesi tulisivat mukavammiksi kuin tavallisesti syrjäisessä uudis-paikassa nähdään; mutta katsoinpa viisaammaksi antaa vielä jonkun viikon vierähtää, sillä jos Cetewayo todella yrittäisi panna uhkauksiansa Dirksen'iä vastaan täytäntöön, niin kävisi ryntäysjoukko ihan varmaan minunkin uudis-paikkaani katsomassa ja löytäisi silloin mukaisen ajanvietteen polttamalla poroksi rakennukset, jotka vast'ikään olisin valmiiksi saanut. Yhdistämällä yhteen seuralaisemme, voimme saada kokoon kyllin vahvan voiman pitämään metsäläis-parvea kurissa, kunnes hallitus ennättäisi avuksemme; sitävastoin erillämme joutuisimme kumpikin helpoiksi saaliiksi.

Ja niin viivyskelin uudis-asunnolla, puolustellen kaikenmoisilla tekosyillä alkuperäisen suunnitelmani laiminlyömistä sillä enhän uskaltanut suoraan tunnustaa varsinaisia syitä, jotka minua pidättivät, koska hyvin tiesin, että tuo reipas vanhus nauraisi ja ivaisi varovaisuuttani — ja huvittelin itseäni metsästelemällä Ulan kanssa. Tässä kesyttömässä piirissä löytyi vielä viljalta kaikenkaltaista metsänriistaa, ja kolmentuntinen ratsastus vei meidät aina seuduille, missä vaikeudetta saattoi tavata puhvelia, giraffia, lukemattomia antiloopia, vieläpä satunnaisesti elehvanttiakin. Vaikka elin vanhan Pieter Dirksen'in kodissa vieraana, oli mulla omiakin palvelijoita ja seuralaisia, jotka pitivät vaaria karjastani, vaunuista ynnä muista kapineistani; niin että, ollessani joka päivä kotoa poissa näillä retkillä, ei kumminkaan mitään jäänyt rappiolle. Maanviljelystoimet eivät minua yhtään huvittaneet, ja varustamalla pöydän tuoreella metsänriistalla, säästin kelpo määrän omaani ja Hollantilaisen härkäpaistia.

Ula ja minä olimme eräänä päivänä olleet tavallisuuden mukaan poissa, ja saatuamme tapetuksi pari niittykaurista, levähdimme hetkeksi muutaman mimosaryhmän varjossa, sill'aikaa kuin kaksi helmikanaa, jotka olin ampunut, kiehuivat mehiläispesässä, minkä Ula älykkäästi oli padaksi kääntänyt. Oli puolipäivän aika ja aurinko räkitti, ankarasti paahtaen ketoa, ja tehden pienen levähdyksen suuressa määrin suloiseksi, ennenkuin ryhdyimme paloitlemaan surmattujen otuksien lihoja, puuryhmän päivänvarjon tapaiset lakat, joiden alla olimme suojaa etsineet, sulkiivat tykkönään tien auringon säteiltä; minä nojasin erään puun runkoa vastaan, suurella tyytyväisyydellä savua piipustani puhallellen ja katsellen vuoroin metsäläispoikaa, joka säikäytteli petolintuja pois tapetuista antiloopeista, vuoroin Ulaa, joka, noudattaen kansansa tapaa, ajoi nuuskaa kalloonsa, siksi että kokonaiset kyynelvirrat valuivat hänen silmistään, toimitus, joka muuten tapahtui syvimässä äännettömyydessä ja näytti tuottavan hänelle mitä suurinta nautintoa. Keskeyttää Tsulua tässä toimessa katsottaisiin julkeimmaksi kohtelemattomuudeksi, ja koska en tahtonut tehdä mitään loukkausta seurasäännöille, odotin kunnes kirpeän jauhun tuottama nautinto oli haihtunut ja ystäväni oli saanut takaisin tavallisen selkeän levollisuutensa, jolloin käänsin hänen huomionsa tuon antiloopeja vartioivan pojan outoihin ja kummallisiin heiskaroimisiin. Tämä nulikka, yhtä alastonna vieläkin kuin sinä päivänä, jolloin maailmaan tuli, oli kiivennyt toisen otuksen raadon päälle ja viittoili kauvas erämaahan päin, viskellen välillä käsiään hurjasti ja päästäen kimakoita äännähdyksiä, joiden tarkoituksen matkan etäisyys teki tajuamattomaksi.

Ula juoksi hänen rinnalleen ja tähysteli tarkalleen taivaanrantaa, jonka ääri oli ilman kuumuudesta käynyt hämmentyneeksi ja epäselväksi. Minä puolestani en mitään voinut eroittaa, vaikka kuinka koetin katsella tärisevän auteren puhki, mutta kumppalini silmät olivat terävämmät ja hän virkahti oitis: "Teidän olisi pitänyt paremmin varoa hevostanne, Kuta; miehiä ratsujen seljässä lähestyy".

Mieliratsuni oli venähtänyt polvensa ja minä olin laskenut sen etsimään sellaista ravintoa kuin paikkakunta voi tarjota, mutta ankara helle oli ajanut sen mimosapuiston suojaan, missä se seisoskeli korvat letkassa ja torjuen hännällään karpäsiä, jotka laumoina parveilivat sen ympärillä. Me olimme vieneet kerallamme kaksi kuormahevosta, saalista kotia tuodaksemme, ja näitä Ula ohjasi, mutta ei mikään kiire olisi saanut häntä käyttämään niitä pa'on välikappaleina. Köykäisenä jaloiltaan ja rautaisilla jäntereillä varustettuna, hän luotti omiin säariinsä enemmän kuin minkään muun elävän, ja matka, jonka hän väsymättä jaksoi päivässä kulkea, osoitti, että hän todella sangen vähän vierasta apua kaipasi.

Nyt minäkin jo aloin eroittaa kaksi mustaa pilkkua, jotka joka hetki kävivät selvemmiiksi, ja kysyin siis kasvinveljeltäni, mikä neuvo nyt paras olisi. Jos hänen ilmoituksensa, että nuo lähestyvät matkalaiset muka olivat ratsastajia, oli oikea, ei ollut mitään peljättävää, sillä siinä tapauksessa niiden olisi täytynyt olla Eurooppalaisia, koska maan-asukkaat aivan harvoin kulkevat ratsain. Ehdottelinpa siis, että hän ajaisi molemmat muut juhtamme mimosien varjoon, sill'aikaa kun minä ratsastaisin vieraita vastaan, joita tuskin katsoin sen vaarallisemmiksi esineiksi kuin harhailevaksi giraffi-pariskunnaksi.

Kun tämä tuuma oli hyväksytty, pinkoitin satulavyöni ja nelistin pois suuresti suutuksissani häiriöstä, joka keskeytti kaiken läheisen toivon saada maistaa helmikanan paistia. Lähestyessäni vieraita, näin,

ett'ei kasvinveljeni silmät olleet pettäneet; tulijat olivat ratsumiehiä, joilla silminnähtävästi oli aika kiire, päättäin siitä joudusta, millä ajoivat hevosiansa yli polttavan hiekka-aavikon.

"Luultavasti kaksi elehvantin-ampujaa", minä aattelin; mutta arvelo meni kohta myttyyn, sillä yhä lyhenevä väli antoi minun nyt havaita, että toinen ratsastajista istui laita-satulassa.

Oli ainoastaan yksi naisihminen, joka todennäköisesti saattoi ilmestyä siltä kulmalta, mistä matkaajat kiirehtivät; ja sydän raskaana aavistuksista, iskin kannukset Spring-buck'in, ratsuni kylkiin sekä karautin eteenpäin heitä kohden. Vielä muutama silmänräpäys, ja pahimmat aavistukseni saivat vahvistuksensa. Arnold Beidermann ja hänen tyttärensä pysähtivät eteeni.

"Laupias taivas! Mitä on tapahtunut? Mikä on tuonut teidät tämän vaarallisen aavikon ylitse, sen sijaan että tavallista tietä pitkin olisitte tulleet", minä huudahdin, töllistellen hämmästyneenä ystäviäni, joiden vaatteet olivat kummallisessa epäjärjestyksessä ja joiden koko ulkomuoto ilmoitti pikemmin joutuista pakoa kuin ennalta aivottua matkustusta.

"Vettä", ohkasi Arnold vaivaloisesti. "Tuo meille vaan vettä, sitten kerron sulle kaikki".

Hänen tyttärensä ei muulla kuin väkinäisellä tuttavuuden-hymyllä osoittanut huomaamansa minun läsnäoloani; ja katsellessani häntä likemmältä, näin että ankara päivänpaahde oli kuorinut nahan sekä kasvoista että käsistä. Väsymyksestä ja polttavasta janosta hän horjui satulassa kuin taittunut lilja.

"Vaihdetaan hevosia Minnan kanssa", huudahdin, kutsuen häntä suruissani tuolla tuttavalla nimityksellä, jota olimme lapsuuden päivinä käyttäneet. "Spring-bucks on verrattain tuoreissa voimissa ja vie hänet kymmenessä minuutissa mimosaryhmän luo. Siellä Ula meitä vuottelee ja antaa hänelle vettä mielinmäärin".

Huolellisesti autoin uupunutta tyttöä alas väsyneen ratsun seljältä; jonka jälkeen, muutettuani satulat ja nostettuani immen taas hevosen selkään, näin tyydytyksekseni hänen kiitävän eteenpäin vauhdilla, johon hänen jättämänsä eläinräähkä ei ikinä olisi kyennyt. Minun kehoituksestani riensi Arnold Beidermann niinikään edelleen, jättäen minut seuraamaan jalkaisin ja taluttamaan suitsista Minnan hevosta; mutta ennen eroamistamme hän päästi suustaan lauseen, mikä teki aavistavan levottomuuteni kaksinkertaiseksi ja anasti niin haltuunsa kaikki ajatukseni, ett'en paljo huomannut tuota kuumaa, hitaista ja vaivalloista matkaa puuryhmän luokse, jossa vihdoin taasen ystäväni kohtasin.

"Lähetyshuone on tällä aikaa liekkien vallassa; ja Cetewayon soturit marssivat Dirksen'in uutisasunnolle!"

Näin paljon oli pastori saanut suustaan lähteneeksi, ennenkuin jätti minut, ja, kuten jokainen helposti saattaa kuvailla, sellainen onneton viesti antoi sangen vähän tilaa muille ajatuksille.

Mimosien luo päästyäni, näin että niin isä kuin tytärkin olivat ihmeellisesti virkistyneet vedestä, jota Ula oli heille hankkinut, kuin myöskin ruo'asta, joka oli valmiina juuri kuin vartavasten. Koska ylen tärkeätä oli että lähetysaarnajan uutiset tulisivat Pieter Dirksen'in korviin hetkeäkään tarpeettomasti viipymättä, leikkaisin patruunan auki ja piirsin hiiltyneellä varvulla muutaman rivin paperille varoittaen häntä uhkaavasta vaarasta, sekä lähetin viestin Ula'n kanssa, joka, sen hyvin tiesin, voisi hevoisiamme pikemmin ennättää paikalle. Nähtyäni hänet matkalla, oli lähin huoleni satuloida nuo ehjät kuormahevokset Beidermann'ia ja itseäni varten sekä käskeä Tsululais-poikaa vitkailematta tuomaan uupuneet ratsumme uutisasunnolle. Eikä siis sen enempiä muistettu antiloopia, joita olimme aikoneet viedä kotiin.

Ratsastuksemme kestäessä — kuinka lyhyelle se oli tuntunut tänään aamusella, kun läksin kotoa huoletonna tulevaisuudesta, ja kuinka sanomattoman pitkältä, vaivaloiselta ja ikävältä nyt näytti tuo jäljetön aukea! — ratsastuksemme kestäessä sain kuulla ystäväiltäni kaikki mitä tiesivät Tsululais-kuninkaan odottamattomasta käytöksestä, ynnä heidän pakoretkensä yksityisseikat ja ne asianhaarat, jotka tekivät heille mahdolliseksi välttää vainoojiansa. Lyhyesti mainitsen nämät tapaukset seuraavassa.

Sain tietää, että Lumba, yksi päälliköistä, jotka olivat olleet saapuvilla Cetewayon kokouksessa, oli melkoisessa kiitollisuuden velassa Arnold Beidermann'ille; sillä lähetysaarnaja oli kerran hänet kirvoittanut vaarallisesta taudista, minkä muutaman villin puhvelin puskema haava huonon hoidon tähden oli tuottanut. Tämä mies oli kuningattaren veli — tuon nuoren naisen, joka tutki kaleidoskoopin sisärakennusta — mutta vaikka sukulaisuus kuninkaallisen perheen kanssa olisikin päästänyt hänet ikävyyksistä, jos kohta hän olisi epäillyt Nkungulun syytöksiä ja miehekkäästi puolustanut hyväntekijäänsä, niin joku selittämätön usko noituuden voimaan satoi kumminkin hänen kielensä. Päällikkö oli uljas soturi, lempeä isä ja runsaalla älykkäisyydellä lahjoitettu — todenteolla mies, jonka sivistyskanta oli muita kansalaisiaan melkoisesti korkeammalla — ja kumminkin erään noiturin pelko niin tykkönään valtasi hänet ja ehkäisi jokaisen kiitollisuuden tunteen, että hän arvelematta yhtyi kiljuntaan Beidermann'in karkoittamista. Kokouksen loputtua kutsui sana kuninkaan luota Lumban

kuninkaalliseen asuntoon, missä hallitsija määräsi hänet johtamaan retkeä, jolle seuraavana aamuna oli lähteminen, väkivallalla äskeisiä päätöksiä toimeen panemaan. Tällainen luottamuksen osoite ilahutti soturia äärettömästi, ja laulettuansa ylistystä Cetewayo'lle mitä hassuimmilla sanoilla, hän riensi sisarensa majaan kertomaan siitä korkeasta suosiosta, joka hänen osakseen oli tullut, onnitellen yhä väliin itseään, kun muka niin hyvin tunsivat Beidermann'ien jokapäiväiset kotitavat, joka seikka saattaisi ilman vaikeutta taikurin tyttäreineen hänen käsiinsä. Taika-uskoisuus pimitti hänen mielensä siihen määrään että voi ryhtyä näin alhaiseen petokseen.

Pahaksi onneksi tuon kunnianhimoisen päällikön tuumille, hän selvitti aikeensa sen tytön kuullen, jota kaleidoskooppi-jutun johdosta oli vääryydellä ruoskittu. Mainittakoon vieläkin, että tämä kerran oli oppinut rakastamaan niin lähetyssaarnaajaa kuin hänen tyttärtäänkin. Ja kiitollisuus siitä innosta, jota Arnold vast'ikään oli hänen hyväkseen osoittanut, eli hänessä yhä vielä; niin että kuultuaan kuninkaan aikomukset valkoista pappia kohtaan hän päätti, maksoi mitä maksoi, varoittaa tätä uhkaavasta vaarasta.

Käyttämällä melkoista sukkeluutta yhdessä jonkun pienen petoksen kanssa, onnistui tytön päästä ulos kraal'ista, ennenkuin portit yön ajaksi suljettiin, ja oitis hän nyt painui erämaahan, tavoittaen kohti Kagasia. Hänellä oli kuljettavana matka, jonka aseellinen joukko saattoi kulkea kahdessatoista tunnissa; mutta tie oli pitkä ja vaivaloinen, hänellä ei ollut mitään evästä ja, ennen kaikkia, hän vielä sairasti ruoskimisen tuottamia haavoja; sillä viikkoja menee, eikä päiviä, ennenkuin Tsululais-ruoskan jäljet ovat tuntumattomiin haihtuneet.

Kuinka tuo hento lapsi saattoi voittaa ne vaarat ja vastukset, jotka häntä tiellä kohtasivat, pysyy ainaseksi meille kaikille ihmeenä. Arvattavasti hänen omaa synnynäistä oljuuttansa lisäsi se tieto, että peloittava tuomio häntä odottaisi, jos hän kiinni joutuisi. Yksinään karkaus kuninkaallisesta Kraal'ista oli hengen-asia; mutta sen henkilön kuolemanrangaistukseen, joka rohkeni auttaa taikuria, lisättäisiin pitkä ja kauhistuttava kidutus. Monta leveätä ja ryöpeää virtaa, joiden vesissä vilisi alligaatoreita, aaltosi Umpangenin ja Kagasin välillä, ja kuitenkin Nohemu[9] empimättä syöksi niihin ja uljaan rohkeutensa suosimana pääsi eheänä ylitse. Metsän petojen karjunta kajahteli yössä ylt'ympäri, kun hän vapisten istui muutaman puun oksalla, minne oli noussut turvassa ollakseen; ja kerran parvi inhoittavia paviaani-apinoita karkasi hänen päällensä, jolloin hänen ainoastaan henkensä vaaralla, erään virran poikki uimalla, onnistui välttää takaa-ajajiansa. Kolme yötä ja kaksi päivää tyttö kesti uljaasti, ja aikaisin kolmantena aamuna hän pääsi uupuneena ja nälästä ynnä käymisestä rähjäntyneenä, mutta kuitenkin ennen kuninkaan satureita ja ajoissa antaakseen ystävilleen kelpo varoituksensa, jonka kautta nämät saattoivat nousta hevoisilleen ja pikaisella pa'olla henkensä pelastaa.

"Niinpä kyllä", Arnold Beidermann jatkoi, "olimme vast'ikään aamurukouksemme päättäneet, kun Minna päästi heikon huudahduksen, ja luodessani silmäni ylöspäin näin Nohemun seisomassa kuistilla, yltäänsä pölyisenä ja ryvettyneenä sekä ylenpalttisesta nääntymyksestä horjuvaisena. 'Teidän täytyy paeta', hän huusi; 'menkää hetipaikalla, niin te kuin valkea tyttökin. Cetewayon laumat ovat tunnin matkan päässä; he ovat tuominneet teidät taikuriksi'. Minä ymmärsin, mitä hän tarkoitti, William, ja niinpä, satuloittuani hevosparin, Minna ja minä läksimme viipymättä, yrittämättä pelastaa yhtäkään esinettä. Me valitsimme tien halki erämaan, ei ainoastaan siitä syystä, että se oli melkeästi lyhempi, vaan myöskin koska sangen luultavalta näytti, että Lumban kaltainen viekas soturi oli lähettänyt osaston sulkemaan tuon tavallisen tien. Eipä milloinkaan lie pako ollut niin täpärällä. Itsestäni en suurin välitä; mutta mikä kohtalo olisi Minnan osaksi tullut moisen raakalaisen käsissä kuin Tsululais-kuningas on?"

Minä ratsastin edelleen, kauhistuen niitä ajatuksia, joita viime kysymys minussa herätti.

"Ehkä arvelet, että, koska meidät oli ainoastaan maasta ajettaviksi määrätty, niin ei mitään sen pahempaa meille olisi tapahtunut", jatkoi taas ystäväni; "mutta olenpa jonkun aikaa sitten saanut tietää, että kuninkaalla on ollut aikomus päästä lähetyssaarnaajista, ja koska hän pelkää niitä tietoja, joita nämä kentiesi saattaisivat levitellä hänestä ja hänen ilkeästä hallitusmenostaan, niin katsonpa sangen todennäköiseksi pienen vihjauksen hänen puoleltaan Lumballe, että jos sattumalta jotain pahaa minulle tapahtuisi, ei hän sitä niin kovin sydämelleen laskisi. Minä tunnen noiden Tsulujen kamalan viekastelemisen vieläkin paremmin kuin te, William. Tuo urhea tyttö Nohemu, se meidän henkemme pelasti".

"Ja kuinka kävi hänen?" minä kysyin. "Nohemu — — Nohemu", jatkoin, muistoani söyrien; "ihan varmaan se nimi kuuluu inttämättä".

"Ehkä kasvinveljenne on hänestä puhunut", sanoi neiti Beidermann. "Kerran Nohemu tunnusti minulle, että he lempivät toisiansa".

Nyt muistin, että niin oli asianlaita. Niin Ulan kuin Landelankin olin kuullut tätä soreata Tsululais-impeä mainitsevan; ja ihmetellen, kuinka ei Beidermann'it olleet häntä matkaansa ottaneet — sillä

varmaankin tiesivät, mikä kohtalo häntä odottaisi, jos joutuisi kiinni — kysyin uudestaan, miten tytön nyt on käynyt.

"Me kiusasimme kovasti häntä tulemaan kerallamme", lausui Minna, "mutta ei se auttanut. Hän vastasi, että kiipeilemällä vuorten yli hän ehtisi Dirksen'in uudis-asunnolle ennen Lumban väkeä, joka hyvinkin tietysti pysähtyisi pitämään suurta juhlaa meidän raavaittemme kanssa; ja varustettuaan itsensä jauhopussilla, hän taasen katosi".

"Niimpä todella, kaikki kehoituksemme olivat turhat", lisäsi Arnold; "mutta tuollahan uutistalo onkin. Pietar-vanhus näkyy vitkaillemta toimiin ryhtyneen".

Uutispaikka tarjosi vilkkaan näytelmän, sillä vaikka Ula oli vaan puolentuntia ennen meitä paikalle ennättänyt, olivat Boerit heti oivaltaneet vaaran uhkaavan läheisyyden ja kohta käyneet käsiksi suojellakseen itseänsä sitä vastaan. Tämä ei suinkaan ollut ensimmäistä kertaa, kuin nuo karskit Hollantilaiset olivat pakotetut vastustamaan rynnäkköä maan-asukasten puolelta, ja he ryhtyivät varustelemaan *laager'ia* eli vahvistettua leiripaikkaa taidolla ja joutuisuudella, jonka ainoastaan pitkällinen kokemus heinikoilla opettaa.

"Aivotte kai hakata ampumareikiä ja puolustaida huoneissa", huusin nähdessäni, että härjät olivat valjastetut raskaiden vankkurien eteen, niinkuin olisi n.s. *trek* eli poismuutto hankkeissa.

"Tuo metsä on liian lähellä asunnoita, voidaksemme niissä pysyä", vastasi Pieter-ukko levollisimmalla äänellä. "Se antaisi suojaa noille Tsululais-roistoille ja saattaisivatpa helpostikin sytyttää tuleen olkikatot päidemme päällä. Ei, meidän on pakko tehdä varustuksemme aukealle, likelle karjan kraal'ia, ja niin luullakseni voimme kelpo lailla vastaan ottaa Cetewayon parvikunnat".

Nähdessäni että tuo vanha *Boortrekker*[10] oli oikeassa ja luottaen hänen kykyynsä, heittäydyin alas ratsultani ja yhdyin edessämme oleviin töihin.

Ne toimet, joihin Pieter Dirksen jo oli ryhtynyt, osoittivat ihmeteltävää päällikönkykyä ja perinpohjaisia tietoja sen vihollisen tavoista, jonka kanssa olimme tekemisissä. Kohta sanani saatuansa hän oli pannut Henrik'in kokoilemaan heiniköillä kuljeskelevaa karjaa ja ajamaan sen kraal'iin, jossa muutoin aina yönsä vietti. Tämä aitaus oli noin puolen penikulman päässä asunnoista; ja kuuluipa meihin saakka sorkkien töminä, kun Kafferilaiset paimenet meluten ja huutain ajoivat elukat sisään. Sill'aikaa Pieter'in toiset pojat olivat ajaneet vetohärät kokoon ja valjastaneet ne vankkurien eteen, joihin oli ladottu kallisarvoisempia huone- ja tarvis-kaluja, runsas varasto muonaa, ja kaikki saapuvilla olevat aseet ynnä ampumavarat. Minulla oli kolme vaunullista omaa kalua, ikkunanpieliä, salvumiehen kapineita ja muita aineksia, joita tarvitsin asettaissani kotiani Eloya-vuoren juurelle. Pieni omaisuuteni oli jo silloin valmiiksi ladottu yhteen tuota likeistä siirtoani varten, ja koska olin otaksunut pitkän tien matkustettavaksi ilman vettä, oli tyhjä sammio pantu jokaiseen noista kömpelöistä vankkureistani. Älykkäällä huolenpidolla oli uutistalokas määrännyt vaimomäkensä niitä vedellä täyttämään; sillä arvattavasti vihollinen sulkisi meiltä pääsön *sprint'in*, lammikon luo, ja olomme riippuisi yksinomaisesti niistä vesivaroista, joita kanssamme olisimme kuljettaneet.

Huimalla kiljunnalla ja luikkinalla Hollannin, Englannin ja Tsulujen kielellä, pantiin härät valjaisin, ja raskaat vankkurit vierivät eteenpäin ruoskanlajäysten ja kirousten kaikuessa. Vrou istui vilkkaiden tyttöjensä keralla rauhallisena ja hiiskumatonna saviastioiden ja muun perhekaluston keskellä, jota oli kasattu heidän ympärilleen. Minna oli asettunut Dirksen'in naisten seuraan sekä näytti tyyneltä ja lujamieliseltä, vaikka kyllä vielä näkyi hänessä väsymyksen ja niiden vaivojen jäljet, joita vast'ikään oli kärsinyt.

Niiden lukiaini hyväksi, jotka eivät ole Etelä-Afrikan oloihin tutustuneet, tulee minun lausua muutama sana noiden vankkurien suhteen, jotka siirtolaisten kesken ovat käytännössä; sillä näistä ajokaluista oli aikomuksemme muodostaa varustus tulevaa rynnäkköä vastaan; ja Englantilaiset vaunut täytetyt heinällä tai muulla maantuotteella osoittavat aivan niukalta yhtäläisyyttä Kap'in vankkureiden kanssa.

Koska näiden viimeainittujen monessa tapauksessa on määrä kuukausia olla omistajansa ja tämän perheen kotina, ovat ne sangen ko'okkaita, tavallisesti noin 11 jalan pitkiä ja 4 jalkaa leveitä. Laidat ovat korkeudelleen 2 tahi 3 jalkaa ja niiden ylitse kohoaa katos eli kattotelineet, joiden päälle purjekangasta on piukoitettu, mikä suojaa matkustajaa ja hänen kapineitansa yhtä paljo kovalta kasteelta ja ankarilta sadeilmoilta, kuin auringon polttavalta helteeltä. Kapilaisten vankkurien sisusta on varustettu monenlaatuisilla laatikoilla, jotka ovat sijoitetut eri asentoihin sen mukaan kuin kokemus on osoittanut tarkoituksenmukaiseksi; mutta kuin aikomukseni ei ole ruveta laajemmin selvittelemään kysymyksessä olevaa ajokaluja, vaan pikemmin ainoastaan antaa joku yleinen kuva sen ulkomuodosta, niin en tahdo luetella niitä tuhansia asioita, joita nää säiliöt sisältävät. Etelä-Afrikalaisten vankkurien asukkaat nukkuvat vuoteilla, jotka riippuilevat kattotelineiden kaarista, ja voipa vetää aika makeata unta näissä heiluvissa makuukammioissa. Vaunut ovat muuten kestäviksi, vaikka hatariksi raketut ja

liikkuvat neljän valtaisen pyörän kannattamina.

Härät ovat ne juhdat, joita ilman poikkeusta käytetään Kap'in vankkureita vetämään, ja kahdentoista lukuinen valjakko on enimmissä tiloissa tavallinen, mutta saattaapa raskas kuorma vaatia kaksikin sen vertaa. Yksi pari härkiä valjastetaan kiinni tankoon eli keskiaisaan ja muut asetetaan pitkin nahkaista, *trektow'iksi* nimitettyä köyttä. Vaununkorien alapuolella keinuu telinerakennus, jonka on määrä kantaa patoja, kattiloita ynnä muuta kaikellaista kamsua, mitä niinmuodoin riippuu vaunujen pohjan ja maanpinnan vaiheella. Jokainen vähänkin vikkela mies voi ryömiä Englantilaisten vaunujen alle näiden seisoessa; mutta Kap'in vankkurien suhteen on sellainen yritys mahdoton tuon äskenmainitun telinerakennuksen kautta, seikka, joka tekee ne ihmeellisen sopiviksi puolustus-tarkoituksiin.

Pieter Dirksen'in johdolla vankkurit ajettiin yhteen onteloksi neliöksi, sitä karjanpihan kylkeä vastaan, josta arvelomme mukaan vihollisen pitäisi käydä päälle; tällainen puolustustapa, yleinen Boerien kesken, nimitetään *laager'in* luomiseksi. Kuusi vankkuria piiritti tilavaa nelikulmiota, jonka keskelle sijoitimme puolen tusinaa ratsuhevosia ja pari härkää muonaksi, jos piiritys tulisi kauvan kestäämään.

Linnoituksemme oli juuri saatu valmiiksi ja tehtävänä oli enään ainoastaan tutkia joka aukko, minkä kautta joku Tsulu saattaisi ruumiinsa sisään pujotella. Tämä asia suoritettiin orjantappura-pensasten avulla, joita lähipaikoilla kasvoi ylenmäärin; ja hakattuamme vankkuriemme katosten ulkoseiniin ampumareikiä, joiden läpitse peloittavalla vaikutuksella voimme käyttää ruuti-aseitamme, ryhdyimme edelleen vahvistamaan asemaamme kaivamalla valliojan *laager'in* ulkopuolelle ja ajamalla ylöstuodun soran pyöräin väliin, kun Pieter-ukon ääni käski meidän pitää varamme, koska muka etummainen vihollinen jo oli näkyvissä.

Kiiveten nopeasti itselleni määrättyyn paikkaan, näin tumman haamun liikkuvan joutuun pensaasta toiseen ja meitä kohden.

"*Donder!*" ärjäsi Karel Dirksen; "mielimpä panna tuon roiston hieman käiväroitsemään; tuokaa pyssynne tänne, William".

Minä tein niin, ja nuori jättiläinen tähtäsi vakavasti; mutta juuri kun sormensa painoi liipaisinta, kyhnäsi Ula häntä kyynärpäällänsä ja luoti lensi kauvas syrjään aivotusta pilkustaan.

Kauheasti kiukustuneena kääntyi Boer ympäri, mutta kasvinveljeni lausui levollisesti.

"Eihän lie aikomuksenne tyttöjä ampua! Nohemu se on".

5:des Luku.

Leirissä.

Niiden kahden vankkurien välille, jotka olivat karjankraal'iin päin, oli jätetty aukko, tarpeeksi suuri hevosen päästä sisään; ja kun nopeasti oli vedetty pois sulku, joka tukki aukon, astui Tsululaistyttö leiriin. Heille kaikillekin oli hänen tulonsa tervetullut, mutta etenkin Arnold Beidermann'ille ja hänen tyttarelleen, joiden tähden Nohemu oli uskaltanut ja kärsinyt niin paljon. Vanha Landela istutti uupuneen pakolaisen viereensä, hyväillen häntä lämmöllä ja ylpeydellä sekä antaen hänelle sitä ruokaa, mitä käsillä sattui olemaan.

Nytpä saimme kuulla, että asiat olivat käyneet johonkin määrin niinkuin olimme arvelleet, ja pastori oli väkisinkin pakoitettu kuultelemaan, kun tyttö heimonsa koko liukkaudella kuvaili Lumba'n saturein tuloa; heidän pettymystään ja raivoansa nähdessään, että linnut olivat tiehensä lentäneet, ja karjan ryöstöä sekä lähetys-asunnon polttamista, silloin kun ilo oli noussut korkeimmilleen. Noiden ilkiötöiden näkijänä oli Nohemu vasten tahtoaan ollut, sillä varoitettuaan ystäviäni, olivat tuon uljaan lapsen voimat tykkänään rauenneet, ja kykenemätönnä pakoansa jatkamaan, hän haki piilopaikan läheisessä vuorenhalkeamassa, josta hän huomaamatta voi nähdä kaikki hävityksen kauhut. Vasta pimeän tullessa sytytettiin huoneukset tuleen, ja silloin levosta virkistyneenä sekä varoen, että kentiesi joku noista hurjistuneista metsäläisistä sattuisi horjahtumaan hänen piilopaikkaansa, hän salavihkaa pujahti metsään ja oikaisi Boerin tilalle. Sallimuksen käsi taaskin häntä varjeli, niin ettei yhtäkään villipetoa tai vieläkin villimpää metsäläistä ilmestynyt hänen kulkuansa katkaisemaan.

Kello oli nyt noin kolmen vaiheilla iltapuolella, ja Nohemu'n laskun mukaan ainakin kaksi tuntia vielä kului ennenkuin vihollinen oli saapuva. Tämän tervetulleen loman kulutimme täyttämällä jokaisen pitävän astian *sprint'in* vedellä sekä kastelemalla kahilasta, joka oli ajettu vankkuria kattavan purjekankaan ja sitä kannattavain kaartien väliin. Myöskin teimme usean matkan hevosen selässä kotiin tuodaksemme sieltä unhottuneita kapineita; ja sillä välin *Vrou* tyttöineen käytti tilaisuuden keittääkseen

runsaan aterian, jolle me kaikki ruokahalullamme osoitimme kiitosta ja kunniaa. Päivä oli juuri levolle menemäisillään, kun Ula, joka oli lähetetty tähystelemään, palasi ilmoittaen, että vihollinen tuossa paikassa olisi saapuvilla.

Meitä oli yhteensä seitsemäntoista henkeä, joiden tuli puolustaa leiriä kiukkuista metsäläisparvea vastaan, ja näissä seitsemässätoista oli kuusi naista, pastori, tappelematon mies kuin oli — vaikka Arnold ei suinkaan vähintäkään hangoitellut vastaan taistella, jos täytymys tulisi — vartioitsi karjankraal'in puolista varustuksen kylkeä, koska siltä taholta vähin vaara oli varottavana; ja tässä toimessa häntä auttoi Kornelius, muuan Hottentottilainen ajaja minun palveluksessani, joka, ehkä kyllä uljas urho silloin kuin istuttiin leirivalkeiden ääressä ja viileteltiin "Kap'in sauhuja", (paloviinaa), ei kuitenkaan ollut oikein luotettava, kun tosi hätä tuli käteen. Loput meistä, yhdeksän luvultaan — nimittäin vanha Pieter Dirksen ja hänen neljä poikaansa, Karel, Jan, Edward ja Henrik, James Hanway, eräs salvumies, jonka olin palkannut pirttiäni kolottamaan Eloya-vuoren luona; Aatami, muuan Hottentotti-lurjus, puolittain elehvantinpyytäjä, puolittain härkään ajaja niinikään minun joukkoani; Ula, kilpi ja assegai aina varalla, mutta kuitenkin tässä tilassa varustettuna toisella minun kaksipiippuisistani; ja vihdoinkin minä — me kaikki asetimme vankkuriensa ampumareikään suulle ja odottelimme rauhassa vihollisen tuloa.

Mustat palvelijamme olimme niin Boeri kuin minäkin laskeneet hajalle oitis kun karja oli kraal'iin ajettu, käskien heidän pitää huolta omasta turvallisuudestaan. Meillä ei ollut mitään tietoa, aikoivatko nuo kelpopojat yhtyä vihollisemme rynnäkköön vai piiloitella kunnes onni jommalle kummalle puolelle kallistuisi.

Pimeä alkoi nyt äkkiä laskea, kaukaiset esineet rupesivat hämöttämään epäselvinä, eikä vieläkään vihollinen millään osoittanut läheisyyttänsä. Leirissämme ei muuta ääntä kuulunut kuin *Vroun* sukkavarrasten sileä niksutus, sillä kiireissäänkin oli hän huomannut ottaa nämä kalut mukaansa, ja toimitti koneentapaisesti tuota tavallista työtänsä — sekä Hottentottini Korneliuksen käreä ääni, joka huvitteli Arnold Beidermann'ia kertoilemalla, kuinka hän eräessä edellisessä tilaisuudessa oli niin ja niin monta Tsulua pitänyt kurissa ja kiittelemällä tuliputkensa ansioita, joka kokoon, painoon ja ylenpalttiseen könttyräisyiteensä katsoen helposti olisi saattanut hajoittaa vaikka elehvantin näkymättömiin siekaleisiin. Karja ammui ja möläsi yhä väliin kraal'issaan, sammakot *sprint'in* pillistössä kohottivat yön hiljaisuudessa kurnuttelevan köörinsä, hevosemme korskuttivat vitsaan survotuita ehtoollissuppujaan; ja kaikki osoitti pikemmin lepoa ja rauhaa, kuin taistelun aattoa, joka elämän ja kuoleman ratkaisisi.

Kello tuli yksitoista, eikä vielä yksikään hiiskaus ilmoittanut vihollisen lähestymistä. Pimeys oli nyt kokonaan meidät piirittänyt ja kun yö oli pilvinen, oli mahdoton erottaa esineitä kymmenen askeleen päähän *laager'ista*.

"Ompa ukkosen ilma tulossa, ell'en perin erhety", huomautti Pieter-vanhus, joka puolittain nojasi erästä kirstua vasten, lähellä vartijapaikkaansa; "päivän helle on ollut tavattoman ankara".

"Nuo maankulkijat eivät ikinä uskalla käydä kimppuumme tällaisessa pimeässä", arveli Karel Dirksen haukotellen. "Puolet meistä voisi seurata äidin esimerkkiä ja mennä maata. Mitä aattelette siitä isä? Ne eivät voi mitään toimittaa ennen päivännäköä".

Ikäänkuin pilkaksi nuoren Boerin ehdoitukselle kajahti äkkiä tuhannesta kurkusta kiljuna, pitkä, julma ja kamoittava, joka herätti vapisevat naiset unenhorroksista ja tukki kuin taialla tuon hikoilevan Korneliuksen suun. Joka mies töytäsi jalkeille ja tähtäili tuskallisesti pimeään, josta ei mitään voitu havaita, vaikka sellainen huuto oli noussut, kuin koko helvetti peikkoineen olisi päälle käymässä.

"Täältä tulevat", Ula huusi, jonka silmät olivat tottuneemmat kuin meidän, esineitä yön pimeässä eroittamaan. "Ne syöksevät päällemme kuin Tugela-virran tulvavedet"; ja sen sanottuaan hän laukaisi molemmat piippunsa lähenevän vihollisen paksuimpaan parveen, päättäin niistä kahta kauheammista ulvomisista, jotka hänen pyssyinsä pamausta seurasivat.

"Tuli ja leimaus! tuolla ovat", urahti Pieter-ukko, ja hänen raskas *roer'insa* jymähti. Leimaus valaisi suuria joukkoja metsäläis-sotureita, jotka joka suunnalta leiriänsä kohden samosivat.

"*Bliksem*, hiis vieköön olemme saaretut!" huusi Karel. "Muutamain täytyy lähteä toisiin vaunuihin".

"Aivan niin; te, Jan ja Edward" uutistalokas sanoi yhtä kylmäverisenä kuin jos olisi asiana ollut vieroittaa vasikkaa emästään. "Rientäkää, pojat taikka vievät voiton pastorilta".

Taistelu muuttui nyt sarjaksi yksityis-kahakoita, ja muusta kuin pyssyjen laukauksista oli vaikea päättää kuinka toisten vaunujen asujat jaksoivat. Lukumäärämme salli kaksi miestä asettua jokaiseen ajokaluun, paitsi yhteen, ja urhea *Vrou* sijoittui muskeeti kädessä samaan vaunuun vanhan

Pieter'in keralle, ladaten ja laukaisten suurimmalla uljuudella ja pelottomuudella sekä oivallisesti täyttären vahvemman sukupuolen sijan. Uudistalokkaan tyttäret, Minna ja kaksi mustaihoista naista latasivat ja pitivät varalla aseita taisteleville, niin että enimmäkseen lakkaamaton tuli salamoiitsi metsäläis-laumaa vastaan, joka kiehui kiukkuisen vaapsiaisparven tavalla varustuksemme ympärillä.

Mitä ikänä arveltanee yksityisen Tsululaisen rohkeudesta, eipä kukaan voi kieltää, että joukossa ja kiihkosta tulistuneina he taistelevat kuin sankarit. Meidän pyssyntulemme, laukaistuna ainoastaan jonkun jalan päästä lakaisi heitä maahan kuin niittomiehen viikate heinää, eikä kuitenkaan heidän raivonsa vähintäkään laimistunut, vaan terveitä sotureita syöksi kaatuneiden ruumiiden päällitse ja ryntäsi ampumareikiä kohden, joiden läpitse hurjimmat työnsivät aseensa, koettaen tarttua pyssyjemme ulospistäviin suihin. Toiset heistä kämärtyi yksipintaisesti pyörien puihin kiinni, hakkailivat assegaillaan vimmatusti katoksien purjekankaan lävitse; mutta iskut ainoastaan osoittivat, millä kohden olivat ja luotimme kaatoivat oitis maahan uskaliaat ryntääjät.

"Katsokaa, Kuta!" Ula huusi, "ne sytyttävät vanhan Boerin asunnon. Nyt voimme nähdä, mitä te'emme".

Minä havaitsin uudis-asunnolta päin nousevan heikon lieskan, joka kuivaan olkikattoon tarttuen levisi suurella nopeudella, ja muutamassa minuutissa palavat rakennukset tarjosivat tulisen peräseinän, jota vasten päällekkäajain haamut selvästi saattoi eroittaa. Jokainen laukaus nyt teki peloittavan vaikutuksen, mutta nuo vimmatut miehet ryntäsivät eteenpäin yhä uudelleen masentumattomalla uljuudella, niinkuin olisivat hyvin tienneet, että ell'eivät puolustustamme murtaisi ennenkuin valkea täyteen vauhtiinsa olisi päässyt, niin heidän viimeinen voittonsa toivo olisi sammunut. Kuinka, tahi miksi huoneet oli viritetty, sitä en koskaan ole saanut tietää; mutta tämän näytöksen esirippu katkaisi Tsuluilta kaiken voiton mahdollisuuden. Jotkut ajattelemattomat tai ylen kiihkoiset metsäläiset olivat varmaankin pistäneet huoneukset tuleen, sillä Lumban käskystä ei ikinä sellaista mieletöntä tekoa olisi tehty.

"Kärventäkää huimasti, pojat! Nyt on meidän vuoromme!" kuulin Pieter-ukon karjaisevan melkein riemuitsevalla äänellä. "Eipä milloinkaan ennen, luulen ma, ole kukaan ollut niin iloinen nähdessään kotinsa liekkien vallassa".

Tyyni tyhmistyneinä tapauksesta, joka saattoi heidät luotiemme saaliiksi, soturit kokoontuivat ja syöksivät sakeana joukkona leiriämme vastaan. Onneksi oli meillä ollut kyllin aikaa tehdä aitauksemme mahdottomaksi valloittaa. Kekäleitä käsissään ja huolimatta luodeista, jotka loveilivat heidän rivejensä, kiipesi joukko uskaliaita miehiä pyörille ja yrittivät pistää tulta kahilapeitteisin. Kun yksi kaatui, tempasi toinen hurjistunut soturi soihdun hänen vaipuvasta kourastaan ja miehuullisesti koetti uudistaa keskeytyneen yrityksen; mutta nyt olivat naistenmekin sydämet karaistuneet kamalaa näytelmää näkemään, ja useampaa kuin yhtä Tsululais-urosta kohtasi kuolema pistoolista, jonka kauniin sukupuolen käsi laukaisi. Kaiken mitä miehet — ja päälliseksi uljaat miehet — voivat tehdä, sen tekivät Lumban soturit, mutta asemamme oli liian luja, ja kun viimeinen ankara rynnäkkö oli pettynyt, alkoi päällekkäajain tuimuus lannistua.

Juuri silloin toinenkin elementti tuli avuksemme. Vanha Pieter oli ennustanut ukkosmyrskyä, ja nyt se räjähti ylitsemme kamoittavalla raivolla. Taistelun tulisessa kiihkossa oli meidän huomaamattamme pilvet kasaantuneet paksuksi, koko taivaan peittäväksi vaipaksi, ja huumaavalla ryskeellä, joka vaiensi Hollantilaisen *roer'ienkin* paukaukset, jymähti ukkoinen ylitsemme riippuvasta pilvenjängkästä, ja sitä seurasi leimauksien virrat, niin yhtämittaiset ja vilkkaat, että olivat tykkänään sokaista silmämme. Ei yksikään luotu voinut seisoa sitä vedentulvaa vastaan, joka syöksähti alas yhdessä tämän suuren luonnonmullistuksen kanssa. Joka suunnalle pakenivat Tsululais-päällikön soturit, ja kahdessa minuutissa olivat heiniköt tyhjinä; ainoastaan kaatuneitten ja haavoitettujen ruumiit — joiden viimemainittujen väännellyt kasvot tirkistelivät sanomattoman kauhistuttavina salamoiden kelmeihin leimauksiin — todistivat sen julman lauman lukumäärää, joka vähän aikaa sitten oli ollut koossa meitä vastaan.

Vankkuriemme katoksien alla me kaikki haimme suojaa läpäisevää sadetta vastaan, kukin omiin mietteisinsä vaipuneena ja tunnustaen sydämässämme sen vaaran suuruuden, jonka vast'ikään olimme vältäneet. Peljästyneet hevosemme kokoontuivat yhteen korvat lotkassa ja virtailevin kupein, sekä näyttivät löytävän jonkinmoista hauskuutta tuttavallisesta yhdessä olost. Ja niinpä oli meidänkin laitamme. Kaikki likeinen vaara oli tiessään ja Arnold Beidermann odotteli vaan yhtämittaisen ukkois-ilman taukoomista, lausuakseen jonkun yksinkertaisen kiitosrukouksen siitä, että olimme uhkaavasta vaarasta pelastuneet, kun ikävä seikka tapahtui taitamattoman suupaltin Korneliuksen vuoksi, joka kumminkin kyllin kalliisti sai maksaa mielettömyydestään.

Hottentotti oli milt'ei kivettynyt kauhistuksesta, kun Tsulujen sotahuuto keskeytti hänen kerskailevan puheensa. Mielellään olisi hän vielä kerran ollut hempukkoineen ja pulloineen Utrechtin kapakkahuoneessa, jossa hänen oli tapa päästä huonosti ansaitusta palkastaan; mutta kaikki

pakoonpötkimisen toivo oli ollut ja mennyt; jos hän mieli henkensä säilyttää, hänen täytyi liittää kohtalonsa tovereihinsa; ja niin pelkästään epätoivoisen rohkeuden innostamana hän otti osaa puolustukseen, laukaisten suunnatonta luikkuansa kiitettävällä säännöllisyydellä, vaikka tosin pelkäsi liiksi Tsululaista assegaista, uskaltaakseen itseänsä lähelle ampumareikää tähtäämistä varten. Kun vihollinen oli tehnyt viimeisen uljaan vaikka onnettoman rynnäkkönsä, Hottentotin rohkeamielisyys paisui ihmeteltävään mittaansa; ja kun rajuilma nousi sekä päällekkäaajat lopullisesti pakenivat, niin astui hän sankarin katsannolla Pieter-ukon luo ja ehdotteli uhkeasti, että hän saisi johdattaa uloskarkausta haavoitettuja ryöstämään.

Boeri oli kova mies, ja Englannissa olisi häntä katsottu raa'aksi — kentiesi julmaksi Kafferilaista palvelusväkeänsä kohtaan, mutta tämä ehdotus, tullen siltä puolen kuin tuli, viritti kaiken hänen vihansa, ja selvästi ymmärrettävällä Hollannin kielellä hän haukkui Korneliuksen suut, silmät ja korvat täyteen, soimaten häntä häpeemättömäksi, verenjanoiseksi roistoksi.

Suuresti äkeissään Hottentotti vetäytyi entiseen vartijapaikkaansa. Silloinpa hoksatessaan erään raajarikkoisen, saamattoman Tsululaisen, joka ryömiskeli pois, hän työnsi mahdottoman aseensa ulos ampumareistä ja tähtäsi vakavasti tuota viallista raukkaa; mutta Landela, joka sattui huomaamaan hänen yrityksensä, tölmäisi pyssyä ja esti hänen aikeensa, huutaen ääneensä meitä avukseen.

Ukkoisen yhtämittäinen jylinä upotti imettäjäni äänen kuulumattomiin; mutta voima, varmempi ja mahtavampi kuin mikään inhimillinen toimi, olikin estämässä tuota irstaan julmuuden tekoa. Pitkäveteinen kiljahdus kuului jyrisevän ukkoisenkin ylitse, ja paikalle saavuttuamme asiasta selkoa saamaan, näimme vanhan Landelan pitelevän käsiänsä sokaistuilla silmillään ja kirkuvan suuressa tuskassaan sekä Hottentotti Korneliuksen venyvän hänen jaloissaan, hengettömänä kuin pölkyn. *Roer'in* ylöpistävä piippu oli vetänyt ukkoissähkön, joka iski kuolijaaksi pyssyn omistajan ja täydellisesti sokaisi silmät Landela-raukalta, joka juuri silloin hallitsi tuota kuollutta miestä kynnäspäästä.

Naiset taluttivat hellästi vanhan imettäjäni pois ja hakivat sellaisia yksinkertaisia lääkkeitä, lieventääkseen hänen vaivojansa, kuin melskeessä ja sekamyllyssä voi löytää. Mitä Korneliukseen tulee, mainitsen hänen kuolemansa johdosta omituisen asianhaaran. Tutkiessamme hänen ruumistansa, emme voineet havaita pienintäkään merkkiä, joka olisi osoittanut kuinka hän loppunsa sai. Tukka, vaatteet ja iho olivat yhtä koskemattomat; mutta vetäissämme vainajan saappaat jaloista, havaitsimme, että ne olivat räpäleiksi revityt. Ja vankkurien pohjat, joiden kautta leimaus iski, olivat niinikään muruiksi mureutuneet. Mutta ilman tuota huumaavaa rankkasadetta olisivat ajoneuvot arvattavasti syttyneet palamaan.

Tämä tapaus murehdutti minua suuresti, sillä pidin hellästi vanhasta imettäjä-raukastani ja hänen voivotuksensa koko loppupuolen yötä täytti sydämeni syvimmällä säälillä. Suloinen Minna Beidermann, jonka käsi oli hempeämpi ja pehmoisempi, kuin *Vroun* tai tämän tyttären — vaikka en tällä lausunnolla suinkaan tarkoita minkäänlaista halveksimista noita oivia naisia kohtaan — hoiteli kärsivää vaimoa tämän ikuisen pimeyden ensimmäisinä hetkinä, kehoittaen häntä olemaan hyvillä mielin ja tuhannella hellällä pikku palveluksella koetellen saada tuota pakanallista potilastansa tottumaan onnettomuuteen, joka hänelle oli tapahtunut. Myöskin Nohemu teki kaiken, mikä hänen voimassaan oli, lieventääkseen vanhan vaimon kärsimyksiä, ja Ulaa asia niin tyrmistytti, ett'ei vähään aikaan kyennyt sanaa sanomaan.

Lukija luultavasti arvellee sen johdosta, mitä yllä mainittiin, että tarpeetonta on kertoa jonain tavattomana seikkana sitä, mikä itse asiassa on ainoastaan luonnollista tunnetta. Mutta luonnollinen hellyys on sangen usein tykkänään outo metsäläis-heimoissa; niinkuin useat metsän-eläimet, niinpä hekin hylkäävät vialloisen henkilön keskuudestaan ja heittävät ikäkulun tai voimattoman vitkalleen nääntymään nälkään ja puutteeseen. Sepä ainakin on tapana Tsulujen kesken. Kun joku ihmisraukka tulee liian vanhaksi työhön kyetäkseen, ajetaan hän säälimättä pois heiniköille siellä nälkään kuolemaan tai muuten päivänsä päättämään niinkuin itse parhaaksi näkee. Armahtavuus tai sääli sanan meikäläisessä merkityksessä on tuntematon kansakunnalle kokonaisuudessaan; ja lempeätä päällikköä, joka kraal'issansa elättäisi yhdenkin hyödyttömän kidan, pitäisi hänen heimonsa tuskin hullua parempana. Onneksi tässä ihmis-rodussa löytyvät yksilöt toisinaan osoittavat syvempää tunnetta ja kunnioitusta vanhuutta ja kurjuutta kohtaan, ja näiden lukuun voin mielihyvällä laskea niin Ulan kuin Nohemun; mutta kokonaisuudessaan katseltuina ovat Tsulut sydämettämiä raakalaisia, syvästi itsekkäitä jokaisessa elämänsä teossa, katselevat armahtamatta muiden kurjuutta sekä näyttävät todellista ja peittelemätöntä huvia kuolevan ihmisen tai luontokappaleen kipuja nähdessään. Tämä on julma kuvaus kokonaisesta kansakunnasta; mutta heidän entinen ja nykyinen historiansa, heidän rangaistus-keinonsa, samoin se pitkälinen tapa, millä viheliäisiä ja viattomia raavataan teurastavat, — kaikki on omiansa todistamaan sanojemme totuutta.

Hitaasti ja vaivalloisesti yön pitkät hetket siirtyivät, sillä vaikka tuskin varoimme uutta rynnäkköä ennen päiväkoitetta, ei kumminkaan kukaan saanut unta silmiinsä. Rajuilma oli liian ankara kauvan kestääkseen, ja vähän aikaa sen jälkeen kuin ukkoisen viimeinen jyrähdys oli kuollut kuulumattomiin,

pilvetkin hajaantuivat ja tyyneesti loistivat *laageriimme* tähdet, joiden tuikkeessa saatoimme erottaa kaatuneiden maan-asukasten ruumiit, mutta emme nähneet vilaustakaan heidän vielä hengissä olevista kumppaleistaan. Se oli kamoittava, surkea valvominen, eikä yksikään meistä, joka elävissä hengin pääsi seuraavista tapahtumista, ikinänsä voinut unhoittaa tätä yötä, jonka vietimme kuoleman ja surmattujen metsäläisten piirittäminä.

Kauvan ennen kuin päivä sarasti, oli joka mies asemallaan; mutta kun aurinko, nopeasti kohoten karkoitti pimeyden, ymmärsimme, ett'ei mitään sen enempää valppautta enää kaivattu. Vihollinen oli paennut.

Niin pian kuin lisääntyvä valkeus saattoi etäiset esineet näkyviin, silmäili Pieter-vanhus poikineen tuskallisesti karjankraal'iin päin, josta ei ollut aina rynnäköstä alkain kuulunut yhtäkään noita tavallisia mylvinnöitä ja ammomisia. Totta kyllä, että elukkain äänettömyyteen saattoi olla syynä rajuilman vaikuttama kauhistus, mutta nousevan auringon valossa havaitsimme nyt että asian laita oli kokonaan toinen. Ei yksikään vanha hupsu lehmä enään ammunut lemmitylle vasikalleen siitä yksinkertaisesta syystä, että kraali oli tyhjä. Edellisenä yönä niin Boerit kuin minä olimme olleet uhkeain laumain omistajina; nyt ei sarvea, ei sorkkaa ollut nähtävänä.

Pieter Dirksen oli noussut vankkurien katolle, josta hänellä oli laaja näkö-ala ympärillä olevan tasangon ylitse. Vitkalleen ja äänetönnä astui nyt tuo vanha maamies alas, jolloin hänen vaimonsa ja tyttäriensä sanattomat kyyneleet häntä kohtasivat; sillä vaikka me kaikki tällä aikaa olimme huomanneet vahinkomme koko laajuuden, niin eipä kukaan tohtinut julkaista pahoja uutisia naisväen korviin. Monta myötä- ja vastamäkeä oli tuo jämeämielinen vanhus elonsa ahteisella polulla kohdannut; useammasti kuin yhdesti hän oli pannut härkensä valjaisin ja jättänyt sen seudun, jossa oli toivonut saada levossa päivänsä päättää, sekä pelvotonna etäännytyn kesyttömille heiniköille etsimään vapautta, jota hän niin hartaasti halusi. Mutta silloinkin, vaikka hän kotinsa heitti, hän vei kumminkin karjalaumansa myötänsä. Jos jätit hänelle karjaa, hän uljaasti olisi matkaillut maailman halki tuoreita laitumia etsimään. Nytpä taaskin oli maailmalle samoominen; mutta tällä hetkellä se oli enemmän kuin mureellista: köyhyys se oli, joka häntä vasten irvisteli, — ja kun Pieter Dirksen tapasi jälleen perheensä, tunsu hän olevansa hävinnyt mies.

Ja kuinka vanha mies kohtasi tämän rusentavan iskun? Mielinpä sen teille kertoa.

On ollut Englantilaisten kirjailijain tapana ajaa monenkaltaisia syytöksiä näitä ihmisiä vastaan, moittia heidän raakuuttaan, heidän ahneuttaan, heidän siivottomuuttaan sekä sitä sitkeätä yksipintaisuutta, jolla vanhan-aikaisissa tavoissaan riippuvat, ja kuvata monta muuta jyrkkää piirrettä, joiden tarkoitus on tehdä tuota kärsivällistä eikä ylen älykstä ihmissukua ylenkatseen ja naurun alaiseksi. Soimauksissa saattaa olla joku eine tottakin, eikä ole aikomukseni, ei edes halunikaan, väittää niitä perättömiksi. Mutta sen sanon, että moni niistä henkilöistä, joiden hienotunteisuutta Boerien karkeat vaatteet, yksinkertainen ravinto ja alkuperäiset tavat loukkaavat, voisi ilman haittaa mennä nöyrän tyytyväisyyden oppiin juuri samojen ihmisten tykö, joita vakuuttavat halveksivansa. Tosin ovat nuo vanhan-aikaiset Hollantilaiset omituisia ulkonaisissa käytöksissään; mutta heidän keskuudessaan asuu luja uskonnollisuuden tunne, vaikka ne, jotka eivät ole heidän seuraansa kodistuneita, mahdollisesti eivät sitä ole unissaankaan aavistaneet; sillä Boeri ei tuo uskontoansa näytteille eikä tiedä mitään noista pikkulahkolaisuuksista, jotka enimmäks sivistyneissä maissa hankkivat innokkaille kirkonkävijöille niin oivan tilaisuuden pöyhistelä omalla vanhurskaudellaan ja tuomita toisin ajattelevat ijankaikkiseen kadotukseen. Boerien uskonto ilmaantuu lujassa luottamuksessa Jumalaan, joka kantaa hyviä hedelmiä ja jalosti tukee häntä kun kaikki muu apu on poissa. Ja tämä tunne se oli, joka innosti Pieter Dirksen'in tavallisesti tympeitä kasvoinjuonteita. Astuen vaimonsa luo hän kumarsi valtaisen ruumiinsa suudellakseen lempeästi hänen otsaansa, ja lausui:

"Vaimo, Jumala on hyväksi nähnyt minua kovasti koetella; ja vanhoilla päivilläni olen hävinnyt mies. Mutta ottaessaan maallisen tavarani hän on jättänyt mulle sinut ja perheemme; ja senvuoksi, Maaria, emme saa napista. Älkää itkekö, tytöt, vaan laittakaa suurus valmiiksi; lähin tehtävämme on koettaa löytää kadonnutta karjaamme".

En tiedä, mitä muut ihmiset tästä puheesta aatellevat, mutta minun puolestani saakoon se mies, joka näin puhui, monet pikkuvirheensä anteeksi.

6:des Luku.

Onneton liikunto.

Lyhyen neuvottelun perästä päätettiin, että kaksi miestä lähetettäisiin tiedustamaan oliko vihollinen

lopullisesti peräytynyt, vai eikö; ja satuloittuaan ratsunsa Karel ja Jan Dirksen läksivät tässä tarkoituksessa matkalle; meidän tulevaiset liikkeemme riippuisivat sitten heidän tuomistaan tiedoista. Ula olisi ollut paras mies tähän toimeen, sillä itse ollen maan-asukas hän oli tottunut kansakuntansa viekkauksiin ja petollisiin sotajuoniin; mutta Pieter-ukko luotti täysimmässä määrässä poikiinsa, ja hänenpä käsissään oli asioiden ylimmäinen johto.

Kahden tunnin kuluttua nuorukaiset palasivat, eivätkä, meidän hämmästyksellemme, yksinään, sillä he ajoivat edellään viidenviidettä lukuista härkälaumaa, jonka lähemmä tultuansa tunsimme olevan suurimmaksi osaksi eilisiä vetohärkiämme.

Vastaukseksi huolekkaisin kysymyksiimme kertoi Karel, ett'ei ainoatakaan elävää Tsulua ollut likitienoilla. "Silminnähtävästi ovat tuliluikkumme panneet nuo roistot ahtaalle", hän jatkoi, "ja murtunein mielin ovat ne vetääntyneet takaisin, tyytyen kraal'ista löytämänsä karjaan. Helposti saattaisimme nämätkin löytää, jos rivakasti toimeen ryhdyttäisiin. Satuloidaan hevoset, isä, ja ajetaan viipymättä takaa. Joka minuuti on tällaisessa tilassa kallis".

"Enpä voi käsittää, kuinka niin näppäriltä rosvoilta olisi koko karjan arvollisin osa jäänyt huomaamatta", sanoi varovasti Pieter-ukko. "Jos te kerran saatoitte parissa tunnissa hoksata työhärkämme, niin täytyihän Tsuluillakin olla tieto niiden olopaikasta. Karel, tää juttu ei tule hyvältä".

"Ei ole yhtä ainoata elävää musta-ihosta peninkulmain päässä meistä", lausui nuori Boeri uudestaan; "ja ne eivät juhtalaumaa äkänneet siitä syystä, että eilen päästettyämme härjät valjaista ajoimme ne heiniköille, kun sitä vastoin muut elukat pistimme kraal'iinsa. Koko juttu on täydelleen selvä, ja minun tuntoni on, että vihollinen, saatuaan kelpo todistuksen meidän taisteluky'ystämme, on heittävä saaliinsa, jos takaa-ajettaisiin".

Vieläkin vanha uudistalokas näytti epäilevän, ja vaikea on sanoa, kuinka hän olisi asian ratkaissut; mutta uusia apujoukkoja tuli tanterelle Karel'in arvelujen avuksi, ja vanhus havaitsi olevansa sellaisessa vähemmistössä, että hän oli pakoitettu väistymään, vaikka tämä nähtävästi oli kovin hänen mieltänsä vastaan. Ensin *Vrou*, joka tarkasti oli kuunnellut, puuttui puheesen, kuullessaan että vielä oli jäljellä toivonsäde saada karja takaisin, ja ahdisti miestänsä ottamaan poikansa neuvon korviinsa sekä pelastamaan heidän omaisuutensa; Loviisa ja Elisabet, vaikka kunnioitus esti heidät suutansa avaamasta, liittyivät äitiinsä äänettömällä, mutta selvillä rukouksillaan. Minä rohkenin suoraan vetää yhtä köyttä Karelin kanssa, sillä päätöksen seuraukset olivat minulle suuri-arvoisia; ja niin Minna kuin isänsä näyttivät kuin olisivat arvelleet, ett'ei käsillä olevaa tilaisuutta sopinut päästää menemään. Yksi ainoa koko joukossa näkyi suostuvan vanhan Dirksen'in tuumin; mutta kun hänen ajatustaan ei suorastaan kysytty, oli hän liiaksi ylpeä tyrkyttääkseen sitä muille: tämä yksi oli Ula.

Mutta lukuisasta vasta-enemmistöstään huolimatta kesti Boeri kumminkin, kunnes Henrik, hänen nuorin, lempipoikansa, joka voi liikkua isänsä suhteen vapaammin, kuin toiset unissaankaan olisivat uskaltaneet, puheli vanhukselle heidän edessään olevista synkistä näköaloista, jos karja auttamattomasti olisi menetetty, sekä katumuksesta, joka vastaisuudessa lisäisi kovan onnen katkeruutta. Silloin vanha *Boortrekker* myöntyi, ja kun hänen suostumuksensa oli saatu, ryhdyimme jakamaan lukumäärämme niinkuin tarpeellista olisi.

Vaikka Pieterin myönnytys oli niin sanoakseni hänen käsistänsä kiskottu, ei hänessä kuitenkaan ollut tuota pikkumielisyyttä, joka saattaa heikon luonteen etsimään tappionsa korvausta rääkyilevissä ennustelmissa ja harmittavissa salavijhauksissa. Jos tässä patriarkallisessa yhteiskunnassa isä olisi sanonut "seis", eipä silloin yksikään olisi uskaltanut edes ajatella tottelemattomuutta hänen mahtisanalleen, epäili sitten tämän oikeutta kuinka paljon tahansa; niinpä, kerran annettuaan suostumuksensa, hän toi esiin kaiken kokemuksensa ja tietonsa tuon uuden tuuman hyväksi.

"Emme voi täällä viipyä", hän sanoi, "useammastakaan syystä. Ensiksi, täällä ei ole vettä; toiseksi, maan-asukasten ruumiit tekevät leiripaikkamme mahdottomaksi asua; kolmanneksi, koska koti ja karja kumpikin ovat mennyttä kalua, ei ole suorastaan pienintäkään syytä seisoskella tällä paha-enteisellä paikalla; ja semminkin kun olemme löytäneet tarpeeksi härkiä, voidaksemme kuljettaa neljät vankkurit kuudesta. Nytpä on edessämme kaksi tehtävää. Meidän tulee nähdä naisväkemme turvallisessa paikassa, ja meidän tulee löytää karjamme. Viimemainittuun tarkoitukseen riittää vähintään neljä miestä, ja minä ehdottelen että näiksi rupeavat William Thornton, Edward ynnä Jan, sekä Ula oppaaksi. Karel, Henrik, Englantilainen Hanway, Adam ja minä, me panemme valjaisin ja teemme siirtoa Utrecht'iin päin, asettuen öiksi *laageriin* ja pitäen tarkkaa silmää. Jos pastorilla ei ole mitään vastaan, jos hän tahtoo jättää tyttärensä meidän huostaamme, voipi hän itse matkustaa Utrechtiin niin väleen kuin hevosen kaviosta kerkiää, ja ilmoittaa asianomaisille tapahtuneista väkivaltaisuuksista. Ei niin, että sieltä paljokaan apua olisi toivomista", hän jatkoi Hollantilaisen koko närkästyksellä sen johdosta että suuri Britannia äsken oli omakseen anastanut Transvaal'in. "Meidän oma *Feld cornet'imme* olisi ko'onnut miehensä ja ratsastanut meille apuun; teidän kallis-arvoinen kansanne, Wille, on lähettävä pitkän julistuksen, jossa huomautetaan kuinka ilkeätä on katkaista kaulat naapureiltansa ja sitten

ryöstää heidän omaisuutensa. Meneepä aika läjä paperia pilalle, ennenkuin mokoma roska minulle tuo takaisin ainoata sorkkaakaan. Oli miten oli, sellainen on tuumani, pojat; mitä siitä arvellette?"

Se näytti oivalliselta; parempaa toden totta ei olisi löytänyt. Sydämessäni olin suuresti äkeissäni siitä, ett'ei vanha Boeri ollut minua valinnut seuraamaan vankkureita, jotka Minna Beidermann'issa sisältivät paljoa mahtavamman kiinnekkeen, kuin kaikki maallinen omaisuuteni; mutta kelpo isäntäni tarkoitti nähtävästi antaa minulle kunniapaikan ja ylpeys esti minua pienintäkään vastenmielisyyttä näyttämästä; mutta salaisesti kadehdin Karel'ilta ja Henrik'iltä heidän asemaansa naisten ritareina.

Sittenkuin yksissä voimin ja suurella rehkinällä olimme saaneet härjät valjaisin, poltimme Korneliuksen ruumiin sen paikan keskelle, jolla *laagerimme* oli ollut, ja harvasanaiset mutta sydämelliset jäähyväiset jätettyämme, vankkurit vierivät raskaasti pois heinikköjen ylitse, kun sitä vastoin se osuus, jonka johtajana minä olin, teki tiedustusretken siihen suuntaan, minne arvelimme ryöstetyn karjan ajetuksi. Kahdet minun vankkureistani, ne, jotka sisälsivät uuden asuntoni rakennukseen tarpeellisia kapineita, jätettiin täksi erää; ja saatanpa hyvin heti paikalla mainita, ett'en ikipäivinä sen koommin löytänyt vankkureita enemmän kuin niiden sisällystäkään.

Me kuljimme hiljaista menoa, Eurooppalaiset ratsain, Ula jälkijoukkona jalkaisin. Paitsi aseitaan, jokainen ratsastaja kuljetti muassaan jauhopussin sekä pullollisen punaista paloviinaa; muuten oli olomme tykkänään sen metsänriistan nojalla, jota meidän onnistui ampua. Maan pehmoisuuden vuoksi ankaran sateen jälkeen ei ollut suurin vaikeata löytää karjan jälkiä; sillä paljoutensa kautta oli tämä jättänyt leveän raition, jota kokemattominkaan Bushmani[11] ei olisi kadottanut. Eteenpäin kulkiessamme havaitsimme, että elukka-raukkoja oli kaahattu edelleen suurella joudulla: muutaman *sprint'in* luona seisoivat kaksi lehmää vajoontuneina mutaan, josta eivät kyenneet nousemaan, vaikka yhä väliin tekivät vimmatuita ponnistuksia. Tsululais-rosvot olivat näet heittäneet kurjat kuolemaan pitkällisiin tuskiin, josta me ne päästimme luodin aivojen puhki ampumalla. Monta kertaa kuljimme kaatuneiden luontokappalten ohitse, joiden läpitse oli assegailla pistetty ja niin heitetty tuskissaan hirnumaan. Tämän vallattoman menetyksen näkö ärsytti meitä ylen määrin; ja kun Edward Dirksen taas tapasi jonkun mielihiehonsa, jonka perääntyvä joukko oli julmasti runnellut, hän vannoi ryöstäjille kauheinta kosta.

Vaikka annoimme mennä niin joutuisasti kuin seudun laatu myöten antoi, ennätti yö meidät kumminkin, ennenkuin karjan saavutimme, ja niin viisaus kuin hevostemme ynnä omakin uupunut tilamme käski pontevasti meitä seisattumaan. Valiten sopivan leiripaikan vähän matkaa muutamasta *sprint'istä*, riisuimme satulat ja viritettyämme iloisen valkean metsänpetojen peloittimeksi, keitimme ja söimme niukan illallisemme, leipää ja trapin paistia, jonka jälkeen Dirksen'it panivat pitkäkseen levähtämään, jättäen ensimmäisen vartiovuoron Ulalle ja minulle.

Paikka, johon olimme yöksi sijaantuneet, ei ollut mikään turvallinen asema, sillä se oli laaksossa, syvän heinän ja risupensaston taajalta kattamassa, joka saattoi tarjota tarpeeksi suojaa vaikkapa tuhannelle Tsululais-soturille; ja ihan varma oli, että siinä kuhisi leijonia ja leopardreja, jotka väijyivät *sprint'ille* saapuvia antiloopeja. Pedoista me viis välitimme, koska kelpo tulta ylläpitäissämme ne arvattavasti eivät uskaltaisi meitä hätyyttää; ja pääsyy, minkä vuoksi tässä päästimme ratsujemme satulat, oli se, että toivoimme saavamme jonkun sarvaan ammutuksi. Veden läheisyys oli myöskin tärkeä asianhaara, sillä päivä oli ollut kamalan kuuma, ja aurinko oli päivän pitkään paahtanut pilvettömältä taivaalta, niin että se olisi kuivannut kaikki viime-öisen rankkasateen jäljet siinäkin tapauksessa, että raju-ilma olisi ulottunut meidän nykyiselle asemapaikallemme saakka, joka ei kumminkaan näyttänyt olevan asianlaita, koska sellaiset puuskaukset useimmiten rajaantuvat ahtaasen piiriin. Musta-ihoisista ei mitään pelkoa ollut, sillä olimmehan hyvissä aseissa, eikä ollut meillä mitään karjanmoista, joka olisi niiden halua nostanut, vaikka yksi tai toinen olisikin lähitienoilla ollut, mikä ei ensinkään luultavaa ollut.

Olin huomannut, että pitkin päivää kasvinveljeni oli masentuneen näköinen; mutta syyksi siihen arvelin tuota kauheata tapaturmaa, joka hänen äitiään oli kohdannut. Nyt kun olimme kahden kesken, — sillä Dirksen'ien raskaat henkäykset todistivat, että uni oli heistä voiton vienyt — kysyin häneltä tuon alakuloisuuden aihetta; sillä vaikka Ula olikin etevä ilmiö kansastaan, niin eipä ollut hänestä mennyt rahtukaan heimon metsäläis-luonteesta, johon rakkaimpienkin olentojen kärsimiset eivät pysyväistä jälkeä jätä. Että hellyys vanhaa Landelaa kohtaan saattaisi hänet murheelliseksi tämän läheisyydessä, sen helposti käsitin; mutta että samaa kestäisi useampia tunteja — ja päälliseksi juuri kun oltiin vihollista takaa-ajamassa — se suoraan sanoen minua hämmästytti.

"Murheeni", hän vastasi, "ei ole luonnoton, kun ajattelen että ne, joista vast'ikään erosimme, matkustavat kohti tiettyä kuolemaansa".

"Mitä pirua tarkoitat?" huudahdin tuskastuneena, sillä luulinpa että ystäväni taas uumoili noita vanhoja taika-uskojansa, joista sydämeistäni olin toivonut hänet ikipäiviksi parantaneeni; että hän unissaan oli nähnyt linnun liitävän ovensa editse, havainnut nukkuvan käärmeen tai jonkun muun niistä

järjettömistä pahan-onnen enteistä, joissa Tsululaiset yksipintaisesti riippuvat kiinni. "Mikä on tarkoituksesi? Oletko syönyt munan" — taaskin yksi heidän taikaluuloistaan — "vai mitä?"

"En", hän vastasi, minun pistopuheestani huolimatta; "Lumba on paljoa älykkäämpi mies kuin te valkoiset ihmiset näytte uskovankaan. Hän on paulan virittänyt ja te olette suvainneet avoimin silmin oikopäätä syöstä siihen. Kyllä olen Nohemulle asian sanonut, ja hän pelastaa äitini. Te olette täällä minun kanssani, ja niin voin teistä pitää vaaria; vanhasta Boerista ja hänen perheestään en sen enempää lukua pidä, mutta sydämeni on heidän tähtensä raskas".

Helppo on ymmärtää kuinka syvästi levottomaksi nämät sanat saattoivat minut ja samassa kiukuttivat minua niin, että ainoastaan lujasti itseäni hallitsemalla saatoin olla puhkeamatta katkeriin soimauksiin sitä miestä vastaan, joka oli antanut meidän joutua niin perinpohjaisen petoksen uhreiksi, vaikka yksi ainoa sana hänen suustaan olisi silmämme avannut. Mutta minä tunsin Kafferilaisen luonteen täydellisesti; tunsin, että solvaukset minun puoleltani tekisivät pahan vaan pahemmaksi; ja niin suuttumustani hilliten, aloin kysellä Ulalta mitä syitä hänellä oli kamaliin ennustuksiinsa. "Valkoinen vanhus katsoi asian kerrassaan läpitse", hän vastasi. "Hän näki, ett'ei suuri, karjaa himoova soturilauma, jota päälliseksi pa'on häväistys karvasteli, olisi ilman tarkoituksia jättänyt jälkeensä neljää oivallista härkävaljakkoa, silloin kuin olivat peräännyvinänsä. Eipä kaivata mitään ennustuskykyä arvaamaan, että Lumba oli ne jättänyt jälkeensä aikaansaadakseen *trek'in*, jolloin, kun kerran *laageri* olisi purjettu, hän voisi aukeilla heiniköillä käydä vankkurien kimppuun ja korvata äskeisen tappionsa. Vanhalla miehellä oli kyllin älyä oivaltaakseen asian; mutta te veitte voiton hänen mielipiteistensä".

"No, mutta Jumalan nimessä, jos tämän tiesit, miksi et sitten puhunut, tai edes tehnyt jotain merkkiä varoittaaksesi meitä?" kysyin minä.

"Syystä, ett'ei minulta kysytty", hän vastasi synkällä arvokkaisuudella, "ja Ula ei koskaan puhu niille, jotka hänen sanoistaan eivät pidä väliä. Jos teitä olisi valittu vankkurien luo jäämään, olisin sen estänyt, sillä olettehan veljeni; muiden suhteen on yhtäkaikki".

"Yhtäkaikki!" kerroin katkerasti sydämeni tuskassa tämän kuultuani. "Yhtäkaikki! sinun mieletön ylpeytesi on veriseen surmaan tuominnut kymmentuhatta kertaa kalliimman olennon kuin koko maailma".

"Vanha Boeri on oiva soturi", puhui Ula rauhoitellen; "mutta veljeni on löytävä paljon muitakin, joista hän yhtä paljon voi pitää".

"Mieletön!" ärjäsin. "Etpä olekaan päästänyt tuota harmaapää vanhusta yksinään teurastettavaksi; vaan onhan joukossa sekin, jonka kerran toivoin saavani vaimokseni, lähetyssaarnaajan tytär Minna Beidermann. Oletko nyt päivätyöhösi tyytyväinen?"

"Onko se totta, Kuta?" kysyi Ula, äkkiä kummasti heltyneenä. "Miks'ette milloinkaan siitä mulle sanaakaan maininneet?"

Miksi en maininnut? Hyvin tuntiessani tuon Tsululais-luonteesta eriämättömän itsekkäisyyden, jolla oli sijansa niinkin paljon kaikkia muita veljiänsä etevämmän henkilön rinnassa, kuin Ula oli, huomasin nyt kauhean erhetykseni, kun en ollut uskonut nuorelle päällikölle salaisuuttani ja hänen tunteitaan Minnan puoleen suostuttanut. Kiltisti olisi hän minun tähteni mennyt vaikka valkeaan, mutta hänen luonteensa omituinen rakennus teki hänet mahdottomaksi syvempään osanottoon sellaisia ihmisiä kohtaan, joihin ei sukulaisuus enempi kuin värikään häntä kiinnittänyt. Että ajatus ystäviemme uhkaavasta vaarasta niinkin kauvan rasitti häntä, se osoitti, että hänen sydämensä oli lauheampi kuin enimpien hänen heimonsa jäsenien, ja soimasinpa nyt katkerasti itseäni, etten selvityksiin ryhtynyt kohta huomattessani hänen nöyryyöksensä.

"Meidän täytyy palata", hän huudahti hetken mietittyänsä ja kavahtaen jaloilleen innoissaan korjata mennyttä asiaa — "meidän täytyy palata, ja karskisti ajamalla ehkä voimme heidät pelastaa. Sukkelaan, Kuta, herättäkää nuorukaiset sill'aikaa kun minä otan kiinni hevoset"; ja näin sanoessaan hän pujahti pitkään ruohikkoon.

Minä herätin Edward'in ynnä Jan'in ja ilmoitin heille lyhyimmiten Ulan pelvon aiheet; mutta pidin tarkoin varalla ett'en heidän kostoansa herättäisi, ilmi saattamalla, kuinka helposti olisi voitu onnettomuutta välttää, jos hän vaan ajoissa olisi suunsa avannut. Pienen sukkelan tempun avulla koettelin kääntää Boerien mieltivät mielet pois tästä arkaluontoisesta asiasta; sillä jos olisivat saaneet vihiä siitä, että kasvinveljeni oli totuuden salannut, niin olisipa luultavasti heidän suuttumuksensa puhjennut esiin tavalla, josta olisi saattanut olla ikäviä seurauksia. Mutta kun tämä yritykseni oli mitenkuten onnistunut, olikin jo toinen onnettomuus saapuvilla, joka ajaksi anasti kaiken huomiomme.

Seisoimme valkean ympärillä, odotellen Ulaa palaavaksi, kun äkkiä jokaiselta laaksoa rajoittavalta kukkulalta nousi sarja liehuvia valkeita, jotka joka silmänräyksessä kasvoivat ja laajenivat.

"Kirottua!" huudahti Jan. "Tsulut ovat sytyttäneet pensaston. Hyvästi nyt hevosemme ja kaikki toivo pelastaa vanhaa väkeä".

Ennenkuin hän oli lauseensa päättänyt, syöksi Ula meidän keskelle, huutaen: "Sukkelaan alas *sprint'ille* aseinenne, ampumavaroinenne. Älkää satuloillanne väliä pitkö", hän kärsimättömästi jatkoi; "ette ikipäivinä enää näe hevosiinne; mutta ette luultavasti niitä kaipaakaan. Joutukaa! joutukaa! liekit yllättävät päällemme muurina ajaen niskoillemme kaikki niiden piirissä olevat metsän-elävät. Meidät sotketaan kuolijaiksi, jos tänne jääme". Ja hän antoi meille kelpo esikuvan rientämällä suoraan lammikolle, johon hän syöksi kahlaten niin kauvas, että vesi peitti joka paikan hänen ruumiistaan aina kaulaan asti.

Me seurassimme kuin unenhoureissa niin äkki-outona oli tää uusi onnettomuus iskenyt päällemme; ja tuskin olimme asettuneet Ulan rinnalle, kun alkoi kuulua lähenevään sorkkain jyminä ja parvi gnuukauriita, jotka hurjasti karkasivat päättömässä kauhistuksessa, syöksi lammikon äyräiden ohitse ja katosi. Nyt näkymö ympärillämme valkeni tulipiiristä, joka yhä läheten sulki meidät sisäänsä; liekit loiskeilivat hyvinkin kahdenkymmenen jalan korkeuteen ja kohisivat rajusti, ikäänkuin himoiten yhä uutta ruokaa nielläkseen.

"Emmekö voisi koettaa saada kiinni hevosiimme", kysyi Edward. "Tietysti niiden pitäisi tulla ajetuiksi *sprint'in* sivuitse".

"Ne ovat hengettäminä", Ula vastasi. "Minä löysin Spring-buck'in raadon niin täynnänsä assegin haavoja, että elehvantikin niistä olisi henkensä päästänyt, ja muita on sama loppu saavuttanut. Lumban soturit ovat olleet meitä sukkelampia".

"No, kuinka sitten pääsemme tästä erämaasta pois?" kysyin minä.

"Meidän täytyy pysyä täydellisesti alallamme huomis-yöhön saakka ja sitten hiipiä tiehemme. Jos eivät näe mitään liikuntaa, tulevat siihen uskoon että aikeensa on onnistunut ja me kuolijaiksi palaneet. Lumba on ylen viisas, mutta tykkönään hän meitä ei petä".

Vaikka tilamme oli kauhistuttavainen, on kuitenkin jokainen tämän kamalan näytelmän tapaus niin mieleeni painunut, että saatan muistaa pienimmätkin yksityiskohdat. Parvi toisensa jälkeen antiloopeja ja sarvaita karautti alas pikku-lammikolle, pyörivät kuolemanpelvossa sen ympärillä kolme tai neljä tuntia ja senjälkeen kauhistuksesta kuorskuen hyökkäsivät tuohon kirnuavaan vyöhön, joka paikkaa ympäröitsi ja joka hetki tiukkeni yhä ahtaammalle. Sekaisin arkojen märehitijöiden kanssa oli useita pantteria sekä pari leijonaa, mutta yhteisessä vaarassa, joka kaikille uhkasi perikatoa, kaikki karkasivat sekaisin, kilpaa, rinnakkain, huimasti, huolimatta — ja arvattavasti tietämättä — toistensa läheisyydestä. Useimmin kuin yhdesti joku vimmastunut eläin sukelsi lammikkoon, ja ell'emme olisi yhteen ääneen hurjasti huutaneet, heiskaroiden käsillämme, niin olisivat sen kumppanit seuranneet ja me olisimme hyvinkin tietysti tulleet kaadetuiksi ja uponneet tai joutuneet sorkkain sotkettaviksi. Kiukkuisesti suhisten ja kieli pitkällä luikerteli viheriä *inamba* alas äyräältä ja tavoitti suoraan meitä kohti, arvellen ehkä että päämme ja kaulamme olivat puun oksia, joilla se saisi huoata kiilteleviä kiemuroitansa; mutta Ulan valpas silmä oli äkännyt hirviön lähestymisen, ja assegin pisto heitti sen takaisin lammikon partaalle kuolemaan. Näkö oli kamala — mutta tilamme vieläkin kamalampi, käsivartemme olivat uupua tuskasta pitäissämme aseitamme ylhäällä vedenpinnasta. Ulan kilpi oli tosin jonkinmoisena venheenä, jolle asetimme ruutisarvet ja patruunat, mutta pyssyjemme piippujen ja lukkojen kannattaminen yläpuolella vedenkalvoa riippui meistä itsistämme ja kysyi ankarimmassa määrässä voimiamme. Jos joukkio käärmeitä olisi meitä lähestynyt, eivät nuoret Boerit enempi kuin minäkään olisi kyenneet torjumaan niitä; sillä kumpaakin kättämme käytimme asetta varjellaksemme kastumasta. Kun Ulan assegit kysyivät vähemmän huolenpitoa, niin jäi hänen tehtäväkseen suojella meitä.

Yhä ahtaammalle supistuivat liekit, ja kärventyneen karvan sekä palaneen lihan ilkeä katku tuulahti nyt sieramiimme. Kuumuus kävi ylen tukalaksi, paahtaa ihoamme ja kiusaten silmiämme, niin että suuresti iloitsimme tuosta pienestä helpoituksesta, kun saimme kastaa veteen polttavat kasvomme. Kokonaisia pilviä hienokaista tuhkaa, joka poroksi palaneesta ruhosta lähti, peitti lammikon kalvon. Kasvoistamme nahka heltisi ja kätemme löivät rakkoihin.

"Oi Jumalani! En kestä kauvemmin; täytyy päästää pyssy", ohkasi Edward; mutta töin tuskin olivat sanat hänen suustaan päässeet, ennenkuin liekit huimalla loppuleiskauksella vaipuivat heikosti leluttelevaksi matalaksi kehäksi, joka muutaman minuutin liehui uudelleen palaavassa pimeässä ja sitten sammui ikuisen lepoon. Jok'ainoan esineen, minkä saavuttaa voi, oli tuli hotkaissut; ei ruohon lehteä, ei pensasta ollut enää sen elää; vihamiehemme oli kuollut luonnollista kuolemaa, jättäen meidät, vankinsa, keskelle tuhkaheittoista laaksoa, jonka rajaharjuilla elusteli verenjanoisia ja pelvottomia vihollisia.

Kahlaten rantaan laskimme aseemme äyräälle ja sitten istahdimme lammikon partaallen aprikoimaan tulevia liikuntojamme. Nuoret Boerit äänestivät viipymätöntä lähtöä, varmasti vakuuttaen että pimeyden varjossa pääsisimme puikahtamaan vihollis-sarjan läpitse; sillä monta tuntia yöstä oli vielä edessämme, koska valkea oli virinnyt ja sammunut sangen lyhyessä ajassa, vaikka se meistä oli tuntunut ijankaikkisen pitkältä. Tämä ehdotus ei kuitenkaan ensinkään soveltunut Ulan tuumiin, joka huomautti, että sadat terävät silmät kiehtoivat laaksoa, ja että myöskin jokainen suitsuva kannonpää, johon varomaton polkaus sattuisi, heittäisi ilmaan parven kipunoita, kyllin riittävän kulkuamme ilmaisemaan.

"Minä tunnen maamieheni", hän jatkoi, "ynnä heidän sodankäynti-tapansa. Ainoastaan pieni osuus Lumban armeijaa on valittu meidän tuhoamme aikaansaamaan, ja niistäpä joka mies on hädillään päästä yhdistymään tuohon karjaa kuljettavaan pääjoukkoon, ennenkuin saaliinjako ennättäisi tapahtua. Kun aamu koittaa, he tarkastavat laakson, ja jos eivät mitään elon merkkiä huomaa, niin pitävät hyvillä mielin tietynä asiana, että olemme hukkaan joutuneet; ja arvellen työnsä tehdyksi, kiiruhtavat he saadakseen kiinni toverinsa. Meidän täytyy täällä pysyä, hiljaa kuin hiirien, ehtoosen asti; sitten saatamme turvassa uskaltaa edemmäksi ja yrittää vankkureita saavuttaa".

"Mutta vanhempamme voivat joutua sillä välin teurastettaviksi", kinasi Jan.

"Sama kohtalo meitäkin vartoo, jos liikumme", vastasi taas Ula. "Ainoa pelastuksen toivomme riippuu pysymisestämme tässä paikassa".

Ja siksipä asia jäikin, ja me pysyimme tuomittuina monentuntiseen tuskalliseen toimettomuuteen, hukkaan kuluttaen hetkiä, joista jokainen oli kultaa kalliimpi, vaikka tosin jälkeensä havaitsimme, ett'ei meidän nykyisessä asemassamme, kun ei ollut muita kulkuneuvoja kuin omat sääremme, suurinkaan joutu, jota olisimme tehdä voineet, olisi saattanut meitä vankkureille ajoissa onnettomuutta estääksemme.

Minun ei ole tarvis laajemmalla kuvailla tämän monivaiheisen yön loppu puolta eikä seuraavaa kurjaa päivää. Aamun ensi sarastuksessa kipusimme lammikon äyräälle, jossa muutamat sotketut kahilat tarjosivat jotain kotontapaista; ja veteen istuen valmistauimme nyt viettämään kaksitoista henkisen ja ruumiillisen surkeuden tuntia. Onneksi saatoimme puhella keskenämme; jos kielemmekin olisivat siteissä olleet, niin luulenpa että huolimatta kaikista tähtäilevistä metsäläisistä, olisimme pelkässä epätoivossa kavahtaneet jaloillemme. Ula antoi meille stoalaisen esikuvan, joka ylenee yli kaiken ylistyksen. Ei karvaakaan hän liikauttanut, eipä edes torjuakseen pois kärpäslaumoja, jotka silmäin ja sieramien ympärillä parveilivat; ja vakavasti hän kehoitti meitä ennen kestäämään kidutusta kuin vähimmälläkään liikunnolla viivoittamaan vedenkalvoa. Tämän päivän kamala ikävyys ei koskaan muistostani murene: päivä paahtoi ankarasti päällemme, hyönteiset työnsivät pistimensä parkitun ihomme huokureikiin, veden säihky milt'ei silmiämme sokaissut. Kuinka tästä hengissä pääsimme, en käsitä; mutta yksipintaisesti ihminen elämässä riippuu, ja kestimme kuin kestimmekin joka mies.

Kun pimeä tuli ja me saimme jättää veden, olivat pohkeemme niin puutuneet, että ensialussa näytti epätietoiselta, kelpaisivatko ne milloinkaan enää käytettäväiksi. Nälkä myöskin meitä ahdisti mutta eihän ollut kärkevyydellä aukealla mitään mahdollisuutta tyydyttää sen vaatimuksia, ja me pikemmin hoipertelimme kuin astelimme eteenpäin hämärässä, kasvinveljeni johtamina.

Tämän viimemainitun ennustukset kävivät täsmälleen toteen: ei yksikään aseellinen soturi ollut estämässä lähtöämme tästä hirvittävästä laaksosta, ja kun ympärillä olevalla maakunnalla oli tavallinen näkönsä, saatoimme päivän valjettua ampua yhden sarvaan ja tyydyttää nälkämme. Tämä antoi meille vähäisen voimia; vaivaloisesti ponnistimme eteenpäin, Ula kulki edellä jonkun matkan päässä ja ohjasi askeleitamme metsäläisen pettymättömällä vaistolla.

Kahden päiväyksen mittaan emme ainoatakaan ihmisolentoa nähneet, ja kolmannen päivän aamuna oppaamme osoitti maassa olevia jälkiä; siinä oli Pieter Dirksen'in vankkurien uurtama raitio.

Varovasti, mutta suurimmalla joudulla, noudatimme pyöräin jälkiä, ja vuoroin toivo ja pelko riennätti askeleitamme, kun peninkulma toisensa perään kului eikä näkynyt merkkiäkään pakolaisista.

Vihdoinpa Ula äkkiä pysähtyi ja nosti kätensä varoittaakseen meitä. Ryömien käsin, polvin hänen luokseen, näimme noin neljänneksen peninkulman päässä edessämme nuo neljät vankkurit; mutta kahdet makasivat kyljellään, eikä muiden edessä ollut mitään härkiä. Joukko miehiä oli ko'ossa keskimäisten vaunuin ympärillä, muutamat ratsain, toiset jalkaisin, mutta heidän puvustaan näkyi selvään että olivat Eurooppalaisia, ja sykkivin sydämin syöksimme eteenpäin, saadaksemme kerrassaan tietää kaikkein pahimmat.

Miksi kertoisin kauheata murhekuvausta, jonka Vapaa-ratsasten päällikkö meille kertoi? Hän oli oitis,

kun Arnold Beidermann oli hätäkutsunsa tuonut, ajanut joukkoineen ulos ja ennättänyt verenvuodatuksen paikalle noin kahta tuntia aikaisemmin kuin me. Edward ja Jan Dirksen säästyivät näkemästä rakkaidensa runneltuja ruumiita, sillä haudan kamara oli vast'ikään kulkeunut näiden ylitse; mutta perhettänsä he nyt yksinään edustivat. Kapteeni Allingham jutteli minulle, kuinka molemmat tyttö-raukat ja heidän äitinsä tavattiin viimeiseen syleilykseen sulkeuneina, ja niiden sivulla venyi miesten ruumiit, jotka viime henkäykseen olivat rakkaitansa puolustaneet.

"Ja Minna — Miss Beidermann?" sain vaivalla sanoneeksi.

"Kolmesta seuran jäsenestä ei mitään tietoa ole", vastasi kapteeni, "ja suokoon Jumala, että olisivat pakoon päässeet. Emme ole voineet löytää jälkeäkään Miss Beidermann'ista, enempi kuin noista kahdesta musta-ihoisestakaan naisesta. Hist! täällä tulee hänen isänsä".

Silmänräpäyksessä ymmärsin jonkun käsittämättömän vaiston vaikutuksesta, että kuolemaa kauheampi kohtalo oli tullut menneiden päivien pikku seuralaiseni osaksi. Muut saivat selkoa totuudesta ainoastaan vähitellen ja asteettain. Minulle se oli selvänä ennenkuin Allingham oli lauseensa päättänyt. Minna Beidermann oli vankeudessa Tsulujen kourissa.

7:mäs Luku.

Murhenäytelmän jälkeen.

Minna Beidermann ja minä emme olleet lempiviä romaanikirjoittajain tavallisessa merkityksessä. En milloinkaan ollut maininnut halkaistua sanaa, jota pieninkään mahdollisuus olisi voinut selvittää lemme-ilmoitukseksi; ja, vaikka pidin syteillä salaista toivonkipinää ettei näin kallis-arvoinen jalokivi olisi minun ulottumani ulkopuolella, ei mulla kuitenkaan ollut mitään tukevampaa perustusta otaksua, että hän muussa valossa minua katseli, kuin vanhana leikkikumppalina ja isänsä ystävänä. Palattuani siirtokuntaan, näin tuon kiharatukkaisen lapsen entisiltä ajoilta ylenneen soreaksi immeksi, jonka suloisissa kasvoissa ei mun ollut helppo löytää *inamba*-seikkailun pikkuista, pulleapostista naissankaria.

Vieraillessani vanhan opettajani luona Kagasin lähetys-asunnossa, olin ajattelematta uskaltanut muutamalle metsästysretkelle siihen alavaan maakuntaan, joka leviää S:t Lucia-lahden pohjoispuolelle, ja siellä saanut kiukkuisen kuumetaudin, joka vei minut milt'ei kuoleman silmiin katsomaan. Ei mikään muu, kuin Arnold Beidermann'in taito ja hänen tyttärensä hellä vaaliminen olisi voinut kirvoittaa minua tästä kamalasta sairaudesta; ja arvelenpa että varmaankin parantumiseni aikana, jolloin kiikkuilin kuistin käsipuihin kiinnitetystä riippumatossa, jolloin ei mulla mitään muuta tointa ollut — ja voinko parempaa halutakaan? — kuin tarkastella ympärilläni hyörivän neidon hentoa olentoa sekä tuontuostakin nousta torumaan huoneen ympärillä kirmailevien Tsululais-nulikoiden vallattomia hassutuksia; silloinpa varmaankin, kun sairaus oli multa ryöstänyt voimat siihen määrään, ett'en jaksanut edes kirjaa pitää kädessäni ja minun oli niinmuodoin pakko hakea hauskuutta omista mietteistäni, silloin hämärästi alkoi valjeta minulle, että ihmeellisen ihanalta mahtaisi tuntua saada *ainaiseksi* pitää rinnallaan tuollaisia armaita kasvoja. Yhä uudelleen tämä aatos palasi, varsinkin jos hän toisinaan joitakuita minuuteja kauvemmin viivähti poissa; sillä sairaan itsekkäisyydellä nurisin, ett'ei hän aina ollut lähelläni, ja unhoitin tykkönään, ett'ei alituinen hoiteleminen kipeän ihmisen vuoteen äärellä suinkaan ollut mikään erittäin ilahuttava toimi kuudentoistavuotiaalle tytölle.

Mutta silloin olin vielä sangen nuori ja ajatellessani tuota laveata maapalstaa, jolla karjaa kirmaili ja viheriäistä, kukoistavaa laihoa lainehti, tunsin paljoa suurempaa riemua kuin kauniimmistakaan Eevan tyttären kasvoista; niin nousin sairavuoteeltani ja läksin onneni hakuun, tuntien tosin sanomatonta mielihaikeutta jättäessäni suopean vaalijani hyvästi, mutta pitäen tämän tunteeni pikemmin kiitollisuuden kuin sen varsinaisen syyn vaikuttimena; sillä kahdenkolmatta ijällä ei mies vielä niin tarkoin kykene tunteistaan selvää tekemään. Naisen suhteen on asia toinen: hän on jo silloin *nainen*, mies on ainoastaan *poika*.

Ja niin lähdin Arnold Beidermann'in ja Ulan keralla matkaan sekä valitsin maakaistaleen läheltä Eloya-vuorta. Joskus retkeillessämme tapahtui, että Kafferilainen saavutti Arnold'in, tuoden tietoja hänen tyttäreltään; ja muistanpa hyvin sen todellisen kateuden, melkeinpä mustasukkaisuuden, millä tapani oli lähetysaarnaajaa katsella hänen lukiessaan näitä pieniä tervehdyksiä, jotka eivät mitään merkillistä sisältäneet — kentiesi vaan mainitsivat, että yhdeksän kymmenestä kääntyneistä oli taaskin luopunut — mutta jotka todistivat, että lempiväin sydän yhäti hänen onneansa ajatteli, ja paljastivat mitä tuskallisimmalla tavalla minulle oman yksinäisyyteni. Kuka minusta, orporaukasta, huolisi, jolla ei avarassa maailmassa suojaa ei sukua ollut? Mutta näiden pikku kirjeiden lopussa ilmaantui aina joku ystävällinen viesti minulle, vaikka puettuna sanoihin, joita, keskinäistä ystävyttämme muistelllessani,

pidin kylminä; ja tämä seikka mursi mieltäni jateki minut niin varovaiseksi kyselemään entisen leikkikumppalini suhteita, että Arnold mahtoi pitää minua maailman kiittämättömimpänä veitikkana, jos hän ylipäänsä milloinkaan asiaa tuli aatelleeksi. Jos syvemmältä olisin tutustunut naisen sydämen mutkiin, niin olisinpa tulkinut toisin tämän näennäisen kylmäkiskoisuuden ja tervehtinyt sitä parhaaksi liittolaisekseni. Monta kertaa, oleskellessani vanhan Pieter Dirksen-raukan luona, ratsastin Kagasin lähetys-asunnolle, ja joka kerta huomasin yhä vaikeammaksi kiskaista itseäni sieltä pois ilmaisematta tunteita, jotka nyt epäilemättä olivat minut valtoihinsa anastaneet. Annoinpa jo todella Arnold'ille vihjauksia tilastani; mutta, vaikka voin nähdä ett'ei aatos ollut hänelle vastenmielinen, ei hän kumminkaan lisännyt minuun rohkeutta puhua Minnalle, vaan antoi selvään saksalaiseen tapaansa minun ymmärtää, että miehellä, joka mieli tyttöä kosia omakseen, tuli ainakin olla koti hänelle tarjota.

Niin peitin sikseen kaikki ilmoitukset ja ryhdyin uljaasti työntekoon, enentääkseni maallista tavaraani, Osalla sitä rahaa, minkä olin saanut myydessäni entisen tilani Puhveli-virran rannoilla, hankin huoneenrakennus-aineita ynnä lasisia ikkunoita ja muita Etelä-Afrikan erämaissa sangen vähän tunnettuja sivistyksen mukavuuksia. Näitä tuon onnettoman salvumiehen, James Hanway'n, piti minua varten pystyttämän, ja kun kotini olisi valmis, olisin katsonut itseni oikeutetuksi pyytämään Minnaa sitä kanssani jakamaan.

Nyt — kuinka olivat asiat kääntyneet? En suinkaan ollut hävinnyt mies, mutta kelpo osuus omaisuuttani oli karjaa, ja tämä nyt oli Tsulujen kynsissä. Toiveeni kodin perustamisesta olivat nyt himmeämmät kuin milloinkaan, sillä vihollisuus kuninkaan kanssa teki Eloya-vuoren seudut mahdottomiksi, ja vankkurini, niinkuin omaisuutenikin, olivat hajallaan pitkin heiniköitä.

Tämä kaikki oli tuskallista, mutta siinä ei mitään ollut, jota ei voinut korjata. Muutaman kuukauden hyötyisiä vaihtokauppa korvaisi ryöstetyn karjani, ja Durban'issa saatoin ostaa uuden huoneen. Asia oli harmillinen eikä mitään muuta. Mutta kuka voisi antaa minulle takaisin kunnan Pieter Dirksen'in, jota olin isänäni oppinut kunnioittamaan? Mikä raha voisi henkiin herättää lempeän *Vroun* ja hänen ruusuposkiset tyttärensä? Saattaisiko enää koko siirtokunta antaa mulle Karel'in jyrkävän kouran puristusta, tai hymyillä minulle niinkuin tuo vilkas Henrik naurahi Englantilaista Willeä?

Ei milloinkaan. Nuo karkeat, mutta uskolliset ja jalot sydämet olivat ikuseksi laanneet sykkimästä. Aikaa, jonka olin heidän kattonsa alla viettänyt, voi nyt laskea vuosiksi; sillä välillämme ei ollut mikään tavallinen, viikon tahi kuukauden tuttavuus, vaan yhteisistä harrastuksista lähtenyt ystävyys, kestäväinen toveruus ja toivoakseni keskinäinen rakkaus. Nyt kaikki nuo yksinkertaiset ihmiset, paitsi kaksi, olivat menneet. Jos koettelemukseni olisivat tähän päättäneet, olivatpa ne silloinkin kyllin katkeria olleet; mutta Jumala oli hyväksi nähnyt lisätä toisen iskun, jonka rinnalla kaikki muut surut näyttivät kääpiöiksi kutistuvan. — Minna Beidermann — minun Minnani — tyttö, jota kerran toivoin vaimokseni kutsua, oli vankina tuon metsäläis-lauman keskellä.

Minulle tuon "vankina"-sanana merkitys oli täysin selvä; oli mulla liiankin perinpohjainen tieto Tsulujen tavoista ja luonteesta kaivatakseni tulkia, joka tämän sanan sisällön olisi selvittänyt, Pikemmin, ajattelin, olisi hän vaikka saanut jakaa kunnan Hollantilaisen kohtalon, kuin jäädä henkiin joutuakseen raakalaisen metsäläis-oikkujen leikkikaluksi.

Näitä mietiskellessäni tunsin käden laskeuvan olalleni, ja ympärikäntyen havaitsin Ulan seisovan edessäni. Vastustamattoman raivon tunne valtasi minut nähdessäni sen miehen, joka yhdellä ainoalla ajoissa lausutulla sanalla olisi voinut estää tapaturman, ja nyt aloin syytää virtana julkeimpia sadatuksia sekä mättää solvauksia kasvinveljeni pään päälle; ja ihmettelinpä jälkeinpäin, ett'ei hän pistänyt mua hengettömäksi assegailla, joka hänen kourassaan vapisi. Mutta hän vaan kuunteli minua levollisesti, ja vasta kun kiihkoni oli laimistunut, hän vastasi:

"Nohemu ja äitini ovat minulle yhtä kalliit, kuin ikänä valkean papin tytär teille. He ovat toivoakseni päässeet pakenemaan; miksi ei Enamela[12] — nimitys, jolla Minnaa maan-asukasten kesken mainittiin — miksi ei Enamela olisi heitä seurannut? Hän oli hyvä Nohemulle ja Landelalle, jotka kumpikin luultavasti häntä olivat varoittaneet. Veljeni tekee oikeammin yrittäessään löytää kadonneita, kuin tehdessään mielipahaa ja minua sadatellessaan".

Katumus oli seurannut mieletöntä puuskaustani; sillä mikä oikeus oli mulla odottaa, että Tsululainen, kaikkien sukukuntansa intohimojen ja ennakkoluulojen vallitsema, saattaisi luontoansa minun tähteni muuttaa? Heikko valonsäde alkoi jo tunkea pimeään, tullen siltä suunnalta josta kaikkein vähimmin toiveita tiesi odottaa; ja hetken asiaa arveltuani ymmärsin, ett'ei Ula milloinkaan päästänyt suustaan tätä syrjäviittausta, ell'ei hänellä olisi ollut päteviä syitä pitää sitä todennäköisenä. Syvä murhe, jota tunsin, mahtoi kasvoistani näkyä, sillä uudelleen hän lempeästi laski kätensä olalleni ja lausui: "Rohkeutta, Kuta, niin kyllä ne löydämme. Te arvelette minun syykseni, että onnettomuus tapahtui; mutta miksikä minua soimataan, kun ei multa neuvoa kysytty? Nyt ajatelkaamme kuinka kadonneet takaisin saamme".

Ei kaunopuheliainkaan saarnaaja koko kristikunnassa, vaikka olisi puuhannut aamusta iltaan saakka, olisi kasvinveljeäni saanut siitä vakuutuksesta, ett'ei hän vähimmässäkään määrässä ollut hirmutapaukseen syyppää. Hänen oli mahdoton käsittää, että hänen olisi pitänyt puhua, kun ei häneltä kysytty; ja vaikka hän silminnähtävästi minua sääli, sekä myöskin oli mureissaan äitinsä ynnä Nohemun tähden, niin eipä näkynyt hetkeksikään hänelle selkiävän, että he tässä silmänräpäyksessä ilman hänen mielettöntä vaitioloansa olisivat saattaneet olla turvissa. Nähtävästi oli hyödyttöntä enää mennyttä muistella; nykyisyyttä oli nyt silmiin katsominen, tulevaisuudesta huolta pitäminen.

"Mihinkä toimiin on paras ryhtyä?" kysyin.

"Ensin tutkitaan valkoisilta ratsastajilta kaikkea, mitä tietävät, ja sitten saatamme tehdä päätöksemme. Sanokaa vanhalle papille, ett'ei hän huoli olla suruissaan, sillä Enamela tulee takaisin hänen luokseen, vaikka Ulan henki menisi. Menkää nyt saamaan tietoja sill'aikaa kuin minä tutkistelen maata".

Jotakin oli ystäväni äänessä, joka minua tietämättänikin rohkaisi; ja astellessani sinne päin, missä Arnold ja Allingham seisoivat, tunsin, ett'ei toivon kipinä vielä tykkönään ollut sammuksissa, vaikka näköala kyllä mustalta ja synkältä näytti.

Arnold Beidermann oli liian syvään omiin tuskallisiin mietteisinsä vaipunut, kuullakseen niitä sanoja, joita Allingham hänelle yritteli puhua; mutta kun varovasti muistutin, että Minna ehkä perästäänkin on päässyt pakenemaan noiden molempain mustaihoisten naisten keralla, rohkaistui hänen mielensä hieman ja virkistyi niin paljon, että voi kuunnella niitä perusteita, joilla arveluani koetin tukea.

"Yksi ainoa tie on teillä, Thornton, edessänne", lausui Allingham. "Teidän täytyy kehoittaa tuota päällikköänne lähtemään rajan ylitse Tsulujen maahan ja ottamaan selkoa, onko nuori nainen Cetewayon vankina vai eikö. Kuningas, vaikka konna, ei ikinä kauvaa uskaltaisi häntä vankinaan pitää; jos sitten niin varma ja epäilemätön asia lienee, että tyttö on hänen käsissään, ja vaikkapa niinkin olisi, ei hänelle mitään suoranaista pahaa tapahdu. Mutta olenpa taipuisa suostumaan Ulan ajatukseen, että Tsululais-tyttö on hänen johonkin turvapaikkaan saattanut — kysykää kasvinveljeltänne, mieliikö hän uskaltaa rajan ylitse?"

Allingham oli vanha ja kokenut maan-asukasten tavoissa, ja hänen ehdoituksensa tuntui oivalliselta, mutta sitä toimeenpannukseen täytyi Ulan antautua peloittavan vaaran alaiseksi — todella hengenkauppaan niin kamalaan, että tuskin katsoin itseni oikeutetuksi pyytämään häntä tähän toimeen. Jos hänen maamiehensä hänet saisivat vangituksi, joutuisi hän varmaan rangaistavaksi sillä raakalaistavalla, johon yksivaltias jo oli hänet tuominnut, ja vaikka meidän välisemme siteet kyllä vahvat olivat, niin enpä hevin näin suurta uhrausta häneltä voinut odottaa. Ja päälliseksi kapteenin tuuma määräsi minun osakseni toimetttömyyden, joka ankarasti tulisi kärsimystäni koettelemaan. Minä tunsin rinnassani polttavan innon lähteä toimeen, halun jotain pontevaa aikaan saamaan, joka kadonneelle armaalleni näyttäisi, että häntä pelastaakseni saatoin mitä hyvänsä uhrata. Tästä minua nyt muka piti estettämän ja tuomittaman tuskalliseen joutilaisuuden tilaan, jota olisi mahdoton kärsiä.

Tämänkaltaiset olivat aatokseni, kun Ula taas tuli luokseni, ja oitis ensi sanoillaan poisti toisen puolen epäroisyyttäni.

"Se seikka on minun huolekseni heitettävä, Kuta", hän sanoi. "Minä lähden huomenna matkaan, jos ei kadonneita siksi näy tulevan, ja seuraan Lumban soturien jälkiä. Parasta on, että pysytte Utrecht'issa, koska tällaisessa puuhassa ette kumminkaan mitään voi hyödyttää. Mutta odotetaan pimeään saakka. Nohemu on ymmärtävä tyttö ja tuopi ehkä molemmat takaisin".

"Ula on vapaasta ehdostaan tarjoutunut menemään rajan poikki ja ottamaan asianlaidasta selkoa", sanoin Allingham'ille, "mutta mihinkä minä sillä välin itseäni käytän? Enhän saata istua kädet ristissä vartoomaan: joutilaisuus vie multa hengen".

"Aivan niin, nytpä muistan; tuo tyttö parka oli teidän entinen leikkitooverinne, Thornton; eipä ihmettä ole että olette levoton".

En tiedä, havaitsiko Allingham, että ystävyyttä syvempi tunne oli murheeni juurena; ei hän ainakaan innostustani ollut huomaavinaan, vaan jatkoi:

"Mitä teidän joutilaana-oloonne tulee, ei siihen mitään syytä ole, koska te olette juuri se mies, jota kaipaamme. Rumbold sanoi vasta kaksi päivää sitten että hän antaisi kokonaisen maailman teidän kaltaisestanne miehestä, joka perinpohjin taitaa maan-asukasten kieltä; mutta hän tiesi, ett'ei mitkään tarjoukset teitä kotoa houkuttelisi".

"Kotoa!" kerroin murhemiellä. "Sillä sanalla ei minun sanavarastossani ole enää sijaa, kaikki, mitä tunsin ja rakastin, on joko kuollunna tai kadoksissa. Puhua kodista kodittomalle miehelle on niinkuin

pilkkaa. Mutta millä tavoin saattaisin Rumbold-ukon mielestä hänelle hyödyksi olla?"

"Te olette niin kauan elustelleet erämaissa, että olette jääneet koko vuosisadan jällelle valtiollisista tapahtumista. Jonkun aikaa on jo kestänyt sodan uhkaa Tsulujen kanssa — tämä uusi Cetewayon ilkityö on tuova sen entistään lähemmäksi. Viimeisinä kolmena vuonna on kuningas yhä näyttänyt taipumusta riitaan valkoisten kanssa, ja nyt hänen röyhkeytensä on käynyt kärsimättömäksi. Hän riitelee Transvaalin ja oman alustansa välisestä rajasta, peittelemättä väittäen, että häneltä on peijattu laeva maakaistale, jonka hän aikoo ottaa takaisin, taikka kumminkin tehdä sen liian kuumaksi valkea-ihosten asua. Hän on yllyttänyt joukkojansa retkeilemään rajan yli ja kuljettamaan Britannian alamaista pois, sekä kieltäynyt antamasta hyvitystä näistä konnantoista ja pikemmin palkinnut kuin rangaissut niiden tekijöitä. Sanalla sanoen, asiat ovat niin arveluttavalla kannalla, että on päätetty kutsua aseisin kaikenlaatuiset vapaaehtoiset ja etsiä nostoväkeä Swatsien joukosta, joilla on sota parhaillaan Tsululaisten kanssa. Rumbold on ollut pahemmassa kuin pulassa löytämään miestä, joka osaisi kieltä kylläksi hyvin tähän toimeen ruvetakseen, ja julki lausunut mielipahansa siitä, että tilanhaltijan-puuhut ovat teidät siirtokunnan palveluksesta vieneet. Jos suostutte, otan kyllä toimekseni sanoa, että hän nyt oitis antaa teille määräyksensä. Minun täytyy miehineni heti paikalla pyörtää takaisin Utrecht'iin ilmoittamaan tätä metsäläisten konnantyötä. Emmehän enää saata miksikään hyödyksi olla. Beiderman-raukka, päällikkö ja te teette paraiten, jos pysytte tässä paikassa huomispäivän aamuun asti, ja, jos kadonneista ei siksi mitään näy ei kuulu, on paras kun te tulette kaupungin alueelle sekä jätätte kasvinveljenne huoleksi yksinään hankkia selkoa asiain laidasta".

"Mutta jos tarpeellista on, että eroamme, niin täytyyhän määrätä joku kokoontumispaikka. Seikat voivat käydä entistä sekavammiksi, ell'emme määrää paikkaa, jossa voidaan yhteentulla".

"Miks'ette tee päätöstänne Swatsien suhteen ja sano Ulalle, että vartoatte häntä *Mambas'sa*. Se paikka on jonkimmoisena keskustana, hyvin sopiva rekryytin ottoon, ja päälliseksi saatte siellä olla rauhassa Cetewayo'n vakojilta. Sallikaa mun kertoa Rumbold-ukolle, että haluatte siihen toimeen ruveta".

"Antakaa mulle kymmenen minuutia mietintö-aikaa", sanoin, "niin saatte vastaukseni".

Tämän ajan käytin neuvotteluun Arnold Beidermann'in ja Ulan kanssa; taikka, jos oikeammin mielin lausua, yksinään kasvinveljeni kanssa, sillä pastori-raukka oli liiaksi murheen masentama ky'etäkseen neuvoja antamaan. Ula oli ihastuksissaan tuumasta ja kiihkeästi kehoitti minua käymään kiinni ylihallitusmiehen tarjoukseen, joko sitten kadonneita näkyisi tahi ei. "Menkää Mamboon", hän jatkoi. "Se ei aivan kaukana ole Cetewayon rajamaasta, ja minä siellä saatan tietoja vaihettaa teidän kanssanne paljoa helpommin, kuin jos Utrecht'issä pysyisitte. Vakojat hallitsevat jokaista kyynärää maasta Pongalan eteläpuolella, mutta kuningas ei paljon lukua pidä Swatsien liikunnoilla, sillä", hän lisäsi ylpeydellä, "Tsululais-rykmentin puolikas voi ajaa kápälämäkeen koko heidän sotajoukkonsa".

"Ja mitä on valkoisen papin viisainta tehdä?" kysyin, sillä nä'inpä että Arnold-parka oli kykenemätön itsensä suhteen mitään päätöstä tekemään.

"Antakaa hänen kaikin mokomin seurata kerallanne Mambaan", sanoi Ula äkisti, "sillä hän on oleva suojassa niiden monien hullujen huhupuheiden kuuluvilta, mitkä Utrecht'issa hänen korviinsa saattavat tulla ja päälliseksi voi Swatsien seassa ollessanne teille olla apuna. Menkää ja sanokaa kapteenille, että mielitte toimeen ruveta".

Minä tein niin, ja Allingham ratsasti tiehensä ulkonäöltä sangen tyytyväisenä, jättäen neljä miestä ryöstettyjä vankkureita vartioimaan, siksi kun saataisiin härkiä niitä kuljettamaan; ja antoipa lisäksi ratsun minun käytettäväkseni, joka olikin hyvin tervetullut lahja.

Saadaksemme ajan kulumaan, kasvinveljeni ja minä tarkastimme ainoita vankkureita, mitä minulle kuuluivat niistä neljästä, jotka vanha Pieter Dirksen oli kotoa kuljettanut, jolloin suureksi mielihyväkseni havaitsimme, että moni ylen hyödyllinen kalu oli tykkänään jäänyt hoksaamatta siinä kiireisessä ha'ussa, jonka ryöstäjät olivat ennättäneet panna toimeen. Tarkoitukseni oli ollut käyttää juuri tätä ajokalua kotinani, kunnes huoneeni olisivat valmiiksi rakettuina, ja olin siis ajanut laatikkoihin suurimman osaa vaatteitani, kaikki vähät ase- ynnä ampuma-varani, pyssyni, pistoolini, kaikenlaatuisia salvumiehen-kaluja ynnä koko joukon muita kapineita, joita matkamies tarvitsee. Niin pian kuin hänen varoitus oli saatu *Vrou*-parka oli mättänyt kaiken tämän sälystön päälle koko perheelle kuuluvia patjoja ja makuuvaatteita ynnä joukon muuta kamsua, joiden alla minun kallisarvoinen omaisuuteni oli niin hyvin pysynyt piilossa, ett'ei rosvot sitä laisinkaan olleet älynneet. Ula sai takaisin kaiken virkeytensä, kun tutkimme laatikkoa toisensa perästä ja löysimme niiden sisällön koskemattomana. Aatos, että Lumban soturit olivat olleet ainoastaan jonkun jalan päässä sellaisesta rikkaudesta sitä huomaamatta, oikein kihelmöitsi hänessä; ja siksi aikaa hän tykkänään unhoitti surkeat asiamme sekä surman, jonka suuhun hän sangen luultavasti vielä oli joutuva. Kun aukaisin rahalippaani, ja hän sai nähdä pienen läjän "keltaista rahaa", joka oli rosvoilta jäänyt huomaamatta, hän oikein nauroi ilosta, niin että viimein

luulin miehen menevän pilalle. Kafferit ovat maailman ahnainta sukukuntaa — Juutalainen heidän keskellään kuolisi puutteeseen — ja möisivät kullasta vaikka silmäteränsä. Ajatus, että nää muutamat sellaiset kappaleet olivat päässeet hänen vihamiehensä kynsistä, oli riittävä lohduttamaan ystävääni kaikesta, mitä hän oli kokenut tai mitä tulevaisuus mu'assaan toisi. Se hajoi jokaisen pilven, hänen mielensä kävi köykäiseksi, ja itse tietämättäni hänen toivokkaisuutensa tarttui minuunkin. Onnellinen sattumuksen isku oli minulle löytänyt mukaisen toimituksen hetkenä, jolloin juuri enimmin kaipasin jotain, joka minusta torjui epätoivon; nyt oli onnenpyörä toisesti pyörähtänyt, ja yht'äkkiä antanut mulle takaisin niin paljon hyödyllistä tavaraa, että sillä saattaisin itselleni hankkia härkävaljakon, millä viipymättä ja sangen mukavasti matkustaa Swatsilais-kansan tykö. Asia oli ehkä vähäpätöinen sen kamalan murhenäytelmän rinnalla, jonka näimme, mutta ainakin sai se minut katselemaan seikkoja ruusuiseudessa valossa. Vanhan Boeri-raukan vankkurit, jotka löysimme, olivat auttamattomasti hajalla, kahdet niistä makasivat kyljellään ja niiden sisällys oli sirotettu ylt'ympäriinsä; mutta ryöstäjillä oli nähtävästi toimessaan ollut kiire, sillä jällelle oli jätetty paljon kalua, jonka omistus toiseen aikaan olisi tehnyt Tsululaiset ylen onnellisiksi.

Seura, joka tänä iltana oli ko'olla leirivalkean ympärillä, oli surullinen, eikä kukaan meistä montaa sanaa sanonut, vaikka joka korva oli vireillä toivossa, että kadonneiden omaisten jalankopsetta alkaisi kuulua, ja joka mies tuijotteli mieltävään yli heinikön silmillään etsien haamuja, joita ei näkynyt tuleviksi. Niin nuoret Boerit kuin Arnold Beidermann olivat syvimpään epätoivon vaipuneet. Minä kysyin edellisiltä heidän tulevia aikeitaan, toivoen, että lähtisivät vapaehtoisiksi minun aivotulle retkelleni; mutta palava himo viipymättä kostaa kavalalle viholliselle poisti heistä kaikki muut ajatukset; heidän hitaiset luontonsa olivat liaksi kuohuksissa kestävään viivytystä, joka olisi välttämätön, ennenkun vihollisen kimppeeseen pääsisivät, jos minua aikoisivat seurata.

"Ei", sanoi Jan, "me kokoomme omaisuutemme räpäleet, jotka vihollisilta ovat jääneet, ja sitten minä niinkuin veljenikin otamme pestin Allingham'in joukkoon. Emme teistä Brittiläisistä juuri paljoa pidä, mutta se näyttää olevan oikoisin tie päästä kahakkaan vihollisen kanssa. Jos Kaikkivaltias hyväksi näkee saattaa meidät yhteen Lumba'n tai hänen joukkonsa kanssa, silloin niin totta kuin —".

Hän ei muuta sanonut, vaan tölmäsi pyssyensä perää uhalla, joka puhui enemmän kuin sanat.

Arnold Beidermann oli kyyristynyt hiilusten ääreen aivan tajuton ja mutisten itsekseen katkonaisia lauseita, joista tuon tuostakin Luran ja Minnan nimet kuuluivat. Toivo, joka muutama tunti sitten oli hänen mieltänsä virkistänyt, oli nyt tykkänään sammuksissa, ja sanaa sanomatta hän myöntyi niihin toimiin, joita hänelle ehdottelin minun kanssani tehtävän matkan suhteen. Hänen pontevuutensa näytti menneen, ja pelkäsinpä melkein hänen järkeänsä.

Aamu hämärsi unettoman yön jälkeen, eikä kadonneita vielääkään kuulunut. Varmaa oli nyt, ett'eivät ne lähipaikoilla olleet, eikä meidän enää sopinut aikaamme turhaan odotukseen tuhlata. Ula oli ensimmäinen, joka tämän oivalsi, ja jaloilleen kavahtaen hän sanoi: "Nyt minä lähden valmistamaan".

Mitä hän näillä sanoilla tarkoitti oli minulle salaisuus, koska kasvinveljeni vaatetus tavallisesti ei sen enempää aikaa vienyt, kuin mitä hän tarvitsi rasvataksensa itsensä ihralla kiireestä kantapäähän asti; mutta nähtyäni hänen vetäytyvän kumottujen vankkurien taakse, aloin satuloida hevostani, joka oli minun käytettäväkseni jätetty. Kun tässä toimessa parhaillaan hyöriskelin kuulin hänen äänensä kutsuvan minua, ja kiiruhdin hänen luoksensa.

Ensimmäinen vaikutus, jonka edessäni seisovasta haamusta tunsin, oli se, että, olin kääntynyt ja juosta pakoon; niin ylen hirvittävä oli sen kurjan olennon näkö, joka silmäni kohtasi. Mutta Ula'n ääni, joka huomattavalla tyytyväisyydellä kysyi, "käypikö tämä kuntoon", haihdutti pelkoni ja aloinpa ymmärtää tämän tavattoman muodonvaihdon tarkoitusta.

Komea, soreavartalainen nuorukainen oli hukunut vankkurien taakse; nyt seiso i edessäni ikälukuinen vaivanen, tukien sauvaan horjuvaa ruumistaan, jota ei peittänyt se tumma ihokas, minkä luonto oli ystäväni sukukunnalle lahjoittanut, vaan kivulloisen-kelmeä ihonväri, sanomattoman inhoittava katsella, etenkin kun lukuisat punaiset näppylät, joita oli kaikkialla koko ruumiissa, näyttivät suuressa määrin jonkinmoiselta paisetaudilta. Musta tukka oli tykkänään peittynyt jonkun likaisen rääsän alle, jonka tarkempi katsastaminen näytti vanhaksi vuohen nahasta laitetuksi varatukaksi, ja punaiset piirit ympäri loistavia silmiä, joita ei mikään taito voinut himmentää, tekivät hänen kasvonsa ylen ilkeän näköisiksi. Mitään aaveentapaisempaa en eläissäni ole nähnyt, ja oikeimpa kieli tarttui kitaani, kun yritin puhua.

"Näenpä että olette pahemmassa kuin pulassa tuntea minua", lausui tuo inhoittava ilmiö, "ja aivonpa kyllä pitää tarkkaa vaaria, ett'ei yksikään omasta kansastani päivännöllä pääse minua niinkään lähelle".

"Mutta kuinka sait aikaan tämän muutoksen?" kysyin.

"Tällä ja tuolla", hän vastasi, osoittaen vähäistä piipuntuhka-läjää sekä pientä punamulta-kappaletta, jonka vanha Pieter Dirksen-raukka oli määrännyt kokonaan toisiin tarkoituksiin. "Nähkääs, minä olen vähän molempia pistänyt pussiin ja aivon kuljettaa niitä muassani. Nyt, Kuta, lähden, ja teidän täytyy mulle antaa lainaksi pikkupyssynne" — hän tarkoitti revolveriani — "jota aina kannatte vyötäisillänne. Jos hengissä pysyn, saatte sen takaisin; jos en — no niin, asia ei ole autettavissa".

Minä irroitin vyöni ja ojensin hänelle aseensa ynnä patruunia; mutta hän jatkoi:

"Aikomukseni on hiipiä täältä niin ett'ei yksikään noista valkoisista miehistä minua näe, ettekä te saa kellekään eläväiselle mainita valhepuvusta, johon olen pukeunut. Cetewayolla on pitkät korvat, ja hänen nuuskijoitansa on yhtä paljo kuin karvoja tässä vuohennahassa. Yksi ainoa sana jonkun Tsululaisen kuullen saattaisi minut ilmi, ja ymmärrättehän mitä se tietää. Pitäkää salaisuus sisässänne, ja kun olen urkkinut selville missä Enamela on, niin annan teille tiedon; Landelan ja Nohemun turvallisuudesta en ensinkään ole huolissani. Menkää Mambaan valkoisen papin kanssa ja odottakaa minua siellä. En aio viipyä, sillä tiedänhän että sydämenne on raskas".

Puheensa loppupuoleen hän oli oikaissut itsensä, ja nuo hoikat jäsenet näyttivät kauhistuttavilta tuossa ällöittävässä valhemuodossaan; mutta vähän sitä silloin ajattelin, sillä kiitollisuuteni miestä kohtaan, joka minun tähteni oli lähdössä sellaiseen kamalaan vaaraan, kuohahti ylös, ja silmäni kävivät kosteiksi, kun jäähyväisiksi ravistin kesyttömän veljeni kättä.

"Jumala sinua, Ula, siunatkoon ja varjelkoon", sopersin suustani, "ja tuokoon sinut —"

Viimeiset jäähyväissanani hakivat tyhjää. Ula oli kadonnut.

En voi olla ihmettelemättä älykkäisyyttä, jota kasvinveljeni oli osoittanut pukeutuessaan tähän ilkeään valheverhoon, aatos, joka ei ikinä olisi minun päähäni pälkähtänyt. Etelä-Afrikan heimokuntain joukossa tapaa toisinaan "Valkoisia Kafferia", kurjia olentoja, joita kaikki heidän lähimmäisensä karttavat ja kammovat, jotka peittyvät erämaan yksinäisyyteen ja elää nuhjustavat surkeata ja heidän armelijaampien maamiestensä sääliväisyydestä riippuvaista elämää. Tämä kurja paaria-suku vaeltaa ympäri ystävätönä, ylönkatsottuna, kunnes Jumala näkee hyväksi vapauttaa heidät pitemmistä kärsimyksistä, ja vaikka usein joutuvat surmansa suuhun jo lapsina, tahi saavat kuolla puutteen myöhemmin, en kuitenkaan eläissäni ole kuullut että täysikasvuista albinoo[13] olisi varsinaisesti vainottu. Tsululaiset kyllä haastelevat näiden vaivan-alaisten olentojen kanssa, mutta ainoastaan etäältä, ja sallivat harvoin niiden päästä mihinkään lähempään yhteyteen; vaan yleinen sääntö on, ett'eivät niistä ollenkaan ole tietävinään. Ula oli sen vuoksi osoittanut suurta älyä tätä tuumaa keksiessään; ja koska hyvin tunsin hänen taitonsa kasvojen vääntelemisessä, oli mielestäni syytä toivoa, että hänen aikeensa onnistuisi. Palattuani leirivalkealle mainitsin vaan lyhyesti, että hän oli lähtenyt tiehensä, ja jätettyäni Edward- ja Jan-paroille toistaiseksi hyvästi, kehoitin Arnold Beidermann'in nousemaan ratsulleen, jonka jälkeen me kumpikin käänsimme selkämme surmanäyttämölle ja ohjasimme hevosiamme Utrechtia kohden.

8:sas Luku.

Ilmaus heiniköillä.

Sen onnensattuman johdosta, joka oli pelastanut kapineeni Kafferilais-rosvojen huomiosta, rajoittui Utrechtissa oloni vaan kolmeen päivään, mitkä olivat tarpeen saadakseni käskyjä, joita minun tuli panna täytäntöön, latoakseni kaksiin vankkureihin aseita, ampumavaroja y.m. uusia nostokkaita varten ja voidakseni valita kaksi tai kolme kokenutta miestä auttamaan minua Swatsilais-nostoväkeä järjestämään ja harjoittamaan. Enemmän apuväkeä ja sotatarpeita piti seurata minua aikansa. Tehtäväni oli muodostaa joku runko-joukko, jonkinmoinen kesku-ydin, johon sitten helposti toisia rekryytejä voisi liittyä.

Saamieni käskyjen yksityiskohtiin en huoli kajota; mutta lavea ehdonvallon ala jäi minulle ja sain ohjata asiat kohti toivottua tarkoituserää tavalla, joka mielestäni parhaiten sopi yhteen maan-asukasten luonteen ja tapojen kanssa. En voi sanoa odottaneeni juuri suurta apua tuosta mustasta joukosta, jonka olin valtuutettu kokoomaan, sillä ainakin tähän saakka olin havainnut, että jonkun Tsululaisen pelkkä nimi oli kylläksi hämmentämään kokonaisen kyläkunnan Amaswatseja; mutta kelpo päällikköiden johdolla saattoivat nämät kylläkin uljaasti taistella, ja iloitsinpa, että olin löynnyt vaikutus-alan, johon sain neroani tyhjentää. Kaikki oli säästelemättä varustettu retkeä varten; oivallinen härkävaljakko annettiin minun vankkureitani vetämään, ratsuja hankittiin itsekullekin retkikuntalaiselle ja päälliseksi kelpo seuralaisparvi ystävällisiä maan-asukkaita, jotka tekivät monenlaista virkaa, ja kaikkien muiden huolimattomuksiensa ohessa osoittivat ylistettävää täsmällisyyttä, kun ruokaa oli

saatavissa.

Niinpä, jätettyämme sydämellisesti hyvästi Utrecht'in hyvälle asukkaille, läksimme matkaan, ja päästyämme murhapaikalle, otimme myötämme vankkurini. Kuljimme yli Eland'in vuorijonon, laskimme siitä Pongola-virrälle, ja vähän vaivalloisesti päästyämme tämän ihanan joen poikki, saavuimme Lyneburg'iin, jossa sanoimme jäähyväiset sivistyneelle maailmalle ja retkeilimme kesyttömille heiniköille, osoittaen pääasiassa koilliseen ilmansuuntaan.

Tässä mielin pysäyttää kertomukseni, kuvaillakseni lyhyesti Etelä-Afrikanlaisen matkustuksen tavallista päiväkulua, vaikka sitä tehdessäni ehkä antaunkin vaaraan puhua hyvin tunnetuita seikkoja. Päivän ensi hämärrys näkee ajajat valjastelemassa härkiänsä, toimi, jonka huokeammin suorittaa paperilla, kuin todellisuudessa. Härillä, näet, vaikka muuten ovat kärsivällisiä ja kestäväisiä, on enemmän elkiä nahassaan kuin millään muilla eläimillä, joita tunnen — paitsi lampailta. Ne ovat ihmeellisen terävä-älyisiä, paljoa enemmän kuin monikaan mies, joka kaiken elämänsä on niiden kesken hyörinyt, voi aavistaa. Jos teillä sattuu olemaan erityinen kiire panna valjaisin ja lähteä matkaan, niin äkkää joku juonikas härkä heti halunne ja alkaa oitis tehdä kaikellaisia temppuja, jotka saattavat yrityksenne vaikeudet kolminkertaisiksi ja vetävät aikaa kolme tavallisen vertaa. En kykene päättämään, luuleeko elukka tällä oikullisella käytöksellä kostavansa niitä ankaria ruoskalöylyjä, joita tuontuostakin saa ajajiltaan; mutta joku hieno vaisto näyttää aina ilmaisevan härille, milloin niiden itsepintaisuus tekee enintä haittaa omistajille, eivät silloin koskaan jätä tilaisuutta käyttämättä. Todentotta, ne ovat kiusallisia, vaikka hyödyttömiä elukoita.

Kun vankkurit on valmiina, lähdetään liikkeelle, jolloin nuo raskaat ajoneuvot vierivät peräkanava hiljaista kulkuaan. Joutuisuus vaihteleikse vaan luonnon mukaan, mutta ei ikänä nouse ylitse kolmen peninkulman tunnissa.

"Entä tiet sitten?" kysyy ehkä lukija. Niinpä niin, mitä vähemmän Etelä-Afrikan teistä puhutaan, sitä parempi. Lyneburgin jätettyämme ei meitä enää rasittanut edes merkkikään mistään raitiosta, emmekä sitä juurin kaivanneetkaan. Muuan musta-ihoinen astui ensimmäisten vankkurien etummaisten härkien eli n.k. johtajien edellä, taluttaen niitä jonkinmoisesta kammitasta, ja muut juhdat seuraavat vakavasti kumppaniensa jälkiä. Ei mikään voi mennä yli sen tarkan vaiston, jolla kelpo pari tuollaisia etu-härkiä hakee ja noudattaa raitiota. Kentiesi ainoastaan yhdet ainoat vankkurit ovat useita kuukausia sitten tähän suuntaan kulkeneet, ja kuitenkin tuollaiset oikeat ensimmäisen luokan johtajat keksivät pyörän viilloksen, seuraavat sitä kenenkään auttamatta ja, mikä vieläkin tärkeämpää, aivan eksymättä. Kun sitävastaan uutta tietä retkeillään, niinkuin nyt me, tarvitsevat etummaiset härjät miehen johdatusta, sillä ohjaksia ei lainkaan tunneta.

Noin kymmenen aikaan, taikka aikaisemminkin, jos veden luo päästään, tehdään seisaus, jolloin juhdat päästetään valjaista pariaksi tunniksi syömään, sill'aikaa kuin kaksijalkaiset murkinoitsevat tai syövät päivällistä, mikä sana sitten ateriaa parhaiten vastanee. Toisen kerran pysäytetään iltapäivään ja sitten tulee eteen *laagerin* laittaminen, toimi, jota näinä rauhattomina aikoina en ensinkään ollut halukas laiminlyömään. Kun tästä toimituksesta jo on puhuttu, en sen pitemmältä huoli siitä kertoo; sanon vaan, että yöllinen varustuksemme tehtiin enemmän villipetojen kuin villi-ihmisten varalta. Sittenkun karja paimenmiesten vartioimana oli syönyt tarpeeksi kauvan, ajetaan se leirin sisään ja kytketään pitkin vankkuri-riviä; yövartija asetettiin ja pitkäin puheiden ja ankaran tupakanpolton jälkeen kellistyivät miehet toinen toisensa jälkeen levolle, ja leiri oli — rauhallinen kaiketi? Ei, ei ainakaan siinä merkityksessä kuin neljän seinän väliset asujamet nimittäisivät. Hermohikas tai painajaisella rasitettu ihminen saapi kuulla ison joukon kummia ääniä, jotka hänen untaan häiritsevät. Ensiksi kamoittava pitkäveteinen ulvonta kaikuu korvaan, sitä vastaa puolen tusinaa toisia eri haaroilta lakeaa, ja kohta kaikki leirissä olevat koirat syöksevä ulos, hurjasti haukkuen; sitten jotkut älähdykset ja murajamiset etempää ilmoittavat, että yksi tai useampia niistä on tappelussa kamalan suden kanssa, jonka kumppanit vaanivat ympäri, etsien ketä niellä saisivat. Koirista palaa yksi toisensa perään takaisin ja kyyristyy nukkumaan, mutta susien laulukunta jatkaa vielä pensastoissa virttään, ja jotkut vähemmän kokeneet hurtat pysyvät hereillä ja levottomina. Yht'äkkiäpä seuraa kuoleman hiljaisuus, ja vartijamies, jos hän on erämaassa oloon tottunut, ajaa uutta puuta valkeaan, joka heittää ylös ystävällisen toivon ja valaisee huiskin haiskin hämmennyttä, levotonta karjaa. Matala, syvältä tuleva karjunta kajahtaa kaukaisen pitkäisen lailla yli heiniköiden, härjät ja hevoset korskuvat pelvosta ja yövartija kiipee katos alle lähimpiin vankkureihin, kiehtoillen silmillään pimeään, pyssy täys'vireessä. Mutta leijona ei sen lähemmäksi tule; liekkiä peljäten se siirtyy muualta saalista etsimään, ja taaskin sudet pitkäveteisillä ulvahduksillaan ilmaisevat, että pensastot ovat jälleen heidän yksinomaista alaansa. Tällaista kestää pitkin yötä, ja väsynyt retkeilijä ei näistä lukuisista häiriöistä vähääkään pidä lukua. Tottumus ja kova päivätyö tekee, ett'ei hän sellaisesta roskasta ole tietävinään, vaan luottaa yövartijaan ja nukkuu vanhurskaan unta.

Ei tapahdu usein, että leijonat uskaltaisivat hyökätä leiriin, paitsi jos tuli on päästetty liiksi sammumaan, taikka ankara nälkä petoja vaivaa, — seikka, joka harvoin tapahtuu niin riistarikkaassa

maakunnassa, kuin Etelä-Afrikassa. Kumminkin joutuu usein maan-asukasten karja näiden eläimien saaliiksi.

Päivän aikaan, kun ponnistelevat härjät hiljakseen kiskoivat vankkureita eteenpäin, teimme monta retkeä metsänriistaa saadaksemme, tappaen kaikenlaatuisia antiloopeja, gnuu-kauriita, kwagga-eläimiä, väliinpä puhveli-härkiäkin. Maan-asukkaille on varsinkin viimeainittujen eläinten liha oikeata herkkua, ja niiden ajossa tapahtuu usein kamalia seikkailuja; sillä villipuhveli on hurja vastustaja, joka lujalla uljuudella karkaa vihamiehensä päälle, vieläpä ajaa sitä takaakin, ja jos raivokas otus hänet saavuttaa, ei ole suurta pelastuksen toivoa, sillä se käyttää niin sarvia kuin sorkkia lävistääkseen ja sotkeakseen vainoojaansa. Kysyinpä syystä, lieneekö itse leijonakaan metsästäjälle niin vaarallinen; ja puhveli näyttää sangen vähän väliä pitävän eläinten kuninkaasta, vaan taistelee hätäilemättä tämänkin kanssa, käypä vielä usein itse päällekin.

Neljänneksi yöksi Lyneburgista lähdettyämme olimme päästäneet juhdat valjaista muutaman pienen Umgowoma-virran syrjähaaran rannalla. Illallinen oli syöty, piippuihin pistetty, ja joka mies istuutui alas juttelemaan — sillä me pidimme tuon ehtoisen yhteen kokoontumisen hauskimpana vuorokauden neljästäkolmatta hetkestä — kun koiriemme suuri levottomuus kiinnitti huomiomme puoleensa. "Mousedeer", kunnan vanha luppakorva, jonka kyljet olivat arvissa monesta tempauksesta villikissain ja kauriiden kanssa, näytti tavattoman rauhattomalta ja teki useita tiedustusretkiä pensastoihin, sen sijaan kuin se muuten tavallisesti nukkui rauhassa valkean paisteessa. Hänen tovereihinsa, jotka pitivät tuota vanhaa varovaista eläintä päämiehenään, näkyi patriarkan rauhattomuus tarttuneen, sillä ne päästivät kumeita murahduksia, joiden tarkoitusta emme käsittäneet.

"Koirien ei ole laita oikea", sanoi Arnold Beidermann. "Kentiesi kiertelee joku leopardi leiriä".

"Niinkö luulette?" vastasin riemastuneena, kun kuulin vanhan ystäväni puhuvan, ja vieläkin enemmän iloissani siitä, että niin joutava seikka oli tullut hänen huomioonsa; sillä pastori-parka oli vajonnut syvimmän alakuloisuuden valtaan, josta ei näyttänyt mahdolliselta häntä nostaa ja, niinkuin ennen jo olen maininnut, pelkäsin toisinaan että epätietoisuus tyttärensä kohtalon suhteen jättäisi pysyväisen vian hänen ymmärrykseensä.

"Niin juuri", hän sanoi. "Taikka, malttakaa; ehkä se on menneen-öisen uneni toteentuminen. Minä nukuin sikeästi, kun näin nä'yn, niinkuin haamun, mustan, kuihtuneen ja kamoittavan, joka ivailien kiristeli mulle hampaitaan, ja lausui näin: 'Valkoinen pappi, hullu pappi, vanha hupsu, mitä sinua hyödyttää kaikki kirjaimet, joita luet noita-kirjastasi? Voivatko ne ottaa kiharatukkaista tyttöäsi Cetewayon, Mustain Mustan, käsistä?' Minä sävähdin, joka jäsenestä vapisten, mutta vaikka haamu oli kadonnut, on nä'yn muisto minua siitä asti ahdistanut. Joku onnettomuus tahi paha uutinen kohtaa meitä piankin".

Nuo toiset miehet valkean ympärillä olivat kylläkin hyviä ihmisiä, ell'ei tosin aivan hienoja, mutta kumminkin hyväsydämiä, jotka eivät suinkaan tahallaan tahtoneet kenenkään tunteita loukata, mutta huomasinpa että heidän oli aika vastus olla nauruun purskahtamatta ystävä-raukkani yöllisestä painajaisesta.

"Sudet ovat varmaankin teitä häirinneet", sanoin; "ne olivat oikein ilkeitä viime yönä. Antti jätti niille pukin räppeet riidan ja tappelun aiheeksi".

"Koko juttu on siinä", kuiskasi Jack Garnett, "että pastori söi liiaksi puhvelin paistia. Minä aina näen paholaisen, jos olen vetänyt nahkaani enemmän, kuin kaksi naulaa kylkilihaa, ja —"

En tiedä mitä juttuja vanhin apulaiseni vielä olisi laskenut ell'ei juuri nyt vanha Mousedeer äkkiä olisi hypähtänyt ylös ja syössyt pois pimeään hurjasti haukkuen, ja sinnepäin koko muu joukkio seurasi.

"Heittäkää uutta puuta tuleen miehet!" huusin, "ja pitäkääte pyssynne varalla! Jotain tavatonta on tekeillä".

Minä seisoin pyssy kourassa etummaisena, jolloin näin liekkein leimutessa, kuinka koirat haukkuivat jonkun tumman, eikä aivan ison esineen ympärillä, joka hitaasti liikkui meitä kohden.

"Taivaan kautta! siin' on pastorin näky", kuulin Garnett'in mutisevan; mutta ennenkuin hän ennätti koskea pyssynsä liipaisinta, lähti tuntemattomasta olennosta himakka äännähdyks; ja sanoen, "Nainen se on!" antoi hän pyssynsä vaipua takaisin käsivarrelleen.

Kohta äänen kuultuani juoksin eteen; huutaen ja potkien noita äriseviä rakkeja; ja tarttuen tulokasta käteen talutin hänet valkealle. Se oli Nohemu.

"Uneni on toteentunut", lausui Arnold Beidermann tyynesti. "Ei minun enää tarvitse kysellä. Tyttäreni on Cetewayo'n käsissä. Katso, Wille, että tuo kurja olento saa hoitoa, ennenkuin vaivaat häntä

täydellistä vastausta antamaan".

Koska itse puolestani paloin malttamattomuudesta, hämmästytti pastorin levollinen ääni minua suuresti. Kurjan tulokkaan ilmaantuminen näytti hetkessä poistaneen mielenjätteen, johon tuo julma epätietoisuus oli ollut syynä, ja hän puhui, niinkuin puhuu kohtaloonsa tyytynyt mies, jonka sydän on murtunut.

"Antakaa muutamain miehistänne lähteä kanssani", sanoi tyttö Tsulujen kielellä; "ja antakaa niiden tuoda muassaan hiukan ruokaa. Landela on tuolla metsistössä, nälästä ja väsymyksestä uupuneena".

Nohemu'n opastamina saavuimme pian paikalle, minne hän oli seuralaisensa jättänyt, jolloin asetimme vanhan imettäjani kuihtuneet jäsenet oksista tehdyille paareille ja kannoimme hänet niin huolellisesti leiriin. Hiukkanen ruokaa, varovaisesti annettuna, virkisti häntä piankin, ja suuri syy oli toivoon, että hänen voimansa huolellisen hoidon kautta palaisivat ja henki säilyisi; sillä Tsulut ovat sangen sitkeätä rotua ja saattavat kärsiä kolahduksia, jotka valkoisen ihmisen auttamattomasti sortaisivat.

Ja taaskin Arnold Beidermann'in käytös minua ihmetytti. Ei hän tähän saakka ollut Nohemu'lta yhtään kysymystä kysynyt, vaan käänsi kaiken huomionsa pitämään vaaria, että vanha Landela saisi soveliasta ravintoa. Vaikka tyttö koko ajan tuon laupeudentyön kestäessä oli hänen vieressään ja yksi ainoa lyhyt lause olisi houkutellut totuuden ilmi, jäi kysymys tekemättä, ja hän jatkoi säännöllisesti työtänsä saada tuota sokeata puolikuollutta Kafferilaista eukko-rukkaa tointumaan, näennäisellä huolettomuudella ja utelemattomuudella, joka minusta ylen kummalliselle näytti. Minä puolestani paloin kärsimättömyydestä kuulla tytön kertomusta, mutta Arnold'in mielen tyynyys silmäini edessä en uskaltanut hänen läsnäollessaan tehdä kamalaa kysymystä, vaikka tulevaisuus onneni niin suuressa mitassa riippui tiedoista, joita Nohemu saattaisi antaa. Hienotunteisuudesta kaikki kumppanimme olivat läheisyydestä poistunut, hyvin oivaltaen, että heidän läsnäolonsa olisi sopimatonta, vaikka tosin heidän taitonsa Tsulujen kielessä ei ollut tarpeeksi riittävä, että olisivat pitkää haastelua tällä kielellä ymmärtäneet.

Ja ehkä lukijaa kummastuttaa, kuinka saattoi tapahtua, että niin puhelias nuori nainen, kuin Nohemu oli — tyttö, joka nautti haasteluista ja liverryksistä täydelleen yhtä paljon kuin ikänä kukaan muukaan hänen heimossaan — että hän saattoi olla suustaan lavertamatta uutisia, joita hän tiesi meidän niin tärkeää haluavan kuulla. Syy oli kahdenkertainen. Ensiksi kunnioitus vanhaa Landelaa kohtaan, jonka oikeus ikänsä nojassa oli kertoa hirmutapauksen erikoiskohdat; toiseksi — pitääkö mun sen mainitsemalla haihduttaman kaikki myötätuntoisuus, jota mahdollisesti tuota urheata lasta kohtaan olen herättänyt? — Toiseksi Nohemu oli liian ankarassa puuhassa huikean ruokavadin ynnä runsaan puhvelinpaisti-kimpaleen kimpussa, välittääkseen mistään muusta, kunnes oli nälän vaatimukset tyydyttänyt. Vanhalle, nääntyneelle imettäjäräukalleni täytyi antaa ravintoa varovasti; mutta hänen seuralaisensa oli terveys, varteva nuori nainen, jonka suhteen sellaisista varokeinoista ei mihinkään ollut. Niin annoimme hänen auttaa itseään, ja, lyhyesti sanoen, hän käytti lupaa kelpo tavalla hyväkseen. Toivonpa ettei tämä tosiasia suinkaan halvenna tuota oivallista tyttöä nuorten romantillisten naisten silmissä, jotka mieluummin olisivat nähneet hänen puhkeavan valituksiin Minnan tähden, taikka menevän tainnuksiin kuultuaan, että Ula oli vihollisen leiriin lähtenyt, sen sijaan kuin hän nyt palautti voimansa ja toimikykynsä runsaasti nauttimalla eteensä tuotua muonaa. Nohemu oli hyvä lapsi, ja seurasi luonnon viittamaa uraa; ja heikkoudessani tunnustan, että katson hänen tehneen aivan oikein. Jos ei mikään muu auta tyttöä puolustamaan, niin sallittakoon mun mainita, että hän oli metsäläislapsi, jolle sivistyneen yhteiskunnan menot olivat tuiki tuntemattomat.

Ajanpitkään vanha Landela tointui tarpeeksi voidakseen puhua, ja samalla aikaa Nohemu sysäsi syvään henkäisten muonavadin luotaan. Kaikki vaitiolon välttämättömyys oli nyt lopussa; mutta kun ei Arnold yhtäkään kysymystä tehnyt, en minäkään uskaltanut puhua Ula'sta imettäjälleni, peljäten, että mainitsemalla hänen poikaansa saattaisin hänet juurtajaksain kertomaan kaikki, mitä eromme jälkeen oli tapahtunut. Mutta suureksi mielipahakseni vanha eukko vaan kujerteli kestämiään surkeuksia erämaassa ja kamalia kärsimyksiä, joita silmänsä hänelle olivat tuonut. Tämä viimeainittu onnettomuus sysäsi kaiken muun syrjälle, ja hän näytti vähän väliä pitävän vanhan Pieter'in ynnä tämän perheen surmalla; ja Minnan olemassaolon hän tuntui tyyni unhoittaneen. Kuinka kovin tämä kärsimystäni koetti, on helposti ymmärrettävä asia, varsinkin kun Arnold Beidermann levollisesti kuunteli sokean valituksia, kysellen häneltä kärsimystensä laatua ja niitä vaaroja, joita hän oli kohdannut, mutta mainitsematta sanaakaan, joka olisi vanhan vaimon muistiin johdattanut sen seikan, että kysyjällä oli tytär, jonka kohtalosta emme vielä mitäkään tienneet — ainakaan en minä, sillä en pannut suurta arvoa näkyyn, jonka pahaenteisyys näytti tykkänään ystäväni tyydyttäneen.

Kärsivällisyyteni kävi viimein vastustamattomaksi, ja kysyin siis Landela'lta, eikö Nohemu voisi kertoa tapahtuneiden asiain vaiheita, johon hän antoikin suostumuksensa, vaikka puoliääneen mutisten, sairaan ihmisen näreällä kärsimättömyydellä ettei työllä mitään sen enempää ilmoitettavaa ole, mutta

nuori kansa ei koskaan tyydy siihen mitä vanhempansa tietävät kertoa.

Nohemu, iloissaan, että puheenvalta oli saatu, oli juuri puhkeamaisillaan puhetulvaan, kun Arnold Beidermann, ylöspäin katsahtaen lausui tynesti:

"Ota tyttö kerallasi ja kuuntele yksinäsi hänen juttuaan. Synkeän kertomuksen kuuleminen uudestaan tekisi vaan sydämeni raskaammaksi".

"Uudestaan!" huudahdin hämmästyneenä. "Kuinka on mahdollista, että voitte tietää asiain oikean taidan?"

"Minä sen tiedän", hän juhlallisesti vastasi; "tiedän, että tyttäreni on Tsululais-kuninkaan käsissä. Ilmestys, jonka sain menneenä yönä, oli aivan riittävä, ja minä ylistän Häntä, joka näki hyväksi päästää minut epätiedoistani. Mene ja kuule tytön kertomus, ja sitten tule takaisin ja sano olenko väärässä; minä siihen asti vaalin tätä vanhaa vaimoa".

Tuo horjumaton pahimman uskominen, jossa Beidermann niin järkähtämättä pysyi, tarttui vähittäin minuunkin; ei niin paljo sen vuoksi, että unennäköön olisin luottanut, kuin siitä syystä, että arvelin pastorin kuulleen jonkun sanan, luikahtaneen jommankumman naisen suusta, joka minulta oli jäänyt älyämättä ja joka vahvisti hänen aavistuksiaan että Minna oli vankina. Arnold oli tarkka järjen mies, joka olisi nauranut ja ivannut toisen unennäköjä, niin että yllämainittu arveloni näytti luonnollisemmalta selvittämään sitä perinpohjaista utelemattomuutta, jota hän nyt osoitti; ja tämä seikka yksinään riitti laajentamaan pelvon aiheita, jotka jo olivat mieleeni päässeet juurtumaan. Sykkivällä sydämellä siis pyydettyäni Nohemu'n seuraamaan itseäni eräasen *laager'in* syrjäiseen nurkkaan, sykkivällä sydämellä käännyin tämän puoleen, kun Arnold'in silmistä olimme päässeet, ja kysäisin äkkiä, "Miss' on Enamela?"

"Mistä minä tiedän?" tyttö vastasi kysymyksestä nähtävästi kummastuneena. "Luulenpa, että Lumba'n soturit hänetkin surmasivat samalla kun nuo toiset valkoiset".

"Hänen ruumistaan ei ole muiden seassa", sanoin.

"Sitten hän välttämättömästi on joko päässyt pakoon taikka viety pois vankeuteen. Todennäköisimmin on jälkimäinen tapahtunut, sillä Lumba on oleva ylpeä, kun tuo kuninkaalle valkoisen tytön. Mutta mintähden semmoista melua hänestä pidätte? Hän on tuleva onnelliseksi Cetewayon kraal'issa; kuningas on hänelle antava yllinkyllin lihaa ja olutta, eikä häntä panna maata kuokkimaan viljan kasvua varten".

Lihaa ja olutta! siin' oli puhujan ainoa käsitys maallisesta onnesta. Lihaa ja olutta mielinmäärin, ynnä vapautus ruumiin työstä! Sepä hirmuista! Arnold Beidermann'in pahimmat aavistukset olivat siis saaneet vahvistuksensa.

"Älkää niin silmiänne mullistelko", tyttö jatkoi. "Ei mitään pahaa tapahdu valkoisen papin tyttärelle. Cetewayolla on kylläksi mustia tyttöjä, jotka hänen mieltään noudattavat", hän hieman ylpeästi lisäsi, "ja hyvinkin luultavasti hän lähettää Enamelan Nataliin".

Tässä oli pieni lohduksen kipinä, ja asiaa arvelemalla ymmärsin, että jos kuningas salaisesti oli käskenyt ottaa Minnan vangiksi, niin oli se varmaankin tapahtunut pikemmin jostain valtiollisesta syystä, kuin muun vuoksi. Ehkä hän tahtoi peloittaa toisia lähetyssaarnaajia ja saada nämät perheineen muuttamaan maasta pois; mutta siinä tilassa kuin minä olin, ei ollut helppo tynesti asioita aprikoida, kentiesi Tsululais-päällikkö toimi omalla uhallaan; kentiesi — mutta en tahdo lukijaa väsyttää luettelemalla niitä hurjapäisiä arveluita, joita tämä pahinten pelkojemme vahvistus minussa synnytti. Läpitse kaiken irvisteli meitä vasten naamaa se tosi-asia, että tyttö, jota rakastin, oli vankeudessa keskellä raakalaisheimoa: ja kun Nohemun oli mahdoton käsittää tunteita, jotka meille toivat niin hirmuista tuskaa, saatoin häneltä ainoastaan lyhyimmiten kysellä kaikesta mitä hän kuullut ja nähnyt oli, sekä johtaa omat päätökseni hänen hajallisista tiedon-annoistaan. Näitä hän tulvanaan laski kylläkin mielellään — todella liiankin mielellään; sillä hän ryhtyi kuvailemaan joka asiaa, niin hauskaa kuin ikävää, joka hänen tielleen oli joukahtanut, parantaen äidinkiелensä suhteellisen köyhyyden vilkkailla kasvojenliikenteillä, jotka täydelleen korvasivat sanain puutteen. Ei pilveä, ei pensasta, tuskinpa edes yksikään luikertava sikalisko ollut hänen terävän silmänsä huomaamatta jäänyt; myöskin sen maakunnan luonto, jonka halki hän oli kulkenut, sai sanoissa niin tarkan kuvauksen, että minä sen hetikohta tunsin; ja päästäksemme asiain perille, täytyy meidän tarkkuudella kuunnella joka ainoaa tavua tässä perinpohjaisessa kertomuksessa. Ei käynyt päinsä sanoa: "Loiskaapas yli tuon paikan", taikka: "Heitä tämä juttu siksensä"; sillä jos sen teit, niin puhuja auttamattomasti kiersi samaan paikkaan ja kertomus pikemmin hidastui kuin joutui, saada Kafferilaista — oli hän sitten mies tai vaimo kertomuksessaan joutumaan, on suorastaan mahdotonta; kuuntelin siis kärsivällisesti loppuun saakka koko jutun, joka mihinkä muuhun aikaan hyvänsä olisi ollut sangen jännittävä, sillä Nohemu, jos

kertoikin hitaasti, kertoi sangen hyvin.

Päivä oli valjennut ja valjastustoimi alkoi, ennenkuin tyttö oli lopettanut, jolloin annoin hänelle luvan kyyristyä vankkureihini nukkumaan pois väsymyksensä. Suurena lohdutuksena oli minulla nähdä, ett'ei hän Ulan suhteen ensinkään huolissaan ollut.

"Pian saamme hänet nähdä Mambassa", hän sanoi, "ja silloin hän kertoo teille kaikki Enamelasta". Kadehdinpa työltä sitä luottamusta, jota hän osoitti kasvinveljeni rohkeuteen ja älyyn, kaikki koristukset pois riisuen hänen kertomuksensa kuului melkein seuraavasti: Ennenkuin Ula oli lähtenyt kanssani etsimään ryöstettyä karjaa, oli hän varoittanut Nohemua niistä sotatuumista, joihin Tsululaisparvi todennäköisimmin olisi ryhtyvä, ja käskenyt hänen etenkin päivällä olla varoillansa sekä yön aikaan pujahtaa vanhan Landelan keralla heiniköille. Tyttö luotti ehdottomasti neuvon-antajaansa ja ilmoitti kohta lähtömme jälkeen pelkonsa Minnalle, joka vuorostaan puhui asian Boerille ja tämän perheelle. Mutta varoitus tapasi kuuroja korvia. Pieter-ukko oli suvainnut kerran myöntyä enemmistön tahtoon, mutta nyt hän oli päättänyt päästä perille kaikista vastuksista huolimatta. Pitkän päivämatkan jälkeen vankkurit seisautettiin, tehtiin leiri ja kaksi miestä vartioitsivat yön aikaan. Mutta Landela ja Nohemu olivat päättäneet seurata kasvinveljeni neuvoa, ell'ei vanha Boeri pysyisi *laager'issa* kunnes apu, jota Arnold Beidermann oli hakemaan lähtenyt, joutuisi. Vähäistä ennen päivän koittoa molemmat koettivat saada Hollantilaista viipymään leirissään, ja saatuaan kiellon vastineeksi he kääntyivät Minnan puoleen, pyytäen häntä liittymään heihin ja niin uhkaavaa vaaraa karttamaan. Mutta tähän neiti Beidermann ei suostunut, vaan sanoi, että koska isä kerran oli hänet vanhan Pieter Dirksen'in ja tämän perheen huostaan uskonut, niin oli hänen velvollisuutensa pysyä paikallaan. Nähdessään että hän oli luja aikeessaan ja huomattessaan että Boerit itsepäisesti alkoivat valjastaa, Nohemu varusti itselleen jauhopussin ja puikahti pensastoon, kädestä taluttaen vanhaa Landelaa, juuri kun aurinko rupesi pilkistämään ilmanrannalta.

Ruoskia aika tavalla läjäytellen — jonka kaiken tyttö kertoessaan osoitti — pantiin vankkurit liikkeelle, sill'aikaa kun molemmat naiset kyyristyivät pensaisiin kunnes matkue ehtisi näkyvistä; mutta seura oli tuskin puolta penikulmaa ennättänyt, ennenkuin hurjat huudot ynnä pyssynlaukaukset ilmoittivat, että kasvinveljeni oli liiankin tarkalleen vihollisen aikeet arvannut. Piilopaikastaan pelästynyt tyttö katsoi tuota epäsuhtaista taisteloa — soisinpa kykeneväni sinänsä muuttamaan paperille hänen selvän kertomuksensa ynnä myötaseuraavat liikenteet! — sekä kuiskasi havaintonsa sokealle seuralaiselleen. Hän näki kuinka miehet kokoontuivat vankkurien ympärille, joissa naiset piilottelivat, ja kuinka he tekivät hurjia, vaikka voimattomia ponnistuksia puolustaakseen armaitaan. Matkan etäisyys oli liian suuri, että olisi voinut yksityisseikkoja selvittää, ja tummain soturien parvet peittivät silmältä tämän kauhistavan näytelmän keskustan; mutta laukaukset alkoivat yhä harvemmin kajahtaa, kun sitä vastaan vihollisen villi kiljuna kävi aina lujemmaksi, ja vihdoin tuliputket tykkönään vaikenivat, jolloin vapisevat pakolaiset tiesivät, että heidän entisiä matkakumppaneitaan ei enään ollut — että ne olivat jok'ainoa saaneet surmansa Tsulujen assegaista.

Huoli omasta turvallisuudesta anasti nyt heidän kaiken olentonsa, ja molemmat pysyivät aivan liikkumattomina, niin ett'ei Nohemu edes päätänsä nostanut tähystelläkseen ympärilleen, koska pieninkin liikunto olisi saattanut vetää rosvojen huomion puoleensa, jotka huudoista päättäen parast'aikaa olivat uutterassa puuhassa ryöstää vankkureita. Äkkiäpä noin puolen tunnin kuluttua (kuten sittemmin sain kuulla, vaikka tämä aika pakolaisista tuntui ijankaikkisuudelle) melu aivan lakkasi; ja silloin Nohemu, kun uskalsi katsoa sinnepäin, näki armeijan tekevän peräymistä.

"Etkö sitten mitään huomannut?" kysyin tässä välikohdassa. "Eikö mikään osoittanut, että ne kuljettivat vankia muassaan?"

"Minä vaan katsoin", tyttö vastasi, "eikä tullut mieleenikään ajatella mitään vankia".

"Mutta saattoiko Enamela joutua pois niin, ett'et sillä mitään väliä pitänyt?" kysyin vielä.

"Ihan varmaan; sanoinhan teille, että ajattelin itseäni, enkä häntä".

Mitään sen parempaa selvitystä en voinut saada, ja Nohemu jatkoi kertomustaan.

Auringonlaskuun saakka he pysyivät piilopaikassaan; sitten he hiipivät tiehensä pimeässä, uskaltamatta kumminkaan käydä hajoitetuilla vankkureilla, koska pelkäsivät tapettujen haamuja. Helposti voi ymmärtää, mikä vaikeus oli johdattaa sokeata vaimoa tuossa kesyttömässä ja vaikeakulkuisessa maakunnassa halki yön (sillä ainoastaan pimeän hetkinä onnettomat matkaajat tohtivat liikkua). Landela oli päättänyt etsiä suojaa Swatsien maassa, ja sinnepä he ohjasivat askeleensa, käyttäen ravinnokseen kasvien juuria ja marjoja sekä kärsien vaivoja, joiden alle jokainen muu ihmisolento sangen luultavasti olisi kuolijaaksi uupunut.

Pongolan poikki päästyänsä, uskalsivat pakolaiset matkustaa päivälläkin, jolloin Nohemun oli

helpompia ohjata seuralaisensa askelia; mutta en tahdo kiusata lukijaa tämän kamalan retken yksityisseikoilla. Edellisenä päivänä oli tyttö huomannut matkaseurueemme, mutta varoi näyttämystä, kun ei tiennyt millaisia tervetuliaisia kohtaisi. Vaan sattui niin, että metsästäissani jouduin lähelle Nohemun piilopaikkaa, jolloin tämä minut eroitti, ja sitten myöhemmin, kuten olen kertonut, kun ilta jo oli tullut ja hän tiesi kohtaavansa minut leirissä, hän tuli saapuville. Että he osuivat eteemme, oli marinaankin Jumalan onnellinen sallimus, sillä vanha imettäjäni ei hyvinkään tietysti olisi enää kahta päivää kestänyt sellaista kauheata räsitystä.

Tämänlaatuinen oli lyhykäisyydessään Nohemun kertomus; ja vaikk'en saanut mitään lohdutusta sen synkistä tapahtumista, niin tunsinpa ihmetteleväni tuota tyttöä, joka niin uskollisesti oli riippunut kiinni avuttomasta seuralaisestaan, kun tiesi helposti hyviin korjuihin pääsevänsä, jos hänen olisi oman onnensa nojaan heittänyt.

Ennenkuin vankkurit läksivät liikkeelle, menin Arnold'in luokse, jonka löysin vielä valvomasta Landelan vuoteen äärellä.

"No niin, enkö oikeassa ollut?" hän lausui surullisesti hymyillen, kun olin likelle tullut.

Äänettömäksi myönnytykseksi saatoin ainoastaan nyökkäyttää päätäni; sillä olihan pastorin unennäkö käynyt toteen.

9:säs Luku.

Nomteba, noita-akka.

Luulenpa melkein lähelle totuutta osaavani, sanoessani että Arnold Beidermann'in mieli virkistyi nyt, kun olimme saaneet kaikesta järjellisestä epäilyksestä vapaan tiedon kohtalosta, joka oli hänen tyttärensä osaksi tullut. Hänen mureellisen muotonsa ja saamattomat vastauksensa ilmaisivat kyllin selvään, että ajatukset ijankaiken tulisivat pysymään kadonneessa lapsessa; mutta kuitenkin hän alinomaan ponnisteli voimiaan, näyttääkseen iloiselta, ja koetteli osoittaa mieltymystä jokapäiväisiin toimiimme. Pääasiallisena lohdutuksena hänellä oli pitkät keskustelut Landela-eukon kanssa, jolloin moni pieni muistelu kadonneen lemmikin lapsuuden ajalta tuli puheeksi ja näytti yksinjääneelle isälle tuovan jonkinmoista haikeata lohdutusta. Vanhan ystäväni sieluntila tänä koetuksen aikana pysyy aina minulle salaisuutena, niinkuin myöskin se erinomainen tärkeys, jonka hän näkemäänsä unennäköön laski.

Mutta sill'aikaa vankkurit yhä vakaasti vierivät edelleen, ja vihdoinkin tulivat näkyviin nuo ympyrään raketut, mehiläispesän muotoiset majat, joita yhteensä nimitettiin Mamba'ksi. Tähän pysähdimme; mutta Jack Garnett, Arnold Beidermann ja minä ratsastimme vielä edellemme tapaamaan kraal'in päämiestä ja saamaan tietoa Amaswatsilais-kuninkaan olopaikasta. Ne harvat maan-asukkaat, joita tähän asti olimme kohdanneet, näyttivät olevan Brittiläisten ystäviä ja osoittivat iloa tulostamme, me kun ehkä johonkin määrin saatamme heitä suojella Tsululaisten päällekkarkauksilta.

Päällysmiehenä oli Mamba'ssa muuan Vamutsa, tukeva, onnistuneen näköinen metsäläinen, joka räpäytti silmäänsä aivan hullunkurisesti, ja jolla näytti olevan vahva taipumus olueeseen tai johonkin muuhun huumaavaan juomaan, jos tuo hieman pilventakainen tilansa, jossa hän ilmaantui, antaa meille äsken alkaneessa tuttavuudessamme oikeuden moiseen johtopäätökseen. Hän lausui meille kuninkaan nimessä sydämelliset tervetuliaiset ja ilmoitti, että hänen herransa oli par'aikaa muutamassa kylässä noin neljänkymmenen peninkulman päässä pohjaiseen päin sekä rukoili meitä riisumaan juhdat Mamba'ssa, jossa muutamat heidän miehistään meille majoja pystyttäisivät kunnes saataisiin kuninkaan lupa asettaa Swatsilais-joukko kuntoon.

Tähän suostuimmekin, mutta pidin etuisampana asettaa vankkurini jonkinmoiseksi laager'iksi; ja Vamutsan johdolla rakettiin härkiämme varten oivallinen kraali leijonia vastaan. Kun kaikki asiat olivat suorassa, lähetin arvoisaa isäntääni luokseni hakemaan, ja sulatettuani hänen sydämensä kelpo rommi-määrällä, aloin häneltä kysellä yhtä ja toista hänen kansansa sotatoimista; ja pidimpä silloin tarkkaa vaaria kutsua heitä liittolaisiksemme, sillä tiesin hyvin, että jok'ainoa raihtuvainen sana saapuisi Swatsilais-kuninkaan korviin.

Vamutsa antoi suuritta mutkitta vihjauksen, että jos maailmassa oli asiaa, joka voi tehdä hänen herransa aikeillemme suosiolliseksi, niin oli tää asia joku sievä lahja; ja muoto, jossa sama lahja löytäisi parhaan arvonsa, oli rommi — hyvää, tuikeata väkevää ja nykistävää tavaraa, eikä sellaista sekolientä, kuin tuo Delagoa-lahden Portukalilainen maahan toi. "Tämä esimerkiksi ei sen hullumpaa ole", päätti tuo verraton valtiotaituri puheensa, ojentaen tina-tuoppinsa uudelleen täytettäväksi.

Olin suuresti ä'issäni huomattessani, että kunnonliittolaisemme laskivat niin paljon arvoa rommipulloon, jota jalommat Tsululaiset katsoivat korkealla ylenkatseella. Mutta, kaadettuani vieraalleni vähäisen rommia, kysyin, kuinka kauvan viipyisi kuninkaan vastaus meille ehtimästä.

Taaskin vihjaistiin, että grog'i[14] panisi sananviejän sääret aika sukkeliksi; ja todellakin näytti väkijuomalla olevan joku taikamahti Swatsein maassa; mutta olin alusta alkain päättänyt olla hemmoittelematta maan-asukasten juoppouden pahetta, ja hämmästyipä Vamutsa jotenkin, kun hänelle ilmoitin, ett'en aikonut antaa pisaraakaan rommia kuninkaalle enempi kuin hänen kansalleenkaan, ja että päästäkseni kaikesta enemmästä vaivasta sekä tarpeettomista viivykkeistä, oli aikomukseni seuraavana aamuna lähteä matkalle itse tervehtiäkseni hallitsijaa.

Tämä odottamaton päätös saattoi päällikön suuresti hämille, ja hän rukoili minua rauhoittumaan, kunnes hän panisi sanan menemään herrallensa; mutta tunsin hyvin ne monet hätäkujeet, joihin nämät ihmiset turvaavat, jos heillä on pieninkin syy arvata, että rommia tulee asian lopuksi; pysyin siis lujasti aikeessani, ja saatuani musta-ihoisen oppaan, läksin matkaan päivännäöllä jättäen *laager'in* Jaakko Garnett'in huostaan.

Yksi ainoa mainittava tapaus sattui tällä matkalla. Me toivoimme yhdessä ainoassa päivässä perille pääsevämme, vaikka maakunta kyllä oli sangen kesytöntä, emmekä sentähden päivällis-ajaksi pysähtyneet, vaan annoimme aika vauhtia mennä eteenpäin polttavassa helteessä, niin että paljasjalkaisen oppaamme oli vähän vaikea pysyä jäljessä. Olimme kulkenut pienen joen poikki ja astuimme juuri muutaman metsistön halki, kun äkkiä terävä surina kohtasi korviani. Huutaen varoitukseksi Arnold'ille, kannustin kohta hevoseni täyteen neliseen jo tiukensin ohaksia vasta aukealle päästyäni, kun tuo vaarallinen metsikkö oli kauvas taakseni jäänyt; sillä äsken kuulemani surina tiesi matkustajalle vaaraa, kamalampaa, kuin leijona, leopardi tai elehvantti — se oli mitättömännäköinen, mutta kuolettavan Tsetse-kärpäsen[15] sotahuuto.

Tämä hyönteinen on kauhea vitsaus Etelä-Afrikan kulkijoille ja tekee paikoittain maan mahdottomaksi karjan, hevosten tai muulien oleskella, jotka nopeasti uupuvat ja kuolevat sen myrkyllisestä puremasta. Onneksi sen olosija rajoittuu muutamiin tunnettuihin seutuihin, joiden läpi saattaa isotta vaaratta yön aikaan matkustaa. Ulkomuodoltaan on Tsetse-kärpänen meidän kotimehiläisemme näköinen, mutta ko'oltaan paljoo pienempi. Vaikka suurinta joutua teimme, emmekä olleet enempää kuin neljänneksen tuntia metsässä, saivat kuitenkin minun hevoseni, niinkuin Arnold Beidermann'inikin, pureman, ja molemmat kuolivat noin kymmenen päivän perästä. Aina kannan epäluuloa, että oppaamme oli tämän tien valinnut Valmutsan käskystä, sillä helposti olisi saattanut välttää vaarallista seutua; mutta tarkempaa selkoa asiasta en ikinä saanut.

Vaikka joutuun olimme kulkeneet, oli kumminkin eräs musta-ihoinen sanantuoja ollut kerkeämpi, ja kuninkaalliselle kraal'ille päästyämme havaitsimme että ruhtinas jo oli tulostamme ennakolta tiedon saanut. On todella sangen ihmeellistä, kuinka nopeaan kaikki uutiset lentävät Kafferien kesken. Saattaapa sanoa, että koko kansakunta on sen päällikön vakoojia, jonka yliherruutta se tunnustaa, ja Eurooppalainen havaitsee, että hänen pienimmänkin tekonsa on huomannut ja huolellisesti muistoonsa pannut joku tuntematon ja näennäisesti näkymätön salanuuskija. Niinpä jälkeinpäin näimme, että Swatsilais-kuningas oli saanut tiedon aivotusta tulostamme Mambaan jo ennenkuin olimme hänen rajansa ylitse kulkeneet, ja oli vetäytynyt nykyiseen olopaikkaansa, lykätäkseen lopullisen vastauksensa nostoväen asiassa, kunnes hänen vakoojansa olisivat tuoneet tarkat tiedot Tsululais-kuninkaan todellisesta asemasta sekä — mikä vieläkin tärkeämpää oli — kunnes hän olisi loitsijoiltaan, poppamiehiltään, neuvoja kysynyt, mihin suuntaan hänen nyt olisi edullisinta toimia.

Kraal'ia lähetessämme tuli lähetyskunta vastaamme, ja meitä saatettiin majoihin, joita tuota pikaa meitä varten oli siivottu. Nämä Kafferilais-asunnot ovat kummallisen somia ulkonäöltään, mutta mataluutensa, valottomuutensa ja inhoittavan löyhkensä takia sangen vastenmielisiä. Ne eivät mitään sen enempää tai vähempää ole, kuin kuperia, ylös-alaisin käännettyjä kopsia, jotka sievästi ovat ulkoapäin katetut puun-oksilla tahi pitkällä ruoholla; ja koko rakennus on lujaan paikalleen sidottu lukemattomilla puisilla paaluilla ja köynnöskasvien oksilla. Majain läpimitta vaihtelee, mutta neljäntoista jalan levyisiä pidetään jo sangen suurina; ne ovat niin matalia, että useimmissa on täysikasvuisen miehen mahdoton seisoa suorana. Tavallisesti on lattiana paljas maa, mutta muutamissa paremmissa majoissa on jonkinmoista valkean muurahaisen pesistä tehtyä savisekoitusta sivelletty lattiaksi ja tämä saa sangen soman muodon, kun naiset litteillä kivillä sen ovat silittäneet. Kafferilaismajan sisustus on köyhä: ainoastaan joitakuita mattoja, joilla asujamet nukkuvat, koria, tarpeeksi tiviiseen nidottuja pitämään olutta tai maitoa, saviastioita ja puisia pään-aluksia. Lattian keskellä leimuaa tuli, eikä savu voi päästä ulos mistään muualta kuin huoneen sisäänkäytävästä, joka on vaan kurja, nelinryömin sisään suljettava läpi. Ja tämäkin on yöksi käärmeiden ja metsänpetojen vuoksi huolellisesti ummistettu, niin että sisällä olevan ilman laatua on helpompi kuvailla mielessään kuin kertomalla. Yhden ainoan kaikkea korvaavan edun tunnen Kafferilais-majoissa — ne ovat, näet, vettäpitäviä.

Nuo kelpo ihmiset, joiden asunnot saimme käytettäväiksemme, olivat kuitenkin unhoittaneet jälkeensä koko joukon eläviä välikirjoja vuokrastaan, niin että yömmä, sen sijaan kuin sen olisi tullut olla levon ja rauhan aika, tuli pyhitetyksi kiivaimpaan sotaan näitä kamalia vuodekumppaleita vastaan; mutta onneksi Arnold'ille ja minulle itselleni, oli meidän nahkamme kelpo kunnossa ja tämänlaisiin hyökkäyksiin tottunut; puhdasverinen Englantilais-siirtolainen olisi meidän tilassamme joutunut elävältä niellyksi.

Oivallinen iltanen, häränlihaa ja olutta, oli meidän varaltamme hankittu, ja mahdollon runsaus samaa ruokaa ilmaantui taas aamiaiseksi; sen syötyämme pyysimme tulla saatetuiksi kuninkaan luokse, mutta meille ilmoitettiin, ett'ei hallitsija voinut meitä ennen tunnin kuluttua vastaan ottaa, jolla ajalla hänen noita-akkansa ehditsi loihutempunsa päättää, ennustaa onnea tai onnettomuutta ja määrätä, tulisiko Swatsien kansakunta liitto-veljeydessään tuottamaan kunniaa suurelle Britannialle, vai eikö.

Polttelimme juuri piippujamme ja tarkastimme ratsujamme, nähdäksemme joko tsetse-myrkyn vaikutuksia alkaisi niissä näkyä, kun äkkiä juohtui mieleeni, että kanssapuheisin yrittäminen sen mahtavan vaimon kanssa, joka ohjasi Amaswatsilais-kuninkaan sydäntä ja omaatuntoa, olisi mielevä ja sangen valtioviisas teko. Tiesin että Arnold'ista olisi hyvin vähän apua tähän toimeen, koska hänen inhonsa näitä loitsijoita ja taikuria vastaan luultavasti saattaisi hänet päästämään suustaan sanoja, jotka saisivat raivon sen henkilön, jota aikomukseni oli puolellemme suostuttaa; ja läksin siis, jonkun vähäisen tekosyyin varjolla, hänen luotaan, ohjaten askeleeni siihen kraal'in osaan päin, jossa noita-akan asunto oli. Onni suosi oikeitani niin, että vaimo lähetessäni juuri seisoj majansa ovella. Silminnähtävästi hän vast'ikään oli saanut vaatetuksensa kuntoon ja valmiiksi siihen suureen juhlatilaan, jossa hän oli niin tärkeän osan toimittava. Neljä tai viisi muuta tohtoria eli poppamiestä oli ko'olla johtajattarensa ympärillä, ihmetyksellä tarkastellen hänen aamutoimiansa, ja voimainsa takaa järsien jotain noiduttua juurta, jota akka pienestä kopasta heille jakeli.

Nuo kelpo-ukot osoittivat suurta taipumusta ajaa minut tieheni, koska lääkkeiden voima muka saattoi heikontua valkoisen miehen saastaisesta katseesta, mutta heidän ruhtinattarensa esti heidät siitä, ja mulla oli siis hyvä tilaisuus mielin määrin katsella hänen suloansa.

Olin usein nähnyt tavallisen Kafferilais-taikurin täydessä puvussa, mutta tämä vaimo sukupuolensa hienolla huomausky'yllä oli saanut itsensä puetuksi inhoittavampaan, ja siis näyteltävänsä osaa varten sopivampaan pukuun, kuin yksikään toinen ihmisolento, jonka ennen tai myöhemmin olen tavannut. Hänen seuralaisensa olivat kyllä kamoittavan näköisiä, mutta itse hän toki joka suhteessa vei niistä voiton; ja ell'en sydämässäni olisi ollut vakuutettu, ett'ei hänen majesteettinsa Perkeleen ylimalkaan ole tapana peittää sorkkia millään valheverholla, niin olisipa tosin ollut anteeksi annettava asia, jos olisin luullut hänen itsensä noitaukon haamussa edessäni seisovan.

Näin edessäni olennon, ihan alastoman, ell'ei lukuun ota jonkinmoista esiliinaa lanteiden ympärillä, joka oli koristettu kaikenkarvaisilla helmillä ynnä leijonan, leopardin ja muiden metsänpetojen hampailla ja kynsillä. Mutta älköön luultako, että tämän puuttuvaisen vaatetuksen takia vaimon tumma iho pääsi näkyviin; sillä niin ei ollut asian laita, ensiksikin siitä syystä, että hän kiireestä kantaan saakka oli yltä yleensä punamullalla ja piipun tuhalla maalattu; ja toiseksi, koska suuri osa noita älykkäitä koristuksia oli silmältä peitossa verkon takana, niin inhoittavan, että sen paljas näkö milt'ei saanut minua pyörtymään. Hänen kaulansa ympäri oli ripustettu jonkun äsken teurastetun eläimen sisälmykset, joita oli vereen kastettu, niin että tämä hiljaksen valui pitkin akan koko ruumista. Kiemuroina ne riippuivat hänen rinnoillaan, ympäröivät hänen kupeitaan, takertuivat polviin kiinni ja valuivat suurina röykkyinä hänen verisille nilkoilleen. Päälaelle oli sisustettu alligatori tai sisilisko sovitettu, ja pienempiä suolia oli kierretty hänen verta tippuileviin hiuksiinsa. Minua ihmetytti, kuinka hän jaksoi kantaa kaikkea tuota törkyä, jolla itsensä oli koristanut; mutta kaikki muut ajatukset hukkuivat yhteen ainoaan valtaavaan kauhistuksen tunteeseen, kun inhoittava hirviö verkalleen astui minua kohden ja puhutteli minua sillä nimellä, jolla maan-asukkaat mua tavallisesti kutsuivat.

"Kuka olet?" huusin hänelle, ja minut valloitti ankara halu lähteä karkuun. "Kuinka nimeni tunnet?"

"Te olette Kuta, Englantilainen, jonka karjan Cetewayo on ryöstänyt. Eikä ainoastaan karjaanne", hän jatkoi, lähestyen niin liki, että pelkäsin hänen törkeiden koristustensa minuun koskevan, "eikä ainoastaan karjaanne. Tsululais-kuninkaan käsissä on jotain, jota pidätte raavaitanne kalliimpana", ja hän irvisti ilkeästi, huomattaessaan että minä säpsähdin tuon odottamattoman tiedon kuultuani.

"Sanokaa mulle kaikki, mitä tiedätte", pyysin rukoilevasti, ja inho, jonka akan läheisyys minussa vaikutti, haihtui ankaran haluni tieltä saada häneltä houkutelukseksi salaiset tietonsa. "Miksikä peittäisitte surevalta isältä ilmoituksia, jotka hänen sydäntään virkistäisivät?"

"Surevalta isältä!" kertoi hän kolkosti. "Mitä on valkoinen pappi koskaan tehnyt minun tai kansani eduksi, että olisi mun syytä huojentaa kuormaa, jota hän ikuisesti on niskoillaan kantava. Eikö hän ole halveksien puhunut siitä säädystä, johon minä kuulun, ja koettanut saada meitä naurun alaiseksi ja

kansaa epäuskoiseksi niille voimille, joita meillä on hallussamme? Eikö hän ole lakkaamatta puuhannut saadakseen meitä maasta hävitetyiksi? Ei, en tahdo sanaakaan sanoa, joka valkoisen papin kurjuutta lieventäisi".

"Niin antakaa mun saada tietää kaikkein pahin", sanoin valittaen. "Minä olen Kafferllais-heimojen kesken elänyt kuin veli. Miksikä te, joka niin mahtava olette, peittäisitte totuutta minulta, joka olen niin heikko? Ja eikö olisi voitto valkoisesta papista, kun voisitte sanoa: 'Kas, te ette uskoneet mitä maan loitsijat sanoivat; kuulkaa nyt ilmoituksia, joita teidän oma taikakirjanne ei kykene teille antamaan'. Eikö se olisi parempi kosto kuin mikään muu?"

Näin sanoessani tarkastelin tuskallisesti vaimon ilkeitä kasvonjuonteita, ja mielihyväkseni näin, että ne selvään kävivät lempeämmiksi. Nauttia koston makeutta tähän malliin ei silminnähtävästi ikinä ollut hänen mieleensä tullut, ja liikkumatta hän kauvan seiso i edessäni, ajatuksiin vaipuneena.

"Nytpä", ajattelin itsekseni, "jos vielä voin saada omanvoiton-pyyntini avukseni, niin olen jutun voittanut"; ja vetäen lakkaristani taskukellon — viimeisen muiston isävainaan — minä painoin huuleni sen osoitustauluun ja kuiskasin niin matalalla äänellä, ett'ei sanani voineet tunkeutua noiden alhaisempien noiturien korviin: "Jos valkoinen pappi sinä hetkenä, jolloin varjot ovat lyhyimmillään, saa tietää, mitä on hänen kadonneelle lemmikilleen tapahtunut, niin tulee tämä päivänmittari suuren loitsija-vaimon omaksi".

"Selvään mieletön lupaus", sanoo ehkä lukijani. "Kellon takia hän laskee ensimmäisen valheen, joka hänen päähänsä pälkähtää".

Mutta minäpä asiat paremmin tunsin. Olin kyllin kauvan oleskellut maan-asukasten parissa, tunteakseni ne tavattomat keinot, joita heillä on uutistensa saamiseksi. Tiesin hyvin, että noita-akan urkkijat olivat hänelle tuoneet vereksimmät uutiset Tsulujen maasta. Selvältä näytti, että hänellä oli tieto Minna Beidermann'in vangiksi-joutumisesta ja että hän voisi antaa meille tarkempiakin tietoja jos vaan hänen kielensä saisi liikkeesen. Ja jokaisesta luotettavasta tiedosta, oli se sitten rauhoittavaa tai päinvastaista laatua, pidin lupaamani hinnan halpana.

Akan silmät säteilivät, kun hän kelloa katseli. Tämänkaltainen kummallisen aianmittarin omistaminen loisi häneen äärettömän arvon ilveilevien vertaistensa rinnalla, ja tämä ajatus painoi vaa'an minun puolelleni, vaikka minun akan kunniaksi täytyy tunnustaa, että hän minun luullakseni olisi lopulta kumminkin ilmaissut salaiset tietonsa, ilmankin minkäänlaisia lahjuksia.

"Te olette aina ollut, Kuta, kansamme hyvä ystävä", hän lausui äänellä, jonka ympärillä olevat loitsijat hyvin saattoivat kuulla; ja nämätpä nyt, äkkiä liittyen johtajattarensa nuottiin, huusivat yhteen ääneen "Yo, yo", suostumukseksi hänen lausumalleen sanalle. "Te ette milloinkaan ole nauraneet toimillemme, vaikk'eivät ne olekaan käyneet samaan suuntaan kuin valkoisten miesten. Kuulkaa nyt! Vähän aian päästä olen astuva kuninkaan eteen sanomaan hänelle, mitä tuleva aika tietää. Olkaa saapuvilla ystävänne kanssa, niin ehkä saatte kuulla, mitä mielenne tekee. Mutta valkoinen pappi kavahtakoon nauramasta juhlatilaisuksillemme. Kun maan-asukkaat tulevat Kagasiin ja näkevät ystävänne naisen pukuun vaatetettuna, eivät he silloin ikinä te'e pilkkaa; miksi ei hän sitten osoittaisi meille samaa kunnioitusta? Menkää nyt kuninkaan luokse, ja sitten, jos luulette maksavan vaivaa, annatte mulle päivänmittarin. Menkää!"

Muun muassa tuo pieni Arnold'in messupaitaa koskeva viittaus osoitti, että akan tiedot olivat yhtä laajoja kuin perinpohjaisia; ja taas tavatessani ystäväni, kerroin hänelle mitäkään salaamatta jok'ainoan sanan, mikä oli minun ja noita-akan kesken sattunut. Olin valmistaunut kuulemaan hänen vihanpuuskiansa koko tuota kamalaa joukkiota vastaan, tai jyrkästi kieltäyvän olemasta pakanallisessa juhlatilassa saapuvilla, mutta hämmästyksekseni hän suostui vilkkaasti ehdoitukseen ja näytti laskevan siihen suuremman painon kuin itsekään puolestani saato i panna. "Kentiesi akka näkee näyn — unennäön?" hän sanoi hermohikkaasti. "Se on tie, jota myöten oikea tieto asioista pääsee maailmaan. Ettekö usko, että joku unennäkö on tulossa? Mennään kohta, muuten myöhästymme".

Hän oli tänä aamuna ollut hyvin alakuloinen, vaikka, kuin tavallisesti koetti sitä salata; nytpä tuo laiha vartalo kävi suoraksi ja askeleet kulkivat köykäisesti, kun hän niitä kuninkaan asunnolle ohjasi. Mutta ennenkuin olimme päässeet kahdensadan askeleen päähän paikasta, astui virkamies, joka nähtävästi toimitti jonkinlaisia kanslerin tehtäviä, kunnioittavasti tiellemme ja esti edemmäksi pääsömme, kunnes hänen herransa olisi ennättänyt valmistautaa meitä vastaanottamaan.

Näytelmä, jonka todistajiksi jouduimme, oli mitä vilkkaimpia, sillä jokainoa kraal'in lukuisista asukkaista oli liikkeellä. Lähelle kuninkaan asuntoa oli kaksi soturirykmenttiä asetettu, uljaannäköisiä miehiä, kilvet ja assegit käsissä, vaikka minun luullakseni eivät toki ulkomuodoltaankaan Tsululais-joukoille läheskään vertoja vetäneet. Vaimoja ja lapsia tunkeili ulos majoista ja taas sisään aivan kuin joukko mustia kaniineja, jotka pesiinsä ryömiskelevät; aika parvi soittoniekkvoja, kukin varustettu

yksinkertaisella, mutta tehokkaalla soittokalullaan, oli kokoontunut lähelle kuninkaan palatsia, ja arvasin, että näillä oli aikomuksena ruveta vuohennahka-rumpujaan rämpyttämään, läsnä-olijoiden hermoista vähääkään lukua pitämättä; lehmät ammuivat, vasikat porasivat ja lukuisia, puolinääntyneitä, kurjannäköisiä koiria kirmaili hurjasti ylt'ympäri välttääkseen kiviä ja puukalikkoja, joilla lapset niitä paiskelivat, lyhyesti, näkö oli mitä kirjavinta, ja vilkkaus väestössä osoitti, että jotain suurta oli tapahtumaisillaan.

Yht'äkkiä rummunlyöjät hirvittäväällä rämpätyksellä täräyttivät soittokalujansa, ja jokainen iski päälle täyttä voimaansa. Kansa syöksi meluten kuninkaan asunnolle päin, kiljuen hallitsijansa kunniaksi, joka nyt ilmaantui pienissä vankkureissa istuen. Valtijaan nähdessään alamaiset heittäytyivät maahan kasvoilleen ja jatkoivat tervehdyshuutojansa entistään kauheammin sekä tukauttivat aivan kuulumattomiin Swatsilais-*imbongan* äänen, joka lauleskeli herransa suuruutta, arvoa ja kiitosta, suuressa määrin samaan tapaan, kuin tuo ennenmainittu Tsululaisvirkamies.

Käden viittauksella kuningas lakkautti metelin ja kokous nousi seisaalleen, joka temppu osoitti, että hovitavat tässä kansassa olivat vähemmän ankaria, kuin Cetewayon hovissa, missä ei kenenkään ollut lupa seisoa kuninkaansa läheisyysdessä. Nyt tuli meille käsky lähestyä ja me tunkiimme siis eteenpäin hallitsijan luokse, joka vastasi kumarruksiimme arvokkaasti ruumistaan käännähtämällä, ja ojensi sitten armollisesti meille kätensä, jota me kumpikin vuoroamme ravistimme. Tämä tavaton ponnistus vaati hieman virkistystä, jota Kafferilaisen oluen muodossa kuninkaalle sieväkutoisesta korista tarjottiin. Kelo kulauksen ryypättyään hän ojensi sarkan minulle, ja katseensa kävi synkeäksi, kun kohteliaasti mainitsin, ett'ei mun ollut jano; mutta piankin hän käänsi seikan edukseen ja lausui: "Oi, te olette parempaan ja väkevämpään tottuneet, kuin olueesen. Ehkä olette jotain juomastanne tuonut minullekin maistiaisiksi?"

Minä vastasin, että olimme ratsastaneet tänne aivan ilman mitään tavaroita mukanaamme, paitsi pientä paloviina-pulloa, jonka hän mielellään saisi omakseen; mutta hänen täytyisi varrota, kunnes keskustelut olisivat päättyneet, jolloin sen hänelle lähettäisimme.

Tämä, niinkuin arvasinkin, sai hänet kohdastaan kysymään asiamme laatua; jonka jälkeen minä järjestään esitin hänelle eri kohdat noissa määräyksissä, jotka ennen Utrecht'ista lähtöämme minulle oli annettu.

"Tämä on yksivakainen asia", hän vastasi hetken mietittyään; "tämä on asia, johon ei umpimähkään auta vastata. Mutta oitis tahdon kysyä neuvonantajiltani ja tehdä teille tiettäväksi neuvoittelumme päätöksen. Antakaa Nomteban ja Nyangojen[16] astua luokseni".

Tusina ketteriä jalkoja läksi silmänräpäyksessä liikkeelle noita-akan asunnolle päin, ja muutaman minuutin päästä rimpipillin äännähdys ilmoitti, että hän oli tulossa, kuninkaan kysymyksiin vastaamaan. Äänetön hiljaisuus, tuskallinen vaitiolo vallitsi kansajoukossa, kuin noita-akka lähestyi. Hänen edellään kulki hullunkurisesti vaatetettu poikanulikka, joka jonkinmoisesta huilusta puhalsi noita loitsijanaan ohjailevia säveliä, ja häntä seurasi alataikurit, jotka vast'ikään olin nähnyt hänen ympärillään. Kansaan näytti sanaton kauhistus tarttuneen, kun tuo hirveästi koristettu ihmisolento verkalleen asteli eteenpäin: kaikkein silmät näyttivät kuin olisivat kuopistaan olleet putoamaisillaan ja hirveästi mulkoillen käänsivät valkuaisensa näkyviin mitä julmimmalla tavalla; pelon, kauhun odotus oli jokaisen kasvoin kuvattuna. Ihmisraukat! He olivat epätiedossa, eikö yhtä tahi kahta uhria heidän joukostaan taaskin vaadittaisi varsinaisen toimituksen alkajaisiksi, ja itsekin vapisi sydämessään, aatellessaan, että itse saattaisi olla juuri siksi uhriksi merkitty.

Kuninkaan vaunuille päästyään noita-akka pysähtyi, ja tekemättä minkäänlaista alamaisuuden tai kunnioituksen merkkiä, hän kysyi, minkä syyn varjolla kuningas hänen lepoaan oli häirinnyt.

Heikolla, vapisevalla äänellä suuri Swatsilais-valtias selvitti tuloni tarkoituksen ja pyysi Nomteban kysymään hänen esi-isiensä hengiltä, kuinka tässä valtiolisessa seikassa tulisi menetellä. Hallitsijan kauhistus oli nähtävästi aivan yhtä suuri, kuin hänen alamaistensa, ja päättäen hiestä, jota tippui hänen otsaltaan sekä käsien oudoista tempauksista, aivan yhtä luonnollinen.

Noita-akka kuunteli tarkasti kunnes kuninkaan selvitys oli päättynyt, ja lausui sitten äkkiä: "Neljä elukkaa tuotakoon tänne — yksi kirjava härkä, yksi valkea hieho ja kaksi punaista härkää; henkien täytyy verta nähdä".

Tähän saakka vallinnut tuskallinen mielenjännitys, joka kansan muodossa oli ollut nähtävänä, vaihtui ilon ihastukseksi, sillä eihän yhtäkään ihmisuhria nyt vaadittu, ja sitä paitsi saisi kansa luultavasti osansa lihasta. Uskomattomalla joutuisuudella nuo tuomitut elukka-raukat tuotiin paikalle, ja puolen tusinaa miehiä piteli lujasti sarvista valkoista hiehoa Nomteban vastapäätä. Tämä ensin terävästi tutkisteli sitä, nähdäkseen, ettei siinä virhettä ollut, ja voiteli sitä sitten vahvasti jonkimmoisella nesteellä, jota hän suussansa erästä juurta pureskelemalla valmisti. Sen jälkeen hänen soittopoikansa

ojensi hänelle terävän, lyhyen assegin, jolla hän taitavasti sivaltaen puhkaisi elukan kupeen ja kätensä haavaan tunkien veti ulos osan sisälmyksiä, jotka hän juhlallisesti söi suuhunsa. Sillä aikaa kansa hurjasti kiljui ja sen riemuhuudot tukauttivat tuon vielä elävän uhrin tuskallisen mölinän.

Tämän juhlamenon kestäessä olivat ala-taikurit samoin menetelleet noiden kolmen härjän kanssa ja kumonneet aika kulauksia lämmintä verta, jolla näytti olevan hurjistuttava vaikutus heihin. Merkin saatuaan noita-akalta, hyökkäsi koko kansa paikalle ja poisti pian terävillä assegailaan jok'ainoan liha räpäpäleen noista neljästä elukasta, jättäen paljaat luut veriselle maalle, mutta tämän jälkeen kuningas loitsijattaren käskystä käski kansan hajota kunkin kotiansa, ja ainoastaan ylimmäiset neuvon-antajat ynnä me itse jäimme paikalle kuullaksemme Nomteben suusta, minkä lausunnon vainajain henget olivat antaneet.

En tahdo kertoa keinoja ja menetyksiä, joita loitsija-vaimo käytti päästäkseen siihen hurmauksen tilaan, mikä teki hänet ennustusten purkauksiin kykeneväksi; kovin vastenmielistä oli minulle nähdä noita inhoittavia temppuja. Mutta pääsi hän kuin pääsikin tuohon haluttuun mielentilaan ja silloin oli hän tosin enemmän jonkun ilkeän pahanhengen kuin ihmis-olennon näköinen. Ettei hän yksistään teeskennellyt, on mielestäni selvää, sillä eipä kukaan olisi kyennyt niihin ruumiin ponnistuksiin, joita hän nyt osoitti, ellei ankara määrä mielenkiittymystä, jota melkein vimmapäisyyttä likeni, olisi hänelle voimia antanut. Ennenkuin hiehoon oli kajonnut, hän töintuskin jaksoi liikkuu sen taakan alla, josta äsken puhuin; mutta nytpä hän oikein hyppeli innoissaan korkealle maasta ja hirveät koristeensa lentelivät ilmaan, kun hän loiskeili, köykäisyydellä, joka olisi ollut kunniaksi kelle tanssijattarelle hyvänsä. Näitä leikkauksia koettivat hänen mieskumppalinsa, tosin huonolla menestyksellä, voimiensa takaa matkia; mutta paholainen näytti olevan huvitettu akasta yksinään; ja niinpä viimein, kun henki hänessä pakoitti häntä sanoja lausumaan, hän äkkiä seisahtui ja alkoi puhua.

Ensimmäiset lauseet, jotka Nomteban suusta pääsivät, olivat vaan epäselvää soperrusta ilman mitäkään ajatuksen yhteyttä, sillä sakeata, tahmeaa vaahtoa valui hänen huuliltaan ja esti puhunnan. Mutta vähitellen sanat kävivät selvemmiksi ja me saatoimme kuulla hänen suustaan katkonaisia lauseita, joita rävähtämättömällä tarkkuudella kuultelimme; sillä paljon, sangen paljon asiamme riippui siitä, mihinkä suuntaan tän raivokkaan vaimon houraukset käännähtyisivät. Arnold Beidermann'in muoto minua kauhistutti, sillä aivan itse huomaamattansa hän väänteli kasvojaan loitsija-akan mukaan; hänen silmänsä pyörivät julmasti kuopissaan ja koko katsantonsa oli niin outo, etten suinkaan olisi vähintäkään kummastunut, jos hän tuossa paikassa olisi alkanut loiskia yhtä tanssia Nyangojen keralla, etenkin syystä, että itse tunsin salaisen kutsumuksen samaan leikkiin; niin voimakkaasti vaikutti näytelmä minuun.

Ensimmältä koskivat noita-akan ymmärrettävät lauseet ainoastaan paikallisia seikkoja, mutta viimein hän pääsi minunkin lähetykseeni, jonka suhteen kuningas oli neuvoa kysynyt.

"Sinä, Amaswatsien kansan kuningas, vaadit esi-isiesi hengiltä neuvoa", hän lausui, katsoen suoraan hallitsijaansa, joka yhä istui käsivankkureissaan peukaloitansa pyöritellen, epätietoisuuden ja surkeuden varsinaisena kuvana. "Henkeni on heidän henkensä kohdannut ja sanonut mitä halajat. Tämä on vastaus".

Hän puhui lyhyitä ja katkonaisia lauseita, jättäen kuulijainsa toimeksi arvata loput, kun niissä jotain hämärää ilmestyi.

"Cetewayo on leijona, mutta sinä olet elehvantti. Cetewayon miehet ovat puhvelia, mutta sinä olet ukonnuoli, joka isket lauman hallitsijan maahan. Yhdisty sinä valkoisiin miehiin. He sinua auttavat tykeillään ja Tsululaiset soturit sortuvat maahan. Kiharatukkainen tyttö istuu majassa itkemässä. Ei hänelle kelpaa olut eikä ruoka, sillä sydämensä on raskas, kurja hylky — pitaalitautilinen ihminen lähestyy häntä. Tyttö on hyvä eikä lyö raukkaa. Hän antaa sille kuihtuneen lehden. Swatsit ovat vahvoja. Valkoisten miesten pyssyt käsissään he nielaisevat Tsululaiset. Tyttö tietää että eräät sydämet häntä murhehtivat, mutta näiden suru on haihtuva. Kuningas yhdistyköön valkoisiin miehiin ja voittakoon vihollisensa. Henkeni lentää tulevaisuuteen", hän jatkoi, äänensä kävi matalaksi, tuskin kuuluvaksi, ja silmänsä tarkastivat kuningasta, vaikka niiden katse oli tyhjä, tajuton ja näytti seuraavan ajatuksia, joita ei mikään näkyväinen ääri rajoittanut. "Henkeni lentää tulevaisuuteen, mä näen kaksi sotajoukkoa julmassa ottelussa. Kaatuneita viruu joukottain maassa, täällä punatakki, tuolla Swatsilainen, niiden rinnalla joukko Tsuluja. Minä näen monta punaista takkia Cetewayon kraalissa, mutta niiden kantajilla ei ole valkoista ihoa. Taas minä näen punaisia takkeja, loistavia kuin veri, ja sinisiä takkeja, komeita kuin puolipäivän taivas, Cetewayon kraalissa, mutta tällä kertaa niiden kantajat ovat vaaleanaamaisia. Minä näen hänen karjansa pois vietyä ja Mustien Mustan maanpakolaisena. Kiharahiuksinen tyttö sitoo valkoisen soturin haavaa. Swatsit yhdistykööt Brittiläisiin — olen puhunut".

Katkonaisen lausetulvansa loppupuoleen oli loitsija-vaimon puhe käynyt yhä heikommaksi; ja kun se oli loppunut, hän lankesi kasvoilleen, niinkuin minusta näytti, jonkinmoiseen kaatuvaan taudin puhtiin. Arnold Beidermann kohta astui esiin lääkäri-apuansa tarjoamaan, mutta jyrkästi, vaikka kohteliaasti,

ala-loitsijat estivät häntä kajoomasta tunnottomaan vaimoon, jonka he kantoivat läheiseen majaan ja saivat tointumaan lääkkeillä, jotka he yksin tunsivat.

Kuullessaan ilmoitukset henkien maasta, neuvon-antajat kiljuivat ja loiskivat ilon innostuksessa — joko todellisessa tai teeskennellyssä; kuninkaan kasvot saivat takaisin tavallisen säteilevän rauhansa, hän lakkasi peukaloitaa pyörittelemästä ja tointui niin, että taas muisti oluttuoppiansakin, jonka hän nyt pohjaa myöten tyhjensi; rummut komennettiin taas pärryttämään, jolloin kansa taas tulvana syöksyi ulos majoistaan; kaikki viivytyksesi oli nyt loppunut ja kun kaksi paikalla olevaa soturirykmenttiä oli tullut saapuville, piti Swatsilais-valtias lyhyen puheen ja julisti päätöksen, johon hän oli tullut. Onneksi meillä oli hallitsija vähän ahdashenkkinen ja sanojaan säästelevä; sillä meillä ei suinkaan ollut pitkiin puheisiin halua.

"Amaswatsien soturit", hän lausui vaunuistaan nousematta, joka heissä hänen puheensa voimaa vähän heikensi. "Soturit! Olen esi-isieni hengiltä neuvoa kysynyt ja ne sanovat minulle, että lapsieni keihäät uppoovat Tsulujen vereen. Yksissä ystävämme, valkoisten miesten kanssa lähdemme rajan yli ja poltamme poroksi Cetewayon kraalit. Kymmenen härkää tapettakoon ja soturini vahvistakoot itseänsä taisteluun".

Ankarat ja pitkät suostumahuudot tervehtivät tätä julistusta, ja kun naudat olivat tapetut, alkoi kansa ahkeraan puuhata pitkiä paistipitoja, jolla aikaa Arnold ja minä päätimme sopimuksemme kuninkaan kanssa; eikä paloviina-pulloa suinkaan unhoitettu. Asiat puhuttiin niinpäin, että meidän piti palata suorastaan Mambaan, jossa Swatsilais-rykmentit meihin yhdistyisivät, saadakseen käsiinsä ampumaseita ja harjaantuakseen niitä käyttämään, ja hallitsija itse aikoi seurata joukkojaan tänne asti. Uudet liittolaisemme osoittivat suurinta alttiutta pienimmissäkin palveluksissa, joita tarvitsimme, ja puoli tusinaa miehiä taisteli kunniaa saada taluttaa ratsujamme paikalle ja tuoda majaamme matka-eväitä, jotka hyvin olisivat riittäneet kokonaiselle ratsumies-joukolle.

Niin Arnold kuin minäkin halusimme olla yksinämme heinikköjen hiljaisuudessa, missä saisimme rauhassa puhella tiedoista, joita niin omituisella tavalla olimme saaneet. Mutta ennen matkalle lähtöämme menin Nomtebaa hakemaan, antaakseni hänelle kellon, jonka hän niin rehellisesti oli ansainnut. Minä tapasin akan täysillä tunnoillaan, vaikka vielä uupuneena siitä ankarasta sielun ja ruumiin jännityksestä, jonka alaisena hän oli ollut. Hänen loitsija-arvonsa inhoittavat tunnusmerkit olivat nyt poissa ja hän oli useaan kertaan pessyt ruumiinsa, niin että hän nyt oli muodoltaan paljoa vähemmän kauhua herättävä kuin ennen.

"Tuon teille tässä auringon-mittarin, niinkuin olen luvannut", sanoin hänelle. "Antakaa mun nyt tietää, voiko teiltä saada lisää tietoja ja saatatteko antaa meille mitään tukevaa toivon aihetta".

"Mitä henki käski mun sanoa, sen sanoin", hän vastasi, "mutta nyt kun se on minut jättänyt, en mitään tiedä. Menkää matkoihinne ja olkaa tyytyväinen; mitä kieleltäni on päässyt, se tapahtuu. Kuulkaa kumminkin tätä", hän lisäsi matalalla äänellä, ottaessaan kellon kädestäni, "neljä yötä tämän jälkeen Mamban koirat haukkuvat keskiyön aikaan. Pitäkää varalla, ett'eivät miehene koske liipaisimiin liian aikaisin".

"*Hänkö* sitten siellä on?" kysäsin hengähtämättä.

"Lapsille yksin ymmärtämätön kysymys sopii", hän vastasi. "Menkää!"

Ehtiä Mambaan tänä yönä olisi ollut mahdotonta, ja kuninkaan käskystä oppaamme poikkesi suuntaan, joka vältti tsetse-kärpäsien metsän ja johtaisi meidät päivänlaskun ajaksi kraaliin, missä saisimme levätä. Arnold Beidermann'in ulkomuoto oli sangen iloinen, ajaessamme rinnakkain tietämme hitaasti eteenpäin, sillä hän nähtävästi katseli noita-akan lauseita edullisimmassa valossa ja tulkitsi niitä tavalla, joka hänelle oli mieluisin. Minä puolestani en ollut läheskään niin kerkeä johtopäätöksiäni tekemään, sillä aikaa jo siihenkin tarvitsin, että ennätin tointua tuosta jännittävästä näytelmästä ja hätäilemättä, tyynesti saatoin asiaa kokonaisuudessaan aprikoida; ja pelkäänpä että tällä kertaa olin huono seurakumppali, sillä omien aatoksieni ajelemana, vaipuneena mietiskelemään, missä määrässä saattaisi olla mahdollista että Minna palaisi neljäntenä yönä tämän jälkeen, en paljon huomannut mitä toverini sanoi, vaikka tosin sen verran kuulin, että tiedän hänen kehuneen noita-akkaa sekä todistelleen unien ynnä muiden näkyjen tehokasta merkitystä.

Ilma oli kamalan kuuma, ja ihmiseen tuli sellainen raskas, ahdistavainen tunne, joka Etelä-Afrikassa ukkois-myrskyn tuloa ennustaa. Illempana taivaankansi äkkiä kävi paksuun pilveen, ja näimme selvään, että jos läpimärjiksi kastumatta mielimme suojaan päästä, niin täytyi meidän antaa mennä parempaa vauhtia, kuin tähän asti. Kärpäsenpuremain turmiolliset vaikutukset eivät vielä olleet päässeet ilmi ratsuissamme, ja ainoastaan vapaasta tahdostamme olimme näin hitaasti kulkeneet. Oppaamme näytti sormellaan, kuinka sade lähenee, ja me laskimme täyttäneistä. Matkamme kävi pikemmin tulossa olevaa raju-ilmaa vastaan, kuin siitä pois päin; ja suoraan edessämme näimme, kuinka tummaa rankkasadetta

tulvaili alas kuin seinää pikimustan pilvisänkän kohdusta. Lähemmä tullessamme havaitsin, että hevoseni osoitti selviä pelvon merkkejä; mutta siitä huolimatta kannustin vaan lujasti, kunnes mustaihoinen oppaamme, yht'äkkiä ympäri pyörähtäen, tarttui ratsuni pätsiin ja huudahti äänellä, joka ilmaisi hurjinta kauhistusta: "Väleen astukaa maahan ja kätkekää kasvonne. Se on *Hambuma*".[17]

Ei ollut tarpeen piukoittaa suitsia; hevosemme olivat ilmankin seisahtuneet, ja minä tirkistämistäni tirkistin Swatsilais-miestä, joka oli viskaunut maahan kasvoilleen, kun samassa huudahdus Arnold'in suusta sattui korvaani, ja käännettynä sinnepäin näin hänet istumassa liikkumatta vapisevan oriinsa seljässä, oikea käsivarsi ojennettuna, ja kasvoissaan näkyi ääretön hämmästys yhdessä syvimmän, hellimmän rakkauden kanssa — samallinen katse, millä voi ajatella äidin tervehtivän lastaan, jonka odottamatta on saanut takaisin kuolon kidasta. Ei ääntä päässyt hänen huuliltaan; sanaa sanomatta hän istui, käsivarsi oikaistuna siihen suuntaan, mistä myrskyilma peloittavalla vauhdilla läheni.

Minäkin käänsin silmäni sinnepäin. Ja siellä tapasi katseeni tytön, jonka olimme luulleet istuvan vankina Tsulujen käsissä, mutta joka nyt ikäänkuin aaltoillen liikkui meitä kohden, lähenevän rankkasateen suojassa. Ei voinut erhettyä tuon sorjan haamun suhteen, jonka olkapäillä tuuheiden keltakiharain meri aaltoili. Köykäisesti se myrsky-ilman kantamana lähestyi meitä, liitäen yli tasankoa peittävien matalain pensastojen. Minä yritin puhumaan, mutta en voinut; koetin kannustaa hevostani, mutta se oli säikähdyksestä kuin halvattu. Yhä lähemmä tuli näky, ja saatoimmepa jo eroittaa, kuinka se hymysi meille terveisiksi; mutta silloin sade peittikin armaan ilmauksen, ja verkalleen se haihtui tuuleen.

Samallapa pelvon tunne jätti minut, ja kääntyen ympäri puhuakseni Arnold'ille, ehdin ainoastaan kuulla sanat: "Kiitos Jumalan, nyt tiedän, että hän on turvissa!" jolloin hän tunnotonna putosi ratsultaan.

10:nes Luku.

Keski-öinen vieras.

Oli tullut neljännen päivän ilta viime luvussa kerrotusta tapauksesta, ja minä olin jonkinmoisen kuumeentapaisen kiihkon tilassa saada tietää, oliko ensimmäinen Nomteban ennustuksista toteenkäyvä. En ollut sanaakaan maininnut akan viime ilmoituksesta Arnold Beidermann'ille, joka nyt oli saanut ilomielisyytensä takaisin entisessä, vieläpä entistään suuremmassakin määrässä. Hän puheli avosydämmisesti kanssani tyttärestään, eikä nähtävästi enää pitänyt hänen vankina-oloansa sen suurempana asiana, kuin mitä toista satunnaista ikävyyttä hyvänsä. Katsoin viisaimmaksi olla mitäkään hiiskumatta tuosta vieraasta, jota ennustajanainen oli neuvonut minun odottamaan; sillä olipa syytä peljätä, että jokainen turhaksi mennyt odotus masentaisi hänen mieltänsä samassa suhteessa kuin nuo vielä toteutumattomat ennustukset olivat sitä innostaneet.

Pidin siis salaisuuden omanani, vaikka kyllä kaipasin sitä lohduitusta, jonka saa, kun asiansa toiselle uskoo. Viimeisinä kolmena päivänä kului aikani tyyni täsmälleen tarkastaissani vankkurien purkamista ja opettaissani Vamutsan miehiä rakentamaan meille tilavampaa huonetta, kuin mitä heidän oma rakentaja-älynsä voi saada nousemaan. Sanotaan väliin ihmisistä, että itsekullakin on "oma mutkansa päässä". Kafferilaisen päässä on ainakin tuollainen auttamaton mielenmutka taikka pikemmin mielenympyrä, josta ei mikään saa häntä poikkeamaan. Määrätkää jollekin musta-ihoiselle suora linja ja käskekää hänen lyömään paaluja sitä pitkin. Hän näyttää niin perin ymmärtäväiseltä ja tuntuu älyävän tarkoituksenne niin täydellisesti, että luottamuksella jätätte hänet yksinään työtä päättämään. Petollinen luottamus! Palatkaa puolen tunnin päästä, niin löydätte sangen soman munaviivan tai puoliympyrän, tehdyn mittaustieteellisellä täsmäisyydellä, vaan ette mitään suoraa linjaa. Mutkailemisen ja lenkoilemisen kammoa ei Etelä-Afrikassa milloinkaan tapaa.

Mutta vaikka nämä seikat kysyivät täyttä tointani päivällä, niin oli yön aikaan, kun pitkät hetket valvoin silmiäni ummistamatta, hyvä tilaisuus huolellisesti punnita joka sana, joka Nomteban huulilta oli vierähtänyt, ja mitä enemmän niitä mietin, mitä enemmän asettelin hänen hajanaisia lauseitansa kaikkiin mahdollisiin merkityksiinsä, sitä enemmän tulin siihen vakuutukseen, että akan tiedot tapahtuneista asioista olivat sangen tarkat, vaikka toiselta puolen uskoni hänen ennustuksiinsa ei ollut läheskään yhtä luja. Hän näytti perinpohjin tunteneen meidän elämämme vaiheet, eikä hän kuitenkaan ollut ikinä ennen kumpaistakaan meitä nähnyt. Hänen sanansa osoittivat, että lähetys-asunnolla tapahtuneet seikat ynnä karjamme ryöstö olivat hänelle tiettyjä asioita; ja, mikä ihmeellisintä, hän oli epäilemättä saanut vihiä Ulan vaarallisesta matkasta, iskenyt katseensa hänen ottamansa valhepuvun läpitse ja urkkinut että hänen oli onnistunut päästä Minnan puheille sekä päälliseksi tämän kädestä saada viestin viedäkseen — sillä mitä muuta saattoi tuo kuivunut "lehti" tietää?

Tämä seikka oli kyllä ihmeellistä, mutta kumminkin, niin itsekseen arvelin, voihan tämä mahdollista olla niiden salaisten keinojen kautta, joita tällaisilla loitsijoilla tavallisesti on käytettävissään, ja olihan ajateltavaa, että joukko nopeita juoksuria, silmät terävinä, korvat aina tarkkoina ja jäntereet teräksistä, lennättää sanaa yötä ja päivää, halki virtain ja metsien, että joukko tämänkaltaisia viestintuojia saattoi hänelle tietoja hankkia niinkin kaukaa; sillä ylimalkaan ei ole vaikeata saada salaisuutta urkituksi Tsulujen maassa, paitsi silloin kuin asia itse hallitsijaa koskee. Jaaritleminen on sikäläiselle kansalle kuin jokapäiväinen leipä, ja oikeata herkkua on, kun saavat jotain uutista kertoella. Ilmisaamisen osa tietojen hankkimisessa ei niinmuodoin ole vaikea: jok'ainoa outo esine, nähty tai kuultu, on pian yleisenä puheen-aineena koko maakunnassa, eikä siis muuta tarvittu kuin lennättää uutiset noita-akan tai hänen ala-loitsijoihensa korviin, jotka niistä tiedoista, mitä heillä yksityisesti ja yhteisesti muiden ihmisten asioista oli, voivat punoa kokoon jutun, joka lähenei kyllin totuutta, saattaakseen hämmästyksen noita metsäläis-ihmisiä, ne kun auttamattomasti uskoivat mokomain ilmoitusten olevan jotain pirullista alkuperää.

Mutta kaiken tämän myöntäen, kaiken ylenluonnollisuuden pois lukien, eikö ollut suuri syy olla peloissani kasvinveljeni tähden? Jos kerran Nomteba hänen lähdestään ja valhepuvustaan tiesi, niin eikö koko juttu sitten ollut yleisenä jaarittelu-aineena Tsulujen maassa ja niinmuodoin Cetewayo'nkin tiedossa? Juuri tällä hetkellä hän saattoi olla sen kauhean kidutuksen alaisena, johon hirmuhaltija oli hänet tuominnut. Aatos oli hirveä.

Enkä toiselta puolen suinkaan ollut taipuvainen epäämään ennustajavaimon ilmoitusten ylenluonnollista alkuperää. Hiljan näkemäni kauhistuttavan näytelmän muisto vaikutti yhä minuun voimallisesti, ja tuon inhoittavan akan muoto ilmestyi ihmeellisellä tenholla sekavissa unennäöissäni. Jok'ainoa kuluva hetki kyllä tätä loih-tuntoa heikensi ja lisäsi yhä painoa järjen vaa'alle; mutta enpä koskaan uskalla toivoakaan, että heikko kynäni osaisi kuvata sitä vaikutusta, minkä tuo pakanallisen kuninkaan neuvoittelu minuun teki — vaikutusta, jota Arnold Beidermann'in sokea luottamus vielä enensi, hänen, saman miehen, joka viime tapahtumiin asti oli mokomia ennustuksia nauranut.

Sitten oli vielä kummallinen yhteensattumuksemme *Hambuman* kanssa. Olin ennen useamman kuin yhden kerran kuullut leiritulilla puhuttavan tästä kauniista ilmiöstä, olin kuullut tarkkoja kuvauksia miesten suusta, jotka vakuuttivat sen itse nähneensä; mutta aina olin pitänyt heidän näkyänsä kiihkoisen mielenkuvituksen houruna. Maan-asukkaat sen hyvin tunsivat sekä katsoivat sitä suunnattomalla kauhistuksella, ja nyt se oli meille ilmestynyt haamussa, jota kumpikin rakastimme. Beidermann piti sitä suoranaisena vakuutuksena tyttärensä turvallisuudesta, sydämensä oli köykäinen ja mielensä huoleton. Mutta minun mieleni rauhalle suureksi haitaksi alkoi ajatuksiini astua kamala pelko että tyttö oli kuollut, että näkemämme ilmaus oli hänen enkelinsä, ja tämä pelko tyrkytti itseään päähäni joka aika ja joka paikassa, huolimatta kaikista ponnistuksista, joita sitä karkoittaakseni te'in.

Helposti ymmärrettävä asia on, että viimeiset neljä päivää olivat minulle olleet kauhean levottomia, ja koetin nyt poistaa kaikki luulot ja arvaukset mielestäni sekä varrota mitä yö mukanaan toisi. Olin päättänyt uskoa Nomteban salaiseen voimaan siinä määrässä kuin hänen ensimmäinen ennustuksensa nyt olisi toteutuva.

Vielä oli puolen tuntia keski-yöhön. Mamban asujamet olivat sikeimmän unen helmassa, ja ainoastaan kraalista kuuluva karjan ammonta katkaisi siltä puolen hiljaisuutta. Yöleirissämme, nuotion ympärillä, jonka ääressä istuin, oli kaikki niinikään äänetöntä, sillä kumppalini olivat käyneet levolle, ja kuului ainoastaan vahdin tasainen astunta, kun tämä liikkui edestakaisin, jotain säveltä itseksensä hyräillen. Mousedeer, vanha luppakorva ynnä useiden heimolaistensa kanssa oli kyyristynyt nukkumaan aivan kytevän tuhkäläjän äärelle, mutta niiden uni oli rauhallinen ja osoitti ett'eivät ne mitään vaaraa vainunneet. Tumma haamu hiipi alas muutamista vankkureista ja kulki nuotion ohitse; se oli Nohemu, joka kulki vesi-ammeelle juodakseen. Aivoihini välähti äkkiä ajatus, että olisi ehkä viisasta tehdä hänet uskotukseni; minä kutsuin hänet oitis luokseni ja kerroin peittelemättä, mitä noita-akka neljä päivää sitten oli puhunut. Silmiään rävähyttämättä hän tarkimmalla huomiolla kuunteli joka sanaa ja näkyi selvään olevan mielissään, vaikka samalla nähtävästi säikähtyi. Varmaksi asiaksi hän katsoi, että Enamela oli hyvissä turvissa, ja yhtä varmaa oli hänen mielestään, että puoliyön aikaan jotain tapahtuisi; mutta eikö tämä saattaisi tarkoittaa tuota kamalaa *Hambumaa*, joka uudelleen oli ilmestynyt *Gwegwesa'lle* (se oli oppaamme nimi) ja säikäyttänyt hänet kuumeeseen? "Meidän tulee olla huolellisia, Kuta", tyttö sanoi hiljaa kuiskaten, "sillä jos se on Kulkija, niin syö hän meidät suuhunsa. Mutta tahdon jäädä tänne teitä auttamaan".

Silloin en paljo tullut ajatelleeksi rohkeutta, jota tämä pakanallinen tyttö osoitti, tarjoutuessaan kanssani valvomaan. Jos noita-akka oli minuun ja Arnold Beidermann'iin vaikuttanut, niin aatelkaa kuinka suurta pelkoa ja kunnioitusta hän omassa kansakunnassaan synnytti.

Tyttö istahti lähelle minua, ja kumpikin olimme sanaa sanomatta, odotellen minuutien matelemista

kohden määrättyä hetkeä. Yövärtija pysähtyi astelemasta ja tuli vankkureille, joille oli kello ripustettuna; hän katsoi sitä, haukotteli syvään ja alkoi taas astuskella edes takaisin. "Vielä viisi minuuttia", kuulin hänen murahtavan. "Kuinka verkalleen aika kuluu".

Vielä hetkinen kului; silloinpa Nohemu kuiskasi: "katsokaaspa, Kuta, koiraa!"

Mainitsin että vanha Mousedeer kumppaleineen makasi nuotion ääreen köyristyneenä; nytpä huomasin, kuinka tuon vanhan uskollisen värtijan naarmuiset korvat unessa nousivat levottomasti pystyyn ja kuinka se kerran nosti päätään nuuskiakseen heiniköille päin sekä sitten jälleen vaipui entiseen asemaansa, vaikka yhä edelleen nähtävästi piti aistimensa vireillä. Ei enää puuttunut kuin minuutti kahdestatoista ja levottomuuteni kävi kauhean vaivalloiseksi; samoin näytti vieressäni istuva tyttö yhtä tuskastuneelta ja vapisi ankarasti, tirkistelllessään tuossa pimeään lakkaamatta ja mietteisinsä vaipuneena.

Taaskin vahti lakkasi astelemasta ja tuli vankkureille kelloa katsomaan. "Vihdoinkin puoli-yö!" kuulin hänen huudahtavan; samassa hetkessä Mousedeer syöksyi ylös ja karkasi hurjasti haukkuen pimeään.

"Periköön hiisi! Mikä nyt on asiana?" sanoi mies, laskien pyssyinsä ampuma-asentoon.

"Jumalan tähden, Thompson", huusin kiivaasti, "älkää ampuko; minä vastaan seurauksista".

Nohemu oli noussut kauhistuneena seisaalleen ja kuunteli koirain äkeätä haukunutta, kun äkkiä yöhuuhkajan ääni kajahti tavattoman selvään ja kuuluvasti, ja oitis tyttö juoksi pimeään ja katosi silmistämme.

"Tästä en saa tolkkua", mutisi hämmästynyt yövärtija. "Luulisinpa että vanha Mousedeer oli tarpeeksi tottunut tuollaisiin yölintuihin".

"Et saa ampua", vastasin, "tulkoon mitä tulee. Tahdon seurata tyttöä ja katsoa, mitä hänellä on tekemistä"; ja tämän sanottuani kiiruhdin samaan suuntaan, minne Nohemu oli kadonnut; mutta töintuskin olin päässyt kuutta askelta eteenpäin, kun tyttö jälleen seisoj edessäni, seurassaan toinen korkeampi hahmo, siis joku maan-asukas; tämä nyt tervehti minua äänellä, joka tyyni poisti epäätietoni.

"Kas niin, Kuta, veljeni, minä palasin", lausui ääni, ja tunsin käteni Ulan kouraan puristuneeksi.

Hän oli surkeasti kaita ja laihtunut, jonka huomasin nuotion loisteessa, mihin hänet veimme. Ajattele mattomaan tapaani olin juuri rupeamaisillani häneltä yhtä ja toista kyselemään, mutta Nohemu, lemмен tarkalla aistilla, huomasi oitis hänen uupuneen tilansa ja teki yrityksistäni pikaisen lopun, sanoen että tulija olisi sekä ruo'an että juoman tarpeessa, ennenkuin sanaakaan saisi puhua. Riensimme nyt ravintoa minun vankkureistani lukon takaa hakemaan (sillä kaikella syötävällä ja juotavalla, jos sitä lukitsematta jätettiin, oli täällä oimituinen taipumus hävitä tietämättömiin), ja palatessani toin runsaasti ruokavaroja ynnä pullollisen kelpo olutta, viimeisen mitä mulla enää jäljellä on. Nämät asetin Ulan eteen, sangen häpeissäni palavasta uteliaisuudesta, jota olin osoittanut; mutta ankara levottomuus, jonka alaisena tuskailin, ei häneltä jäänyt huomaamatta, sillä, ennenkuin ateriaansa alkoi, hän veti vyönsä alta paperilippusen, jonka ojensi minulle, sanoen: "Tää on valkoiselle papille, Enamela on vankina, mutta vahingoittamatta".

"Kiitos Jumalan!" huusin palavassa innossa, tarttuen uudestaan kasvinveljeäni käteen, kunnan Thompson'in suureksi hämmästykseksi, hän kun arvattavasti ei milloinkaan ollut kuullut Ulaa mainittavankaan eikä tottunut näkemään tällaista veljellistä suhdetta valkea-ihoisen ja maan-asukkaan välillä. "Kiitos Jumalan! Mielinpä oitis herättää pastorin ja kertoa hänelle nämät iloiset uutiset".

Lyhdyn valossa otti Arnold Beidermann tuon kalliin paperilippusen vapisevasta kädestäni, luki sen hitaasti ja sitten antoi sen minulle takaisin, sanoen: "Kelpo poika, tuo kasvinveljesi, Wille; mutta tämän tiesin jo ennen, älä huoli hukata lappua; ehkä siihen vielä huomenna tekisi mieleni vilkaista. Hyvästi. Mitä melua koirat äsken pitivät?"

Hukata lappua! Tarpeetonta tätä mieleeni laskea. Tätä vanhaa likaista, pienestä muistikirjasta reväistä paperilehteä, jonka kirjoituksesta oli milt'ei mahdoton saada selkoa, olen tähän päivään saakka pitänyt yhtenä kalliimpia aarteitani — muistona, joka aina tuopi mieleeni ei ainoastaan kirjoittajatartaan, vaan myöskin hänet, tuon jalon ystäväni, joka viestin niin uskollisesti minulle toi, ja joka minua niin suuresti rakasti.

Lippu sisälsi vaan joitakuuta sanoja, töhrittyinä yhdellä noita lyijyisiä kynäpuikkoja, joita siihen saakka olin pitänyt kiusallisimpina ja kelvottomimpina kappaleina, mitä milloinkaan valmistetaan sivistynyttä miestä pettämään. Kirje oli ainoastaan neljän päivän vanha — siis samaan aikaan lähetetty, kuin Nomteba oli ennustuksensa lausunut! — sekä todisti suunnatonta nopeutta, jota Ula oli mahtanut

käyttää; lähettämä-paikka näkyi olevan "Sirayon kraali". Sisältö oli seuraava:

"Isä kultani! Olen täällä vankina, mutta älkää peljätkö että minulle mitään pahaa tapahtuisi. Tsululais-päällikkö Lumba vei minut myötänsä, ja olen kuullut että Cetewayo olisi hänet tästä syystä antanut surmata. Jumala suokoon noille verenjanoisille metsäläisille anteeksi. Minua pidetään täällä, kunnes kuningas on tehnyt jotain sopimusta Brittiläisten kanssa. Ula kertoo teille loput. Sanokaa Mr Thornton'ille, että olen hyvässä turvassa. Pian näemme toisemme. Jumala teitä siunatkoon.

Teidän oma lapsenne Minna."

En oikein kehtaa tunnustaa, kuinka monta kertaa luin nämä muutamat rivit yhä uudelleen; mutta saapuessani nuotiovalkean ääreen oli tieto kasvinveljeni tulosta levinnyt ylt'ympäri; minä tapasin hänet seisomassa keskellä uteliasta ja, voinpa lisätä, kateellista Swatsilais-parvea, joka, ystäväni Vamutsa etupäässä, mulkoili häntä yksitotisesti, ahnain silmin seuraten jokaista suupalaa hänen huulilleen. Yrittäpä päälliseksi Vamutsa saada maistaakseen vähän oluttakin, mutta Nohemu oli häntä vikkelmämpi ja antoi läsnä-olijain suureksi huviksi knob-kirrillä hänelle kämmenille kelpo sivalluksen, joka sai vanhan rentun pahasti parahtamaan. Landela istui kadoksista palanneen poikansa rinnalla ja ojensi tuon tuostakin kätensä tunnustaakseen häntä, tullakseen vakuutetuksi että hän siinä todenteolla oli, ja huudahti joka kerta, kun tarkat korvansa ilmaisivat että pojan leukapielet hetkeksi herkesivät toimestaan. Näky oli omituinen. Valkoinen mies sellaisessa uupumisen tilassa, kuin kasvinveljeni nyt, olisi pikemmin halannut lepoa kuin ravintoa, tointuakseen; mutta Ula ei nukkumista muistanutkaan, ennenkuin oli ottanut täyden korvauksen siitä kurjan pienestä muonasta, millä oli elänyt siitä pitäin kuin erkanimme. Hänellä oli sankarin sydän, ja monessa suhteessa hän seisoj muita kansalaisiaan korkeammalla kannalla; mutta ruokahaluun katsoen hän kumminkin yhä oli täysi metsäläinen.

Ennenkuin levolle vetäytyi, kasvinveljeni jutteli mulle matkakertomuksensa pääpiirteissään; mutta vasta myöhään seuraavana päivänä sain täydelleen tietää tuon juonikkaan seikkailun yksityiskohdat. Istuen vankkureissani hän alkoi Arnold Beidermann'ille ja minulle kertoa retkensä vaiheista melkein seuraavaan suuntaan:

"Tuon koiran Lumban soturit olivat jo ehtineet rajamaakunnan toiselle puolelle, ennenkuin jätin Boeri-perheen surmapaikan; ja saatoin siis kaksi päiväystä kulkea ilman suurempaa varovaisuutta, kuin välttämättä ainoastaan niitä muutamia kraaleja, mitkä tielleni joutuivat. Mutta kun kerran Tsulujen maahan olin päässyt, jossa jok'ainoa tavaton ilmiö aina kuninkaalle tiedoksi annetaan, niin tuli tarkin valppaus ja varovaisuus välttämättömäksi. En ryhdykään kertomaan erityisvaiheita tältä matkustukseni ensimmäiseltä osalta, sillä tunnettehan kumpikin heiniköt ja ymmärrätte, mitä merkitsee lähteä kiukkuisten metsänpetojen, petollisten käärmeiden ja vielä kahta kauheampain vihamiesten suupalaksi. Yöksi tavallisesti kiipesin puuhun, sillä pelkäsin että nuotioa virittämällä vetäisin jonkun lähistöllä liikkuvan metsämiehen huomion puoleeni.

"Kerran tulin kulkeneeksi muutaman sadan askeleen jälkiäni takaisin ja sain silloin tietää, että kaksi leijonaa salaa hiiviskeli jäljestäni; niiden kypäläin sijat olivat selvät, aivan verekset, ja koska en millään mahdollisellakaan menestyksen toivolla voinut yksinäni käydä heidän kimppuunsa, niin olin pakoitettu kiipeemään lähimmäiseen puuhun, kunnes pedot olisivat lähitienoilta lähteneet. Eivät ne varmaankaan monta askeletta minusta olleet, kun niiden jäljet havaitsin, ja olisivat kentiesi voineet loikata silloin päälleni; mutta arvattavasti toivoen tavata minut unessa, ne pysyivät piiloissaan ja hukkasivat niin makupalansa. Sen päivän loppupuolen sekä koko seuraavan yön ne piirittivät pakopaikkaani, ikäänkuin olisi joku vaisto niille sanonut, ett'ei mulla sen pahempaa asetta ollut kuin revolveri ja assegai; ja mitä sellaisista apua yhden miehen käsissä kahta peloittavaa vihollista vastaan? Vartijani pitivät vahtia koko tämän ajan, ja janoni kävi niin ankaraksi, että kun päivä koitti, aioin jo todenteolla hypätä alas ja myydä henkeni niin kalliisti kuin suinkin, mutta muistin silloin, kuinka te ja muut laskivat toiveensa retkeeni, ja päätin kestää, kunnes voimani pettäisivät.

"Vakuutettuina, ett'en kyennyt niitä vahingoittamaan, tulivat pedot nyt aivan puun juurelle ja tirkistelivät ylös minuun päin nälkäisin silmin. Minä sanoin niille, että olin aivan laihtunut enkä riittäisi puoleksikaan ateriaksi kahdelle sellaiselle kelpo soturille, kuin he; mutta ne eivät järjellistä puhetta ottaneet korviinsa, murisivat vaan kiukkuisesti ja vetivät ylähuulensa kurttuun, niin että saatoin nähdä nuo julmat valkoiset hampaat, jotka piankin ehkä lihaani painuisivat. Aurinko oli nyt noussut ja janoni oli käynyt hirmuiseksi. Jonkun minuutin päästä olisin koettanut pistoolienne vaikutusta — joita varovaisuus tähän saakka oli kieltänyt mun käyttämästä — ja sitten, jos niistä ei apua olisi, niin olisin yrittänyt murtaida läpitse assegaille; mutta huomasinpa äkkiä, että viholliseni mukavasta rauhastaan muuttuivat levottomiksi, ja tarkoin kuunneltuani kuulin ihmis-ääniä, jotka lähenivät.

"Tilani oli ennenkin kyllin epätoivoinen; nyt vaarani kävi kaksinkertaiseksi, sillä pelkäsin päivännäöllä maanmiehiäni enemmän kuin leijonia. Hetken ajatus neuvoi mulle, että parasta oli pysyä aivan alallansa ja turvata asianhaarain apuun. Yhä likempää kuului ääniä ja lymypaikastani saatoin nyt nähdä kaksi

haamua, miehen ynnä vaimon, jotka lähenivät; ja voitte ymmärtää, mitä tunsin, kun tunsin edellisen Nkungulu'ksi, kuninkaan loitsijaksi. Mutta samallapa hurja ilo täytti rintani, sillä nä'in, että, ell'en heitä vaarasta varoittaisi, mihin suorastaan kulkivat, niin joutuisivat vielä sata askelta astuttuaan pensastolle, jonka taakse leijonat olivat väijyksiin vetäyneet ja jossa heidän surmansa oli tietty. Ilman suurempaa vaivaa olisin näin kostanut vihamiehelleni Nkungulu'lle ja sen ohessa itse päässyt vapaaksi vaarallisesta asemastani. Enpä paikasta liikahtaa, aattelin; en ääntäkään päästä suustani, niin saadaan nähdä, voiko noitapapin taito hänet metsänpedoistakin pelastaa.

"Yhä eteenpäin kulki pariskunta, puhellen nopeasti ja tirkistellen maahan ikäänkuin jotain voimallista loihitu-juurta etsien; jok'ainoa askel toi heidät leijonia likemmäksi, ja koska lakkaamatta katselivat maahan, ei suinkaan ollut pelkoa, että minut keksisivät, ennenkuin heidän loppunsa olisi auttamaton.

"Mutta, Kuta, kun tällätavoin nä'in heidän kulkevan tiettyä kuolemaa kohden, kun nä'in loitsijan kaikin suurin tietoinensa astuvan sokeasti toimioonsa, silloin sydämmeni sulsi aivan kuin vaha auringon helteessä. Hukkukoot, sanoi suuni, sillä nälkä ja jano olivat sen vihaan ärsyttäneet; mutta sydämmeni vastasi: 'Ei, vaan jääkööt elämään ja käyköön hyvin niin teidän kuin Enamela'n'. Minä tottelin jälkimmäistä ääntä ja valmistauin viipymättä toimeen.

"Korkeasta paikasta, missä istuin, saatoin nähdä, kuinka leijonat pensaikosta väijyivät saalistaan, joka ei mitään pahaa aavistanut ja joka ei enää ollut viidenkäänkymmenen kyynärän päässä niistä. Laskien alimmalle oksalle turvapaikassani kiljasin äkkiä, *Tala, tala!*[18] ja loiskaten alas puusta syöksin suinpäin pensastoon, jonka takana leijonat olivat piilossa, assegai oikeassa kädessäni ja heilutellen vasemmalla kädelläni ilmassa kaross'ia (viittaa). Tämä ehkä näyttäisi teistä vaaralliselta yritykseltä, mutta niin ei ollut. Pedot olivat unhoittaneet minut odottaessaan Nkungulu'n tuloa, ja tämä odottamaton päällekkäisyys sai ne niin hämille, että tekivät rajun hyppäyksen ja katosivat taajaan pensastoon. — Perästäkin ovat ne aika pelkuria, nuo leijonat, kun vaan osaa niitä oikein käsitä", jatkoi Ula itseksensä, pysähtyen kertomuksessaan ja virkistäen itseänsä kelpo siemauksella kotimaista oluttansa.

"Jos leijonat äimistyivät", kertoi edelleen kasvinveljeni, "niin luulenpa, että Nkungulu'kin seuralaisineen sai osansa. En ollut katsonut tarpeelliseksi puussa oleskellessani uudistaa ruumiini punamulta-maalauksia, joita pari aika sateen-ryöpäystä oli huuhdellut, ja mahtoi niinmuodoin ulkonäköni olla sangen omituinen. Nyt kun teko oli tehty, aloin katua sisällistä kutsumusta, joka niin äkkiä oli minut siihen ajanut, mutta yksi aatos tuli kohta avukseni ja minua ihmeellisesti lohdutti: — saatoinhan yhä vielä tappaa kummankin, jos näyttivät pienintäkään aikomusta minua pettää. Ja niin astuin kohti noitapappia ja hänen ystävänsä, jotka kumpikin vapisivat kauhistuksesta, enemmän luullakseni minun tähteni, kuin leijonain. Minä kuljin heitä kohden lujassa aikeessa hakata nuo ihmiset maahan, jos vähintäkään melua nostaisivat; mutta mitään tällaista varokeinoa ei kaivattu. Kurjain polvet vapisivat liaksi, voidakseen viedä heitä mihinkään, vaikka kuinkakin olisivat koettaneet, ja heidän kielensä olivat ikäänkuin naulitut suulakiin, niin ettei sanaakaan päässyt heidän hervottomilta huuliltaan.

"Minä olen Ula', huusin, 'sama Ula, joka sinun kauttasi tuli kuolemaan tuomitukseksi noituudesta. Tunnetko minua?'

"Oletko hänen *esemkofunsa?*"[19] sopersi Nkungulu vaivalla.

"Kuinka saattaisin olla *esemkofu*, koska puhelen kanssanne?' kysyin vastineeksi ja pistin kieleni suusta. 'En ole mikään henki, olen Ula, vanhan Landelan poika. Tahdotteko säilyttää salaisuuteni ja auttaa minua, taikka tapanko teidät kummankin, niinkuin äskeiset leijonat olisivat tehneet?' Ja uhkaavasti heristin assegaistani noitapapille, — jota todenteolla suuresti pelkäsin", jatkoi kasvinveljeni tuttavallisesti korvaani kuiskaten; "mutta sitä en suinkaan hänelle näyttänyt.

"Luulenpa että hän yhä vieläkin uskoi minua *esemkofuksi*, sillä polvensa vapisivat ankarasti, kun hän tunnusteli käsivarsiani, tullakseen vakuutetuksi, että ne oikeata lihaa olivat; mutta lopetettuaan tutkistelemisensä hän sanoi: 'Laske assegai pois, sillä ilmiannon asemesta tahdomme sinua auttaa. Minä olen pahoin tehnyt sinua vastaan, ja kostoksi olet henkeni pelastanut. Sitä ei Nkungulu ikipäivinä unhoita; hän on tästä hetkestä isänä sinulle'.

"Minä ymmärsin, että hän haasteli täydestä sydämmestään, ja suuresti olin iloissani, että olin totellut tuntoni ääntä, enkä sallinut heidän joutua leijonien saaliiksi. 'Sano mulle', hän jatkoi hetken päästä, 'mikä sinut tähän maakuntaan tuo, missä surmasi on tietty, jos ilmi joutuisit. Älä mitäkään meiltä salaa, sillä me olemme ystäviäsi'.

"Olen aivan nääntymäisilläni nälkään ja janoon', vastasin. 'Antakaa mulle ruokaa ja juomaa, niin kerron teille kaikki'.

"Luulenpa että tämä pyyntö voimallisemmin kuin mikään muu haihdutti tuon luulon, että muka olisin

joku *esemkofu*. Hän johdatti minut oitis muutaman läheisen *sprint'in* luokse ja vaimo palasi sill'aikaa kraal'iin ruokavaroja noutamaan. Silloin söin ensimmäisen laita aterian, mitä moneen päivään olin maistanut, ja kerroin oitis senjälkeen kaikki tyyni hänelle, mitäkään salaamatta.

"Sinä olet antaunut suureen vaaraan', hän huomautti, 'sangen suureen vaaraan ja olisitpa ennen tai myöhemmin joutunut ilmi, sillä Cetewayo'lla on pitkät korvat ja pitkät käsivarret. Valkoinen neito, Enamela, ei olekaan kuninkaallisessa kraalissa, ja kuningas oli Lumba'lle aika suutuksissaan, kun kuuli että tyttö oli vangiksi otettu; Enamela on tätä nykyä Unodvengo'ssa, naisten holhottavana. Cetewayo sitävastaan on täällä, meistä viiden penikulman päässä'.

"Veli, minä vapisin, kuullessani että kuningas oli niin lähellä; mutta Nkungulu puhui edelleen: 'Tyttö on välttämättömästi kuljetettava rajalle. Sen voin minä puolestani panna helposti toimeen, sillä kuningas on suuresti äkeissään, että valkoinen neito ollenkaan hänen alueellensa joutui; soisipa hän mieluummin, että kaikki valkoiset papit lapsineen lankoineen ajettaisiin ulos koko maasta. Tahdon sanoa hänelle, mitä henget ovat käskeneet, että nimittäin tyttö on kohta laitettava Brittiläisten luokse, ja otan hänet sitten myötäni Sirayon kraaliin saakka, joka on vähän matkan päässä Natal'ista. Sinun täytyy myöskin sille suunnalle rientää, sillä vaarallista on tänne jäädä. Sisareni Gola tässä vie sanan Sirayolle ja käskee hänen valmistaa majan valkoiselle tytölle; sinun tulee matkustaa kohta hänen jäljistään, niin että hän joka yö voi tuoda sinulle ravintoa. Kun minä olen Sirayon kraaliin päässyt, niin koetan jollakin keinoin saada sinut hänen puheillensa, ja sitten saatat valkoiselle papille sanoa, että tyttönsä on hyvissä turvissa. Mutta ole varovainen. Kaikkein kolmen meidän henkemme riippuvat siitä, ett'et itseäsi näytä'".

Tuskinpa lienee tarpeellista tämän pitemmättä jatkaa sitä tarkkaa kertomusta jok'ainoan päivän tapauksista, minkä Ula tavalliseen Kafferilais-malliin antoi. Seikkailu leijonain parissa, joka sitten johti tuohon kohtaukseen Nkungulun kanssa, oli koko jutun käännöskohta ja saattoi asian oivalliseen päätökseen, johon ei muuten ikinä olisi päästy. Miehen, joka, niin hyvin kuin kasvinveljeni, tunsi seudut, ei ollut vaikea kenenkään keksimättä seurata Golan kulkemaa suuntaa, varsinkaan kun tämä aina osoitti hänelle levähdyspaikat ja toi hänelle joka yöksi ruokaa.

Epäilemätön asia on, että Cetewayo oli sangen hämillään, kun Minna näin odottamatta hänen maahansa oli joutunut. Mutta, selvemmin puhuen, ei suinkaan mistään säälistä tyttöraukkaa kohtaan, jonka kohtalo mihinkä toiseen aikaan hyvänsä olisi ollut mitä kamalin, vaan syystä että kuningas parast'aikaa hieroi liittoa Boerien kanssa Brittiläisiä vastaan ja tiesi tämän ohessa hyvin, että Hollantilaiset hänestä tykkänään erkanisivat, jos tytölle vähintäkään pahaa tapahtuisi. Mihinkä toiseen aikaan hyvänsä olisi Lumban pieni palvelus, kun hän kauniin naisvingin toi kerallaan, otettu suosiolla vastaan; mutta nyt se joutui erittäin sopimattomaan aikaan, ja kohta sen jälkeen mainittu soturi hakattiin kuoliaaksi knob-kirreillä, tulevaiseksi varoitteeksi kaikille liian innokkaille päälliköille. Kuninkaassa asui suuri luottamus Nkungulun älyyn — sangen epäiltävää on, uskoiko hän tämän ylenluonnollista mahtia — ja kun nyt tuo viisas neuvon-antaja hänelle huomautti, että mukavinta olisi rankaisemalla osoittaa mielipahaansa Lumban palveliaisuudesta ja laittaa tyttö Natal'iin, niin kuningas oitis suostui; mutta hänen metsäläis-luonteensa ei voinut kantaa ajatusta, että vankinsa ihka vapaaksi pääsisi, ja niin hän ainoastaan puoleksi seurasi noita-pappinsa neuvoa, lähetti Minnan käskynhaltijansa Sirayon luokse ja määräsi tämän pitämään vankia kraalissaan kunniallisessa vankeudessa, kunnes hänen ja Englantilaisten väliset seikat selviäisivät. Jos rauha rikkuisi, niin olihan tyttö silloin vielä hänen käsissään; mutta jos uhkaava myrsky-ilma ajaksi väistyisi, niin voi hän silloin itsensä puhdistaa osoittamalla Lumban kuolemanrangaistusta ja sitä teko-asiaa, ett'ei hän vankiinsa ollut milloinkaan silmäänsä iskenyt.

Päästyään Sirayon kraalille, Gola sai pian tilaisuuden päästää Ulan puikahtamaan hänen asuntoonsa, missä tämä pysyi piilossa kunnes Minna Nkungulun seurassa saapui. Viimeksimainittu sitten soi Ulan hetken aikaa puhella vangin kanssa, joka silloin antoi hänelle sen kallis-arvoisen paperilippusen, minkä hän niin nopeasti oli meille tuonut. Tässä tilassa oli kasvinveljeni noita-papin neuvosta taas pukeunut Albinon eli valkoisen Tsulun valhemuotoon; niin oli täsmälleen Nomteban ennustus toteutunut.

Tämä oli ystäväni kertomuksen sisältö, joka koko laajuudessaan puhuttuna, ja kuvaamalla erikseen jokaista aterialla, minkä hän tiellä oli syönyt, vaatisi kokonaisen nidoksen. Äärettömästi se mieltäni kevensi, sillä näin, ett'ei tällä hetkellä Minnalle mitään paha tapahtuisi — asia, jonka Arnold puolestaan jo jonkun aikaa sanoi tietäneensä. Kun olin kuullut pienimmätkin tiedot vangin tilasta, miltä hän näytti, mitä hän sanoi j.n.e., kysyin Ulalta, luuliko hän, että Nkungulu olisi saattanut ilmoittaa jotain Nomteba'lle. Hän kielsi ja epäili; mutta kun jälestäpäin sain kuulla, että Swatsilainen noita-akka ja Tsululais-taikuri olivat läheistä sukua, sain toisen ajatuksen asiassa.

"Olitko juuri saapunut paikalle, kun viime yönä tulit leiriimme?" kysyin.

"En. Olin saattanut tulla jo auringon laskussa", vastasi Ula. "Nkungulu nimenomaan käski, ett'en ennen puoliyötä näyttäytyisi". Tämä tieto suurella määrin järkäytti uskoani Nomteban ennustajakykyyn.

11:tas Luku.

Kulku rajan ylitse.

Kuusi viikkoa oli kulunut siitä, kuin kasvinveljeni saapui Mambaan, kuusi tuskallista, levotonta viikkoa, sillä ei tullut mitään sen enempää tietoja Minna Beidermann'ista; ja nyt Cetewayokin oli hyljännyt Ylä-asiamiehen lopullisen sovittelun, jolloin kohta päätettiin marssia Tsulujen maahan.

Tämä aika ei suinkaan meidän leirissämme laiskuudessa kulunut. Aamuhämärästä iltaan asti olimme jatkaneet Swatsilais-nostoväen harjoituksia sekä opetelleet sille sotakomennon ensimmäisiä alkeita (jos muuten tätä sanaa voi ollenkaan käyttää sotaharjoituksista, joista askelten ottaminen, neliöihin asettuminen ynnä muut sellaiset rekryyti-opastuksen alkeet aivan jäivät pois). Oli ollut aikomus varustaa musta-ihoiset liittoveljemme pyssyillä; mutta kun tätä pienessä määrässä oli koeteltu, jätettiin koko tuuma sikseen. Ei maksanut vaivaa antaa heidän käsiinsä kalliita ampuma-aseita, joita eivät ensinkään ymmärtäneet käyttää; ja niin otimme heiltä taas pois äsken antamamme pyssyt ja soturit tarttuivat, kuten ennenkin. assegoihin ja kilpiin, joita jo lapsuudesta saakka olivat oppineet käsittelemään. Sitten olimme vielä panneet kokoon kahdentuhantisen joukon Swatsien uljaimpia miehiä, ja näiden keralla valmistauimme juuri retkeilemään Pongola-virran poikki vihollisen maahan, kun saimme käskyn heittää tuuman sikseen ja marssia oikopäätä Helpmakaar'iin, missä lähemmät määräykset sitten meitä odottaisivat.

Ennen Mambasta lähtöäni oli Nomteba useamman kerran käynyt minua katsomassa. Hän näytti erityisellä suosiollisuudella minua silmäilevän, ja vakuutti joka kerta että Minna Beidermann oli hyvissä voimissa Cetewayon käskynhaltijan, Sirayon, huolenpidon alaisena. Tällainen ilmoitus oli aina tervetullut, sillä olin varma siitä että akka oli jonkinmoisessa vaihevaikutuksessa oman säätynsä jäsenien kanssa Tsulujen kesken, eikä olisi voinut minua pettämällä mitäkään voittaa. Viime kerralla, jolloin hän läsnä-olollansa minua kunnioitti, hän sai minut vähän hämmästyksiini, kun tarjosi takaisin antamani taskukellon ja pyysi sijaan kolme pulloa rommia.

"Pahat henget ovat sen noituneet", hän sanoi. "Senlaiset ihme-elävät eivät ole muiden kuin valkoisten miesten huviksi luotuja".

Minä suostuin tarjoukseen sekä annoin noita-akalle rommin lisäksi vielä päällysvaipan; ja sangen päällinpuolinen tutkimus sanoi mulle pian, miksikä tuo kunnian-arvoisa kello oli Nomteban tarkastuksen alaisena tehnyt työlakon. Se oli tottunut minun hoimessani hyvinkin karkeaan menetystapaan, mutta eihän mikään konehisto saata kestää, kun sitä joka päivä syötetään sulatetulla ihralla, kuten Nomteba oli katsonut hyväksi tehdä, ajaen jok'ikinen aamu pienen määrän rasvaa avaimenreijästä sisään, siinä varmassa vakuutuksessa, että kello muka oli nälissään. Uljaasti se kauvan aikaa taisteli tällaista luonnotonta muonaa vastaan, mutta viimeinpä se seisahtui, jolloin Nomteba, arvellen että itikka oli kuollut, antoi sen minulle takaisin yllämainittua korvausta vastaan.

En usko että liittolaisemme juuri olivat hyvillään, jättäessään oman maansa. Heidän sotatuumansa oli ollut rynnätä rajan ylitse ja sitten kohta palata takaisin omiin kraaleihinsa saalista jakamaan, jos retki onnistuisi, tai valittamaan, jos päinvastoin kävisi. Heillä ei ollut minkäänlaista käsitystä siitä, kuinka voitosta saadaan hyötyä, tai kuinka tappio parannetaan niin, että taas liitytään yhteen ja isketään päälle toiseen kertaan. Onpa todella sangen sattuvasti verrattu Kafferilaisten sodankäyntiä Skottlannin vuori-klan'ien taisteluihin viime vuosisadan Jakobiiti-melskeissä.

Kulkumme oli pitkä ja kovin ikävä, ja sen kestäessä usea liittoveljistämme puikahti tyynesti pensaisin eikä enää sen ko'ommin naamaansa näyttänyt; mutta enin osa kuitenkin pysyi hyvin yhdessä, ja tammik. 6 p. (1879) saavuimme Helpmakaar'iin, jossa tapasimme melkoisen voiman jo ko'olla.

Minulle oli tämä kulku eteläänkäsin hyvin mieleen, koska se puhalsi yhä enemmän vireille palavimpia toiveitani; sillä jos tältä kulmalta marssittaisiin Tsulujen maahan, niin olisi Sirayon kraali ensimmäisiä varustuksia, joiden kimppuun tulisi käytäväksi, ja siellähän oli Minna vankina. Nyt sain olla yhtenä niitä voimia, jotka hänen pelastukseksi olivat liikkeellä, ja kun en ollut suostunut mihinkään vakinaiseen soturi-virkaan, olin tilaisuudessa uhraamaan kaiken kykyni häntä vapauttaakseni. Vaikka mielelläni halusin voimaini takaa olla hallitukselle avullisena, en kuitenkaan sen kauvemmaksi ollut suostunut ajamaan asioita Swatsilais-kuninkaan kanssa ja pitämään ylijohtoa Mamban *laager'issa*, kuin että taitavia päällikkö-kykyjä ehtisi saapua miehiäni harjoittelemaan sekä muuttamaan ne metsäläisistä säännölliseksi sotaväeksi. Nykyinen asemani oli, tarkalleen määräten, siviilimiehen paikka, jossa toivoin olevani hyödyksi, joko tulkkina tai jonakin muuna, sen mukaan kuin tuttavuuteni maan-asukasten kanssa tekisi minulle huokeaksi toimittaa. En ollut sidottu mihinkään säännölliseen rykmenttiin tai

joukkokuntaan, olin vaan irtaimesti asettunut nostokkaiden riveihin, otin selvän heidän arveluistaan, pidin huolta ett'ei heidän ennakkoluulojansa tarpeettomasti haavoitettu, ilmoitin heidän tarpeensa komentavalle upsierille, lyhyesti: toimitin yhdessä kaikenkarvaisia asioita. Sangen ymmälle joutuisin, jos mua käskettäisiin tarkalleen määrittelemään ja nimittämään virkani, mutta Taistelukykyinen Maan-asukasten Asiamies vastaisi kentiesi tyystimmin asiaa. Tehtäväni oli yksi noita omituisia, joita siirtolaissota maan-asukasten kanssa aina tuopi mukanaan; omat maamieheni katsoivat aina minuun, kun halusivat saada käskynsä musta-ihosten tiedoksi, ja nämät taas puolestaan pitivät minua puhetorvena, vieläpä lisäksi, jollain salamyhäisellä tavalla, suojelijanaan. Kasvinveljeni oli mulle yht'aikaa palvelijana, apurina ja seurakumppalina. Olin koettanut saada häntä voittamaan inhonsa ratsastamista vastaan, mutta aivan turhaan; hän kulki kuin kulkikin aina vaan jalkaisin, ja oli näin vaikeudetta seuraava minua mitä pisimmille, vaivalloisimmille tiedustusretkille.

Kun asemani oli tällainen — sillä jo kauvan sitten olin heittänyt päällikkötoimeni Mambassa — niin on helposti arvattava, kuinka suurella ilolla tervehdin sellaista sotaliikettä, mikä veisi minut nyrkin iskemän päähän siitä metsäläisestä, joka Minna Beidermann'ia piti vankinaan; ja kun näin soturien liikettä ja metelistä levottomuutta Helpmakaar'issa, en voinut muuta kuin luottamuksella toivoa, että lapsiraukan pelastus nyt pian oli koituvaa.

Mustain urhojemme ilo, hämmästykseni ja ihastus, kun säännöllistä sotaväkeä saivat nähdä, oli näkö, joka vaivansa maksoi. Heidän suunsa aukenivat ihmetyksestä, kunnes takaraiva näytti olevan todellisessa vaarassa pudota pois, ja sanat "Vou, vou" kaikuivat heidän huuliltaan jos jossakin ääniväreessä, kummastuksen huudosta alkain aina hurjaan ihastukseen saakka. Varsinkin oli tykistö tyhjentymätön ilon lähde, ja saipa toisinaan nähdä, kuinka joku roteva metsäläinen salaviihkaa lähestyi kanuunaa sekä ojensi tumman käsivartensa tunnustaaksensa sitä, mutta tempasi nopeasti sormensa takaisin samassa kuin ne kylmään rautaan koskivat, ja kasvoissaan kuvastui silloin samallinen pelvon ja ilon sekainen vivahdus, kuin tavallisesti huomataan pelokkaan lapsen muodossa, joka ensikertaa painaa mummonsa nuuskarasian kannen auki lentämään.

Miehet saivat hetikohta ylleen kuluneita paitoja, kelvottomia punaisia lakkeja ynnä muuta koreutta, joihin puettuina he komeilivat äärettömällä pöyhkeydellä, vähääkään huomaamatta, kuinka paljon tuollaiset lisäkorut pilasivat heidän synnynnäistä ulkomuotoaan. Nämät ihmiset, niinkuin kaikkikin kesyttömät kansakunnat, ihastuvat lapsellisesti jokaisesta koristuksesta, jonka luulevat heidän ulkomuotoansa ylentävän.

Tammikuun 9:n päivän aamuna tarjosi Helpmakaar'in pieni varustusväestö vilkkaan näön. Teltit, jotka koko tienoon olivat kirjanneet, pantiin kokoon ja työnnettiin kuormavankkureihin, jotka pitkään härkäryhmäin vetäminä hiljalleen vierivät Rodes Drift'ia kohden, noin kahdentoista penikulman päässä olevaan paikkaan; sillä tältä kohdalta oli kulkeminen Puhveli-virran poikki Tsulujen maahan. Tie oli, kaikesta vaivannäöstä huolimatta, jota sen korjaamiseksi oli tuhlatu, sangen kehnossa kunnossa, ja kovat rankkasateet olivat äskettäin huuhtoneet pois irtaimen saven sekä jättäneet korkeita multapenkereitä ynnä syviä raitioita, joihin usea noita raskaita vankkureja istui kiinni tahi vajosi, niin ajaksi hidastuttaen takana seuraavain vaunujen kulkua. Mutta miehissä vallitsi perinpohjin hilpeä mielentila, mikä teki kaikki pienet kiusat huokeiksi kantaa; päivänlaskussa saavuttiin Puhveli-virran äyräille ja Tsulujen maa levisi silmäimme eteen. Juuri jalkaimme juuressa aaltoili tuo leveä, pyörteinen virta, jonka laineet täytyi voittaa, ennenkuin muiden vihollisten kimppuun päästäisiin, eikä ollut suinkaan mikään vähäinen vaikeus kulkea yli tällaisen väkevän kymin, juuri urhokkaan vihollisen milt'ei silmäin alla.

Seuraavana aamuna kenraali seurueineen tuli paikalle, ja maan-asukkaista ko'ottu nostoväki kutsuttiin hänen tarkastettavakseen. Kullekin joukkokunnalle päällikkö lausui tulkin kautta muutamia sanoja, ankarasti käskien säästämään avuttomia ja haavoitettuja, sekä muistuttaen heille, että sen valtijaan, jonka lippua nyt palvelivat, oli tapana lieventää sodan julmuutta lempeydellä ja ihmisyydellä. Mieheni oivalsivat asian sangen hyvin, vaikka muutamit heidän arvelunsa kuuluivat jotenkin kummallisilta. Hajalle päästyään he kokoontuivat ympärilleni ja kysyivät, oliko oikein totta ett'ei ollut aikomus kyliä polttaa ja teurastaa asukkaita.

"On kuin onkin ihan totta", vastasin. "Englantilaiset ottavat vankeja ja pitävät petturin työnä surmata ihmisiä, jotka ovat antaneet".

"Vou, vou! Ihmeellistä! kummallista!" kuului joka taholta, ikäänkuin olisi aate ollut aivan uusi.

"Mutta syöväthän vangit paljon lihaa, joka sotureille paljo voimia lisäisi", arveli muuan verenjanoinen soturivanhus; ja vaikka lupasivat totella, oli tänlaatuinen sodankäynti silminnähtävästi enimmille täydellinen arvoitus.

Olin juuri levolle menemäisilläni, kun luokseni saapui sana, että minua tarvittiin tutkimaan erästä aseistettua Tsululais-soturia, jonka muutamit nostokkaistamme olivat kiinni kaapanneet vähän matkaa

siitä paikasta, mistä virran yli oli kulkeminen. Hän oli jalonnäköinen metsäläinen, joka pelvottomasti kysymyksiimme vastatessaan meitä suoraan silmiin katseli, vaikka epäilemättä piti tiettyä asiaa, että tutkinnon loputtua assegin pisto päästäisi hänet elämästä. Häneltä saimme kuulla että Sirayo oli poissa kuninkaan kraalissa, mutta että hänen poikansa olivat päättäneet kulkuamme ehkäistä. "Ja sen he tekevätkin", lisäsi tuo reipas soturi ylpeästi. "He ovat vannoneet olla maitoa maistamatta, kunnes ovat valkoiset miehet saaneet niellyiksi. He viruttavat keihäänsä teidän veressänne. Tappakaa nyt jos mielenne tekee". Ja hän kohotti paljaan rintansa ulospäin, surma-iskua saadakseen.

Sanoin hänelle, ett'ei häntä vastaan mitäkään pahaa ollut aikeissa; olihan vaan tarkoituksemme pitää hän luonamme, kunnes sota olisi päättynyt, eikä hänen tullut ensinkään turvallisuudestaan olla peloissansa. Poskensa kävivät tummiksi tätä kuullessaan ja rohkeasti hän sanoi: "onko Bube[20] vaimo taikka lapsi, koska noin halveksien häntä kohtelette?" Kun selitin, ett'ei milloinkaan ollut tapamme vankeja surmata, näytti hän joutuvan hämille ja tyytyi nyt filosofin kylmäkiskoisuudella vankeuteensa.

Tiedot, joita hältä saimme, eivät suuri-arvoisia olleet; ja kun yritin häneltä urkkia jotain Sirayon linnoituksen puolustuslaitoksista, niin ilmoitti hän paljo sellaista, jonka helposti huomasin olevan valhetta. Mutta en kumminkaan heittänyt kaikkea toivoa saada hänen suustaan kuulla, oliko Minna vielä siellä, ja tätä tarkoitusta varten laitoin Ulan vankia hänen säilytyspaikkaansa tervehtimään. Tuuma oli oivallinen, sillä kasvinveljeni osasi saada puheliaaksi nuoren soturin, joka silloin ilmaisi että tyttö oli usean muun naisen kanssa piiloitettu muutamaa läheiseen vuorenluoalaan, ollakseen vaarasta vapaa, jos taisteluun tulisi käytäväksi.

Nämät olivat mulle hyviä uutisia, koska pelkäsin että tappiostaan hurjistuneet metsäläiset tappaisivat avuttomat vankinsa. Nytpä hän oli jokaiselta harhailevalta luodilta suojassa; ja todella huono onni olisi, ell'ei meidän, Ulan tarkan paikkaintuntemisen avulla, onnistuisi saada selkoa hänen piilopaikastaan. Täksi yöksi laskeuin kovalle vuoteelleni köykäisemmällä sydämmellä, kuin mitä moneen viikkoon olin tuntenut.

Kello kolmen ja neljän vaiheella seuraavana aamuna leiri oli jalkeilla — sodan ensi näytöksen esirippu oli nousemaisillaan. Kurkistin ulos telttani oviaukosta ja havaitsin että virran kohta oli taajaan usvaan peittynyt, joka verhosi vastapäätä olevan rannikon tykkönään näkyvistäni. Tämäpä, itsekseni arvelin, on viholliselle suotuisa asianhaara, ja kun rannalle päästyäni näin venhelautan jo hiljakseen uivan Tsulujen rannikkoa kohden, odotin vaan joka hetki saavani kuulla Sirayon soturien kiljunaa, tai nähdä parven assegeita lentävän joukkoihin, jotka venhelautalla olivat ko'olla. Mutta tämän käyrä sokka läheni kenenkään estämättä rantaa ja näin, kuinka ensimmäinen mies hyppäsi aivan eheänä rannalle. Ei siis ollutkaan vihollisen tarkoitus vastustaa pääsöä joen poikki.

Lauttaamiskeinot olivat jotenkin köyhät, ainoastaan äskenmainittu venhelautta, sitten toinen hirsilautta, jonka mukana olevat insinöörit olivat rakentaneet, sekä vihdoin vanha venherämä, mikä korkeintainsa tusinan miehiä kannatti. Näitä lauttavärkkiä ei airoilla eikä seipäillä kuljetettu, vaan hinattiin rannasta toiseen köysien avulla, niin että toimeen sangen vähän aikaa kului. Ratsumiehet ynnä suurin osa nostokkaista kulkivat kaalaamalla joen poikki, jossa virran rajuuden takia oli aika vastus pitää jalkojansa vakavina. Useat hevoset virran pyörre lakaisi mukanaan, mutta ei kumminkaan yhtään henkeä mennyt hukkaan, ja kello 7 aikaan koko armeija, päästyään aivan vahingotta leveän ja rajun virran poikki, oli kunnollisesti Tsulujen maalla.

Vieläkin sama usva lepäsi raskaasti yli seudun, eikä nousevan auringon onnistunut läpäistä sen paksua, harmaata vaippaa. Olimme nyt teillä varustettuina maiden ulkopuolella ja sakeassa sumussa oli hyvinkin vaikea erottaa tuota mitätöntä polkua; mutta kärsivällisellä etsinnällä sen vihdoin tapasimme ja kulku alkoi niin että joukko ratsuväkeä kummallakin puolen päätti armeijamme.

"Tämä sumu on hyvin kiusallinen", huomautin Ulalle, joka tavallisuuden mukaan astui ratsuni rinnalla.

"Ja vielä monta tuntia se kestää", hän vastasi. "Miksikä emme sitä hyväksemme käytä, tunkeaksemme sisämaahan, kiertääksemme Ingnutu-kukkulan ympäri ja niin takaapäin tullaksemme vuorenluoille? Minä tunnen paikat perinpohjin ja takaan että perille pääsemme vihollisen äkkäämättä, jonka koko huomio on kiinni armeijan liikuntoja tarkastamassa. Niin saatamme Enamelan vapauttaa, ennenkuin itse rynnäkö alkaakaan".

Aatos oli ihmeellisen sukkela ja täydellisessä sopusoinnussa omain harrastusteni kanssa. "Kuinka monta miestä tarvitsemme?" kysyin hätäisesti. "Ehkä sata riittää?"

"Kymmenen on paljoa parempi", vastasi Ula. Pienempi joukko pääsee pikemmin huomaamatta perille. Viidessä minuutissa saatan valita joitakuita kelpo soturia; mutta meidän täytyy oitis lähteä".

"Hanki sitten miehet", sanoin, "ja odota mua täällä".

Minä riensin asianomaisen komennonpitäjän luokse ja esitin pyyntöni päästä muutamien seuralaisten keralla vakoiluretkelle.

"En saata sinulle lupaa antaa, Wille", Allingham vastasi, "mutta älköön se sinua estäkö. Minä ratsastan vähäisen edelle, ja jos palatessani teitä ei enää ole, niin enpä suinkaan ai'o poissa-olostanne melua nostaa. Hyvästi; ja Jumala sinua, vanha veikko, siunatkoon. Tiedän kyllä hyvin, ketä etsit". Ja hän iski kannukset ratsunsa kupeisiin sekä karautti tiehensä.

Tämä pieni valmistus oli vaan muutamia minuuteja kestänyt, joiden myöskin huomasin kasvinveljelleni riittäneen ko'olle saadakseen joitakuuta kaltaisiansa sotureita, — Tsuluja, jotka synnyinmaastansa olivat karkoitettut ja paenneet Brittiläiselle maalle, suojaan omalta tirannilliselta ruhtinaaltaan. Jos olisin tarvinnut tuhannen vapaaehtoista retkeäni varten, niin olisin ne vaikeudetta saanut, sillä juuri tällainen yksityisseikkailu vastasi musta-ihoisten liittoveljiemme taipumuksia. Itsekukin oli näin enemmän riippumaton ja mahdollisuus saada ryöstösaalista paljoa suurempi, jota viimeksimainittu seikka, se olkoon sanottu, on yksi Kafferilais-rodun valtavimpia haluja.

Jättäen muun retkikunnan edelleen marssimaan, pujahdimme kenenkään huomaamatta pensastoon ja olimme pian näkymättömissä sumuvaipan takana, vaikka tosin tuon tuostakin kajahti ruoskan läimäys tahi kaukainen hevosen hirnunta, joka meitä muistutti kiiruhtamaan, ennenkuin usvariippu ehtisi kohota ylös. Puolen tunnin joutuista kulku suorakulmaiseen suuntaan kohden Puhveli-virran juoksua saatti meidät tiheikön hiljaisuuteen, jossa ei mikään sota-ääni erämaan rauhaa häirinyt; ja erään kapean joen äyräille päästyämme kasvinveljeni, joka oppaana oli, pysähtyi ja me pidimme jonkinmoisen valmistavan neuvottelun, saadaksemme selviksi tuumiamme. Useimmat seuralaisistani tunsivat hyvin Ingnutu-kukkulan seudut, ja heidän neuvostaan nyt päätettiin kiertää vuoren taakse, nousta sen harjulla olevalle tasangolle ja sitten kulkea sen äkkijyrkän syvänteen vieritse, minkä juureen oli muodostunut sarja luolia eli onkaloita, joista jossakussa suurella syyllä arvasimme Minna Beidermann'in vankina olevan. Tällä kulmalla ei varmaankaan vartioita olisi varominen, sillä kallion kärki, joka tuimana kohoili onkaloiden sekä tuon varustetun kraalin ylitse, oli melkein kohtisuoraan suuntaan jyrkkä, niin että vikevä ainoastaan jotain vuohipolkua saattoi ylös kiivetä; mutta tämän polun oli Gola neuvonut kasvinveljelleni, ja päätimme nyt tätä myöten astua alas joko aamun pimeässä tahi silloin kuin Tsululaiset olisivat liian tulisissa tauoissa Englantilaisten päärynnäkön kautta, että eivät meidän liikuntojamme huomaisi. Minulla oli täysi luottamus kasvinveljeni taitoon, ja näin että hänkin puolestaan hehkui halusta itse saada vangin vapautetuksi; enkä siis laskenut minkäänlaisia vastaväitöksiä niille tuumille, joihin hän seutuihin tutustuneiden maamiestensä suostumuksella katsoi parhaaksi ryhtyä. Pidin viisaimpana heittää asian kokonaan heidän hoimeensa, ja loppu osoittikin että tässä kohden tein oikein. Tässä sopii mainita, että kuljin jalkaisin sekä olin ratsuni jättänyt pääjoukkoon. Hevosen seljässä olisin ollut esine, minkä tarkkasilmäiset vihollisemme auttamattomasti olisivat keksineet, ja sitäpaitsi, eihän yksikään vuohta kömpelömpi eläin olisi voinut liikkua sellaisessa maakunnassa, johon juuri olimme tulemaisillamme.

Kun tulevaiset aikeemme olivat selvillä, aloitimme taas astuntamme, liikkuen suurimmalla varovaisuudella eteenpäin, sillä sumu alkoi vähittäin hälvetä auringon voimallisten säteiden läpäisemänä ja levitteli seutu seudulta silmäimme eteen sen ihanan, vaikka nähtävästi asumattoman maakunnan, joka meitä kaikkialla ympäröitsi. Ula opasti meitä erämaan halki, huolellisesti vältellen noita pieniä viljelykaistaleita, jotka tuontuostakin, pienien välimatkojen päässä kirjasivat aaltoilevaa tienoota. Ainakin sadan kyynärän päässä edellämme hän käärmeen liukkaudella luikersi okaisen pensaston läpitse, aina hiljaa huudahtaen, jos tie oli vaaraton, jonka jälkeen uudelleen kuljettiin samaan tapaan eteenpäin. Minulle oli toimi mitä vaivaloisinta, vaikka seurakumppalini, joita ei mikään vaatteen ylenpalttisuus haitannut, helpolla itsensä suorivat. Töykeä, okainen pensaikko repi pukuni räpäleiksi, raateli ihoani sekä useammin kuin yhdesti piti minut kirventelevään syleilykseensä suljettuna, kunnes joku sotureista apuun ennätti.

Niin matkasimme monta tuntia, saavuimme vihdoin noille hajalla oleville kallionkatkelmille, joista Ingnutu-harju alkoi ja nä'imme tuon punertavan vuorenharjan ylpeänä kohottavan päätänsä ylitsemme. Äkkiäpä Ula nosti kättään varoitukseksi ja me vaivuimme hievahtamattomiksi pensastoon, jonka jälkeen oitis huomasimme kaksi naista kulkemassa meitä kohden, maito-astiat päidensä päällä. Omituisen sattuman vaikuttamina he pysähtyivät muutaman kyynärän päähän siitä paikasta missä piiloilimme, ja laskettuaan kannettavansa muutamalle kallionlohkareelle alkoivat vilkkaasti keskustella Brittiläisten päällekkarkauksesta, jos nimittäin sanan merkitystä häväisemättä voi keskusteluksi nimittää sitä keskeymätöntä sanatulvaa, joka yht'aikaa kummankin naisen suusta kuohui.

Olimme ylenmäärin uupuneet, nälissämme ja janoissamme. Kiusata meitä kahta täyttä maito-astiaa näyttelemällä oli enemmän kuin mitä ihmisluonto jaksoi kestää. Niin juuri ajattelin, kun aivan lähelläni kuului syvä ja ankara karjaus niin luonnollisena ja uhkaavana, että ehdottomasti kyyristyin pensaan juureen, jonka takana olin piilossa, ja kauhistuneena tuijotin olkani ylitse, luullen kiukkuisen pantterin karanneen jonkun onnettoman seuralaiseni päälle. Mutta metsäkissan silmäin sijasta huomasinkin

soturin, jonka koko muoto säteili hillittyä tyytyväisyyttä, kun hän uudelleen päästi tuon kamalan äänen voimallisen rintansa pohjasta sekä samalla kohotti kilpensä reunalla pienen kaistaleen pantterinnahkaista vyötänsä, jonka hän hiljaa oli kupeiltaan päästänyt. Molemmat naiset seisoivat hetken kauhistuksesta kivettyneinä; mutta nahan nähdessään he surkeasti huudellen juoksivat tiehensä; me kuulumme heidän äänensä heikkenevän ja kuolevan kaukaisuuteen, kun he huimaa pakoaan lähintä kraalia kohden jatkoivat. En suinkaan tiedä, lienevätkö maitosankojansa hakemaan palanneet; mutta jos niin tekivät, niin mahtovatpa kovin ihmetellä pantterin erinomaista ahnautta maidolle, sillä pohjia myöten tyhjensimme heidän astiansa, ennenkuin etemmä läksimme.

Nyt aloimme nousta Ingnutu-kukkulan rinnettä myöten, jonka pinta oli täyteen kylvetty suuria kivihiharkkoja ynnä sakeita pensassaaria, ja kun kesken kulkuamme pimeys meidät saavutti, kävi tiemme sen kautta vielä toista vertaa vaivalloisemmaksi. Täälläpä karjan ammunta sattui korviimme, ja tämä ääni miltei ajanut koko hankettamme haaksirikkoon. Ryömien pimeässä eteenpäin yksi sotureista huomasi pienen karjalauman, jota ainoastaan puolen tusinan paikka miehiä paimensi; ja nytpä oli koko seuran yksimielinen toivo saada karja käsiinsä.

"Ettehän millään saa heitä pois ajetuiksi", koetin todistaa, "sillä jok'ainoa Tsululainen koko maassa on valveilla; pian teidät ylivoima saavuttaa ja hakkaa palasiin. Heittäkää mieletön tuumanne ja käykää eteenkäsin. Vapaasti suostun teille yhtä monta nautaa antamaan, kun tehtävänne on tehty, ja niin vältätte suuren vaaran, mihin hullu aikeenne teidät on saattava".

Mutta tuolla ammovalla laumalla oli vastustamaton lumous seuralaisiini, ja sanani kaikuivat kuuroihin korviin, vaikka Ula kyllä voimiensa takaa minua säesteli.

"Voimmehan äkkiarvaamatta paimenten kimppuun karata ja tappaa joka miehen", väitti pää-yllyttäjä; "voimme ajaa karjan johonkin turvalliseen paikkaan ja taas yhtyä teihin vuoren kukkulalla, ennenkuin määrätty hetki lyö".

Olin aivan epätoivoissani, koska selvästi näin, että koko yritys näin oli hukkaantuva; mutta kunnan Kafferilaisemme on luonnostaan karjanvaras; se on hänen sydämyksiinsä kiinni kasvettunut, eikä uhkauksista enempi kuin todistuksista ja järkevästä puheistakaan mitään hyötyä ollut. "Henget ovat karjan tiellemme tuoneet ja meidän täytyy se omaksemme saada", kuului vastustamaton vastaus, joka minua joka miehen suusta kohtasi.

"Ethän ai'o samaan hurjuuteen liittyä?" kysyin Ula'lta, hengähtämättä hänen päätöstään odottaen.

"En ai'o", hän vakaasti vastasi. "Lähdetään eteenpäin, veli, kahden; me itse vapautamme Enamelan. antakaa meille kymmenen minuuttia aikaa, ennenkuin hyökkäykseen te'ette", hän sanoi maamiehiinsä kääntyen, jotka äänettömästi sen pään-nyökkäyksellä myönsivät. "Tule, Kuta, lähtekäämme"; ja hän upposi taajaan pensastoon, minne häntä oitis seurasin.

Hurjasti ponnistelimme tietämme ylöspäin; mutta paljoa aikaisemmin kuin määrätty aika oli umpeen kulunut, ilmoitti kauvas kajahtava karjuminen ynnä kiitävään sorkkain töminä, että entiset seuralaisemme olivat rynnäkkönsä aloittaneet. Hetkeäkään viipymättä tunkeuimme tiheikön ja piikkipensastoin läpitse, naarmuista, tölmäyksistä ja alituisista lankeemisista huolimatta, sekä saavuimme vihdoinkin lakealle tasangolle, joksi vuoren huippu oli muodostunut. Olin surkean uuvuksissa yht'aikaa ruumiillisesta väsymyksestä ynnä alituisista loukkauksista, ja heittäydyin maahan epätoivon tuskassa. Mutta Ula sanoi että muutama satamäärä kyynärää veisi meidät luolalle, missä hän joskus ennenkin oli suojaa hakenut; ja jaloilleni nousten seurasin häntä lymypaikkaan.

Ensimmältä tunsin ankaran halun puhjeta soimauksiin noita lurjuksia vastaan, jotka härkäläuman takia olivat minusta yhdellätoistakymmenennellä hetkellä karanneet; mutta, kuten muulloinkin, kasvinveljeni katseli asiaa aivan toisessa valossa ja näytti pikemmin heidän erkanemisestansa olevan mielissään, kuin päinvastoin.

"Antaa niiden mennä", hän sanoi hilpeästi. "He ovat järkensä menettäneet ja tahtovat päästä hengestään. Kun aamu ehtii, saatte nähdä että ilmankin heitä yhtähyvin tulemme toimeen. Syödään nyt ensin ja sitten nukutaan", hän päätti, ottaen esille pienen jauhopussin; "me tulemme kaikkia voimiamme tarvitsemaan".

Mulla oli pullonen paloviinaa mukani, jonka avulla huuhtelimme vähät varamme kuivaa jauhoa alas kurkustamme; ja tämän tehtyämme kumpikin laskeuimme nukkumaan. Olin juuri levottomaan uneen vaipumaisillani, kun Ulan ääni sattui korvaani näin:

"Toivonpa, Kuta, ett'ei heidän *esemkofunsa* untamme häiritse".

"Keitteenkä, ihminen?"

"Muinaisten kumppaniemme, — he ovat surmansa saaneet joka mies. Hyvästi".

Tosin ihmeellisiä ovat Kafferilaisen tiet ja aatokset.

12:tas Luku.

Voi sua, veljeni.

Ylenmääräisestä uupumuksestani huolimatta oli yö, jonka Ulan luolassa vietin, kovin levoton. Töin tuskin saatoin silmiäni ummistaa niiltä ahdistavilta aatoksilta, jotka mihinkä muuhun aikaan hyvänsä olisivat unen kauvas karkoittaneet; ja kaikki unennäköni olivat niin vilkkaita ja tuskallisia, että helposti olisi voinut ruveta uskomaan kaatuneiden soturien todella aaveina hiiviskelevän kovan, tukalan vuoteeni ympärillä. Vasta myöhään vaivuin todella virkistävään uneen, mutta tästä hetken unhosta minut piankin kasvinveljeni käsi herätti. Hiljaa ravistaen hän kuiskasi: "Meidän täytyy oitis lähteä liikkeelle, Kuta; koetetaan painua alas vuorelta ennen päivänkoittoa".

Nousin jaloilleni kankeana ja edellisen päivän rasittavasta matkasta rähjäntyneenä, ja kuilun reunalle astuen silmäilin allani olevaan syvyyteen.

Oli ihana yö ja tähdet tuikkivat pilvettömältä taivaalta allamme olevalle tasangolle, kumminkaan tarpeeksi valoa tuomatta, että esineitä tarkalleen olisi voinut erottaa. Kraalin paikan saattoi arvata muutaman härän satunnaisesta mylvinnästä, ja luulinpa kerran tai pari kuulleen ihmisen ääntäkin; mutta tämä taisi olla pelkkää luuloa. Hermoni olivat kovin kiihkeentyneitä kovasta sielun jännityksestä, ja sangen todennäköisesti aistimeni minut pettivät; sillä ei välkähtänyt yhtäkään valoa, joka olisi liikettä Tsululais-linnoituksessa osoittanut — kaikki näytti tyneltä ja rauhalliselta, aivan kuin sodan julma meteli olisi näillä syrjäisillä tienoilla tuiki tuntematon. Kuinka toisenlaiseksi, aattelin, näyttämö muuttunee, ennenkuin aurinko taivaan kiireelle ennättää! Ja kuinka paljon on mulla tehtävää nykyhetken ja sen ajan välillä! Mutta Ulan ääni herätti minut unelmistani, ja pikimmältään hotkaisin suuhuni kehnon aamiaisen, johon Ula, käytännöllinen kuin oli, huomioni käänsi.

Aseina oli mulla isoläpinen revolveri-pistooli sekä pieni takaaladattava pyssy, joka riippui hihnasta olallani. Näitä tarkastin huonossa valossa huolellisesti, nähdäkseni olivatko kunnossa; tämän tehtyäni olin valmis Ulaa seuraamaan, jonka kilpi ja assegaat eivät mitään eri tarkastusta kaivanneet. Olin usein koettanut saada kasvinveljeni heittämään pois vanhat aseensa ja pyssyyn ja pistooliin tarttumaan, mutta hän yhä vaan katsoi sopivimmiksi aseet, joihin lapsesta oli tottunut, eikä ikänä oikein kodistunut pyssyyn, vaikka kyllä täydelleen tunsu ruudin hyödyn metsästyksessä taikka silloin kun oli kysymyksenä vastustaa rynnäkköä sellaista, kuin Pieter Dirksen'in *laageria* vastaan oli tehty. Mutta ihmisten kanssa kamppaillessa hän enemmän luotti käsikähmään ja kylmään säilään; "sitäpaitsi", oli tapansa sanoa, "assegai ei mitään ääntä päästä".

Kun aika päivänkoittoa lähenei, kävi pimeä yhä mustemmaksi ja Ula'nkin terävään silmään oli vaikea löytää kaitaa polkua, joka vierua myöten vei alas.

"Taivaan Jumala!" huudahdin, kun näin että hän aikoi lähteä alas kohdalta, jossa jyrkänne minusta näytti kohtisuoralta seinältä; "ethän lie järkeäsi hukannut, uskaltaksesi alas tällaisesta paikasta? Kumpikin taitamme niskamme, se on varma".

"Taitetaan sitten", hän vastasi kolkosti. "Meidän täytyy luistaa alas, jos mielimme Enamelan vapauttaa. Tämä on ainoa polku ja rynnäkkö alkaisi paljoa ennen, kuin ympäri kiertäen perille ehtisimme. Rohkeutta, veli, luo silmäsi ylöspäin. Älä vaan millään katso alas, niin helposti asiasta suoriut. Kas, siinä ei taitoa tarvita", ja hän laskeutui jyrkän teelle, käskien minut seuraamaan.

En häpeä tunnustaa, että kaikkia korkeita paikkoja kammon; ne huimaavat aivoni, tekevät minut sairaaksi ja avuttomaksi sekä herättävät kauhistavan halun loiskata alas ja niin jouduttaa kohtaloa, joka tuntuu välttämättömältä. En milloinkaan pakotta mene lähelle jonkun syvänteen äyrästä siitä yksinkertaisesta syystä, että se vaikuttaa minuun kovin vastenmielisen tunnon, enkä koskaan kylmiä väreitä tuntematta saata lukea jotain vuoristoseikkailua. Jos alusta alkain olisin tiennyt edessäni olevan yrityksen oikean laadun, niin varmaankin kykenemättömyyteni tunnossa siitä oitis olisin luopunut ja valinnut toisen keinon, oli se sitten muuten kuinka paljoa vaarallisempi hyvänsä. Olin mielessäni kuvitellut, että vuohenpoluksi kutsuttaisiin kaitaa, luisuvaa tietä, jota myöten liukas mies kylläkin helpolla voisi takaperin kulkien laskeutua alas. Ei tullut mieleenikään, että mun olisi täytyminen iskeä kynteni kohtisuoran seinän rakoihin ja muuttua sitä varten apinaksi, vieläpä sangen vikkelaiksin apinaksi. Vieläkin olen siinä uskossa, että paikka ei ollutkaan vuohien, vaan paviaanien ja ryösteleväin

apinalaumoin tavallinen kulkureitti, jota myöten ne muutamina vuoden-aikoina laskeuvat alangoille viljavainioita tuhoamaan; ja tätä vaarallista polkua täytyi minun nyt hyväkseni käyttää, minun, joka hermoissani tunsin väristykseen jo nähdessäni toisen miehen korkeilla tikapuilla, taikka sitten heittääkseen siksensä kaikki toivo pelastaa tyttöä, jota lemmin. Mutta viivyttelyminen vaan asiaa pahensi; ja niinpä, jännittäen mieltäni häntä ajattelemaalla, jonka tähden olin yritykseeni ruvennut, seurasin kasvinveljeni esimerkkiä ja aloin laskeutua alaspäin.

Kokonainen kirja ei riittäisi kuvaamaan tunteitani tuon vaarallisen matkan ensimmäisinä minuuteina. Onneksi oli kovin pimeä, ett'eivät silmäni kenneet alla olevaa syvyyttä näkemään. Ulan neuvoa noudattaen katsoin yhäti ylöspäin, ja hän puolestaan, kulki edelläni kaikki vaaralliset paikat, sovitteli jalkani pieniin kallion kärkiin ja rakoihin, joissa vähän saattoi huoata, rohkaisi minua sanalla ja esimerkillä, ja itse näytti pysyvän tuon punertavan kallion kaljulla seinämällä yhtä helposti kuin kärpänen sileällä akkunaruuudulla.

Minä olin kauhean kömpelö ja sen ohessa ankarasti peloissani. Pyssyni häilyi edestakaisin liikuntojeni mukaan, huolimatta ahkerista ponnistuksistani pitää sitä oikeassa paikassaan selkäni päällä, hartioille ripustettuna; ja tuontuostakin milloin piippu, milloin rautapäinen perä olivat tölväisemäisillään kallioon ja niin saamaisillaan aikaan metallin heläystä, joka epäilemättä oudolla äänellään olisi herättänyt Tsulujen epäluulon ja levottomuuden vireille. Viimeinpä pulani tuon onnettoman aseiden suhteen kävi niin hankalaksi, että Ula vaati koko kapineen omaan huostaansa, jota en millään tavalla saattanut vastustaa, vaikka olisin tahtonutkin; sillä molemmilla käsilläni oli täysi työ kannattaa ruumiini painoa. Tuo lisätaakka ei näyttänyt miksiäkään vastukseksi olevan ketterälle toverilleni, jonka mieleen allamme oleva syvyys ei ollenkaan pelkoa vaikuttanut. Eräälle kallionniskalle, jota muistaessani vieläkin tunnen kylmiä väreitä hiipivän selkäpiitäni myöten, hän tyyneesti pysähtyi, päästi kätensä aivan irti ja alkoi rauhassa virkistää itseään lusikallisella nuuskaa, katsellen sillä välin alas kuiluun, aivan kuin vankka maa ei olisi ollut kyynärää syvemmällä hänen allansa.

"Eipä näy eikä kuulu vielä liikuntaa alhaalta", hän sanoi sangen tyytyväisenä, kun nuuskan pusertama kyyneltulva oli lakannut juoksemasta. "Me pääsemme pohjalle asti kenenkään huomaamatta, Kuta. Edespäin!" ja alaskäsin alkoi taas matkamme.

Äkkiäpä sana "vou", joka syvimmän alakuloisuuden äänellä kirposi Ulan huulilta, sai minut pysähtymään ja täytti sieluni tuskalla, koska hyvin tiesin, ett'ei mikään vähäinen seikka olisi tällaista epätoivon huudahdusta hänen suustaan saanut lähtemään. Varovasti laskeutuen sille kallion kärjenteelle, jolla veljeni par'aikaa seisoi, huomasin hänen kovin neuvottomana tuijottavan allamme olevaan pimeään. Syy kävi minulle ihan selväksi, kun hän kuiskasi: "Tästä on kallio lohjennut alas taikka ovat Sirayon miehet kiskoneet irti kappaleen vuorta. Emme etemmäksi pääse, Kuta".

Se oli kurjin johtopäätös, mihin tulla saattoi, enkä ollut ensinkään halukas siihen suostumaan. Laskin että kolme neljännestä matkasta oli jo hyvässä turvassa päästy, ja kun rohkeuteni karttui samassa määrässä kuin väli väheni, päätin jatkaa kulkuani, vaikka sitten putoisinkin hengettömäksi jonkun risupsensaans ystävälliseen syliin.

"Oletko ihan varma, ett'ei siinä mitään jalansijaa ole?" kysyin.

"Täydellisesti", kuului vastaus, ja alas kumartuen hän tunnusteli assegailla kallion seinämää. Se oli sileä eikä tuntunut missään lohkoa, jota myöten vuorikaurisinaan olisi alaspäin päässyt.

"Täytyy palata takaisin", Ula sanoi synkästi; "asiaa ei käy auttaminen".

"Käy kuin käykin", lausuin. "Kuinka pitkältä luulet lähimpään syrjänteeseen olevan?"

"Kaksikymmentä jalkaa", hän vastasi, "senverran kuin arvaamalla voin päättää".

Se ei siis laatuun käynyt. Joku ajatus laskeutua pyssyni olkahihnaa pitkin ja sitten loiskata alas loput matkaa, oli aivoihini iskenyt; mutta syvyys teki tuuman mahdottomaksi. "Olisi vaan köyttä", mutisin itseseni, "niin voisi sitä käyttää, mutta vaatteeni ovat siihen tarkoitukseen hyödyttömät; orjantappurain o'at ovat ne rääsyiksi repineet".

"Vou", sanoi Ula taas, mutta tällä kertaa tyytyväisyyden äänellä. "Vaatteesi ovat räpäleinä, veli, mutta minun ei ole. Anna tänne puukkos. Täytyy olla joutuisa; sillä puolen tunnin päästä on valkoinen päivä".

Se oli kallis-arvoinen aatos. Kovasta härännahkaisesta kilvestä sai leikkaamalla köyden, kyllin vahvan kannattamaan raskaampiakin painoja kuin meidän ruumiimme ja kyllin pitkän ulottumaan syvemmällekin kuin kaksikymmentä jalkaa. Onneksi kallionkärki, jolla seisomme, oli niin leveä että yhdellä kädelläni saatoin pidellä kilpeä, sillä aikaa kuin Ula kätevästi leikkeli sitä puukollaan. Kymmenessä minuutissa oli enää jäljellä paljas puualusta, ja silloin oli kädessämme vahva hihna,

kaksitoista tai viisitoista kyynärää pituudeltaan.

"Vou", huudahti kumppalini kolmannen kerran, mutta tällä erää vilkkaimman ihastuksen äänellä, "me olemme saaneet ne onkeemme, veli. Siima järveen", ja hän loiskasi tuon paljastetun kilven puu-alustan allamme olevaan rotkoon. Kun se oli laskenut noin viidenkolmatta jalan päähän, tuntui se seisahtuvan ja liikuttamalla sitä hihnasta Ula sai kuuluviin äänen, jonka selvään ymmärsimme lähtevän jostakin vastaanhangoittelevasta pensaasta. "Olemme ennemmin alhaalla kuin ensin luulinkaan", hän kuiskasi. "Tämä on vuoren juuri, kiinnittäkäämme pää ja sitten menen minä ensiksi".

Tämä oli helpolla tehty assegin avulla, joka lujasti painettiin muutamaan kallionrakoon, ja käskien minun pysyä alallani, kunnes antaisi merkin, kumppanini nyt tarttui nahkahihnaan ja huolettomasti painui alas pimeään. Kuulin tuon jäykän keihään joka nytkäisemältä kirahtavan raossaan, mutta niin puu kuin nahka olivat parasta laatua, ja muutaman minuutin päästä sain äärettömäksi ihastukseksi kuulla, kuinka kasvinveljeni ääni varovasti kuiskasi, että hyvässä turvassa saattoi laskeutua alas. Vielä hetken seisoin hänen vieressään; vaara oli ollut ja mennyt, kuilun pohjalla olevaan töykeään pensaikkoon oli vihdoinkin päästy.

Ensi työni nahkahihnan hellitettyäni oli ravistaa toveriani kädestä sydämeni kyllyydessä; mutta Ula, aina käytännöllisenä kuiskasi: "Mun täytyy ylös jälleen; ei ensinkään käy päinsä jättää jälkeemme vihollisen nähtäväksi merkkiä täällä käynnistämme. Anna tänne puukkosi".

Hän joutuun leikkasi jämeän vaajan täyttämään assegin virkaa, joka niin uskollisesti oli ruumiimme koko painoa kannatellut, ja nostettuaan pyssyni olkapäiltään maahan, hän alkoi kiivetä hihnaa myöten ylös köysitaiturin notkeudella. Perille päästyänsä hän iski vaajan keihään sijaan, heitti hihnan kahdenkerroin ja löysästi vaajan ympäri ja seiso ihmeen lyhyen ajan päästä taaskin luonani, jonka jälkeen hän helposti kiskoi hihnan alas ja vyhtesi sen yli olkansa. Eikä niinmuodoin jäänyt mitään merkkiä, joka vihollisen epäluuloja olisi herättää voinut.

"Aika terävät silmät niillä täytyy olla, jos vaajan äkkäävät", hän kuiskasi. "Mennään nyt. Ennen päivännäköä meidän on piiloon pääseminen".

Ei ollut kovinkaan vaikea meidän löytää notkelmaa, tarpeeksi pensaspeittoista tarkoitustamme vastaamaan; ja kun Ula assegaillaan, varovaisesti kyllä, oli tutkinut, ett'ei mikään viheriäinen *inamba*-käärme tai muu vahingollinen mato ennen meitä ollut paikkaa haltuunsa ottanut, niin asetuimme sinne suojaan ja tyhjensimme loput väkijuomaa pullostani virkistykseksi tuon äsken lopettamamme vaivaloisen työn jälkeen.

Ne monimutkaiset seikat, jotka vuorelta laskeutuessamme tapahtuivat, ovat kertoessamme hyvän ajan vaatineet. Mutta itse asiassa koko juttu oli vähemmässä kuin puolessa tunnissa suoritettu, siihen sekin aika laskettuna, mikä oli hukkaan kulunut tuon odottamattoman sattuman takia, joka vähältä oli ollut tehdä koko aikeemme tyhjäksi. Ylläkerrotun näytelmän henkilöille aika tuntui ijankaikkisen pitkältä; katselijasta se sitä vastoin mahdollisesti on ylenmäärin lyhkäinen.

Päästyämme kunnialla tästä tehtävämme kaikkein vaikeimmasta pulmasta, emme muuta voineet kuin pysyä piilopaikassamme kunnes päivä koittaisi ja aivottu rynnäkkö armeijan puolelta alkaisi. Sitten oli tulevainen toimmemme tykkönään asianhaarain nojassa; ainoa turvallinen menetystapa tällä hetkellä oli hillitä levottomuuttamme ja odottaa, mitä tapahtuva olisi.

Mulla ei minkäänlaista käsitystä ollut paikan laadusta, mihin nyt olin joutunut; sillä vaikka usein olin Ingnutu-harjanteen etäältä nähnyt, en milloinkaan ollut käynyt Sirayo'n kraalissa. Nopeasti valkeneva päivä salli mun nyt nähdä, että olimme keskellä hajalleen viskatuita kallionlohkareita, jotka vuoren juurta reunustivat. Tämä juuri oli, kuten Ula mulle kertoi, milt'ei joka kohdallaan syviin onkaloihin lävistetty, jotka ahtaiden solien kautta yhtyivät notkelmiin ja niin muodostivat jonkinmoisen maanalaisen sokkelorakennuksen, mihin vaikka koko Tsululaisarmeija olisi pakoon mahtunut. Keskellä tätä mehiläispesän tapaista alaa seiso i Sirayo'n kraali, vahvan ampumareikäisen muurin ympäröimänä. Luonto oli sen niin varustanut, että uljaiden miesten puolustamana se näytti milt'ei mahdottomalta valloittaa. Kun tuossa makasin tirkistellen läpi pensaston ja mieltien sitä vaikeata tehtävää, joka joukoillamme oli, niin huomasiin aamun yhä enemmän valjetessa, että notkelma, missä piiloilimme, ulottui kauvas taaksepäin ja kuului nähtävästi samaan luolajaksoon, joka koko tienoon täytti. "Kuinka on mahdollista tässä mehiläispesässä lapsi raukkaa löytää?" ajattelin, mutta samassa matala huudahdus käänsi huomioni alangolle päin, jossa Brittiläiset etujoukot nyt marssivat näkyviin. Kohta jälkeen pääjoukkokin seurasi; muutaman minuutin kuluttua rynnäkkö oli alkava.

Helppo on kuvaila, kuinka minä, pakolla kuin olin hiiskahtamatta näitä seuraavia tapauksia katselemaan, tarkastin jokaista armeijan liikuntoa, jokaista etenemistä. Sillä hyvin tiesin, että niiden menestyksestä riippui oma henkeni ja niiden, jotka olivat minulle kalliimmat maailmassa. Kylmä väre juoksi selkäpiitäni myöten, kun ensimmäinen pyssy paukahti. Kokonainen satamäärä seurasi, ja uljaasti

kajahti miestemme hurrahuuto, Kafferilaisten, niin liittolaisten kuin vihollisten karjunnan säestämänä. Asemalta, jossa minä ja Ula olimme, ei päärynnäköä näkynyt, koska esiinpistävä kallionhammas tältä puolen esti näköämme. Mutta kasvinveljeni sanoi, että toinen kylä sijaitsi tällä suunnalla; ja arvattavasti oli ylipäällikön tarkoitus valloittaa tämä ennenkuin päälinnoitukseen, varustettujen onkaloiden suojaamaan, käytäisiin käsiksi.

"Emmekö nyt saata lähteä?" kysyin — eikä ollut tässä tarvis kuiskuttaa, sillä taistelun jymy pauhasi ympärillämme, kajahtaen voimallisesti vuoren luolista ja tehden puheemme milt'ei kuulumattomaksi. "Soturit ovat ihan varmaan koolla kraalissa rynnäköä torjumassa, ja ehkä tapaamme Minnan vartioitsematonna".

"Odota hetkinen", hän vastasi. "Kuule! Tsululaiset kiiruhtavat paraikaa valleille", hän hetken päästä lisäsi; "antaa niiden ehtiä sisäpuolelle, niin sitten uskallamme lähteä. Hist!" hän kuiskasi käheästi, kouristaen käsivarttani semmoisella voimalla, että monta päivää jälkeenpäin sininen rengas sitä koristi.

Tämä ponteva varoitus ei ollutkaan joutava, sillä useita pakenevia Tsuluja, kilvet ja assegait käsissään, riensi lymypaikkamme suun ohitse, kasvot taistelun kiihkosta hirmuisen tuimina. Että joukkomme olivat ensimmäisen kraalin valloittaneet, kävi selväksi niistä harvoista sanoista, jotka näiden miesten huulilta kirposivat, kuin myöskin yhä taukoavasta paukkeesta ja Brittiläisten iloisista hurrahuudoista; mutta muutamat äkkinäiset laukaukset tuontuostakin ilmoittivat, että vihollinen kumminkin vielä piteli puoltaan ryhmyisellä tantereella, mistä oli sangen vaikea sitä karkoittaa, ja kiivasta pensastaistelua kamppailtiin vielä tuon anastetun aseman ympärillä.

Tuskin nämät olivat poistuneet, kuin jo toinen joukkio läheni meitä, haavoitettua miestä kantaen, nähtävästi jotain korkeasukuista päällikköä, jonka pian saimme tietää yhdeksi Sirayon pojista.

"Älkää minua enää kiusatko", hän heikosti sopersi. "Laskekaa minut tähän ja antakaa mun kuolla; valkoiset koirat ovat olleet meitä vahvemmat. Viipykää!" hän lisäsi, kun kantajat olivat hänen laskeneet alas, muutaman kyynärän päässä lymypaikastamme. "Viipykää! Minun loppuni on tullut, mutta minä voin vielä kostaa. Valkoisen papin tytär on salaisessa luolassa. Tuossa, Gume ja Koka, assegaini, antakaa sen juoda hänen sydänvertansa; sitten kuolemani käy helpoksi. Tappakaa myöskin Nkungulu", hän murisi. "Noitapappi sanoi että olisin voittava; hän valhetteli. Kiiruhtakaa ja tuokaa aseeni, hänen verensä kastamina, takaisin. Joutukaa, henkeni ei mieli lähteä pois, ennenkuin tiedän saaneeni kostoa". Ja tuo julma roisto vaipui uupuneena seljälleen.

Puoli tusinaa pakenevia satureita oli kuullut puheen lopun, ja innoissaan saada nauttia uhrin kuolemantuskista, he seurasivat noita molempia miehiä, jotka päällikkö oli murhaajan virkaan määrännyt; ja koko parvi katosi muutamaan kallion aukeamaan jonkun kyynärän päässä piilostamme, jättäen kuolevan miehen yksikseen.

"Seuraa", sanoi Ula, tarttuen lujasti assegaihin, ja vieläkin lujemmin katsahtaen minuun, "seuraa, Kuta, niin estämme tämän kehnon työn".

Kauhusta ja mielenliikutuksesta olin kipeä, mutta hoippuroin kumminkin kasvinveljeni jälkeen, joka ryntäsi luolakäytäviin, mistä saatoimme kuulla poistuvain murhamiesten jalkain kapseen, kun nämät mutkaisia teitä myöten kiiruhtivat salaiselle luolalle. Yksinäni olisin sokkeloihin ja mutkiin hukkunut, mutta Ulan tarkka korva oli varma oppaamme vihollisten jälkiä seurattessamme; ja yhtämittäisellä puheellaan nämät eivät askeleidemme iskua kuulleet.

"Virittäkää revolverinne", Ula kuiskasi. "Sukkelaan, nyt ne puhuvat Nkungululle. Vou", ja hän harppasi eteenpäin, samalla kun kiljahdus, tuskan huuto pani ontelot luolat kaikumaan — kuninkaan noitapappi oli surmattu.

Mä nä'in kuinka kasvinveljeni sivalteli oikeaan ja vasempaan assegaillaan, mutta koko huomioni oli kiintynyt onkalon perälle, missä seisoj jättiläisen kokoinen metsäläinen, toinen käsi kiinni keltaisissa hivussuortuvissa, toinen kohotettuna pistämään vaaleata tyttöä, joka rukoillen katsoi häntä silmiin. Pistoolini laukesi, jymähtäen luolakäytävissä kuin kuusinaulainen kanuuna, ja murhamies, irti hellittäen, kaatui taaksepäin, ennenkuin oli ennättänyt surman-iskua iskeä. Vielä kaksi muuta laukausta kajahti, kaksi verenjanoista ilkiötä, jotka äkkinäisestä ilmestymisestämme olivat perinpohjin tyhmistyksissään, kaatui, ja silmänräpäyksessä olin asettunut Minnan ja kaiken enemmän vaaran väliin. Nä'in kuinka kasvinveljeni taisteli kuin jalopeura noiden toisien kanssa, ja kiiruhdin avuksi, kun äkkiä julma tuskan pisto tuntui ruumiissani. Minä tunsin että assegai oli syösty kylkeeni, tartuin suonenedontapaisesti sen varteen ja maahan vaipuen menin tainnoksiin.

* * * * *

Kun taas toinnuin, makasin luolassa, joka ei kumminkaan vähääkään muistuttanut siitä maanalaisesta vankikomerosta, missä ylläkerrotut seikat tapahtuivat. Tämä onkalo oli korkea, avara, ja päivä

valaisi kirkkaasti sen sivustoja; tuo äskeinen oli matala ja pimeä todella sopiva näkymö murhenäytelmälle, joka vähältä oli ollut tapahtumaisillaan.

Ja kuinka erilaista se, mitä ympärilläni nä'in ja kuulin! Silloin aseiden huimaavaa kalsketta joka taholta; nyt kaikki oli rauhallista ja äänetöntä, ja silmäni kohtasivat kaksi ihmistä, jotka tuska kasvoissaan mua katselivat — ne olivat Arnold Beidermann ja Minna, hänen tyttärensä.

Kaikki seikat selvisivät silmänräpäyksessä muistissani — murhamieliset metsäläiset — tuon lemmityn olennon hento haamu, joka taipui kuoleman uhatessa — uljas kasvinveljeni, joka jalosti taisteli ylivoimaa vastaan. "Kiitos Jumalan", ajattelin, "Minna on pelastettu", ja minä ojensin käteni, jota Arnold lämpimästi puristi.

"Ja Ula? miss'on Ula?" sopersin. "Miks'en häntä täällä näe?"

Vanhan ystäväni kasvot synkistyivät, kyyneleet nousivat Minnan silmiin; mutta ennenkuin ehtivät vastata, kajahti laukaus useasta kiväristä yht'aikaa läpi ilman — toisen — vielä kolmannen kerran — sitten kaikki vaiken.

"Onko se hänelle?" kysyin hurjistuneena; sillä totuus, kuin vaiston tuomana, välähti sieluuni.

"Hän kuoli kuin sankari ja on päässyt levolle soturin hautaan", kuiskasi Minna hiljaa nyhyttyäen.

"Jumala olkoon hänen sielullensa armollinen!" sanoi Arnold Beidermann, "sillä jalompaa sydäntä — —"

Viimeisiä sanoja en ikinä kuullut, sillä paljon verenjuoksun heikontamana menin toisen kerran tainnoksiin.

* * * * *

Monta sanaa ei enää kaivata. Minut kuljetettiin Sirayon luolasta Durban'iin, missä jouduin tottuneemman lääkärihoidon alaiseksi. Sanottiin että ainoastaan meri-ilma ja kylmempi ilma-ala saattoivat henkeni pelastaa. Niin, jättäen Etelä-Afrikalle ajaksi jäähyväiset, matkustin laivalla suoraan päätä Englantiin. Epäilenpä, olisinko matkan vaivoja päivantasajaan helteisessä piirissä kestänyt ilman vaimoni hellää huolenpitoa; sillä Minna oli tullut puolisoiksi ja Arnold oli meidät vihkinyt iltana ennenkuin laiva lähti matkalle. Appeni oli luvannut ottaa vanhan Landela raukan ja Nohemun turviinsa kunnes palajaisimme; ja viimeksimainitun hän toivoi saavansa kääntymään Kristin uskoon sekä rupeamaan vaimoni palvelukseen. Mulle on kerrottu että Jan ja Edward Dirksen'it kunnostivat itseään Allingham'in joukossa, mutta yksityisseikat eivät korviini ole tulleet, koska ei kumpikaan nuorista jättiläisistä ollut erittäin halukas kirjeenvaihtoon.

Lääkärit arvelevat että vuoden oleskeleminen Englannissa saa minut entisiin voimiini; mutta sitä en usko, sillä asegain pisto kylkeen ei ole mikään leikin asia. Kaikkinainen syy on minulla kumminkin olla kiitollinen siitä, että vielä olen hengissä. Ja jos löytyy asiaa, joka voi enentää rakkauttani vaimooni, niin on se kesyttömän veljeni muisto, tuon uljaan, jalon sydämen, joka nyt nukkuu Ingnutu-kukkulan juurella ja joka, lahjoittaessaan mulle miehen kalleimman helmen, lempivän puolison, samalla soi minulle onnen murehtia sellaista veljeä.

VIITSELITYKSET:

[1] Kuta merkitsee Tsulujen kielellä "päättäväistä, rohkeata".

[2] Ula Tsulujen kielellä merkitsee erästä antilopin lajia.

[3] Kraal = neekerikylä; katso edempänä.

[4] Kaleidoskooppi on pieni putken muotoinen leikkikalu, jonka sisään peilin-kappaleita on asetettu, niin että kun sen läpitse katselee ulkomaailmaa, näkyy silmään selvien esineiden sijasta mitä kirjavin, rikkain ja loistavin väri vaihtelo.

[5] Katso edempänä.

[6] *Issikoko'ksi* sanotaan paljaaksi ajateltua pääläella pidettävää rengasta, joka osoittaa että sen kantaja on otettu miesten lukuun.

[7] Englannin peninkulman = 1 2/3 suom. virstaa.

[8] *Imbongo* on mies, joka hoitaa "Kuninkaallisten arvonimien kuuluttajan" eli "Ylistäjän" virkaa.

[9] Nohemu merkitsee "Valkeata Haikaraa".

[10] Boortrekker on nimitys, jolla etäisimpiä siirtolaisia nimitetään.

[11] Bushmanit ovat kansakunta Etelä-Afrikassa, tunnettu pelkurimaisuudestaan ja alhaisesta sivistyskannastaan.

[12] *Enamela* merkitsee Tsulujen kielellä tyytyväisyyttä.

[13] Albino on nimitys, jonka sivistyneet kansat antavat juuri tuollaisille epäsikiöille Afrikan mustain heimokuntain keskuudessa.

[14] Grog'iksi nimittävät Englantilaiset sekoitusta rommista ja vedestä.

[15] Latinaksi Glossina morsitans.

[16] *Nyanga* on loitsija eli poppamies.

[17] Hambuma, Kulkija.

[18] Tala, tala! "Pitäkää vaari!" — sanasta sanaan "Katsokaa tarkoin ympärillenne!"

[19] *Esemkofu* — henki, vainaja, jonka joku noita on henkiin herättänyt ja leikannut pois kielen estääkseen sitä salaisuuksia ilmaisemasta.

[20] *Bube* merkitsee leijonaa; se oli miehen liikanimi.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LÄHETYSSAARNAAJAN TYTÄR: KERTOMUS
TSULUJEN MAASTA JA CETEWAYO'STA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying

with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your

periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations.

To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.